

о. Євген
НЕБЕСНЯК

МИТРОПОЛИТ
АНДРЕЙ

САЛВИД

Il Metropolita, оригінал на італійській мові авторства о.Євгена Небесняка. Видавництво **Zauli Editore**. Рим – 2001. Книжка була написана з приводу візиту папи Івана Павла II в Україну, в днях 23-27 червня 2001.

Переклад о. Романа Тереховського.

За правописом Г. Голоскевича, *Правописний Словник*, Видавництво «Союз Українців у Великій Британії», Лондон – 1977; і подекуди за правописом *Словника Української Мови в XI-ох томах*, Видавництво «Наукова Думка», Київ – 1980.

Історична та церковна термінологія за:
Енциклопедією Українознавства (ЕУІ-ЕУІІ),
«Наукове Товариство ім. Шевченка»

о. Євген
НЕБЕСНЯК

МИТРОПОЛИТ
АНДРЕЙ

*Обширне популярне видання
про галицького митрополита
Слугу Божого Андрея Шептицького
(1865-1944)*

САЛВИД
Видавництво оо. Салезіян східнього обряду
Рим - Львів
2003

Монахам чину Святого Василя Великого, – священикам та братам, що їх називають також і «Василіянами», – які геройською цілопальною посвятою свого власного життя святому апостольському служінню підтримували Українську Греко-Католицьку Церкву на житті впродовж довгого періоду кривавого та жорстокого її переслідування з боку комуністичного безбожницького режиму колишнього Радянського Союзу, присвячується ця книга.

Вступ

Коли о. Євген Небесняк, (зі Згромадження оо. Салезіян св. Івана Боско), автор цієї біографії воістину найвеличнішого митрополита Української Греко-Католицької Церкви (назва, що її офіційно вживалося на означення нашої Церкви в сучасних Митрополитові часах) – Андрея Шептицького – попросив мене написати до неї вступ, я вирішив обширно зацитувати на його початку вступне слово до книжечки під назвою «Митрополит Андрей Шептицький» авторства кир Івана Бучка, владики-помічника Митрополита у Львові від 1929 до 1939 року.

«1 листопада 1944 року у Львові вмирав великий митрополит Андрей Шептицький, який впродовж майже півстоліття був живим символом Католицької Церкви в Україні. Митр. Шептицький є і надалі залишиться правдиво “великим” у пам’ятній шані, котру складав і складатиме його особі весь український народ, що, як відомо, є поділений щодо свого віровизнання на дві релігійні конфесії, які користуються для сповідання власної віри візантійсько-слов’янським обрядом. Лише невелика частина його, біля 5 мільйонів осіб, залишилася католицькою східного обряду, а решта належить до Православ’я. Митрополит Шептицький стояв, отже, на чолі найбільшої за численністю східної католицької Церкви, загальна кількість вірних якої втричі перевищує загал східних католиків малоазійського християнського Сходу. Але якийсь особливіший блиск його маєстатичної особистості, осяйність його наукових пізнань, глибока його внутрішня освіченість,

ерудованість, такт та довершеність його естетичних почуттів, а особливо – святість його життя, повсюдно оспівувана всіми голосами нескінченних похвал, і активна плідна діяльність в різноманітних сферах життя тогочасного українського суспільства спричинилися до того, що він став правдивим та беззаперечним духовним лідером та Князем усього українського народу, без взгляду на які б там не були існуючі міжконфесійні розбіжності. Всі католики, подібно як і вірні нез'єдиненої Церкви почитають його як напrawdę чоловіка призначеного й дарованого їм Богом, як найбільшого митрополита Української Греко-Католицької Церкви впродовж усього періоду її існування, як завжди готового до жертви за своє стадо власного життя пастиря, як батька, покровителя і благодійника вдів та сиріт, порадника й утішителя засмучених, захисника поневолених і як найбільшого мецената української культури. До нього був спрямований взір та відкриті серця всіх українців, бо саме в ньому вони добачали і відчували втілення й уособлення своїх віковичних прагнень державно-національної і релігійної свободи, незалежності та єдинства.

Саме його особистість найповніше узгоджується з характеристикою древніх патріархів, висловлену в Книзі Мудрості Ісуса сина Сирахового: “Багато слави придав їм Господь, велич Своєю явив споконвіку. Вони панували у царствах своїх, ще й подвигами були вони славні; розумні своїми порадами, вони пророцтва оповіщали; рядили народом, спомагаючи порадами і маючи розуміння супроти мудрості народу, ще й словом розумним своєї науки; плекали музику й співи, творили писемні повісті. Мужі багаті й могутні, вони в своїх оселях мирно жили. Усіх їх поважали їхні сучасники, і за життя свого вони хвали зазнали. Деякі з них лишили ймення, яке ще й досі з похвалою згадується. Про деяких же з них згадки немає: вони зникнули, наче б не жили ніколи, та й були вони так, мов ніколи не було їх, – а з ними разом і діти їхні. Та ось бо й мужі милосердні, благодіяння яких не забулись: у потомстві їхнім лишилось – вийшла від них добра спадщина;

твердо їхнє потомство при союзі стоїть, а завдяки їм – також і їхні діти. Потомство їхнє лишиться повіки і слава їхня ніколи не померкне. Їхні тіла поховані в мирі, а ймення їхнє живе у родах. Про мудрість їхню повідатимуть народи, а похвалу їм громада звіщатиме” (*Сир* 44, 2-15).

Так воно в дійсності і є: мудрість та великі чесноти митрополита Шептицького, а особливо ж – його апостольська ревність, – славлені багатьма народами, бо ж його ім’я та його діла є добре знаними також і далеко за межами його Батьківщини.

Про нього і про його апостольську працю в пляні відновлення церковної єдності було написано множество різноманітних статей та інших різножанрових літературних творів багатьма мовами світу ще в часі тривання його земного життя, по його смерті ця підбірка поповнилася визначним доробком багатьох інших авторів, і завжди ім’я Митрополита є супроводжуване прикметником “великий”, коли мова заходить про його наравду подивугідні й визначні чесноти і таланти. З цілковитою певністю можна ствердити, що подібна літературна творчість продовжиться і в майбутньому і про Митрополита буде ще написано далеко не одну книгу, оскільки важливість та вага таких визначних особистостей значно виходить поза часово-просторові межі та за ментальні рамці, окреслені їх дочасною приналежністю до тієї чи іншої раси чи національності.

Українці називають Митрополита *Мойсеєм* українського народу, бо як його особиста участь, так і історична доля його рідного народу надзвичайно збігаються з життям славного біблійного пророка та проводиря ізраїльського народу в часах його єгипетського поневолення. Дивно і чудно, подібно до останнього, також і Митрополит був захоронений Господнім Провидінням для свого народу; був захоронений, бо ж хід його життя міг у всьому наслідувати життя багатьох українських шляхтичів та вихідців зі знатних родин, котрі повністю покинули власну релігійну обрядову традицію, що була прав-

дивим виразником української національної самобутності, і стали цілковитими чужинцями своєму власному народові, людям, серед яких вони народилися і вирости. Господь, спрямовуючи його стопи до обряду його славетних прашурів, вихідців з роду, котрий дав Церкві кількох єпископів, заслуги яких перед справою Унії важко переоцінити, покликав його до сповнення особливішого післанництва не тільки посеред українського народу, а й поміж багатьма іншими дальніми і ближчими народами; це післанництво заключалося в поверненні уваги до вивчення можливостей підготовки та здійснення справи відновлення церковної єдності, до пошуку ефективних методів реалізації цього уніоністичного апостоляту, якого метою є подолання наслідків внутрішньо-церковної схизми християнства, особливо ж – на східно-європейських теренах, населених потомками великих слов'янських племен.

Вже самою своєю рішучістю, з якою він прагнув повернутися до первісного обряду своїх предків, Митрополит доказав усім, що він і в дійсності посідає та в геройській мірі практикує чесноту любові до Бога та до свого ближнього. Такий жест, в обставинах життя тогочасного суспільства, не міг принести жодної земської вигоди, навпаки, він радше був сопряжений з багатьма невгодами і труднощами нерозуміння та несприйняття. Це рішення, однак, було ним прийняте з цілковито чистих та святих намірень, з бажання повністю присвятити усе своє життя справі відновлення єдності між християнськими Сходом та Заходом, в намірі прямувати тим шляхом, котрий вказав йому Сам Господь.

Уся ця його багатогранна та плідна пастирська діяльність заслужила собі звідусіль на найкращу оцінку. Папа Пій XII, в своїй Енцикліці *Orientalis Omnes* від 23 грудня 1945 року, вдостоїв нас наступної оцінки діяльності кир Андрея:

“Неможливо не сказати на цьому місці про ту світлу постать, що нею є особистість покійного митрополита Андрея Шептицького, який своєю сліпучо-яскравою невтомимою

діяльністю, спрямованою на вирішення не якоїсь одної проблеми чи на досягнення якихось виключно духовних результатів, дав правдиве свідчення своєї вірності порученому його пастирській опіці духовному стаду вірних”. Його Святість веде пізніше мову і про той велетенський вклад, що його зробив Митрополит в царині науки та культури, не забуваючи перелічити і ті діла його милосердя, які були спрямовані на заснування та розвиток “не однієї інституції, що ставила своєю ціллю допомогу особам, приналежним до малозабезпеченого прошарку суспільства, прагнучи в такий спосіб спричинитися до справи подолання існуючої на той час гострої проблеми різкої суспільної несправедливості”. Той же сам Папа удостоїв Митрополита ще одним поминанням: в своєму слові, виголошеному на урочистому прийнятті з нагоди святкування XX-ї річниці від дня заснування Папської Семінарії св. Йосафата у Римі (14-X-1952), він, посеред іншого, так сказав про митрополита Шептицького: “...Його шляхетне життя обірвалося не так через поважний вже вік, що його досяг Митрополит, як через ті невимовні страждання, котрі перетерпіла його душа – душа великого пастиря, переносючи у всьому тягарі та негаразди свого стада. А тому його ім’я буде повсякчас благословитися в Божій Церкві, яка завжди спогадуватиме його палаючу ревність за спасіння повірених його пастирській турботі душ та його мужність і витривалість в охороні духовних цінностей та матеріяльних дібр свого народу”. В цей спосіб Святіший Отець бажав висловити все своє зачудування тією мужністю, що з нею цей відважний пастир і апостол виступив на боротьбу проти несправедливості, насильства й всілякої нечистоти. Добре відомими Пані були безстрашні протести Митрополита з приводу масового руйнування “православних” храмів, висловлені на адресу адміністративних властей Польської держави, подібні його звертання до більшовицьких органів влади, в яких він різко висловлює своє велике невдоволення політикою насильницької пропаганди атеїзму в середовищі української

молоді та юнацтва, та ноти протесту, спрямовані проти окупаційного німецького уряду, в яких він різко засуджує здійснення нацистськими військами так званих “єврейських акцій” та повальне вивезення українського населення на примусову роботу до Німеччини. Добре знані Святішому Отцеві були і незліченні діла милосердя, що їх вчинив митр. Андрей в роках свого земного життя коштом своїх особистих митрополичих надходжень, ціною власного здоров’я, котре надривав постійними подорожами до місць великих стихійних лих, намагаючись бути серед своїх вірних і в хвилях бурхливих водних потоків нестримних паводків і в нещадному полум’ї пожеж».

Дотепер були цитовані мною слова кир Івана Бучка. Дозвольте тепер і мені коротко поділитися з вами моїми думками з приводу уніоністського запалу й діяльності Митрополита, відмінно змальованого автором в розділі під назвою «Схід». Я мав нагоду перечитати велику кількість біографій різних святих, але мені не вдалося знайти серед них нікого, – окрім св. Йосафата, вбитого з причини своєї приналежності до Уніятської Церкви нашими нез’єдиненими братами в 1623 році у Вітебську, – хто би прожив усе своє життя з палким бажанням ще своїми очима побачити довершеною справу відновлення єдності Вселенської Церкви. Митрополит же зробив цю справу ціллю і завданням усього свого власного життя, впродовж якого він неуханно докладав велетенських зусиль по поверненню до Римської Церкви всіх інших відірваних від неї церковних спільнот. Ці зусилля не давалися йому легко: його ініціативи не раз зустрічали опір як зі сторони своїх, так і зі сторони сусідніх народів – росіян чи поляків. Вже від першого моменту свого священичого життя він вступає у боротьбу за відновлення єдності між християнами. *Велеградські конгреси*, душею котрих він був, дали можливість християнському Заходові пізнати Богословію Східньої Церкви і навпаки, вони гігантськими кроками почали зближати два християнських світогляди, до цих пір розділені

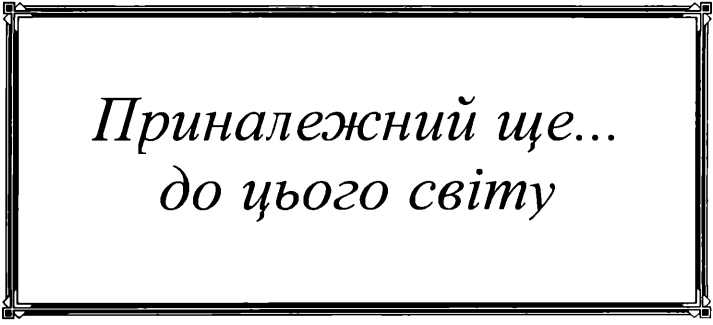
між собою велетенською пірвою несприйняття та незрозуміння. Саме ці зустрічі стали пізніше міцним підґрунтям для будь-якого діалогу між представниками Римської та Православної Церков, як, зрештою, і інших церковних спільнот, у майбутньому.

Як тільки починаю розмірковувати над особою Митрополита, моя думка зразу ж зосереджується на цьому його ревному прагненні реалізації справи відновлення братньої єдності між християнами різних конфесій – прагненні, що було таким нетиповим для сучасної йому епохи. Митрополит дійсно бажав цієї єдності, заради неї він навіть просив у папи Бенедикта XV дозволу на мученицьку смерть. Папа Іван Павло II – ще один великий апостол Церковної єдності. Як сильно він прагне її! І що тільки він не робив, до яких тільки мір він не вдавався, аби показати усім нашим нез'єдиненим братам, – православним, протестантам..., – що він і дійсно є цілковито щирий у своїх прагненнях! Скільки разів він привселюдно просив прощення за всі ті зловживання та несправдливості, котрих могла завдати своїм нез'єдиненим Посестрам-Церквам Церква древнього Риму! Скільки разів простягував він руку на знак примирення та братерства! Його поїздка до України в 2001 році, в днях 23-27 червня, стала правдивим живим знаком християнської єдності, котру нам всім так хочеться бачити в дії, щоби Христова Церква знову стала єдиною, святою, апостольською – такою, якою вона була на самому початку свого існування. Одного дня митрополит Андрей таки буде проголошений святим за єдність Христової Церкви! І нехай Господь надішле не тільки Українській Церкві та українському народові, але й усьому людству, якнайбільше таких Праведників!

Преосвященний *Іван Хома*

Владика Патарський

Ректор *Базиліки Святої Софії* в Римі

*Приналежний ще...
до цього світу*

*Сім'я
Дитинство
Юність*

Родина шляхтичів Шептицьких

Ті демократичні принципи розвитку суспільства, котрі, починаючи від моменту завершення першої світової війни, в вирішальний спосіб стали визначати та зумовлювати політичну та соціальну історію країн Європи і цілого світу, спричинилися не тільки до відходу зі світової політичної арени впливових в минулому старовинних аристократичних династій – таких як, наприклад, царська династія Романових в Росії, імператорська династія Габсбургів у Австрії, німецька імперська династія тощо, – а й до повного занепаду представників того соціального прошарку населення, котрий складався здебільшого з вихідців із родової знаті, максимально наближеної до королівських дворів.

Уряди багатьох відносно молодих держав, в яких тільки-но заіснувала нова прогресивна форма правління, виступили ініціаторами успішного проведення аграрної реформи, а це, в свою чергу, також негативно відбилося на великих і малих шляхтичах, які в результаті цих змін втратили приналежні їм споконвіків великі земельні посілости – фундаментальну

основу і найважливішу складову їхнього матеріального благополуччя та владної могутності.

Родова знать – різного роду князі, барони, графи та інші, їм подібні, що становили привілейовану верству суспільства не тільки на рівні державних законів, але й завдяки багатьом об'єктивним обставинам, котрі впродовж довгих років поважно посприяли витворенню саме таких суспільно-політичних відносин, – знаходилася на вершині пірамідального державного устрою найбільших світових потуг того часу.

Будучи певним у завтрашньому дні, – підставово, через значні матеріальні багатства, котрі було накопичено ними на протязі довгого часу, та через ті високі урядові посади, які вони традиційно займали протягом століть, – представники родової знаті мали більш ніж достатньо можливостей і засобів, аби забезпечити своїм наступникам здобуття відповідно високого рівня освіти. Економічна стабільність, котра давала цю впевненість в грядущому дні, в певний спосіб впливала і на світогляд та ментальність шляхтичів: вони напускали на себе все поважнішого вигляду, ставали дедалі більше амбітними, були радше схильними братися за справу втілення в життя якихось цілковито ефемерних ідеалів, зовсім полишаючи турботу про менш забезпечених членів суспільства, що, зазедве зводячи кінці з кінцями, намагалися вирішити для себе найперше проблему пайки насущного хліба на кожний день. Те, що будь-який вельможа отримував у спадок, простолюдин – навіть найобдарованіший – часами не міг досягнути і внаслідок довгої та наполегливої праці над самим собою. Для сильних цього світу були навстіж відкриті будь-які двері – вони ж бо були шанованими повсюди, ба, навіть володарі могутніх подекуди країн довіряли їм вирішення найважливіших справ.

Вже від самих початків княжої доби з'явилася на українських землях і родова знать або, як її тоді називали, бояри – найславетніші та найдостойніші поміж людей; саме вони і займали найпрестижніші урядові посади при дворах місцевих князів, в державній ієрархічній структурі та при війську.

На протязі довгого періоду часу, навіть і в покняжих часах, народ загально вважав їх виразниками власної волі, своїми найвірнішими слугами, а тому – і найвеличнішими достойниками. Коли Україна опинилася в складі Польської держави, то представники корінної української знаті, – шляхтичі славних своєю історією родів: Острозьких, Сапіг, Сангушких, Чарторийських, Вишневецьких та багатьох інших, – не тільки перейшли на бік своїх завойовників та змішалися з рядами їхніх вельмож, а й в багатьох випадках зайняли ворожу щодо свого власного народу позицію. Це стало можливим, в основному, завдяки тому великому тискові, що його чинила на свідомість підростаючих поколінь української знаті пропольські налаштована система освіти і виховання в тогочасних державних учбових закладах, в яких молоді українські шляхтичі просто мусіли здобувати свої знання та проводити роки формації і становлення своєї особистості. Немаловажну роль відіграли в цьому процесі і дружні відносини та криве породичання багатьох українських родин з польськими шляхтичами, котрі переслідували, в переважній більшості випадків, суцільно меркантильні цілі, безпосередньо пов'язані з вигідним перерозподілом дочасних матеріальних дібр.

Фактична втрата українською нацією власної родової знаті стала найболючішою і важкозагоюваною раною на історичному тлі українського народу. Натомість її збереження та протиставлення численному ясновельможному польському та мадярському дворянству, останнє з яких втішалося особливим пошаною і впливом при імператорському дворі, могло би радикально змінити питому частку українського народу у вирішенні всіх внутрішньо- та зовнішньополітичних справ найбільшої ваги Австро-Угорської корони – держави з монархічною формою правління, яка утворилася в 1867 році.

Разом з українською черню та простолюддям залишився лише нечисленний середній прошарок знедоленої української шляхти, котра, хоча і підсилена присутністю в її рядах славних політичних та релігійних діячів українського походження, все

ж таки заледве встигала відбивати все сильніші й масивніші атаки ворогів «відновленої Польщі».

Як би там не було, але одним з аристократичних українських родів, які найдовше втрималися прив'язаними до свого рідного національного коріння, був древній боярський рід Шептицьких.

Його родинним гніздом, осередком та основною посілістю були спадкові володіння, що знаходилися на перемиських землях, в безпосередній близькості до міст Перемишль і Самбір. Саме там і розкинулося старовинне село Шептиці (сьогоднішня Західна Україна).

Архівні фонди доносять до наших днів свідчення деяких офіційних документів XIII століття, в котрих стверджується, що вже тоді Шептицькі входили в склад удільних перемиських князів. Дещо згодом, коли в XIV столітті Польща захопила територію сучасної Галичини, спеціальним декретом, датованим 1469 роком, за родом Шептицьких твердо закріпився титул «бояр».

У великій мірі із-за непомірного засилля польської культури, історично ворожої до всього українського, нащадки Шептицьких, залишаючись до кінця вірними власному народові та противними до способів загарбницького володіння Україною з боку Польської держави, яка в безсоромний спосіб використовувала виключно у власних інтересах її природні та людські ресурси, майже цілковито віддалилися від світського життя та зосередили свій погляд на сфері церковного, мистецького та загальноосвітнього життя, різними способами намагаючись у всьому якнайбільше прислужитися своєму рідному народові.

Рицар Перемиського меча Олександр Шептицький у 1618 році заснував в Угерцях невеличкий василіянський монастир; у тій же місцевості – неподалік Самбора – два роки пізніше він побудував і першу типографію; ще інша книгодрукарська майстерня була обладнана у селищі Унів в 1668 році Варлаамом (Василієм) Шептицьким, тодішнім архимандритом місцевого монастиря, пізніше ж – єпископом Львівсько-Кам'янецьким,

котрий, будучи гордий за славне минуле свого боярського роду, одного разу написав до головнокомандуючого польськими військами такі слова: «Ми є шляхтичами, починаючи не від вчорашнього дня, це достоїнство не було нам дароване чиеюсь милістю, ми походимо з древнього роду, славного своїми добродійствами в мирний і воєнний час так далеко в глибину віків, як древніми є сама Київська Русь та Христова в ній віра».

Дещо пізніше типографія в Уневі була продана василіянському монастиреві в Почаєві. До всього повище сказаного варта додати, що в заснованих обома Шептицькими друкарнях вперше з'явилась ціла низка цінних видань, а самі їхні фундатори були надзвичайно освіченими та глибоко ерудованими особистостями, не говорячи вже про те, що їхньому перу належить багато вартісних письмових творів.

Славетний рід Шептицьких є золотими буквами вписаний на сторінках церковної історії українського народу ще й тому, що саме він дав помісній Українській Церкві – не беручи до уваги постать самого митрополита Андрея – аж чотирьох дійсно великих єпископів: 1) вже згадуваного нами Варлаама (Василія) – єпископа Львова і Кам'янця в період від 1710 до 1715 рік; 2) Атаназія (Антонія) – Львівського єпископа від 1715 р., пізнішого Київського митрополита (1729-1746). Він брав активну участь в роботі Замойського Синоду у 1720 році. Саме йому належить розпорядження про початок відновлювальних робіт та відбудову катедрального Свято-Юрського храму у Львові. В особливіший спосіб опікувався він також і процесом виховання та підготовки духовенства (своїм заповітом він залишив величезну, за мірками того часу, суму грошей – понад сто тисяч золотих дукатів – на побудову у Львові духовної семінарії). Окрім цього, він опікувався також і справою загальної освіти українського народу. Йому рівно ж належить і пальма пошестей за проведення повної реорганізації чину Василіян; 3) Лев – двоюрідний брат Атаназія – Львівський єпископ від 1749 р., а в 1778-1779 рр. також Київський митрополит. Цей був правдивим духовним предтечею ми-

трополита Андрея, якого свого часу було загально вважано даром Божого Провидіння для української Церкви та для всього українського Народу. Саме в часі його правління на львівському єпископському престолі Галичина перейшла до складу Австро-Угорщини (1772 рік). Його природна мудрість та ті глибокі й обширні знання, що він їх здобув за роки свого навчання в найкращих університетах Європи – у Римі та Парижі, – дозволили йому проникнути в суть і внутрішній зміст тих історичних подій, які бурхливо розвивалися в нього перед очима, та суспільно-політичних тенденцій, пануючих в сучасному йому світі. Тому він, насамперед, почав дещо за-гравати з австрійським урядом, який власне у цей час мав на меті проведення ряду різноплянних державних реформ, сподіваючись, що приєднання галицьких земель саме до Австрії принесе українському народові багато користі та вигод. І дійсно, він був дуже шанованим при австрійському імператорському дворі, з яким йому вдалося нав'язати і постійно підтримувати довготривалі і стійкі дружні взаємовідносини. Як і спершу – за час правління Польщі, котра як політична потуга вже відчувала настання моменту власної агонії, що й привела пізніше до її розпаду та загарбання її території трьома іншими європейськими країнами, які щойно тільки входили тоді в zenit своєї політичної могутності, так і пізніше – в Австрії, вже позитивно оновленій та оптимістично готовій в суспільному пляні до зустрічі незвіданого і невідомого ще завтрашнього дня, Лев Шептицький намагався захищати права повсякчас несправедливо покривджуваних українських селян, що, в свою чергу, було мотивом постійного невдоволення таким його поступуванням з боку панівного прошарку польської шляхти, представники якої неодноразово звинувачували Владика в «підбурюванні селян проти панства». Безпосередньо перед загарбанням Австрією території Галичини він зробив усе можливе і неможливе для того, щоби українська духовна семінарія все ж таки розпочала свою діяльність та щоби на Філософському і Богословському факультетах Львівського Універ-

ситету навчання велося на рідній українській мові; 4) Атаназій (Андрій) – сучасник Лева, Перемиський єпископ в період з 1762 по 1779 рік.

Багато членів роду Шептицьких свого часу ставали монахами чину Василіян, деякі з них ставали навіть його архимандритами – як це справджується, наприклад, у випадку Варлаама, архимандрита монастиря в м. Унів, та Никифора, архимандрита монастиря в Лаврові.

Також і дідусь Митрополита Андрея, Петро (†1848), залишився у всьому вірний релігійним та національним традиціям свого народу. Однак врешті-решт, але також і рід Шептицьких, представники котрого вже в часах австрійського правління були наділені привілеєм попереджувати своє прізвище слівцем-додатком «граф», розчинився в морі підтримуваної Австро-Угорським урядом звироднілої міщанської шляхти. Батьки митрополита Андрея почували себе вже не стільки українцями, скільки повноцінними поляками.

Батьки

Основним заняттям Івана графа Шептицького (1836-1912), батька майбутнього митрополита Андрея, був догляд і управління власних земельних посіlostей в Прилбичах (де він у 1872 році побудував прекрасний будинок), Брухналі, Дев'ятиниках та Кологурах. Він обіймав посаду повітового маршалка Яворівщини і був депутатом до Австрійського парламенту та Галицьким сенатором. Графа загально поважали та вважали людиною релігійною і в міру набожною. Його невимовним бажанням було, щоби його діти – у випадку, коли їм недовподоби буде і далі займатися сільським господарством, – зробили блискучу державну або військову кар'єру, тому що саме в цьому разі, беручи до уваги специфіку розвитку тогочасної Австрії, вони могли сподіватися на досягнення якогось визначного положення в сучасному їм суспільстві.

Смерть застане його майже перед самим початком першої світової війни, тож він ще побачить свою третю дитину – Романа – як Галицького митрополита, що під монашим іменем Андрей успішно справлятиметься з управлінням величезної церковної провінції.

Його дружина, графиня Софія з Фредрів, народжена в 1837 році, дочка широко відомого польського письменника Олександра Фредра, була надзвичайно обдарованою, високоосвіченою та багатою на духовні дари жінкою. Можна сказати, що всією своєю поставою вона уособлювала правдивий ідеал християнського материнського благочестя. Від свого батька вона успадкувала літературний талант, окрім цього, ніби сама природа подбала про те, щоби її загострені естетичні почуття знайшли своє вираження в живописі, залюбки віддавалася пані Софія і вивченню історичних хронік та спогадів різних визначних особистостей і творів світил історичної науки свого часу, коротко занотовуючи для себе всі деталі, що її цікавили. Графиня плінно розмовляла польською і французькою мовами, а крім того, могла в разі потреби без особливих труднощів порозумітися на українській, англійській та німецькій. Тільки завдяки їй ми сьогодні посідаємо більш-менш всеохоплюючу документальну інформацію про дитинство, юнацькі роки та покликання її сина, майбутнього Митрополита, бо саме вона була настільки передбачливою, щоби зберегти для нас всю свою з ним переписку, починаючи ще від далекого 1894 року; вона ж, перебуваючи після затяжної хвороби на відживленні у Швейцарії, написала і надзвичайно детальні спогади, що стосувалися його життя. Інший її син – Левко – подбав про те, щоби ці мемуари мали також і інші члени їхньої великої родини, зробивши з оригіналу п'ять ідентичних копій. На превеликий жаль, оригінал спогадів, а з ним і інші чотири машинописні тексти його копій на польській мові, були назавжди втрачені для прийдешніх поколінь в часи більшовицьких лихоліть, котрі не обійшли стороною і родинного гнізда Шептицьких, – села Прилбичі на Яворівщині, – де й

зберігався, більшою частиною, багатючий різними цінними документами сімейний архів. І лише один з синів – Казимир – пізніше надішле однуку вцілілу копію цього майже біографічного твору на зберігання до Ватиканського архіву. Свою душу в руки Всевишнього графиня віддала 14 квітня 1904 року.

Подружжя Шептицьких дало путівку в життя сімом синам: Степану (1862-1864); Юрієві (1863-1880); Роману, майбутньому митрополитові Андрею (1865-1944); Олександрові (1866-1940), розстріляному гестапівцями в Замості; Станіславу (1867-1950), котрий зробив блискучу військову кар'єру, досягнувши пізніше високого рангу військового полковника та сповнюючи уряд військового атташе при Австро-Угорському посольстві в Римі; ще трішки згодом йому було присвоєно звання генерала польської армії; Казимирові (1869-1952), котрий після завершення свого однорічного новіціату в одному з бенедиктинських монастирів у 1911 році прийняв монаший постриг в монашій спільноті Студійського уставу в 1915 році, де пізніше і прийняв ієрейські свячення; він поважно допомагав своєму братові Роману-Андреєві – порадою дієво та власною участю – в справі відновлення на українських землях традиції славного студійського чернецтва; помер смертю мученика в одному з радянських таборів у 1951 році і був проголощений Блаженним папою Іваном Павлом II у Львові 27 червня 2001 р.; Леву (1876-1939), розстріляному разом з дружиною Ядвігою більшовиками в часі другої світової війни при першому приході в Галичину радянських військ.

Дитинство

Граф Іван, під всяким оглядом відмінний християнин, як і його вірна дружина, ще далеко перед народами Романа (який свого часу прийме монаше ймення Андрей), – так говорили старі люди, – мав дивне і таємниче передчуття-об'явлення: «Якщо тільки Господь має обдарувати мене Своїм благос-

ловенням через народження численного потомства, то я хотів би, щоби один з моїх синів в майбутньому став греко-католицьким священиком. І це ще не все: я дуже бажав би, щоб він був поставлений у єпископський сан, аби могли успішно здійснити реформу українського духовництва». На цю волю свого чоловіка дружина відповідала наступними словами: «На відміну від тебе, я би насправду бажала, щоби він, ще перед тим, як стане священиком, неодмінно вступив до монастиря, щоби в його бажанні єпископства не було і тіні людського егоїзму та жадоби слави». Ці бажання обидвох подругів в майбутньому були повністю вдоволені.

Душевний біль графині і її пережиття з приводу передчасної смерті її першого сина Степана були настільки великими, що вони залишили свій негативний відбиток і на здоров'ї Романа-Андрея, котрий, хоч і помер у віці сімдесятидев'ятилітнього старця, впродовж усього свого життя був надзвичайно хворобливим. Графині ж удалося перебороти цю духовну травму лише після отриманого якось нею надприродного видіння: «Я лягла спати – і під час легкого сну мені з'явився був Степан, який поклав поруч мене на ліжко мою третю дитину». Цей третій її нащадок і дійсно матиме в майбутньому дивну зовнішню подібність до її первенця, в чомусь близькими будуть і їхні внутрішні риси характеру.

Вісім місяців пізніше, а точніше – 29 липня 1865 року, в Прилбичах з'явився на світ і третій син подружжя Шептицьких, якому в Хрещенні було дано ім'я: Роман-Олександр-Марія.

Вже в перші роки його життя мама ознайомила його з першоосновами християнського віровчення, а пізніше, коли дитині виповнилося чотири роки, почала навчати його, разом із братом Юрієм, катехизму Католицької Церкви. Часто траплялося так, що після цих «лекцій» вона ще залишала його на деякий час, щоби в співмірних його віковим термінам ще раз докладніше пояснити синові щойно пройдений матеріал. Однак нерідко в часі цих занять справджувався такий дивний

факт: майже кожного разу, коли в розмові заторкувалася тема Христових Страждань, дитина, вслухаючись в слова маминої розповіді про терпіння і смерть Ісуса на хресті заради спасіння всього людського роду, надзвичайно зворушувалася і раз-по-раз жалібно сплакувала, так що графиня завжди мусіла непомітно переводити мову на щось інше, аби ще більше не розтривожувати малюка.

Коли Роман навчився писати, то вона часто випадково знаходила в різних місцях невеличкі клаптики паперу із зробленими невправною ще дитячою рукою записами коротеньких молитов та небагатослівних дитинячих пояснень різноманітних таїнств Вервиці. Для матері назавжди залишилося таємницею, звідки та від кого її син отримав свою першу вервицю, що на ній він, за своїм звичаєм, дуже часто молився – молився настільки часто, що іноді його можна було бачити за цим заняттям навіть і під час його кінних прогулянок. З цією ж вервицею, обвиваючою зап'ястки його маленьких діточих ручок, він не раз засипав у вечірній час.

Малий Роман кожного дня приймав активну участь у відправі Божественної Літургії, але ніколи йому і в голову не приходило – як це часто трапляється з хлопцями–прислужниками його віку – бодай в якийсь спосіб імітувати літургійні рухи священика або наслідувати його слова. В церкві його постава завжди була зосереджено-молитовною, із злученими воедино долонями рук та з опущеними додолу очима – що повинно би було свідчити про повне розуміння ним моменту вершення Євхаристійного Таїнства.

Після того, як малому минув восьмий рік, його мама якось зауважила, що після обіду чи вечері він більше навіть і не дивиться в бік солодошів, а коли вона поцікавилася причиною такої дивної поведінки, сподіваючись отримати від сина, як завжди, чесну і сповнену щирості відповідь, то її вух діткнули рішучі, але надзвичайно серйозні – як для дитини такого віку – слова: «Я утримуюся від споживання десерту в покуту задля прощення своїх гріхів».

Одного разу, коли Романові вже було виповнилося дев'ять, він поділився з мамою своїм сокровенним бажанням: «Мамо, я волів би стати священиком!» Та поглянула в його очі своїм уважним та сповненим любові поглядом, намагаючись в ту мить побачити в їх глибині те, наскільки відповідально було сформульоване сином це твердження, і мовила, звертаючись до нього: «Зачекаймо трішки, синку. Тобі надзвичайно подобається прогулюватися верхом на твоєму коникові, чи не так? Але ж в тім самім часі, коли ти станеш священиком, ти повинен би був віддалитися від цього, забути про це. Ти не зможеш більше ніколи навіть і побачити його». І Роман відповів, що коли це дійсно буде потрібно, то він ладен назавжди відпустити і свого улюбленого поні.

В той час як правдива християнська побожність з дня в день все глибше закорінювалася в глибинах Романової душі, все більшими та виднішими сторонньому окові ставали і практиковані ним інші чесноти: любов до найубогіших наших братів, доброта відносно усякого створіння, вдячність за проявлену до нього бодай найменшу увагу, а особливо — сміливість, що часами межувала з безстрашністю. Одного разу, вирішивши, що йому слід уже переходити з малого поні на великого коня, він самостійно забрався на круп дорослого коня, котрий, напудившись, скинув його зі себе та трохи протягнув його за собою по землі. Але малий Роман не розгубився та не випустив повіддя із рук, а тому й зміг приборкати наполоханого коня і знову забратися йому на спину, ніби цілковито забувши про ту пригоду, яка трапилася з ним раптом якихось кілька десятків секунд тому. Іншого дня, ще будучи дитиною, він запримітив велетенського щура, який, забрідши у кінські ясла, преспокійно требушив там сіно, приготоване коням на поживу. Роман без надуми схопив його за шию та безстрашно виніс з конюшні, зовсім не задумуючись над тим, що небезпечний звір міг вкусити його та нанести непоправної шкоди для його здоров'я. Його дядько по материнській лінії, Олександр, котрий тільки-но розпочав свою блискучу вій-

ськову кар'єру, на підставі власних спостережень за мужніми діями та безстрашною вдачею малюка неодноразово радив його батькам послати Романа в належний час на навчання до Військової Академії, переконуючи їх в цілковитій вірності та справедливості подібного рішення. Ця далеко недитяча мужність маленького Ромця промовисто свідчила про неабияку рішучість його душі та про ту його небуденну моральну силу, котра відзначатиме його на протязі всього його життя.

В 1876 році, коли йому пішов уже одинадцятий рік, маленький Роман публічно висловив бажання вперше приступити до Святого Таїнства Євхаристії. Це його бажання було настільки сильним, що графиня Софія, попередньо порадившись зі своїм духовним провідником, таки приготувала його до цієї його першої зустрічі з Утаєнним Христом у Львові в сімнадцятий день місяця травня. На жаль, на той час в Польщі – як, зрештою, і деінде, – були ще невідомими розпорядження папи Пія Х про те, що вільно уділяти Святу Тайну Причастя також і дітям.

Ось так, непомітно, надійшов час і Романові полишити безтурботне дитяче життя та братися за правдиво серйозне навчання. В 1879 році він, разом з своїм братом Юрієм, вирушає до Колегії св. Анни у Кракові, де над ними двома бере шефство відомий у всій окрузі виховник.

Юність

Мало-помалу в характері Романа почали карбуватися ті риси, котрі одинокі вирізняють з-поміж інших людину з непересічними вольовими якостями. Він ставав дедалі неперушнішим в усвідомленні власних переконань та здатним йти проти течії кожного разу, коли тільки був певен у правильності та справедливості прийнятих ним рішень. Слідуючи в своїй поведінці чітко окресленій ним же самим лінії, що її він вважав відповідною та найбільш доречною в тій чи іншій

ситуації, він більше вже не прислухався до думок та порад інших людей, котрі бачили ті самі ж обставини під дещо іншим кутом зору. Притаманною йому властивістю було те, що при цьому він майже ніколи не припускався якихось серйозних помилок. Чи не єдиною його недосконалістю в цих роках, якою йому можна би було справедливо дорікнути, була надзвичайна різкість у виявленні почуттів гніву або власного невдоволення чиєюсь поведінкою, та жвавість у висловленні власних суджень з приводу тих чи інших подій чи людей. Дуже часто цей його недолік було помітно в часах рухливих ігор та рекреацій, що в них Роман завжди приймав найактивнішу участь. Одначе в інших обставинах, коли цього вимагали доречність і такт, він дуже добре умів стримувати себе і не давати волі цим імпульсивним побудженням власної гарячої молодечої вдачі. При всьому цьому нікому і ніколи не вдалося запримітити в його поведінці і найменшого сліду звичайної людської гордості або прив'язаності до марнот цього світу.

Поведінка його, ще чотирнадцятилітнього підлітка, неоднозначно вказувала його оточенню на те, що в його особі вже присутня зовсім не притаманна його віковій зрілості мудрість поступування дорослої вже людини. Графиня Софія якось запитала у сина поради стосовно свого власного відношення до старенького вмираючого чоловіка, котрий навіть перед лицем неминучої смерті залишався неблаганним та затверділим на спасенні напимнення, неприхильно ставлячись до її закликів про Покаяння. Роман відповів – і вже сама його відповідь змусила графиню поважно задуматися та змінити деякі свої погляди, дещо віддалитися від закріплених стереотипів власного мислення та заглибитися в зосереджену внутрішню молитву. Поради, що їх вона отримала від сина, напевне, врешті-решт подіяли: старенький, перш ніж його душа розлучилася з тілом, висповідався та прийняв Святі Тайни.

Ще не закінчився перший рік навчання в ліцеї, як всім стало зрозуміло, що найкращим учнем класу є саме Роман, для якого превеликим потрясінням стала передчасна смерть його

сімнадцятилітнього брата Юрія. Але цю смерть він зумів сприйняти в абсолютній та всецілій підпорядкованості себе і всього свого життя всевідчуй Волі Всевишнього. Невдовзі Роман напише, що з того дня Юрій став його другим небесним ангелом-хоронителем.

Граф Шептицький покладав на Юрія, з котрим життя так швидко розлучило його, великі сподівання, які всі, зі смертю останнього, стали пов'язуватися тепер з особою Романа, що, в свою чергу, намагався в якійсь мірі замінити собою в сповненому терпінь батьківському серці незабутню постать свого старшого брата. В якійсь мірі – бо син і батько помітно розходилися в своїх поглядах на майбутнє першого. Графиня ж всім своїм єством тремтіла від жаху, що Господь може розлучити її і з її третьородженим. Страх, однак, минувся, з часом це почуття поступилося місцем світлому спогляданню у майбуття свого найстаршого тепер сина. Майбуття, яке в баченні графині неодмінно повинно би було бути пов'язаним з блиском світової слави, загального визнання, укладенням вдалого подружжя з знатною за походженням прекрасною молодою незнайомкою... Але юний Роман мислив зовсім іншими категоріями. В глибині його серця все більше і більше розгорялося вогнем те прадавнє бажання, що ним він колись, ще будучи маленькою дитиною, довірливо поділився зі своєю матінкою, – кожною струною свого єства він все сильніше і виразніше відчував, як росте і міцніє в його душі той невмолимий і, водночас, лагідний поклик до священства. Наступним його проявом стала рішуча заява Романа, висловлена ним на вечірці в домі свого найкращого товариша – Павла. Коли всі присутні зібралися в святковій залі, Антон, Павлів брат, цілком жартома запитався в Романа і Олександра: «Ну ж, скажіть, хто з вас бажає стати єпископом?» Роман відповів, ні на мить не задумуючись: «Я хотів би стати тільки уніятським священником». Як тільки повітря донесло цю вістку до вух усіх присутніх, на адресу Романа звідусіль почали линути заперечливі голоси. Ніхто не міг зрозуміти, як це поляк, виходець з славного шля-

хетського роду Шептицьких, бажає стати уніятським, тобто українським священиком. Отець Генріх Яцковський, Провінційний настоятель оо. Єзуїтів, який був активно задіяний в підготовці і проведенні реформи Василянського чину, посміхаючись промовив: «То, отже, ти хотів би одружитися!», – налякаючи на побутуючий серед духовенства східного обряду звичай одружуватися перед отриманням дияконських свячень. Роман же відповів на цю репліку позбавленим звичної йому серйозності виголосом: «Нехай вбереже мене Господь!», – але вже через кілька днів, розмовляючи з одним зі своїх найкращих друзів, він пояснив: «Я хотів би стати монахом чину Василян!»

Це рішення молодого Романа було сприйняте «в штики» багатьма його родичами і знайомими, для багатьох воно стало правдивим «каменем спотикання і скелею падіння». В той час було нечуваним, щоби хтось приналежний до польської родової знаті взагалі заводив мову про оо. Василян, їх було загально вважано вже майже відійшовим у небуття монашим згромадженням. Нікому і в голову не приходило провести зовнішню реорганізацію та внутрішню реформу старовинного і славного своїм героїчним минулим Чину. Він, як вважалося, вже пережив себе, у нього немає майбуття. Свого часу, коли Київським митрополитом був Велямин Рутський – перший митрополит поновно з'єднаної з Святим Римським Апостольським Престолом в 1595 році Української Церкви, та коли на Полоцькій архієпископській катедрі сидів святий Йосафат Кунцевич, що впав першою жертвою лютих поборників справи церковного єднання, Василянський чин поважно прислужився справі пропаганди та поширення ідей Унії серед українського народу. Але це було в далекому XVII столітті, після якого в історії Василянського чину настає період тяжкого і безпросвітнього занепаду, внаслідок чого про колись могутній Чин було майже повністю призабуто.

В Галичині ще залишилася невелика кількість василянських монастирів, розкиданих по всій території Провінції, в

яких заледве теплилося життя – з року в рік число перебуваючих там монахів невмолимо скорочувалося та мало-помалу досягало своєї критичної межі. Але Провидіння Боже подбало, щоби ідея відновлення василіянського монашества запала в серце двох енергійних та діяльних людей того часу. Одним з них і був єзуїт польського походження Генріх Яцковський – великий товариш родини Шептицьких, який був водночас і духовним провідником та сповідником членів Романової сім'ї. Завдяки саме його старанням австрійський уряд у Відні та Апостольський Престол у Римі стали серйозно подумувати над заходами по поверненню до життя сітки галицьких василіянських монастирів. Іншою особою, що відіграла важливу роль у проведенні реформи чину Василіян був Провінційний настоятель оо. Василіян о. Климентій Сарницький, котрий надіслав на адресу папи Лева XIII відповідне прохання про проведення цієї реформи. Останній, в свою чергу, не забарився з відповіддю, тож декретом *Singulare Praesidium* в 1882 році було дано початок позитивним змінам та проведенню всесторонньої реорганізації Чину. На долю о. Генріха випало керувати її проведенням.

Іншою річчю в бажанні Романа, що так сильно шокувала його оточення, було незрозуміле багатьом його бажання повернутися до своїх українських коренів. Як же могло трапитися так, що Роман Шептицький, нащадок аристократичної польської родини, вирішив стати священиком Української Церкви? Коли ж це вспів він «повернутися» в лоно цього українського простолюдня?

Незважаючи на те, що і граф, і графиня вважали себе приналежними до польської родової знаті, в їхньому домі залишалися все ще не до кінця забутими традиції їхніх славних попередників, тож час від часу в його стінах бриніло відлуння милозвучної української гутірки, а самі Шептицькі нерідко приймали участь в святочних Богослужіннях Української Церкви.

З-поміж багатьох різноманітних факторів, які в той чи

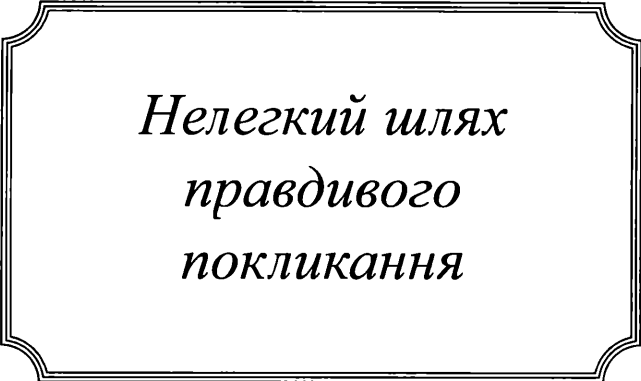
інший спосіб спричинилися до того, що Роман так сильно полюбив літургійну традицію уніятської Церкви і таки вирішив остаточно повернутися до лав свого рідного українського народу, виберемо та спробуємо проаналізувати лише два, котрі нам здаються найважливішими. Центральною майновою посілістю родини Шептицьких, а разом із тим – і головним джерелом фінансових надходжень, був спадковий маєток у Прилбичах – невеликому селищі неподалік від Яворова, на північний схід від Львова, переважну більшість населення якого (а нараховувало воно в цей час десь коло тисячі чоловік) складали жителі української національності. Поблизу Прилбич розкинулося мальовниче сільце Брухналь, все населення якого було виключно україномовним, там же свого часу було побудовано і невеличкий храм, що служив місцем релігійних зборів тутешньої громади українців греко-католиків. Помістя графів Шептицьких було великим, вільного місця всередині будівель було доволі. На внутрішніх стінах дому, відповідно до звичаїв і традицій того часу, красувалися намальовані у весь ріст портрети славних родоначальників. Роман – чи то дитиною, чи то вже в зрілому віці, – проходжуючись світлими й просторими кімнатами садиби, неодмінно не раз зупиняв свій погляд на їхніх суворих обличчях. Саме тут, в цьому родовому помісті, і виникло його перше зацікавлення походженням власного роду. Саме тут він і дізнався, що чотири з його великих предків, зображених на цих картинах у дещо відмінних від традиційно латинських церковних риз вбраннях, свого часу відіграли величезну роль в історії з'єдиненої з Римом Української Церкви. Прагнучи більше дізнатися про історію свого давнього роду, Роман заглибився у вивчення історії і культурних надбань народу, до якого цей його рід приналежав, частиною якого був, в глибину якого відходив він своїм прадавнім корінням. Допитливому юнакові вдається знайти на горищі старовинні фамільні генеалогії та інші документи, що стосувалися минулого його сім'ї: нащадків славетних київських русичів княжої доби. Саме при дослідженні цих до-

кументів він і приходить до переконання необхідності прислужитися своєму рідному народові та своїй рідній Церкві в якості священника-монаха.

Іншим чинником, на котрий нам слід би було звернути окрему увагу, хоч його важливість і не є настільки значучою та вирішальною, як його попередника, були ті численні місійно-пастирські подорожі на території Російської царської держави, що їх з таким великим ентузіазмом та самопожертвою здійснювали оо. Єзуїти. Вони з великим пієтизмом розповідали про все побачене ними в цих подорожах, і в цих їхніх розповідях було просто неможливо оминати тему Східної Церкви з її витонченими літургійними відправами та чудернацькими обрядами. Роман, немов губка, просякав почутими від них фактами та подіями, щоразу більше сповняючись духом поваги до цієї древньої традиції Східної Церкви. Без сумніву, під час цих зустрічей його не раз можна було бачити як він ставив питання, через які він намагався вияснити для себе деякі до кінця ще йому незрозумілі речі, не раз, мабуть, запитував він і сам себе в глибині своєї душі, чому ж його український за походженням рід зовсім спольщився з плином часу, чому його родина замість того, щоби слідувати релігійному обрядові своїх предків, сповідує свою християнську віру у відповідності до літургійної традиції латинської Церкви. Ці його міркування і були тими яслами, в яких у свій час мав народитися той день, що в ньому молодий Роман остаточно вирішить назавжди перейти до лона Української Католицької Церкви візантійського обряду, вступаючи до лав чину Василіян. Але про це ми поведемо мову дещо згодом.

Коли блаж. Леонід Фьодоров (= беатифікація у Львові 27 червня 2001 р.), Екзарх Російської Греко-Католицької Церкви (в єдності зі Святим Римським Престолом), що помер мученицькою смертю в радянських виправних таборах суворого режиму у 1934 році, великий приятель митрополита Андрея, одного дня запитав його про правдиву причину його переходу на східній обряд, відповіддю останнього було: «Я зробив це

тому, щоби виправити ту несправедливість, з якою мої попередники відносилися до славного минулого нашого древнього роду».

Нелегкий шлях правдивого покликання

«Ти мусиш стати Василянцем!»

У 1883 році Роман успішно завершив своє навчання і отримав Атестат Зрілості. Наприкінці того ж самого року він супроводив свою маму в її подорожі до Крошенця, де мала місце велика родинна рада. На ній багато говорилося про те, яке саме майбутнє чекає на Романа, і тому він, вибравши відповідний момент, сповненим суму голосом промовив до матері: «Матінко, я не бачу свій завтрашній день в таких райдужних тонах. Доля призначила мені бути задіяним в сільському господарстві, але моєю мрією є стати уніятським священиком, і я знаю, що батько не дозволить мені цього ніколи!»

І саме в цей момент десь високо у небі роздалися гуркотливі розкоти грому, вказуючи на наближення величезної грози, – це ніби сам Господь потверджував той факт, що боротьба молодого Шептицького за своє покликання зовсім не буде легкою і що вона, практично, вже розпочалася. Вже наступного дня, проїжджаючи неподалік Добромиля, Роман,

неначе ліниво пробуджуючись від зтяжного сну, надовго зупинив свій погляд на монастирських стінах місцевої обителі вже зреформованого чину Василян.

Після того, як ще один тиждень проминув у безтурботних розвагах, юний шляхтич висловив бажання присвятити частину свого часу комплексові духовних вправ, що їх він плянував провести в Старому Селі під керівництвом отця Яцковського. Граф Іван, який перебував ще у повному невіданні відносно виношуваних сином плянів на майбутнє, дозволив Романові віддалитися на кілька днів під нагляд отця Генріха. Той, отже, повністю віддався у владу духові реклекцій, і одного разу, перед звичним моментом молитви, якою він завжди розпочинав свої медитації, йому здалося, ніби якийсь голос наполегливо взиває до нього з нутра: *«Ти мусиш стати Василянцем!»*

Коли наступного дня Роман розповів про цю дивну подію своїй матері, то після своєї розповіді він зразу ж додав, що має твердий намір цілеспрямовано слідувати за цим таємничим покликом: «Мамо, для себе я вже все вирішив – таки вступлю до Василянського чину. Про це рішення я листовно повідомлю батька і, заодно, попрошу його дозволу і благословення на початок новіціату».

Для графині ці слова стали, неначе грім серед ясного неба. Одинока думка, яка, немов зраний в клітці птах, билася у неї в голові: «Роман хоче покинути наш обряд?!» У ті часи зміна обряду була майже прирівнювана до зміни віросповідання. Мати Софія поділилася своєю тривогою з одним із священників, котрого особисто добре знала віддавна і котрого думкою та порадою вона надзвичайно дорожила. Він же відповів їй наступне: «Знаючи Романа настільки, наскільки я його знаю, я би здивувався, коли би почув від нього про які-небудь інші пляни на майбутнє. Будьте, отже, певними, що його ніколи не покине бажання слідувати саме цьому покликанню і що його він зможе реалізувати не інакше, як у надприродний спосіб. Його призначення виходить далеко за рамки звичайного священничого

служіння. Тому не турбуйтеся намарно і цілковито не дивуйтеся почутому».

З тих пір графиня і зовсім утратила сон, вона майже повсякчасно перебувала в стані якоїсь надмірної тривоги і хвилювання, часто тужливо схлипувала, часто можна було побачити, як її очі зволожувалися рясними потоками сліз. Адже після передчасної трагічної смерті свого первородного сина Степана та після для всіх несподіваної кончини другого сина Юрія, на її долю припадало тепер ніби «заживо хоронити» за мурами одного з василіянських монастирів ще й Романа.

Неначе чайка, яка різкими й тужливими криками оплакує, проносячись над хвилями бурхливого моря, загибіль власних дітей, так і графиня постійно повторвала про себе ті слова, зі змістом яких усе її єство, здається, було нездатне змиритись: «Роман хоче залишити наш обряд». Наступного дня вона закликала сина до себе на розмову і, лагідно дивлячись йому у вічі, сказала: «Сину мій, ти не можеш зараз відкрити татові свій намір вступити до чину Василян, бо він ніколи не дозволить тобі перед закінченням університетських студій».

«Я чудово розумію Вас, мамо,— промовив Роман, вставляючи слова своєї відповіді посеред беззвучне материнське ридання,— це означало би повністю порвати із власним минулим».

Переконавшись в серйозності намірів сина, пані Софія і зовсім втратила спокій: вона мало і з неохотою їла, її постійно мучило безсоння... Здавалося, що сили повільно покидають її. Сотні безладних думок вихором роїлися в її голові: як сповістити чоловіка, що Господь, який уже покликав до себе двох їхніх синів, хоче тепер забрати собі на служіння і третього? де слід їй повідомити його про це? коли? і чи не краще було би тепер промовчати? якою могла би бути реакція її чоловіка у відповідь на бажання Романа навіки сховатися від них за монастирськими стінами? хто би міг поспішити їм на допомогу у цій складній ситуації? Ці думки не давали їй ані хвилини спокою, ще більше виснажуючи її і без того підірвані сили.

Хвороба прогресувала. Доконечно треба було якось вийти з цього критичного стану.

Перші труднощі на шляху до мети

Після довгого періоду розлуки зі своєю дружиною граф, врешті-решт, повернувся додому. Під час одної з їхніх численних розмов графиня, величезним зусиллям власної волі намагаючись заглушити шалений стукіт свого серця, з показним спокоєм і наіграною зовнішньою незворушністю мовила до чоловіка таким таким, немов би справа стосувалася зовсім буденних речей: «Ти знаєш, як мені видається, Роман наміряється стати священиком».

Вона очікувала, що її подруг, почувши ці слова, спалахне люттю, тож яким було її здивування, коли він, замість сподіваних нею гнівних тирад, звернувся до неї спокійним і тихим голосом: «Що ж поробиш? Якщо він і дійсно відчуває в своїй душі правдивий і чистий поклик Господній, то не можна цьому протиставитися. Він мусить слідувати за вказаною йому дорогою».

Однаке старий граф мав особливе уявлення про священство. Він був переконаний, що Роман прагне того «звичайного» священства, прикладом і уособленням якого була постать рядового світського священика, з «типовим» поставленням в пресвітерський сан, звичайного пароха, що не повинно би було позбавляти родину можливості частого спілкування зі сином і братом, котрий не полишаючи свого служіння для добра ввіреної його пастирській опіці громади, одночасно міг би бути і управителем великого спадкового маєтку сім'ї Шептицьких.

Після цієї невеличкої розмови з супругом стосовно священничого покликання Романа, графиня вирішила більше не заторкувати в своєму з ним спілкуванні цієї теми і не розкривати йому передчасно таємниці про правдиве покликання їхнього сина, відкладаючи цей момент до часу, який Сам

Господь призначив, та молячись до Бога за просвічення її розуму, щоби могли звістити це своєму мужеві в сприйнятний для нього спосіб. Сама ж вона, хоч і була повністю певна щодо істинності покликання Романа, одначе гаряче просила його поки що, з чисто тактичних міркувань, таїтися з цим, поводячись у всьому з розсудливістю та максимальною обережністю, щоби своєю поспішністю і нетерпеливістю була не викликати батьківського гніву.

Однак думка про майбутнє її сина ніколи не полишала її, а тому одного дня вона вирішила вдатися за порадою до отця Генріха. Набравшись сміливості і дивлячись тривожним оком в сторону чоловіка, вона тихо звернулася до досвідченого священника: «А що думаєте Ви, отче, з приводу бажання Романа вступити до чину Василіян?»

Трохи згодом вона, напевно, не раз запитувала себе, що саме штовхнуло її тоді на цей необережний крок, – виявити потаємні бажання синового серця, – в той час, коли вони обоє дали слово чекати догідного часу та бути максимально обережними, аби не накликати на Романову голову батьківського гніву. З іншого боку, вона була цілковито певна: Господь ніколи не допустить того, щоб якесь необережно сказане нею слово пошкодило здійсненню синового покликання.

Граф же, почувши запитання дружини, спеленів, але отець Яцковський негайно поспішив на допомогу графині, кажучи: «Я думаю, що саме це і є правдивим Романовим покликанням. Але рік служби при війську, – а Ваш син зараз перебуває в тому віці, коли йому саме слід би було сповнити цю воїнську повинність, – піде йому на користь. Багато різноманітних речей, різних життєвих ситуацій, а головню посилене спілкування з іншими людьми, могли би служити добрим випробуванням для щирості його намірів присвятити своє життя служінню Богові в якості монаха-василіянина».

При цих словах старому графові не залишалося нічого іншого, як відступити. Але він зірвався зі свого крісла, немов ужалений якоюсь отруйною гадиною, і сповненим крицею

голосом ледве витиснув із себе: «Цього не буде ніколи, ніколи!»

Чоло графині раптово покрилося рясним потом, і вона, неначе зранений звір, що тріпоче в судорогах агонії, розпачливо зойкнула своїм кволим голосом. Вона, як ніхто інший, чудово розуміла, що з цього моменту на шляху її сина постало дуже багато перепон, які в різний спосіб будуть перешкоджати йому реалізувати власне покликання. Період тривоги і боротьби, що триватиме ще впродовж майже п'яти років, розпочався.

Батькові плани щодо сина

Граф Іван Шептицький бачив майбутнє свого сина дещо інакшим, аніж сам Роман. Він також з нетерпінням очікував на його поворот з армії додому, тішачи себе надією, що за цей рік військової служби, на який він заздалегідь уже був внутрішньо готовий благословити свого сина, ніби-то даючи згоду і видимо потверджуючи його остаточний вибір свого майбутнього стану й служіння, щоби ще більше не ятрити душу і без того кволої вже графині, Роман забуде про свій такий несприйнятливий для батька задум. Якщо ж навіть цьому і не суджено було збутися, граф сподівався, що його син все-таки відкладе здійснення цієї своєї волі на доволі віддалене від сьогодення майбутнє. А в міжчасі – хто-зна, може, юнак якраз і забagne чогось іншого. В будь-якому випадку, граф ніколи би не дозволив синові відмежувати себе від світу за мурами одного з уже zreформованих василіянських монастирів. Ні за що!

Головним винуватцем ситуації, що склалася, батько Романа вважав о. Генріха Яцковського, який одночасно був сповідником і духовним провідником графині та молодого панича. Ще не минуло і року з тих пір, коли саме він стояв на чолі проведення реорганізації Василіянського чину: реформи, котра була схвалена світським урядом Відня та духовною владою Риму. Безсумнівно, це саме він почав непомітно підготовлювати ще незрілого та легко підпадаючого під сторонній

вплив Романа до вступу на стежину самотнього пустельницького життя, скеровуючи його взір на згромадження щойно відновленого чину Василіян, використовуючи для цих своїх цілей як старовинне аристократичне походження молодого шляхтича, так і його правдиво глибоку набожність. Мати в своїх рядах одного з Шептицьких, вихідця зі славного древнього роду української знаті, – це було би честю і окрасою для будь-якого монашого чину.

Міркуючи собі в такий спосіб, граф з часом виробив певні усталені стереотипи мислення і, сприймаючи уявне за дійсне, став усіма підручними засобами боротися проти покликання власного сина, вважаючи його не справжнім покликом Господнім, а якоюсь фантазмою, химерним сплетінням думок, що його інсинували Романові підступні людиці, що бажали використати в своїх нечесних цілях нащадка аристократів Шептицьких.

Спокій, ідилічне родинне життя, сімейний затишок та благоденство неначе разом віддалилися від графського помістя. На їхньому місці зразу ж запанували безпідставні сварки, роздори та обопільні звинувачення. Увесь нестримний шал графського гніву, породженого нестримним характером пана Івана, обрушився на плечі нещасної графині, котра тяжко занедужавши, накінець таки злягла в ліжку.

Найпершою річчю, яку, як вважав граф, треба було зробити, було змусити сина віддалитися думкою від світлого ідеалу богопосвяченого життя в монашому чині Василіян. Тож послідовний у своїх діях, він почав здійснювати все можливе і неможливе, аби тільки досягти поставленої перед собою цілі, всебічно піддаючи випробуванню благі Романові наміри.

Це становище було нестерпним для останнього, а тому він вирішив, що буде краще, коли він на деякий час залишить свою рідну домівку. Тому 18 серпня 1883 року він написав до батька листа, в якому повідомив його про це своє рішення та про мотиви, які спонукали його до його прийняття.

Не заборилася і можливість здійснити цей задум. Лікарі,

стурбовані станом здоров'я пані Софії, порадили їй провести кілька місяців оздоровчої реабілітаційної терапії в околицях італійських міст Венеції та Мерано. Граф особисто супроводжував дружину аж до Венеції, а там залишив її під наглядом двох своїх синів – Романа та Левка – і нечисленної прислуги. Очевидно, не могло більше бути і мови про реалізацію Романового монашого покликання, яке, на думку графа, не вартувало вже і виїденого яйця. Але сам Роман думав інакше. Одного дня він довірився своїй матері: «Мамо, спробуйте якимось чином дати зрозуміти татові, що я не віддалюся від вас до монастиря без спеціального його на те благословення». І коротко по тому додав: «Я сподіваюся, що цей момент настане якнайшвидше».

Граф же, в свою чергу, в розмові з одним із своїх знайомих сказав: «Богу дякувати, Роман цього року поступить на військову службу. Спатиму спокійно, коли лишень побачу його зодягненого в уніформу, бо з того часу оо. Єзуїти не зможуть більше ніяким чином впливати на його свідомість».

Військова служба

Роман приступив до несення своїх військових обов'язків 1 жовтня 1883 року у Кракові, але вже через неповних три місяці його, несподівано для нього самого та для інших, було відправлено назад, до його рідної домівки. 8 січня 1884 року, як тільки він переступив поріг своєї кімнати, його тіло обважніло звалилося на підлогу – Роман знепритомнів. Зразу ж було закликано лікарів, і вони, порадившись між собою, встановили діагноз – скарлатина, обтяжена зараженням крові та запальними процесами в суглобах. Впродовж довгого періоду часу молоде життя юного шляхтича висіло на волосинці. Але незабаром криза проминула, Роман почав відновлювати свої сили після затяжної гострої недуги. Всі були впевнені, що стан його здоров'я і дійсно пішов на поправку, бо ж на молодому лиці панича знову з'явився рум'янець, запанувала посмішка, з його

губ почали, як і раніше, злітати веселі й дотепні жарти... Але одночасно з тим до нього поверталася і давня тривога, безпосередньо пов'язана з реалізацією його священничого покликання в монашому чині Василян. Опечалений видимою неможливістю здійснення цього свого задуму, він якось промовив до матері: «Одиноким виходом з цього скрутного становища, як я бачу, є втекти з цього рідного мені дому».

Лікарі в один голос стверджували, що повернення Романа до армії для продовження несення ним військової служби могло би становити серйозну небезпеку для його здоров'я, а тому його було увільнено від подальшого виконання воїнської повинності. Граф же знову сповнився підозрінь, що медики прийшли до такого висновку не інакше, як під намовою Єзуїтів, котрі вже вкотре вклинилися у його взаємовідносини з сином, і змусили лікарів зробити вигідне для них заключення. А тому він, окрилений цими оманливими почуттями, з подвійною силою кинувся захищати свою кровиночку від «їхніх брудних інтриг». Понад усе бажав він знайти спосіб переконати свого сина і відмовити його від прагнення вступу до монастиря.

*Студії
та... у мандри
по світі!*

Примирення і взаємне порозуміння з батьком

Ще перед від'їздом Шептицьких усією родиною до гарячих мінеральних джерел у Криницю, від'їздом, що переслідував єдину мету – покращення Романового стану, непорозуміння між графом і графинею перейшли на якісно новий рівень – сварки ставали дедалі більше запеклими, хоча об'єктом цих нескінченних суперечок, як і раніше залишалося покликання їхнього сина Романа. Граф постійно закидав графині те, що саме вона вбила в голову сина цю смішну ідею – заживо поховати себе за стінами якогось триклятого василіянського монастиря!

Бідний Роман! Він не знав, що йому робити. Тільки приїхавши до Криниці, він постановив собі написати до батька пояснювального листа, витриманого в дусі ввічливості і поваги, в якому він пролив би світло на ті обставини, в яких він сам, без жодного примусу з чийогось боку, прийняв добровільне і свідоме рішення стати священиком у відновленому Василіянському чині. Окрім того, він написав: «Моя судьба лежить у Ваших, тату, руках; і це з двох причин: по-перше, як

мій отець, ви маєте повне право розпоряджатися моїм життям; по-друге, беззаперечним є те, що в своїх до мене почуттях Ви завжди керувалися виключно батьківською любов'ю, не говорячи вже про те, як багато перетерпіли Ви заради мене...» До цих слів Роман долучив також і своєрідну вимогу: у той день, коли батько остаточно переконається у щирості синових побуджень та в правдивості його покликання, він повинен дозволити йому вступити до чину Василян, обов'язково зазначаючи при цьому, що робить це цілковито непримусово і з власної волі. Разом з цим Роман закликав батька не робити поспішних висновків, а використати сповна той час, який він сам вважатиме за необхідний, аби переконатися в серйозності намірів сина.

Цей лист заторкнув найпотаємніші струни душі старого графа, однак йому все ж таки не вдалося скинути з плечей важкий тягар минулого – він і надалі залишився переконаний, що монаше покликання його сина є плодом його та інших релігійного фанатизму. Не під силу було батькові відірвати від себе сина, який мужнів кожної хвилини, кожної хвилини наближаючись до зросту правдивого мужчини, мужчини сталої волі і непересічного розуму. З іншого боку, не сприймав він і синового бажання присвятитися душпастирському служінню саме у василянському монастирі. Цей Чин був особливо недолюблюваний поляками, бо саме монахи-василяни взяли на себе завдання розбудити дух української національної самосвідомості в народі, котрий, знаходячись впродовж віків під владою зайшлих чужинців, непомітно втрачав назавжди свою національну самобутність і державну ідентичність. І накінець, свідомо чи підсвідомо, граф уявляв себе ніби «у шкірі» Авраама, в якого Господь вимагав принести Йому в жертву його ж власного єдинородного сина Ісаака. Як би там не було, батько таки вирішив написати синові відповідь. Та кожного разу, коли він з цією метою сідав за стіл, йому ніяк не вдавалося докінчити цього листа. Врешті-решт, вимучений докорами власного сумління, він подався до Криниці, аби там особисто, віч-на-віч

переговорити з Романом. Після майже двогодинної щирої і товариської розмови батько і син таки порозумілися. Старий граф не відмовлявся визнати Романове покликання до монашого життя, але з умовою, що син успішно завершить чотирирічний, так би мовити, пробний період, який повинен би був включати: навчання в університеті, досягнення докторського наукового ступеня в галузі юриспруденції та обов'язкове приймання участі в світських розвагах місцевої знаті. Тільки тоді, якщо Роман і надалі був би переконаним в щирості і автентичності свого монашого покликання, його батько не став би противитися вільному виборові сина та дозволив би йому вступити до василіянського монастиря.

Університетські студії

Восени 1884 року Роман, разом із своїм братом Олександром, вирушили до польського міста Вроцлава, де вони мали намір вписатися до місцевого університету. Роман відразу ж зарекомендував себе – як у своїх ділах, так і в словах і думках, – ревним і показовим католиком. Своїм відмінним заховуванням та щирим і дружнім відношенням він в короткому часі зумів завоювати загальну повагу з боку своїх товаришів по навчанні та вчительського складу цього закладу. Всіх полонила, притягувала до себе його сильна особистість, наділена природою і Богом багатьма неординарними даруваннями; особливо ж старалися нав'язати з ним товариські відносини молодші за віком студенти, до яких Роман ставився з усією шанобою та простотою. Своїм внутрішнім спокоєм та скромністю й услужливістю у взаємовідносинах з іншими він, здається, перевищував усіх. Тож не дивно, що багато хто з його ровесників так шукав його товариства і гордився з того, що мав його добрим приятелем.

Дехто з численних Романових знайомих з цього періоду його життя писали згодом у своїх спогадах, що він справляв на

усіх них величезний благодіючий вплив, а позитивні наслідки їхніх із ним дружніх взаємовідносин виходять далеко за хронологічні рамки їх безпосереднього спілкування між собою і простягаються аж до дня смерті останніх.

Відразу ж по вступі Роман же записався в члени католицької університетської спільноти, а вже через кілька місяців він став спавжньою душею цього товариства. Він невідкладно спішив з розумною порадою до кожного потребуєчого, до всіх, хто з тих чи інших причин опинився в скрутній ситуації, у всьому виказуючи свою поведінкою та щирою участю правдиву любов Христового послідовника.

Саме в часі університетських студій молодий Шептицький отримав і першу нагоду повправлятися у вмінні використувати свої непересічні організаторські здібності: будучи активно задіяним у багатьох студентських гуртках він проявив і притаманний його особистості характер лідера та провідника. Загальновідомим є те, що будь-який університет, цілковито незалежно від часу і місця свого існування, завжди був, є і буде розсадником різноманітних ідеологій, в тому числі і принципів атеїстично-матеріалістичного світогляду. Історичний період нашого дослідження характерний, перш за все, тим, що для нього типовим є поява на європейській політичній арені соціалістичних ідей – ідей, які з приходом до влади вже в перші роки ХХ століття комуністично-диктаторської форми правління трагічною зіркою засвітаються на небосхилі суспільного життя багатьох народів і націй. Вроцлавський Університет теж не був винятком із цього правила. Також і тут поміж студентів та професорів уже з'явилися перші пророки нової ідеології, котра обіцяла своїм адептам якісно кращий рівень життя вже в недалекому майбутті, проповідники «земного раю», в якому, проте, не було вже ніякого місця для Бога. Роман безстрашно кидається в полеміку із цими предтечами «наближення царства нового і світлого прийдешнього віку», намагаючись закликати їх не втрачати здорового глузду та наполегливо переконуючи їх у мильності висловлюваних ними цілковито утопічних

поглядів. Невідпірною силою своєї аргументації та особистою твердістю й непорушністю у відстоюванні власних позицій – чи то в часі приватних суперечок, чи на протязі прилюдних дебатів, які частенько відбувалися в університетських аудиторіях, – молодий Шептицький утверджував в правдивості католицького релігійного світогляду всіх тих, в душі яких був уже закрався хробак сумніву і непевності, і утримував від здійснення необдуманого кроку тих своїх товаришів, які, знадившись на примари облудливих обіцянок соціалістів, схилилися до прийняття рішення про розрив зі своїм католицьким минулим, бажаючи примкнути до лав «борців за краще майбутнє». Самозрозуміло, така поведінка Романа стала причиною стійкої неприязні, що встановилася між ним та прихильниками атеїстичного світобачення, яких, на жаль, було вже немало серед його товаришів по університетській лаві. Але безсумнівно залишається і те, що цей досвід, який він набув за час свого навчання у Вроцлаві, не раз став йому у пригоді тоді, коли йому – вже як Главі Української Католицької Церкви – доводилося лицем до лиця зустрічатися з безпідставними нападками на основи християнського віровчення з боку прибічників тієї ж безбожницької ідеї, тепер уже не таких, як колись, – наївних та неосвічених, але добре освічених і безмірно амбітних, здатних для доведення власної правоти вдатися навіть і до застосування сили.

Дім і навчання...

Повернувшись додому улітку 1885 року, Роман попросив у батька дозволу продовжувати свої студії в одному з німецьких університетів, оскільки їхня завансована програма навчання відчутно сприяла би швидшому здобуттю ним бажаного наукового ступеня. Старий граф, будучи певним, що і тепер йдеться про якісь інтриги зі сторони дружини та Єзуїтів, руба відповів сердитим і сповненим холоду голосом: «Якщо когось

цікавить моя думка, то я – категорично проти!»

Роман, який в одну мить став біліший від снігу, не забарився з відповіддю: «Батько не має права забороняти мені цього. Батько не повинен ніколи трактувати мене в цей спосіб!», – а після цього швидко усамітнися в своїй кімнаті і, впавши на коліна перед своїм ложем, гірко заплакав від завданої йому образи. Все його тіло здригалось в аритмічних конвульсивних рухах. Мати, яка негайно поспішила за сином, увійшовши через привідчинені двері до його кімнати і побачивши його в такому пригнобленому безнадією стані, нерішуче зупинилася, не знаючи, як їй поступити. Потім взяла до рук невеличку книжку, в якій містилися молитви за щасливу долю та за щастя у житті, відкрила її та поклала її перед сином на ліжку. Зробивши це, вона тихо вийшла, але ще не встигла вона зайняти своє попереднє місце у вітальні, як знову зустрілася з очима свого сина, що, карбуючи крок, увійшов до залі та припав до землі перед графом, кажучи: «Тату, даруйте мені мою негідну поведінку, я зроблю так, як Ви забажаєте!» Старий граф розжалобився і, підвівши Романа зі землі, міцно обняв його, тепер уже дійсно вірячи в правдивість його прохання. Але угода є угода, тож він, незважаючи на той новий вид відносин, що з тих пір запанував між ним і його сином, все ж таки настояв на тому, аби Роман продовжував своє навчання в університеті, – не тому, що хотів ще раз випробувати його, а для того, щоби краще підготувати його до успішного виконання тих завдань, які повинні були би постати перед ним, починаючи від дня його вступу до суворого новіціату чину Василіян. Так чи інакше, але батько і син дійшли таки до взаємовигідного компромісу і відносно місця подальших студій Романа – наступного навчального року він повинен був вписатися до Краківського Університету.

Стан здоров'я графині, однак, продовжував невпинно погіршуватися: на протязі майже десяти місяців вона залишалася не порушеною з причини паралічу нижніх кінцівок. Саме тому вона перемістилася на тимчасовий побут до невеличкого про-

вінційного містечка під назвою Аббація. В часі своїх різдвяних канікул Роман відвідав маму, а коли його брат Станіслав, випускник Віденської військової Академії, теж захворів, він перейняв на себе також і обов'язки «родинного лікаря», одночасно доглядаючи й піклуючись і братовим здоров'ям. Роман стояв над його ліжком удень і вночі, так терпеливо і з любов'ю дбаючи за нього, що це викликало подив у всіх присутніх.

Після Різдва молодий шляхтич знову повернувся до своїх студентських буднів. Його справи йшли, «як їм би і належалося», – одного дня напише він матері. Батько знову дозволив йому сповідатися в о. Генріха та вдаватися до нього за порадою у всякій духовній потребі. І саме о. Генріх почав готувати свого духовного сина – спочатку тільки морально, а потім і фізично, – до вступу на василіянський новіціят. Краще було би сказати, що під його неустанним керівництвом Роман ще задовго до офіційних облечин почав жити повнокровним монашим життям василіянського новика. При цій нагоді дуже виразно проявилися такі дві великі чесноти його особистості – надзвичайна вбогість та досконалий послух. Ніхто і ніколи не бачив його ні на яких світських гутірках та прийняттях, чужими були йому і інші розваги родової знаті: полювання, розривки тощо... хіба що о. Генріх виразно дозволяв йому на це.

Коли вже, здавалося б, ніщо не змогло би перешкодити успішному здійсненню Романових намірів, несподівано для всіх втаємничених у його пляни на майбутнє і для нього самого ще один бар'єр постав на його і так нелегкому життєвому шляху – необхідність залишити подальше навчання в університеті. Часами такі переривання навчання були навіть приємними, деколи все було зовсім навпаки, але як би там не було, Романові, що був з природи своєї людиною «дуже систематичною», вдавалося завжди без особливої для себе шкоди, поєднувати ці дві протилежності.

Старий граф вирішив відіслати сина до своєї дружини з тим, щоби син в якийсь спосіб спробував приготувати її до найгіршого, – Станіслав знову тяжко захворів, і невідомо було,

чи вдасться йому і цього разу подолати цей критичний стан. Після недовготривалого побуту коло матері Роман, разом з батьком, вирушив до Відня, де на той час перебував Станіслав, смертельно вражений підступною недугою. На щастя, і на цей раз все обійшлося добре. Тож Роман знову отримав можливість продовжувати своє навчання.

У Римі

Дещо згодом старий граф запропонував своєму синові відправитися в подорож до Вічного Міста. Роман саме перебував біля матері, піклуючись нею в часі її чергової недуги – зтяжнього запалення легенів. Але стан здоров'я графині незабаром покращав, і це дало змогу її синові нарешті таки вирушити у далекі мандри.

Молодий Шептицький прибув до Риму в другій половині квітня 1886 року, везучи із собою цілий жмут вірчих грамот, адресованих його батьками своїм численним римським знайомим, переважно більшість з яких становили місцеві аристократи та високі церковні достойники.

Три тижні пізніше один з них надіслав до пані Софії листа, в якому, між іншим, повідомляв її: «Роман завоював серця усіх, а сам він відчуває себе в цьому середовищі, неначе риба у воді».

Сам Роман писав додому також доволі часто. Ось невеличкий уривок з одного з його листів: «... Я бачив багато з тих різноманітних настільки красивих речей, які мені просто важко описати своїми словами. Мені вдалося побувати і помолитися над гробом святих Петра і Павла. Я був гостинно прийнятий кардиналом Сімеонія, цю зустріч можна було би без перебільшення назвати сердечною і дружньою. На жаль, перед самими святами не заплановано ніяких папських авдієнцій, але я знаю, що мені все-таки вдасться бути на відправі однієї з Божественних Літургій, що їх Папа служить приватно, і навіть отримати з його рук Святе Причастя. Незабаром у мене заплану-

нована дружня зустріч з кардиналом Чацкою, котрий вперше побачивши мене у себе на прийомі, привітався до мене такими словами: “Хоча ми і не є кровними родичами, але нас особливішим зв’язком єднає той факт, що ми є синами одного і того ж народу...” Вже на завтра я записаний на прийом до кардинала Ледоховського».

Як бачимо, Романові в короткому часі вдалося заприятелювати з багатьма дуже впливовими в Римі людьми, дружба з якими, в певній мірі, стане надзвичайно корисною для нього вже в зовсім недалекому майбутньому.

Одиною річчю, яка дещо виходила з ряду цих приємних і корисних для молодого Шептицького знайомств та подій, хоча вона в жодний спосіб не вплинула на теплі взаємовідносини, що тільки-но встановилися між цими двома людьми, було невдоволення і попереднє несприйняття польським кардиналом Чацкою Романового бажання присвятити своє життя справі служіння Українській Уніятській Церкві у Василянському чині – високий церковний достойник запропонував шляхтичеві вступити до одного з польських латинських монастирів.

Дуже приємні враження залишили в Романовій душі і відвідини ним старенького кардинала Масаї, капуцина, який понад 35 років свого служіння присвятив справі навернення до Католицької Цекви народів Близького і Центрального Сходу, вивчаючи їхню релігію, народні звичаї й національні традиції. Роман поділився з ним своїм прагненням віддати своє життя ділові євангелізації та привернення до Католицької Церкви народів Російської імперії. Він аніскільки не таївся перед стареньким прелатом, якому, в свою чергу, дуже сподобався цей молодий юнак, що розповідав йому про своє покликання з таким великим ентузіазмом. Їхня спільна зворушлива розмова помітно затягнулася, але коли Роман підвівся зі свого крісла, маючи намір подякувати Кардиналові за щирю гостину і приємну розмову, той зупинив його зі словами: «Почекай-но ще хвилю, юначе. Ми вже, мабуть, ніколи не побачимося з тобою

на цій грішній землі, але це цілком може статися там, в небі. Я хотів би подарувати тобі одну з найдорожчих для мене речей, зробити тобі подарунок, котрий би час від часу пригадував тобі про мене. Я ж кожен день молитимуся за тебе». Після цього Кардинал запровадив Романа до облаштованої на манер монастирської келії невеличкої кімнатки, відсунув шухляду свого письмового стола і, коротко пошукавши там рукою, витягнув і подав йому дрібно списаний зошит. «Візьми його,— сказав він по хвилі мовчання.— Це одна з найцінніших речей, які є в моєму посіданні: граматика етіопської мови, що її я уклав». Кардинал написав на обкладинці кілька слів присвяти та подарував зошит Романові.

«Прошу Тебе, Романе,— додав він, юнак був уже поблизу дверей дому,— молися за мене так, як я робитиму це в твоєму наміренні».

І дійсно, молодий український шляхтич і старий Кардинал уже більше ніколи не зустрілися між собою із-за смерті останнього, яка наступила невдовзі.

В часі прощальної вечері, організованого кардиналом Ледоховським на честь Романа напередодні його повернення до Польщі, один з присутніх на ній старших священиків, дивлячись на молодого Шептицького, підняв тост: «За майбутнього митрополита Русі!»

Кардинал, поклавши руку на Романове плече, відповів: «Буде достатньо, коли цей юнак стане тільки відмінним монахом!»

Напевно ніхто із запрошених на вечерю гостей і не здогадувався, якими близькими до сповнення були вже тоді висловлені цими церковними достойниками побажання!

У Росії

Ішов 1885 рік. Роман починає студії в Краківському Університеті, де 19 травня 1889 року звершить їх титулом доктора права. Тут, як і раніше, довкола нього юрмиться передова творча молодь. Для зборів студентського гуртка було обрано післяобідній час середі кожного тижня. Теми доповідей на релігійну і патріотичну тематику Роман підготовляв самостійно. Нерідко доповідаючий зачитував якусь газетну статтю або главу щойно надрукованої книги, а після цього наступав час дискусії, яка частенько перетворювалася на гострі і запальні дебати. Переконливі Романові аргументи, що спокійно і послідовно розбивали тези своїх опонентів, не раз брали гору в часі цих таких собі «дружніх» студентських гутірок, саме тому його думку дуже поважали і цінили його численні товариші та знайомі. Його авторитет серед студентської молоді університету був настільки великим, що його було майже одноголосно вибрано на голову так званої «Асоціації Філярета» (тобто «Асоціації любителів чесноти»).

Майже всі друзі родини Шептицьких прихильно ставилися до Романового наміру присвятити себе служінню Уніятській Церкві. І лише один з них, якийсь краківський парламентар, почувши про це, скривив свої губи в зневажливій посмішці: «Вступити до чину Василян – це значить зрадити свою Батьківщину!»

В жовтні 1887 року старий граф запропонував Романові, любов якого до Росії і до східного обряду була йому добре відома, здійснити подорож до цієї безмежної країни. Син із задоволенням і вдячністю прийняв цю батькову пропозицію, мандруючи територією Російської імперії від листопада до кінця грудня.

Землею, котра перша простяглася перед очима юнака, було широке українське Поділля, там Роман загостив у деяких знайомих своєї родини. Для нього, вкрай захопленого можливістю здійснення цієї подорожі, ця його поїздка видавалася

правдивим благословенням з небес. Бажання працювати для наближення навернення Росії до лона Католицької Церкви, здавалося, опанувало всім його єством. Але як же практично мало би здійснитися це його щире бажання? Бо ж ті взаємовідносини, в яких знаходилися тоді Православна і Католицька Церкви, не давали жодних підстав сподіватися, що таке єднання між цими двома спільнотами є взагалі можливим. Радше навпаки. Та й на самій території тогочасного Польського королівства, яке постало вже після підписання Віденського пакту, і в межах Великого князівства Познанського вповні панувала умами людей ідея церковного розколу. Подібна загроза, відчувалося, вітала й поширювалася серед кіл галицької інтелігенції. Якось майже незаметно приверженці церковного роздору завойовували все більшу прихильність народніх мас. Пропагандистами подібного світогляду були ті представники українського народу, котрі вважали діло церковної орієнтації на Москву набагато більше перспективнішим, з геополітичної точки зору, аніж дотримання принципів, окреслених Берестейською Унією 1596 року та всією історією Української Церкви, – так звані «русофіли». Але переважна більшість тверезо мислячих католиків вважали, що для населення Галичини все-таки було би краще зовсім не звертати увагу на Росію, а скерувати всі свої зусилля на те, щоби зберегти існуюче тут положення. Через те вони зовсім не розуміли того нестримного бажання молодого графа Шептицького, яке не обмежувалося актуальним станом справ на його безпосередній Батьківщині, а ширяло ген далі за межі рідної землі – на далекі простори Російської імперії, які він плянував охопити своїм душпастирським піклуванням. Тому часто Романові доводилося пояснювати своїм опонентам: «Зрозумійте, що обрізування гілок дерева схизми не принесе ніякого позитивного результату для справи реалізації церковного єднання; для того, щоби досягти цієї мети, слід повністю зрізати під корінь його стовбур – тільки така міра буде ефективно перешкаджати процесові систематичного відростання від його стовбура нових потужних

пагонів». Підставою такого Романового думання була наступна позиція: «Христос спас усе людство Своєю до нього любов'ю, а тому тільки з любов'ю і через любов можна успішно продовжувати Його діло Відкуплення».

Молодий шляхтич досить добре усвідомлював собі, що ще чимало перешкод прийдеться здолати йому в житті для досягнення поставленої ним перед собою мети, – одного разу він поділився цими своїми передчуттями з ревною хрестительською всіх його секретів – безмірно люблячою свого сина старою графинею: «Але ж чому поляки вважають мене українцем, а українці – поляком?»

Після мандрівки чудовим Поділлям шлях Романа проліг до матері руських городів – златоглавого Києва. Він зупинився в столиці на кілька днів, щоби оглянути її величні й монументальні архітектурні пам'ятки. В цьому місті доля звела Романа із ще одним поляком, Феліксом Собанським, який повністю поділяв його погляди відносно того, що на повернення Росії можна добитися тільки за допомогою правдивої християнської любові до ближнього. Фелікс помітно відрізнявся від тих представників польської національності, котрі мешкали на території Російської імперії або на землях Східної України, переважна більшість з яких, в основному – клір, замість того, аби особистим прикладом життя у вірі поширювати серед оточуючих їх людей ідеали християнського світосприйняття, усілякими способами накликали і стягували на себе гнів і ненависть корінного населення, оскільки вони вважали, що їхнє основне завдання, як «католицьких місіонерів», полягає в тому, щоби зробити місцеве населення радше поляками, аніж католиками. Ось чому в свідомості росіян слово «католик» традиційно нерозривно асоціювалося зі словом «поляк».

Побут в Москві для Романа, незважаючи на те, що саме тут проживало багато добрих знайомих його сім'ї, був далеко не з найприємніших. Про це він і сам зізнається в одному зі своїх листів до матері: «Мені досить важко орієнтуватися тут, в Москві... Я не мав змоги вирушити до Петербурга, бо мені

відмовилися обміняти на рублі “купони” Польського королівства. З нетерпінням чекаю того часу, коли знову повернуся в рідну мені атмосферу католицького світу та віддалюся від цих місць, що так пригноблюють мій дух. Як хотів би я донести і сюди бодай невеличку часточку того католицького духа, який царює у нас!»

Саме тут Роман познайомився з Леонідом Фьодоровим, видатним російським мислителем і філософом, який пізніше навернеться на католицизм і, вже після прийняття ним монашого постригу в одній з обителей Студійського уставу, стане першим екзархом Російської Греко-Католицької Церкви. Напевне, саме заради цієї зустрічі Роман залишився в Москві ще на кілька днів, бо інакше він вирушив би назад до свого родинного села – Прилбич, – так і не запізнавшись зі своїм майбутнім соратником та однодумцем, з яким його розлучить лише мученича кончина останнього.

Папська авдієнція

Після повернення з Росії Роман на деякий час зупинився в родинному гнізді Шептицьких, щоби разом зі своєю сім'єю відсвяткувати свято Господнього Різдва. Старий граф потішив сина доброю новиною: він бажав, аби син перебув зиму поблизу своєї матері, в Римі, де мав би нагоду стати наочним свідком і учасником урочистостей, пов'язаних з 50-літтям з дня народження папи Лева XIII та канонізацією 14-ти святих Католицької Церкви, в числі яких був і один представник польської національності. На дворі стояв 1888 рік.

Роман швиденько зібрався і виїхав до матері, а в його листах додому вже починають пробиватися ностальгійні нотки своєї близької розлуки з рідними – він ніби передчуває, що час його вступу до василіянського монастиря в Добромилі вже не за горами.

В Римі молодий Шептицький шукає нагоди, щоби нанести

дружні візити, щоб засвідчити свою приязність всім тим, з ким він познайомився в часі свого першого перебування у Вічному Місті.

Звідси він відправляється у мандрівку до Монте Кассіно. Наприкінці лютого його враження від духовної величі і могутності латинської Церкви були настільки великими, що йому мало що не видавалося неможливим бажати ще і надалі полишити це багатство і перейти до Церкви своїх далеких предків. Але ця спокуса панувала ним лише одну мить, бо вже наступної, коли Роман великим зусиллям волі підкорив свої бажання і помисли діянню Господнього Промислу, мир знову повернувся до його ще зовсім недавно стурбованої сум'яттям душі

Графиня, в супроводі іншого свого сина – Левка, прибула до Риму лише 4 березня. Вони зупинилися у спеціально винайнятому для них Романом помешканні, що знаходилося на вулиці Чотирьох Фонтанів, навпроти Шотляндської Колегії. Роман був дуже щасливий з того, що міг особисто «гостити» маму і брата, цілком усвідомлюючи собі, що це було, мабуть перший і останній раз в його житті. Він був для них чудовим провідником по стародавньому місті, попровадивши їх по всіх його пронизаних духом славного історичного минулого куточках. Радість від їхнього перебування в Римі була затьмарена хіба лише передчасною смертю кардинала Чацкого.

Завдяки своїм чудовим знайомствам з високими Ватиканськими достойниками, Романові вдалося 24 березня дістати запрошення для всієї їхньої родини на приватну аудієнцію в папи Лева XIII, який дуже мило і гречно зволив поспілкуватися з кожним її членом. Графиня представила Святішому Отцеві двох своїх синів – Романа і Левка.

– І котрий же з них хотів би стати в майбутньому монахом, чи не цей? – запитав Папа, зупиняючи на Романові ласкавий і водночас цупкий погляд своїх проникливих очей.

– Так, Ваша Святосте, – відповів той, – більше того, я хотів би вступити до лав Василіянського чину.

– Василянину? – наче не розуміючи чогось, здвигнув плечами Папа.— Мені ж говорили щось про твоє бажання вступити до одного з Бенедиктинських монастирів.

Він по-батьківському поклав одну свою руку на Романове плече, а іншою злегка обхопив його за шию і запитав: – Це мені дуже приємно почути. І відколи в тебе ця блага думка?

– Від самого дитинства,— відповів Роман, відважно дивлячись Папі у вічі.

– З дитинства, отже? А скільки ж тобі тепер? – знову запитав хлопця Папа.

– Двадцять три,— знову промовив юнак.

– Де і чого ти навчався? – пролунало наступне запитання.

І тут Роман докладно розповів Святішому Отцеві про свої університетські студії.

Лев XIII, промовляючи почергово то до Романа, то до пані Софії, сказав: «Ви знаєте, майбутнє чину Василян в Католицькій Церкві є напевно великим, так, бо великими і прекрасними є ті завдання, котрі він повинен здійснити. Напевно, мало хто здає собі зараз обрахунок з тієї місії, яка буде доручена їм на Сході. Великою і прекрасною буде ця місія... Ви знаєте, я був щирим прихильником ідеї проведення реформи цього Чину і заснування новіціату в Добро... Як же називається це містечко... А, так! В Добромилі. Провінційний настоятель чину Єзуїтів, отець Яцко... Яцко... («Яцковський», підказав Роман)... Так, він, Яцковський. Він приїхав до Риму на довший час, і саме тоді ми мали нагоду обговорити з ним деталі цієї справи. Він є одним з найбільш поважаних мною людей...»

Наприкінці розмови Папа наблизив руку Романа до своїх грудей і, звертаючись до нього зворушливим і щирим тоном, промовив: «Звідси, від мого серця, нехай сине для Вас особисто, а ще раз: для Вашого покликання, моє спеціальне благословення!»

28 березня, чотири дні після цієї пам'ятної зустрічі у папських палатах, приїхав до Риму і старий граф Шептицький зі сном Олександром. Одного вечора, після того, як вони всією

родиною повернулися з якогось прийняття, Роман сказав до батька: «Тату, я сподіваюся, що сьогодні я востаннє одягнув на себе цей розкішний фрак». Довірлива розмова між батьком і сином затягнулася до пізньої ночі, а вранці наступного дня граф, ледве стримуючи скупі чоловічі сльози, промовив до дружини: «Ти знаєш, вчора увечері вперше в житті мені вдалося читати його душу, вдалося розгледіти в ній яскраві знаки його покликання. Я ніколи не зможу достойно подякувати Господу Богу за великий Його дар – за вчорашню розмову з Романом. Я зрозумів: навіть якби я міг покласти до його ніг увесь світ, цього було би недостатньо, бо його душа гаряче прагне чогось вищого і більшого...»

Розлука з родиною

Ішов 1889 рік. Останні дні, що їх провів Роман в родинному гнізді Шептицьких, були огорнені сумним передчуттям скорого і неминучого прощання з рідними. Для подружжя старих графів воно здавалося початком їхнього власного кінця, раніш спаяна воедино міцними сімейними узами родина розпадалася на їхніх очах. Мине ще якась дрібка часу – і вони мусітимуть супроводжувати одного зі своїх синів до василіянського монастиря в Добромилі. Для нього ця дорога буде подорожжю без права на повернення, оскільки з того часу, коли він вперше одягне на себе суворий монаший габіт, він більше не матиме змоги бачитися зі своїми батьками і братами в теплій атмосфері рідної домівки.

Мати дивилася на свого сина, ні на мить не відриваючи своїх лагідних і люблячих очей від красивого обличчя свого сина. Здавалося, вона втратила відлік часу і зовсім не орієнтувалася більше у цьому світі, – всі її відповіді на ті численні запитання, які були звідусіль адресовані їй, зводилися до простих і безучасних «так» або «ні», беззвучно мовлених обкусаними і поблідлими устами. Старий граф виходив зі своєї

кімнати зовсім зрідка, і то лиш для того, аби промовити, ніби в пустоту, ніби переконуючи в чомусь зовсім неважливому самого себе, цілковито віддалену фразу.

Посеред цих, просякнутих сумом і тривогою обставин, було прийняте рішення ще на деякий час пересунути дату остаточного від'їзду Романа до монастиря. Воно було пов'язане з тим, що греко-католицький парох з Брухналя просив графиню і її сина бути хресними батьками його новонародженої доньки.

Але врешті-решт наступив так довго і зі страхом очікуваний день розставання – 28 травня 1888 року. Видавалося, що і сама природа противилася цій події: вкриті густими і важкими хмарами небо накінець видало з себе рясну дощову зливу. Господь же схотів так, щоби Романів від'їзд з батьківської домівки співпав із Христовим закликком Євангельської Благовісті Матея, який у цей день лунав з амвона у всіх українських церквах: «Ідіть і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця, Сина і Святого Духа. Амінь!»

На свято Пресвятої Тройці, котре того року припало саме на 28 травня, в четвертій годині пополудні, вся родина зібралася у нігальні; кожен приклякнув, а стара графиня вголос промовила ті молитви, які кожного року вона звикло читала перед тим, як її діти спільно вирушали на навчання до університету: «Під Івою милість», «Зійди, Святий Душе».

Помолившись, усі приступили до Романа, аби ще раз перед прощанням поцілувати його. Ніхто не наважувався порушити тишу.

Коли фіякр, запряжений двійком баских коней рвучко зупинився перед під'їздом вілли, графиня востаннє осінила сина хресним знаменом. Роман ще раз потиснув руки всім домашнім, знайомим та всім тим, хто прибув у цю хвилину в дім Шептицьких, аби попрощатися з ним та побажати йому щасливої дороги та успіху в його починаннях. Потім бричка, але вже з молодим шляхтичем і його батьками, виїхавши за обійстя, стрімко повернула в сторону Судової Вишні, де знаходилася найближча до Прилбич залізнична станція. Звідти

Роман та подружжя старих Шептицьких перемістились до Перемишля, де вони і вирішили зупинитися на нічний постій.

Вранці наступного дня, ще задовго до того, як стрілки годинника доторкнулися позначки «восьма година», вони утрюх на кінній повозці, що їй було попередньо передбачливо винайнято, вирушили в напрямку монастиря оо. Василян. в Добромилі. День видався на славу – в лагідному синьому небі весело поблискувало вже майже літнє сонце, радісно розсилаючи довкола свої теплі промені. Граф звелів Романові сісти побіч матері, в той час як сам він розсівся на козлах поруч з візником. Щоправда, йому і самому час від часу кортіло ще раз поглянути на сина, тож, будучи не в силі перемогти це завжди стримане почуття батьківської любові, він раз-по-раз ніби крадькома повертався назад, посилаючи туди погляд своїх стрімких очей. З його грудей, ніби сам по собі, вирвався сповнений туги, і водночас радості, вигук: «Який красивий і погідний день! Воістину – дар Божий для нашого Романа!» Потім граф знову поглянув уперед, і його зволожені скупкою сльозами очі, як і раніше, сліпо втупилися у безмежний обрій горизноту.

Матір же і Роман, душі яких поєдналися між собою почуттям тихого суму, не потребували навіть і говорити одне до одного. Графиня краєм ока спостерегла в синові дивну переміну: чим ближче під'їжджали вони до монастиря, тим щасливішими і спокійнішими ставав його погляд, а рівнішим – його дихання. Коли втомленим нелегкою дорогою мандрівникам стало видно вже мури василянської обителі, вона поклала свою руку поверх Романової, міцно потиснувши її.

Роман же, поглянувши на матір уважним поглядом своїх розумних очей, промовив до неї: «Мама завжди була моїм союзником!» – і сказавши ці слова, з ніжністю та шанобливою повагою нахилив свою голову та торкнувся губами маминої долоні. Саме вона, ця мамина рука, яка була для нього надійною опорою ще з часів його раннього дитинства, провадила його сьогодні до його нового земного пристановища. Мама,

легким голосом і тремтячи від зворушення, попрохала сина помінятися з батьком місцями.

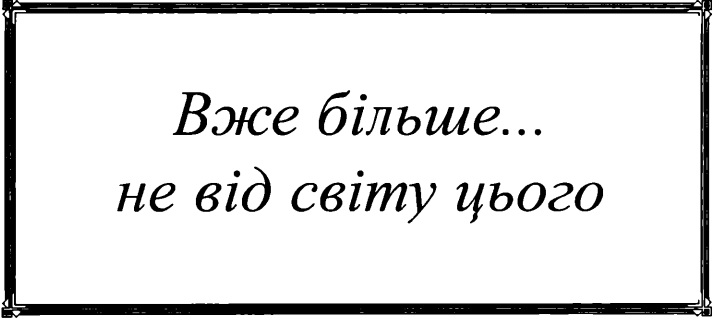
Так старий граф і графиня проїхали ці останні кілометри разом, у мовчанні і тишині свого духа намагаючись ще раз відтворити у пам'яті ті радісні хвилини їхнього життя, що їх довелось їм прожити разом побіч рідного сина.

Тим часом бричка зупинилася на просторому монастирському подвір'ї. Батько й мати ще якусь хвилю затрималися коло свого Романа, востаннє прощаючись із ним, а потім від'їхали до свого дому. Сталося те, що неминуче мало статися, і в житті Романа почався новий етап, основне завдання котрого полягало в реалізації ним свого монашого покликання.

Вже повертаючись додому і доволі віддалившись від мурів монастиря, граф і графиня ще раз повернулися назад – і побачили свого сина, який, висунувшись з вузького віконечка своєї нової кімнати, прощально махав рукою їм услід.

Наступного дня графиня, несподівано зайшовши до кімнати свого мужа, знайшла його на колінах, зосередженим в гарячій молитві з очима, сповненими сліз.

«Не хвилюйся, – промовив він до дружини, – ці сльози: це сльози радості за те, що Господь покликав нас до служіння Йому. Ми не заслужили цього інакше, як через ті ревні молитви, які ти до Нього повсякчасно засилала».

*Вже більше...
не від світу цього*

• •

1

*У тиші
монастирської
келії*

Період новіціату

Звістка про вступ молодого графа до чину Василян швидко облетіла всю Галичину, про неї писалося чи не у всіх тогочасних періодичних виданнях, і кожен по-своєму намагався прокоментувати цю небуденну подію.

В україномовному часописі «Діло» від 5 (17).XI.1888 року один з дописувачів дозволив собі навіть поіронізувати з цього приводу: «Граф Шеприцький вступив до василіянського монастиря, але свій новіціят він розпочинає під проводом оо. Сзуїтів». Натомість познаньське польськомовне видання «Пжегляд Косціолни» відгукнулося про це Романове рішення в досить схвальних тонах: «Маємо всі підстави сподіватися, що в особі цього юнака, котрий в розквіті своїх сил вирішив віддалитися від втіх цього світу, щоби зодягти монаший габіт іречення у чині Василян, Господнє Провидіння проявить нам безстрашного захисника справи церковної єдності на українських землях і, одночасно, ніби перекинуло місток єднання між двома братніми народами, спільним сином яких він являється».

Але найкращим коментарем Романового вступу до уніятського монастиря була сама його поведінка, яка ґрунтувалася тільки і виключно на тому виборі, що його він свідомо зробив задалегідь, бо всі його поступки не мали і тіні якоїсь земної мотивації, вони були кришталево чистими, неначе думки сина, усе єство якого є наскрізь просякнуте одиноким прагненням: служити до скону Богові у відповідності з Його святою волею.

В якості постулянта-новичка і пізніше, вже як студент василіянського схолястикату, молодий Шептицький непорушно дотримувався усіх приписів і правил співжиття у монашій спільноті, що їх передав наступним поколінням іноків великий отець східної аскетичної дисципліни – Василій, єпископ Кесарії Каппадокійської, та беззастережно виконував усі розпорядження своїх настоятелів.

Він був вісімдесят дев'ятим кандидатом до вступу в уже зреформований недавньою реформою Чин. І вже від того, як переступив він поріг василіянського новіціату, з його щоденного поступування, можна було зробити відповідні висновки щодо того, наскільки серйозно цей молодий чоловік намірений відбутися тут своє приготування до грядучого майбуття. Саме з цієї причини його наставники, котрі добре знали той воістину хресний шлях, що його повинен був пройти молодий Шептицький, аби залишитися вірним своєму покликанню, попросили дозволу Конгрегації в Справах Поширення Віри, щоби час його випробувань перед облечинами був скорочений з шести місяців до одного.

В такий спосіб вже 1 липня братчик-кандидат на ім'я Роман отримав від магістра новиків свій монаший габіт, змінюючи своє хресне ймення Романа-Олександра-Марії на нове ім'я, – Андрей, – на честь святого Апостола Андрія Первозванного, до якого юний монах плекав особливе набоженство, як до того, хто, згідно зі старовинною легендою, возвістив Євангельську Благовість на тих придніпровських пагорбах, де пізніше розкинулося славне місто Київ.

Облечини Романа-Андрея були величезним святом не

тільки для Добромильської монашої спільноти, але і для подружжя й родини Шептицьких. Стара графиня так описала цю подію в одному зі своїх листів, що вийшли друком у Кракові в 1906 році:

«Роман припав навколішки перед священиком, який запитав його від вітваря:

- Чому ти прийшов сюди?
- Щоби провадити покутничий спосіб життя.
- І в який же спосіб ти хотів би це робити?
- Носячи на собі чернечу одержу відречення та слідуєчи приписам Правил монашого співжиття.

Після цих слів, якщо не помиляюся, священик хрестовидно обстриг його голову, витинаючи з лоба, потилиці та обидвох боків по невеликому пасмові волосся, а ще пізніше, помолившись над ним, нарік його монашим ім'ям Андрей. Роман пішов до захристії, щоби через кілька хвилин знову з'явитися в храмі, зодягнутим уже в чорну монашу одержу... Рясні сльози, наче град котилися по моєму обличчі, а я стояла, дякуючи Богові, вся сповнена радості від того, що мій син Роман в ту мить здавався мені таким красивим, як ангел... Але в ту ж мить я зрозуміла, що він уже ніби і не є більше моїм сином, бо я, фактично, віддала Богові те, що від самого початку йому приналежало».

Після облечин молодий монах Андрей з головою поринув у виконання своїх нових монаших обов'язків, але цього разу вже в якості новика Василянського чину. Перш за все, він намагався вповні стати співучасником своїх співбратів у тому житті, яким мірно жила Добромильська василянська спільнота, нічим не наголошуючи на свою перевагу в освіченості та знаннях і прагнучи зовсім знівелювати існуючу між ними різницю станів. Він був таким же новиком, як і всі інші. Андрей вирізнявся з-поміж інших хіба лише своєю відмінною поведінкою і настільки досконалою поведінкою, що часами настоятелі буквально-таки не мали чим йому дорікнути.

З часом його було призначено старшим над новиками

(29.IX.1888-23.III.1889), і це нелегке завдання – бути прикладом для інших – йому вдавалося завжди виконувати якнайкраще. Вправляючись в убогості та терпеливості, для вдоволення своїх власних потреб він завжди користувався знаряддями та речами найгіршого гатунку, залишаючи все краще своїм співбратам-новикам.

В межичасі, як і всі інші новики та брати, він виконував усяку ручну працю з максимальною віддачею та послухом, намагаючись якнайбільше прислужитися своїм старшим співбратам по Чиніві і появляючи своїм ровесникам правдивий приклад ревності в добрих речах, відданості загальній справі, особистій вбогості і послусі. При найменшій можливості Андрей просив призначити його до виконання найбрудніших або найневдячніших робіт.

За своїм давнім звичаєм, звертав увагу найперше і найбільше на виховання та допомогу наймолодшим за віком новикам, котрі всім серцем горнулися до нього, між собою «охрестивши» його своїм «Патріярхом».

Андрей був настільки ревний у заховуванні посту, що настоятелі спеціально призначили одного з братів, аби, коли того потребуватиме конкретна ситуація, досипати йому до полумиска додаткову порцію страви. Брат Андрей був на вигляд справжнім богатирем, людиною міцної статури, а тому надмірний піст міг би поважно пошкодити його здоров'ю.

Кожного ранку василіянські новики ставали о пів на шосту годину ранку і, помившись та зодягнувшись, спішили до храму, щоби в роздумі над речами Божественними належно підготуватися до відправи враннішнього Богослуження. Після Божественної Літургії кожен мав трохи часу, аби, при необхідності, прибрати у себе в келії або ж навести лад на монастирському дворі. Пізніше слідували конференції магістра новиків, час на приватне читання та лекції – з латини, грецької мови, літургійного співу та уставу Богослужінь. За ними – обід, в часі якого брати змінювали один одного в служінні по кухні та їдальні, потім – рекреації, розривка та прогулянки по території

монастиря... Для Андрея в цей час надзвичайної ваги набрали духовні розмови зі своїм сповідником та духівником. Коротко кажучи, життя новиків Добромильського монастиря оо. Василян в той час мало чим відрізнялося від життя новиків будь-якого іншого тодішнього чи сучасного нам монастиря.

Після завершення часу випробувань, як це ми можемо стверджувати на підставі документальних свідчень та хронік василянського архіву, брат Андрей був готовий скласти свої перші дочасні обіти. Всім був помітний його великий поступ на шляху постійного вправлення в чеснотах, а особливо – в одній з них, у відреченні від самого себе, – Андрей радо поступався своїм першинством у чому би то не було іншим своїм співбратам. Він був насправду одним з найбільш перспективних членів усього Василянського чину. Саме тому настоятелі навіть і хвилини не сумнівалися, коли справа зайшла про допущення чи недопущення його до складання ним перших монаших обітів, – після коротенького обговорення було вирішено без жодних застережень рекомендувати його до вступу в Чин. Так після трьох днів духовних вправ, в день літургійного поминання Чесних Древ Животворящего Господнього Хреста (13.VIII.1889), Андрей зложив на руки своїх настоятелів свою першу дочасну монашу присягу.

Без тіні сумніву, твердим і рішучим голосом промовляв він її слова: «Я, брат Андрей, Роман Олександр Шептицький, василянин, складаю перед Господом Богом обіти вбогості, ціломудрія та послуху, а окрім того клянуся пробувати в цім Чині святого Василя Великого до кінця моїх днів на землі. Обіцяю у всьому дотримуватися Правил цього Чину, поінсерованих Святим Апостольським Престолом».

Ці обіти повинні були тривати три роки. Пізніше їх урочисто поновлювалося ще раз, а по завершенні цих шести років наступав час складання довічної Професії. В цих часах, проте, тимчасові обіти вважалися зрівні довічним.

В цупких обіймах смертельної недуги

Після завершення періоду новіціату брата Андрея було послано до Кракова, в Єзуїтську колегію, де він впродовж всього академічного року 1890-1891 повинен був присвятитися вивченню Філософських та Богословських дисциплін.

Але вже в часі Великого Посту у 1891 році він поважно захворів, і то – з власної провини.

Ректор колегії, не знаючи добре характеру свого ново-прибулого підопічного, а особливо – його бажання суворого аскетичного подвігу, дозволив йому практикувати всі ті види і способи умертвлення, які тільки той не забажав би. Один з братів-єзуїтів, на ймення Карл, зауваживши ту небезпеку для життя молодого Василянина, що її несли зі собою його покутничі практики, дозволив собі сміливість повідомити про це графиню Шептицьку. Він сповістив її, що Андрей вживає їжу лише за обідом, вдовольняючи себе зранку і увечері лише невеличкою шклянкою чаю. На його думку, цього харчу було вкрай недостатньо для підтримування нормального функціонування просто-таки геркулесівського тіла молодого брата, тим більше, що й самі вже університетські студії, а до того ж – вивчення таких складних дисциплін, як Богословія та Філософія, забирало величезну кількість життєвих сил та енергії.

Відклавши всі свої справи, стара графиня зразу ж поїхала до сина і таки добила свого – взяла з нього обіцянку повноцінно харчуватися на протязі цілого дня та в якийсь більш поміркований спосіб слідувати надалі шляхом покутничої аскези.

Але хвороби таки не вдалося оминати, тож 3 серпня 1891 року в часі відправи вранішнього Богослужіння брат Андрей втратив свідомість з причини сильної носової кровотечі. Наступного дня крововилив повторився, а лікарі констатували, що різким переохолодженням організму молодий чоловік повинен завдячувати тій недовготривалій купелі в ріці, що її він здійснив кілька днів перед тим.

Граф Іван зробив все можливе, щоби йому було дозволено лікувати сина у Прилбичах, в родинному домі Шептицьких. Настоятелі згодні з цим його проханням, оскільки також і на їхню думку ймовірність того, що терапія буде ефективнішою і Андрей буде набагато швидше поправлятися, знаходячись в стінах рідної домівки, була набагато вищою, аніж якби лікувати його в суворих умовах монастирської келії. З Кракова було запрошено одного славного спеціаліста-медика, стародавнього друга родини Шептицьких, який, після повного та прискіпливого огляду пацієнта, запевнив графиню в тому, що ніяких серйозних підстав черезмірно турбуватися здоров'ям сина немає. Однак він сповістив також, що вихід з критичного стану не буде і надто легким, а тому Андреєві неодмінно знадобиться довгий період реабілітації та спочинку після хвороби.

Наступної ночі графині приснився дивний сон: їй здавалося, неначе її тіло розп'яте на хресті так, як був розп'ятий на ньому Христос, а сама вона запитує в Нього про те, як повинна вона нести тягар цих своїх страшних страждань, аби не втратити Господньої благодаті. Пізніше їй на думку спало, що якщо і Сам Христос пройшов цим хресним шляхом, який став тепер і її життєвою дорогою, то Він зуміє якось винагородити її Своїми щедрими дарами помилування. На цім місці графині раптово пробудилася, гублячись в здогадках, що ж мало би означати це її дивне нічне видіння. І тільки дещо згодом вона зрозуміла, що це Господь в такий спосіб попереджував її про ті страшні випробування, котрі мали незабаром прийти.

Брат Андрей вже на протязі трьох тижнів почував себе зовсім непогано, коли це, неначе грім серед ясного неба, його в одну мить почала мучити сильна гарячка. Здавалося, що ще грохи, і легені і зовсім відмовляться працювати. З хвили на хвилю стан хворого погіршувався, тож всі були майже певні, що незабаром Андреєві таки прийдеться так передчасно розпрощатися з цим світом. Більше того, його хвороба почала все більше і більше появляти ознаки тифу, а ця недуга у тому часі була майже у всіх випадках страшним передвісником неми-

нучої смерті. Скільки разів старе подружжя Шептицьких, прогулюючись у садку поза домом, як в старі добрі часи, рука в руку, проказували спільно їхню улюблену молитву до Богородиці: «Під Твою милість прибігаємо...»! Один з лікарів сказав їм: «Якщо Андреєві вдасться якимось чином одного дня вибратися з лабет тифу, то і хвороба легень в короткому часі відійде, ніби сама по собі...». Якщо... Але цього разу майже всі уже були певні в неминучості трагічної розв'язки. Ось те випробовування, до якого підготовляв Господь графиню в її дивному й страшному нічному видінні. Врешті-решт, гаряча молитва батьків, родичів і знайомих таки перемогла у тому нерівному двобої, яку неумолима і безжалісна смерть вела з ними за життя молодого монаха.

Лише 4 жовтня лікарі сповістили родину, що стан здоров'я хворого тепер не повинен ні в кого вже більше викликати яких-небудь переживань. Гарячка вщухла, а це було одним із провісників швидкого видужання. Ризик раз і назавжди втратити легені також проминув.

Мати разом із сином вирушили до Закопань – до гірських тепловодих мінеральних джерел, де вони плянували перебути якийсь час, аж поки сили Андрея повністю не відновляться. Тільки 17 травня 1892 року вони почали готуватися до повернення до Прилбич. Лише тепер Андрей міг знову повернутися до так палко любленого ним монастирського укладу життя. Багато місцевих жителів – як зі села, так і з довколишніх поселень, – прийшли, щоби попрощатися зі святцем-юнаком, порядність, щирість та релігійність якого настільки запала багатьом з них в душу, що вони, не соромлячись, плакали, сумуючи з приводу його від'їзду.

Священство

Брат Андрей, щоби спробувати бодай якось використати час, що його довелося через хворобу провести в Закопанях, вирішив не переривати свого навчального процесу і попрацювати над підручниками самостійно. Саме там він і познайомився вперше з досі незнаною йому єврейською мовою. Після свого повернення до Кракова, він завершив своє навчання докторатом з Богословії, а потім від'їхав до монастиря чину Василіян в Кристинополі, щоби там, зосередившись на собі в тишині монастирських мурів, належно приготуватися до складання довічних монаших обітів. Слова цієї присяги було торжественно виголошено в Божому храмі 14 серпня 1892 року, в присутності багатьох вірних та численної родини. Тільки тепер, вже по вічній професії, він, дотепер іще вірний римокатолицької Церкви латинського обряду, офіційно став, згідно з усіма приписами діючого тоді канонічного законодавства, членом Української Греко-Католицької Церкви східного обряду. Тільки тепер він міг приступити до дияконських і священничих свячень, на які йому зразу ж дозволили його настоятелі по Чиніві.

Брат Андрей став пресвітером 3 вересня 1892 року, коли в часі архиєрейської Літургії Перемиський владика Юліян Пелеш рукоположив його у цей священний сан.

Через вісім днів о. Андрей відслужив свою першу торжественну Службу Божу в рідному селі, у Прилбичах. Ця його пріміція була попереджувана кількома днями місійних наук та проповідей, які у висліді мали надзвичайний успіх. Увечорі першого дня, 8 вересня, величезна маса людей чекала на Сповідь, що її уділяли кілька заздалегідь прибувших на місії священників. Погода явно не сприяла цим масовим міроприємствам, бо передбачалося, що дощі падатимуть впродовж усього найближчого тижня. Люди були поважно стурбовані такою перспективою, оскільки науки повинні були відбуватися під відкритим небом, поблизу старого цвинтаря, де було попе-

редньо спеціально приготовано невеличке біле покриття для відправи о. Андреем своєї першої Літургії на рідній землі.

На щастя, небо змилосердилося і дощ незабаром припинився. «Місійний день» був побудований наступним чином: було виголошувано чотири духовні науки денно, помежи них проводилися заняття з катехизму для дітей, постійно можна було доступити до Таїнства Сповіді... Люди строго постили: до їжі можна було вживати тільки хліб та воду. Кожний намагався висповідатися, а хто не зміг зробити цього в місійний час, той міг приступити до Св. Тайни Покаяння в найближчому василіянському монастирі у Крехові, який знаходився на відстані близько 20 кілометрів від Прилбич. В перший день місій на науки прийшло трохи більше 300 чоловік, з вже останнього дня їх було понад 2000. Вінцем місій повинна була стати відправа новопоставленим у пресвітерський сан ієреєм своєї першої Служби Божої у рідному селі. Отець Андрей прибув до Прилбич тільки після обіду в суботу, 10 вересня, оскільки йому було рекомендовано утриматися від приймання участі в місійних науках через перенесену недавно важку хворобу, котра ще раз по раз давала про себе чути і при сильній перевтомі грозила вибухнути знову, і то ще з більшою силою. Натомість, з'їхалися всі ті, хто в який-небудь спосіб свого часу причинився до його священства.

Приблизно коло десятої години наступного дня, неділя 11 вересня, всі люди, попереджувані присутніми на святкуваннях священиками, процесійно вирушили до дому Шептицьких, де їх уже чекав молодий отець Андрей та вся його родина. До великої і просторої залі увійшли тільки священики.

Андрей прихилив свої коліна перед своїми старенькими батьками, просячи у них благословення, а потім піднявся знову на ноги і зодягнув довгу монашу василіянську мантию і широкий крислатий капелюх – одяг, який означав смерть монаха для світу та пробудження його до нового життя. Вийшовши з помістя разом зі священиками та батьками, о. Андрей рушив до місця відправи знайомою йому ще з часів його раннього

дитинства дорогою. Прийшовши до престолу, він почав одягатися в мистецьки виконані пишні священнічі ризи. Не можна було відвести погляду від майстерно вишитого самою графинею епітрахилія, на якому красувалися фамільні герби древніх українських родів Фредрів та Шептицьких. Вже сам по собі гарний сонячний і погожий день став ще кращим, завдяки гій урочистій літургійній відправі, що її відслужив отець Андрей зі сповненими сьозами радості очима. Після Літургії відбулося благословення всіх вірних, які вервицею приступали до неоієрея, – батьки і родичі його були в числі перших.

А вже пізно увечорі, як це звично робиться в таких випадках, збоку сільської церковці було вкопано в землю спеціально витесаний для цього так званий «місійний» хрест, щоби ще довго служити вірним пригадкою про спасенний час проведених у їхньому селі місій.

Магістр новіціату

Тепер настав час завершити, накінець, свою Богословську освіту, що і зробив о. Андрей в період з 1892 по 1894 рік. Майбутній Митрополит був відтепер готовий до виконання будь-якого наказу своїх настоятелів, щоби якнайкраще, в міру своїх сил, прислужитися Божому людові на тім місці, яке буде призначене його зверхниками. В 1893 році оо. Василяни стали самостійно урядувати у відновленому і зреформованому отцями Єзуїтами Василянському чині. Час, визначений останнім для проведення структуральної переорганізації василянського чернецтва, минув, тож латинські отці передали свої повноваження своїм українським співбратам, над добром яких Господь дав їм можливість так багато потрудитись.

Отця Андрея було покликано до сповнювання уряду магістра василянських новиків. Він був першим українським монахом-василянином, на плечі якого лягла відповідальність за виховання достойної зміни старому поколінню ченців. У

зв'язку із цим призначенням отець покидає Крестинопільську обитель оо. Василян та переїжджає до рідного йому монастиря в Добромилі. У відповідності до Конституцій чину Василян, в його завдання входила формація молодого покоління василіянської братії. Двома пілястрами, на які опирається навчально-виховний процес у монаших спільнотах, є вправління в чеснотах та освіта, а тому магістр новиків повинен був бути не тільки щедро обдарованою Богом людиною, правдивим святцем з життя і зразком по рівні загальноосвітньої підготовки та ерудиції, але мужем з добре розвинутим інтуїтивним сприйняттям та сповненим непересічної мудрості чоловіком, аби мати змогу розпізнати і вибрати найбільш достойних кандидатів. В обов'язки о. Андрея входило формувати, вже починаючи з новіціату, відмінних християн та чудових монахів, здатних до принесення себе, всіх своїх сил і енергії, всього свого життя у цілопальну жертву заради наближення приходу Царства Божого Сина. Магістр Андрей мав відведеним для виконання цього завдання всього рік часу та непересічний особистий талант і положення Правил чину Василян.

Можемо з цілковитою певністю сказати, що, як магістр новіціату, о. Андрей повністю справився з покладеними на нього обов'язками. Він настільки зжився зі своїми питомцями, що новики вважали його радше своїм батьком, аніж наставником. Кожен з ченців-початківців знав, що може в будь-яку хвилину без страху приступити до нього і повідати йому найбільш потаємні секрети свого серця, шукаючи в нього авторитетної поради чи лагідної потіхи. Також і о. Андрей максимально використав цей час для своєї власної, як монах, користі: впродовж цього довгого періоду він мав чудову нагоду поправлятися в заховуванні таких чеснот, як вбогість духа, безкорисливе служіння ближнім, вирозуміння та виваженість у поведінці.

Дивно про це писати, але факти – річ уперта: о. Андрей використовував під матрац тонесенький та вже відслуживший свій сінник, зовсім не їв солодощів та замість цукру додавав

собі у каву солі! Дуже часто траплялося так, що він при-
слуговував при трапезі, а сідав до столу лише після того, як
була помита остання миска чи ложка. Майже весь свій вільний
час він проводив з новиками, конференції яким він постійно
читав по-українськи. В 1895 році до обов'язків Магістра
василіянського новіціату долучилася іще одна відповідальна
посада – о. Андрей став дорадником настоятеля в Добромиль-
ському монастирі. Пізніше до них було додано ще багато інших
відповідальних урядів: наприклад, Ігумена монастиря св.
Онуфрія у Львові (1896), тощо. Окрім тієї інтенсивної праці,
що її отець виконував в монастирі, дуже часто йому доводилося
ще й виїздити на різноманітні «Місії» в різні куточки
Галичини.

Як про це ми вже згадували раніше, ієромонах Андрей був
досить хворобливої вдачі, а тому впродовж свого новіціату
йому довелося лікуватися також і на острові Джерсі, поблизу
Бельгії.

Щоби не обмежувати можливості катехизації вірних до
тільки й виключно днів проведення духовних місій, о. Андрей
виступив ініціатором і заснував (1897) христ.-катехитичний
часопис під назвою «Місіонар». Його перше видання, числом
10.000 екземплярів, швидко розійшлося серед вірних. Цей жур-
нал видається оо. Василіянами і в сьогоднішній день. Сам же о.
Андрей, звертаючись до вірних в колонці редактора, пише:
«Дорогі вірні, оскільки є неможливим для нас промовляти до
вас живим голосом, дозвольте спілкуватися з вами бодай за
посередництвом побожних писань та місійних послань... Тож
ось до вашої, дорогі браття, уваги перше з таких наших
звернень, яке, оскільки є написане місіонарями, ми і вирішили
назвати тим же іменем, тобто “Місіонар”».

Вже сама постать ієромонаха Андрея, здавалося, ви-
промінювала енергійність та дієву рішучість, тож не дивно, що
саме йому належать і багато інших починань, серед яких і
проведення реформи жіночої вітки чину святого Василя
Великого.

Він гаряче бажав заснувати василіянські монастирі і на території Болгарії, а тому виношував в своїй голові пляни вислати одного зі своїх співбратів на місійну працю до цієї країни, аби краще пригланутися до її національних особливостей та релігійних традицій і звичаїв. Однак для цього йому необхідно було заручитися дозволом та підтримкою відповідних римських інстанцій, а Рим такої згоди, на жаль, не дав.

Коли єзуїти віддалилися в 1897 році і від василіянського студентату в Кристинополі, о. Андрея було скеровано туди в якості професора Догматики та Моральної богословії, але вже у перших числах січня 1899 року почали поширюватися чутки про його призначення в короткому часі на вакантний єпископський престол в Станіславові. Коли з ним якось спробували, було, заговорити про можливість такого призначення, він, жартуючи, відповів, що ніколи не погодився би на нього. Але коли про цю справу заговорили уже серйозніше, то він був просто переконаний, що він просто-таки повинен відкинути цю пропозицію.

*Мітра
і Пастирський
жезл*

Станиславів
(1899-1901)

“

”

Станиславівський єпископ

Епархія в Станіславі

Аж до 1885 року в Західній Україні існували тільки два єпископських осідки з центрами в Галичі (Львів) та Перемишлі. До Львівської єпархії відносилася обширна територія, що охоплювала землі Галичини та Буковини загалом, понад тисячу парохій, якщо не брати до уваги величезної кількості дочірніх церков. Очевидно, присутність одного-єдиного єпископа на такій території була цілковито недостатньою для задовільного функціонування єпархії та доброї організації душастирської праці посеред численних вірних. Намагаючись якось розв'язати цю складну ситуацію, австро-угорський уряд почав переговори з Апостольським Престолом у Римі, ціллю яких мало би бути постановлення на цих землях нової єпархії для українців-католиків східного обряду. Переговори завершилися успішно, а столичним містом новоутвореної єпархії було обрано місто Станіславів (нині Івано-Франківськ). Задля можливості більш ефективно працювати над спасінням людських душ, Святіший Престол вирішив за краще розділити навпіл колишню Львівську єпархію – це давало змогу кращого адміністрування добрами раніш безмежної єпархії, особливо в тих її районах, котрі були особливо віддалені від Львова; час

бо, про який іде мова, був характерний незмірно слабким ще розвитком засобів зв'язку і комунікації. Без жодних труднощів можна знайти в реєстрах тодішньої поштової служби незліченну масу листів, що так ніколи і не потрапили до рук свого адресата, – з наближенням часу скликання чергової Львівської єпархіяльної Консисторії, – як про це свідчать записи у відповідних облікових книгах, – звичайно вдавалися до послуг кінних кур'єрів, які і розвозили по окремих деканатах запрошення на збір, роздруковані відповідними урядами єпархії. Ще важче адміністративному центру цієї церковної провінції було налагодити духовну опіку над віддаленими від Львова парохіями, а тому зовсім не слід дивуватися, що їх духовний розвиток перебував у той час на досить-таки низькому рівні.

Станіславів було призначено престольним градом нової уніятської єпархії спеціальною буллою папи Лева XIII від 26 березня 1885 року; першим єпископом цієї катедри став владика Юліян Пелеш, який пізніше перемістився до Перемишля. Саме йому і випало стати святителем брата Андрея. На його місце з часом було обрано кир Юліяна Куїловського, але і він у 1899 році повинен був залишити справи Станіславівської єпархії, бувши покликаним до сповнювання уряду Галицького митрополита. В цей спосіб єпископський осідок у Станіславі знову став вакантним. Для обрання нового єпископа тогочасним канонічним правом приписувалася довга і прискіплива процедура. Покликаний до сповнювання цього уряду повинен був отримати потвердження також і з боку Австро-Угорського монарха. У 1899 році Префектом Священної Конгрегації в Справах Східніх Церков був кардинал Мечислав Ледоховський, з котрим Андрей мав змогу не тільки запізнатися, але й щиро потоватишувати в часі свого побуту в Римі в 1886 та в 1888 роках. Послом Австро-Угорського імператорського двору при Апостольському Престолі був тоді Федерік Ревестера-Саландра. Отець Андрей на той час був зовсім незнаючою особою у Відні, подібно нічого не чув про нього і посол можновладного монарха, тож ідея його єпис-

копського призначення на Станіславівську катедру явно не належала останньому. Протагоністом і прихильником саме такого повороту справи був саме Кардинал, але яким же великим було його розчарування, коли він дізнався, що о. Андрей нічого і слухати не хоче про таке призначення! На щастя, тут у хід справи втрутився сам папа Лев XIII, котрий високо оцінив здібності і таланти ще юнака Андрея під час тієї півгодинної зустрічі з ним в день 24 березня 1888 року. Він надіслав молодому отцеві листа з «формальним наказом» підкоритися його високому повелінню. Неможливо було опиратися волі Римського Понтифіка, тож о. Андрей таки мусів, всупереч власному бажанню, погодитися зі своїм обранням на уряд Станіславівського єпарха.

34-літнього пресвітера було введено в єпископський сан 17 вересня 1899 року. Урочистість відбулася в архикатедральному храмі святого Юрія-Переможця у Львові. Незабаром, 24 числа того ж місяця, нововисвяченого Архиєрея в часі торжественного служіння Божественної Літургії було інтронізовано в Станіславові. З нагоди цієї знаменної події було видруковано спеціальну пам'ятку – фотографію Єпископа із довгою в три строфи поезією-посвятою.

До справи

Преосвященний кир Андрей унаслідував від свого попередника на єпископському Станіславівському престолі дуже багато невіршених проблемних та конфліктних ситуацій. Насамперед, вірні єпархії були поділені на два ворожих табори: одна їх частина були відкритими українофілами, котрі всі свої старання спрямовували на покращення політичного, економічного та соціального становища в країні, намагаючись не вдаватися по допомогу ні до кого, щоб не вводити в залежність від інших держав та народів. Ім протистояли прихильники проросійської тенденції розвитку держави, які у вирішенні

будь-яких питань намагалися взоруватися на сусідню Російську імперію. Прибічники останнього світобачення становили переважну більшість урядовців єпархіяльної Курії, що, фактично, відповідало і співвідношенню adeptів даних державницьких теорій в рядах станіславівського духовенства, майже всі старші представники якого були переконаними русофілами. Обидва «воюючих» крила намагалися всіма силами виєднати собі прихильність новопризначеного ординарія, а тому кожен крок, кожен порух очей єпископа Андрея уважно нотувався й детально аналізувався кожним з його підлеглих.

В цей же сам час радикальна партія, запеклий противник Церкви, збирав все більший і більший врожай на Коломийщині та Косівщині, всіляко підриваючи на цих теренах авторитет Христового священства. Така ситуація вимагала негайних і рішучих дій з боку місцевого єпископа, який повинен би був дуже тактовно і дипломатично поводитися як з власним духовенством, так і з інтелігенцією та простими вірними. Обставини вимагали присутності на місці рішучого та вольового чоловіка, котрий зміг би підкорити собі всі ці противні одна одній стихії та зібрати в один пучок всі спрямовані до добра, але розрізнені й поодинокі їх зусилля. Саме такою людиною і був наш герой – майбутній галицький митрополит Андрей Шептицький.

У своєму першому пастирському посланні від 2 серпня 1899 року він писав: «З діда-прадіда є я русином, і всьому моєму сердцю любодо є наша рідна Церква і святий наш обряд». Він закликав священство «бути правдивими представниками Бога та виконувати обов'язки власного стану з усією ревністю та цілковитою щоденною самопожертвою», роблячи це з трьох наступних причин: «1. – бо Христос дав у руки своїх священників справу відкуплення і спасіння українського народу; 2. – бо священники мусять здати звіт за пророблену ними роботу перед лицем Самого Господа, Верховного Судді; 3. – бо невиконання священниками ретельно і наповсякчас покладеного на них обов'язки неминуче призведе до трагічної загибелі всього

українського народу». Далі Владика звернувся із словом підтримки та втіхи до кліру тих районів своєї єпархії, що були найбільше вражені бакцилою радикалізму, заохочуючи їх до особливішої праці з прошарком місцевої інтелігенції, а зокрема – з молоддю поручених їх пастирській опіці парохій, що дедалі більше віддалялася від віри й моральних засад, проповіданих Христовою Церквою.

Цього ж самого дня кир Андрей написав і ще одного листа, адресованого тепер уже вірним своєї великої єпархії, – листа, сповненого любові до свого власного народу, турботи за його спасіння у вічності та за його добробут тут, на землі. Часто зустрічаємо у ньому візвання до інтелігенції та мужів науки залишатися вірними й відданими Христовій Церкві, слова заохоти та заклики до єдності та спільної взаємодії на благо нації, звернені до прихильників різних політичних течій та рухів, пояснення, в чому полягає правдивий патріотизм тощо.

Будучи свідомим, що справа утворення добре функціонуючих інфраструктур нової єпархії та справа налагодження нормальної організації її роботи – принаймні, в звичайних умовах існування Церкви, – у великій мірі залежить не від талантів та зусиль однієї особи, а від злагодженої праці багатьох об'єднаних спільною ідеєю людей, молодий єпископ вирішив заснувати в єпархії власну духовну семінарію, осідком якої він обрав місто Станіславів. Цей навчально-виховний заклад повинен був не тільки формувати нові покоління священників, але й бути дієвою та підручною допомогою місцевого ординарія у всіх його починаннях загально-єпархіяльного характеру. До цього часу всі покликані до священства кандидати посилялися на навчання до Духовної Семінарії у Львові. Не відкладаючи справу в довгий ящик, Владика придбав простору земельну ділянку, – якраз навпроти будівлі лісцезальної Курії, – на якій він і задумав побудувати корпуси майбутньої семінарії. Австро-Угорський уряд виділив на цей проєкт близько 300.000 крон, і цей внесок послужив підставою для початку конструкторських робіт. Кир Андрей заснував у

Станіславу також і єпархіяльну бібліотеку, подарувавши для неї десять тисяч томів з власного книжкового фонду. Одначе і Семінарія, і Богословський факультет розпочали свою діяльність лише в 1906-1907 академічному році, коли кир Андрей був уже Митрополитом усієї Галицької єпархії з осідком у місті Львові.

Пастирські візитації парохій

Щоби краще усвідомити собі, що саме собою представляє його теперішня єпархія, та щоби нав'язати живий і безпосередній контакт із її вірними, кир Андрей, майже зразу ж після свого призначення, у 1900 році, поклав початок цілій серії пастирських візитацій парохій своєї єпархії. Ці його поїздки слідували певній системі та внутрішній логіці, які кир Андрей затримає до кінця своїх днів. Залізничні шляхи сполучення в Галичині та Буковині були ще малочисленими, подорожувати ж ними було незручно і втомливо. Владика переїжджав від одного селища до іншого поїздами, основною характеристикою яких була надзвичайна «міцність і надійність», що давало їм змогу досягати навіть самих крайніх точок в «глибинці» провінції. В кожній парохії Візитатор найперше сповідав людей, котрі лише бажали приступити до Св. Тайни Покаяння, потім служив Божественну Літургію і євангелізував людей, проповідуючи їм Добру Новину. Післяобідній час, звичайно, було присвячувано зустрічі з парохами найближчих парохій, на них обговорювалося способи адміністрування церковних громад, приходських церков та вирішувалося різні важкі і суперечливі питання. Увечорі знову було молитовне зібрання вірних та обов'язкова проповідь. Саме в часі цих своїх пастирських візитацій кир Андрей і перейнявся ідеєю збирання старовинних і напівзруйнованих уже часом літургійних книг, іконографічних зображень, антимінсів... Пізніше це його початкове «захоплення ентузіаста» переросте у справжнє

«професійне» колекціонування стародавніх творів сакрального мистецтва, які свого часу він передасть до заснованого ним же у Львові Національного Музею.

Незабутньою стала подорож молодого Епарха у найвіддаленіші гірські райони Гуцульщини. Старенькі жителі цього краю ще багато років пізніше зі сльозами зворушення в очах згадували, як цей славний єпископ верхом на баскому білому коні проїжджав Карпатами, відвідуючи одну за другою парохії своєї Церкви. Він проповідував якимось незвично, стиль його мови був новим для сприйняття місцевого населення – він живо розмовляв з ними, намагаючись звертатися до них на їхнім же мовним діалекті, на якому пізніше, вже після завершення цієї візитації, ним буде написано до них його палке візвання. Кир Андрей любив цих гуцулів, впродовж багатьох років ніби забутих та віддалених від суспільного життя решти українських земель.

Будучи постійно в русі і турботах, прагнучи якнайкраще облаштувати свою єпархію, Владика, тим не менше, ніколи не забував відвідати і тих, хто був позбавлений волі за скоєні ними великі й маленькі провини і тепер томився в тюрмах та виправних таборах, добре усвідомлюючи собі, що ці люди, як ніхто, потребують доброго слова й такого до них відношення, котре дарувало би їм надію на краще їх майбуття у завтрашньому дні. Цю діяльність – відвідини тих, хто в ув'язненні, – він не полишить і тоді, коли перебереться до Львова, на Митрополичий престіл у Львові. Він залюбки і охоче проводитиме для них духовні вправи в часі Великоднього Посту та сповідатиме їх. Час до часу з'являвся кир Андрей і в школах та інших виховних та загальноосвітніх закладах, залишаючи, при своєму від них від'їзді, «невеличкий» подарунок дітям та інституції – щедрий грошовий дар на пожертву.

Все говорило про те, що єпископат митр. Андрея повинен бути надзвичайно плідним і принести багато користі для Української Церкви й Народу. Станіславівський його період був, так би мовити, ідилічною його фазою. В подальшому

своєму служінні на долю кир Андрея випаде багато гірких життєвих досвідів, не раз ще доведеться відчути йому на його життєвому шляху присмак гіркоти та розчарування.

*Галицький
митрополит
з осідком у Львові
(1901-1944)*

*Політична ситуація
в Галичині наприкінці
XIX напочатку XX
століть*

Гарячий подих війни

Вже у вісімдесятих роках XIX століття в повітрі Європи віяло тривогою і духом перемін: всі чомусь хотіли бачити в грядущому дні насування на людство якихось страшних катаклізмів. Тогочасна ж ситуація, з її політичною, економічною та соціальною нестабільністю, здавалося, слугувала тільки основою для плавного і органічного переходу в затяжний період раптових і радикальних суспільних потрясінь, що незабаром мали сколихнути Старий Світ.

Напочатку 1888 року всі очікували на вибух війни між Австро-Угорщиною та Російською імперією, оскільки остання вже було не раз виявляла свої претензії на землі східної Галичини, недобрим оком дивлячись на присутність на цих теренах вірних-католиків східного обряду.

Але фундаментальним пунктом зовнішньої політики німецького імператора Вільгельма I, а якщо бути трошки точнішим, то його канцлера Бісмарка, було збереження будь-якою

ціною миру на східньому кордоні монархії. Одначе імператор упокоївся вже у 1888 році, а після недовгого правління Фрідріха III, на німецькому престолі воцарився Вільгельм II, молодий, енергійний, нетерплячий та амбітний правитель, основним гаслом якого було утвердження німецького панування у всьому світі. Сучасним історикам важко достеменно точно встановити, чи був саме він, чи все ж таки старенький канцлер Бісмарк фактичним управителем величезної імперії, що в результаті doprowadив її до збройного конфлікту з Францією, яка і так вже віддавна виношувала ідею підготовки нападу на свого східного сусіда.

Як би там не було насправді, але можна ствердити з усією певністю, що зростання економічної потуги Російської імперії було причиною постійних тривог інших європейських країн, які просто-напросто боялися несподіваної появи в своїх рядах могутнього конкурента у боротьбі за світове панування. З однієї сторони, Росія ставала дедалі більш претензійною на розширення своїх володінь в Європі за рахунок нового «перекроювання» існуючих державних кордонів, з іншого ж боку, вона постійно проводила боротьбу і за поширення духовного панування над населенням сусідніх країн через проведення політики державного підтримування експансійного поширення на Захід впливу Російської Православної Церкви, котра в короткому часі зуміла оволодіти умами і душами значної кількості українського населення Австро-Угорської імперії. Апотеозом торжества російського православ'я на галицьких землях можна вважати урочистості з нагоди 900-літнього ювілею запровадження християнства на Русі. Саме тоді всім стало зрозуміло, якою в дійсності відчутною і впливовою силою є російсько-православна присутність на українських теренах.

Загроза, вогнем якої дихала в сторону цивілізованого Заходу напівварварська Російська імперія, знову змусила уряди і правління багатьох європейських держав повернутися до розгляду питання про геополітичну вагу та державницький статус України. Адже всі чудово усвідомлювали собі, що сила й

могутність відсталої Росії у великій мірі ґрунтується на незліченних природних багатствах української землі та на її потужних людських ресурсах. Саме тому Австрійська монархія вирішила дещо допомогти українцям на шляху їхнього національного та державного становлення. В 1890 році в Українському парламенті вперше було провіщено настання « нової ери » в українсько-австрійських відносинах: від сьогодні українському народові було представлено широкий спектр різноманітних економічних пільг та соціальних полегш. Бісмарк при кожній нагоді не упускав можливості повторяти, що тільки сильна та самостійна Україна може стримати Росію від бажання втілити в життя ідею її панування над західним світом. Тільки добре підтримувана в своїх державотворчих та економічних перетвореннях та починаннях Україна могла би стати козирною картою в руках європейської спільноти перед неминучою баталією з російським царатом.

Ідея створення українського патріархату

Папа Лев XIII без особливих зусиль зрозумів складність та нестривкість політичної стабільності й благоустроєності побуту країн континентальної Європи. В цей час усе її населення мало повагу та прислухалося до думки Римського Папи у вирішенні тих чи інших справ, дотичних до окресу державницької політики, до процесу впровадження економічних реформ та суспільно-корисних ініціатив у соціальній сфері життя. Так от, Папа був більш ніж певен, що вже не загороми наближення величезного, нечуваного досі в історії цілого людського суспільства за своїми розмірами військового конфлікту. А тому він і звернув свої очі в сторону помісних Католицьких Церков Сходу, усвідомлюючи собі всю важкість їхнього становища в цих нелегких хаотично і постійно змінливих обставинах їхнього щоденного життя. Усім своїм серцем бажав він повернення « православних » до лона Святої Вселенської Церкви.

Саме з цієї причини він і розпочав у цей час через свого посередника, що його було зі спеціальним завданням скеровано до Москви, переговори з російською стороною з метою укладення багатообіцяючого і довгожданого Конкордату.

В своїх заходах, спрямованих на відновлення єдності між Східною та Західною Церквою на безмежній території велетенської Російської імперії, Папа, безумовно, мусів опиратися на свої відносини з Українською Католицькою Церквою східного обряду та з українським населенням, що проживали в межах території тодішньої Австро-Угорської імперії. У 1888 році він зовсім серйозно задумався над ідеєю надання Церкві українців-католиків статусу патріархальної і доручив Священній Конгрегації в Справах Поширення Віри детально опрацювати можливість втілення в життя цього проєкту. Патріархат повинен би був складатися з трьох Галицьких єпархій з додатком до них Пряшівської та Ужгородської єпархій Закарпаття. Основним задумом Папи була праця над посиленням впливу Української Католицької Церкви на процес політичного переорієнтування суспільства та на зміцнення її питомої ваги у релігійній сфері міжконфесійних взаємовідносин, саме ця Церква повинна була би виступити в ролі стримувача агресивно-месіянських зазіхань російського православ'я та, одночасно, служити справі справжньої євангелізації народів Сходу.

Але, на жаль, тогочасний римо-католицький примас Угорщини кардинал Шимор різко протиставився цьому папському задумові, переконавши останнього в неможливості реалізації подібного наміру. Тоді Верховний Архипастир почав працювати над покращенням освітницько-виховної роботи з українським духовництвом, прагнучи, аби священники і єпископи української Церкви уміли гідно засвідчити перед світом і неприятелими про свою приналежність до Вселенської Христової Церкви та були мужніми і витривалими в католицькій вірі під час тих кривавих і жорстоких переслідувань, котрі, на його думку, незабаром повинні були би прийти.

Але для здійснення цих плянів Папи було потрібно до-

ручити їх в руки правдиво святого мужа, людини великих талантів і обдарувань; саме тому папський вибір і зупинився на особі Андрея Шептицького, якому авторитетним повелінням Римського Архиєрея було фактично наказано зайняти вакантний Станіславівський престол, після чого Владику думалося перемістити на Львівську митрополичу катедру. Папа чудово розумів, наскільки важливим є в стратегічному та історичному планах старовинне місто Галич: державницький та релігійний символ нескореної України.

Єпископ древнього Львова

Галицька митрополія

Древнє місто Галич було засноване (за археолгічними даними) на переломі IX і X століть. Впродовж всього часу свого існування воно відігравало в українській історії надзвичайно важливу роль, особливо після того, як Київ – «мати руських городів» – став занепадати під нищівними набігами кровожерних татарських орд.

Князі, бояри, церковні священнослужителі та простолюття, почувавши себе в постійній небезпеці і загрозі для власного життя й продуктивної діяльності, почали один за одним покидати обжиті ними і милі їхньому серцю сторони та переселятися в напрямку до західних кордонів українських земель, в глиб Європи, куди татари ще не осмілювались потикатися. Ці раніше периферійні території з часом сформувалися в потужне князівство, на чолі якого став молодий князь Роман.

Також і вищі церковні достойники знайшли свій притулок у цьому керованому ним князівстві, що й спричинилося до пожвавлення в ньому релігійного життя. Згідно з Галицько-Волинським літописом першим відомим єпископом Галича був Косма (1157-1165), хоч на думку деяких вчених, можливо ним

був за князювання Володимирка (1141-1153) певний Олексій, який спершу був Перемильським єпископом.

В межичасі татари захопили і розграбували Київ, дощенту знищивши і спаливши до тла це старовинне українське місто у 1240 році, яке внаслідок цих сумних подій надовго втратило свій відвічний вплив та маєстатичну велич, будучи впродовж довших років справжнім центром політичного і духовного життя багатьох східньо-слов'янських племен. Новим центром такого життя стала Галицько-Волинська держава на півночі.

В рр. 1302-1303 була заснована Галицька митрополія за благословенням царгородського патріарха Атанасія, старанням гал.-вол. князя Юрія І. Проте в 1347 р. вона на домагання московського князя Семена була скасована

Галичина, як Київ в 1240 р., впала перед завоюванням її в XIV столітті військами польського короля Казимира III, а волинські землі князівства – по праву сторону від могучого Дніпра і аж до самого Києва – були в тому ж таки XIV столітті долученими до Великокнязівства литовського. Казимир III, в свою чергу, теж намагався на початках не занедбувати духовного життя щойно підпавшої під його владу території, тож і він зробив все від нього залежне, аби виєднати у 1371 році для християнського Галича гідність митрополичого міста. Однак після смерті митрополита Івана в 1401 р., якого київський митр. Кипріян позбавив гідності митрополита, Галицька єпархія залишалася на довгий час необсадженою.

Так минали віки за віками, і ось після довгих століть не-долі і поневірянь, що їх перетерпів український народ по обидва боки Дніпра, коли галицькі українці у 1772 році (після першого поділу Польщі) опинилися в складі Австрійської монархії, надія на краще майбутнє, здається, знову всміхнулась до них. Після насильницького знищення російським царем у 1805 році Київської митрополії об'єднаної з Римом Української Церкви (у 1595 році Українська Церква, що перебувала на той час під величезним впливом Москви, відновила свою єдність з Святим Апостольським Престолом у Римі), Рим відновив у

1807 році Галицьку митрополію з центром у Львові для українців-католиків східного обряду, що проживали в межах Австро-Угорської імперії. Окрім території Львівської єпархії, вона, в тогочасний період, охоплювала також землі Перемиської та Холмської (відділеної від попередньої у 1820 році) єпархій, а отже і терени Станіславівської єпархії (від 1885 року). Ця митрополія знову припинить своє існування лише після сумнозвісних подій 1946 року, в результаті систематичного і пляномірного винищення безбожним комуністичним режимом вірних та священників Української Греко-Католицької Церкви.

Митрополит кир Юліян Сас-Куїловський

Митрополит Андрей Шептицький – як на єпископському престолі Станіславівської єпархії, так і на Львівській катедрі, – був наступником кир Юліяна Сас-Куїловського. З-поміж багатьох українських єпископів його вирізняла величезна приязнь та братання до поляків, завдяки яким він і став спершу Станіславівським єпископом, а пізніше – Галицьким митрополитом. Як великий прихильник традиційного «пропольського» напрямку в релігійній та політичній орієнтації української нації, він був ніби білою вороною на тлі тогочасного українського суспільства, що переживало у цей період епоху відродження типово українських духовних цінностей та пробудження національної самосвідомості. Ніхто з його можливих наступників не зміг би більше успішно вести за собою вірних, опираючись на подібні принципи й переконання. І дійсно – кир Андрей був прямою протиположністю до цього великого мужа Церкви, який, проте, так і не зміг поспіти за тими віяннями, котрі привніс в атмосферу європейської політики час новизни і перемін на зламі XIX-XX століть.

Призначення кир Андрея та реакція на цю подію різних духовних та політичних кіл

Призначення кир Андрея на вакантний Митрополичий престол у Львові, котрого так хотіли Святіший Отець Лев XIII та Уряд Австро-Угорщини, було явним уже наприкінці вересня 1900 року, але кир Андрей дізнався про нього лише 29 жовтня, в часі авдієнції, що її Папа уділив приїхавшим до Риму галицьким паломникам. Розповідають, що коли владика Андрей прихилив перед Папою свої коліна з наміром в імені всіх учасників української групи подякувати Святішому Отцеві за уділену їм авдієнцію, той несподівано повідомив його про призначення його на Галицького митрополита. Кир Андрей на підставі свого попереднього досвіду знав, що опиратися – справа безглузда, адже Папа завжди міг надіслати йому, як і у випадку його призначення його на єпископа на вакантний престіл Станіславава, – формальний наказ, тож змирився з цим призначенням.

Два дні пізніше, 31 жовтня, наспіло офіційне повідомлення з боку Австрійського уряду, яке було поміщено у столичному часописі «Вієннер Цайтунг».

Слід зазначити, що тогочасне українське населення Львова (на той час воно становило абсолютну меншість, порівняно з кількістю львівських міщан польської національності) залишилося цілковито байдужим, або й скептично налаштованим, до звістки про призначення вихідця з графського роду Шептицьких на львівського митрополита. Вони були переконані в тому, що він, будучи сам польським шляхтичем, провадитиме у всьому політику свого попередника.

Частина польського населення почувалася на сьомому небі від щастя, вважаючи його стовідсотковим поляком душею й світоглядом, натомість інша його половина – шляхтичі та інтелігенція, котрим були добре відомі всі перипетії, пов'язані з його покликанням, – була налаштована зовсім інакше. Вони знали, що майбутній Галицький митрополит є ціломудренною

людиною, якій притаманні висока освіченість та ерудиція, самостійність у прийнятті рішень та незалежність у поведінці, пастирська ревність та почуття великої відповідальності за поручене його духовній опіці стадо, нерозривна прив'язаність до східного літургійного обряду. Їм не особливо подобався польський граф, котрий не тільки постійно наголошував на українських коренях власного роду, але ще й закликав інших спольонізованих українських аристократів до повернення до власних джерел. Як бачимо, Львів і вся Галичина сприйняли це призначення дуже і дуже неоднозначно. Але яким же було здивування всіх, коли новопоставлений Митрополит в часі своєї першої публічної промови у цій якості, звертаючись з амвона до вірних, чисельно зібраних в храмі й дворі Собору святого Юрія у Львові, сказав: «В цю пам'ятну для мене хвилину інтронізації на митрополичій катедрі у Львові я хотів би сказати всім вам, що я і дійсно всім серцем бажаю бути правдивим українським митрополитом і що я дійсно докла-датиму всіх зусиль, щоби так сталося!»

Ця заява була з великим ентузіазмом сприйнята всіми вірними, в той час як на обличчях високих польських сано-вників та урядовців, присутніх в катедрі, відобразилася кисла міна несприйняття та невдоволення, оскільки кожен з них чудово зрозумів, що ці слова раз і назавжди віддаляють їх, наскрізь просякнутих духом польського великодержавного шовінізму, від Митрополита.

Незважаючи на цю зроблену ним заяву, кир Андрей назавжди залишиться вірним сином обидвох народів: впродовж всіх 44 років свого правління він намагатиметься всіми своїми силами примирити між собою поляків та українців, ні на хвилину не припиняючи цієї місії апостола миру й братерства навіть у воєнний період, посеред спалахів двох світових конфліктів. Патріотизм кир Андрея ніколи не стане перешкодою на цьому його нелегкому шляху проповідника миру і злагоди між народами.

Нове призначення, нові обов'язки, новий уклад життя

17 січня 1901 року, після свого прощального Літургійного Богослуження в Станіславівському катедральному храмі, митрополит Андрей, в супроводі чисельних вірних та священників, відбув у напрямку залізничної станції міста, щоби сісти на прямуючий до Львова поїзд. Впродовж недовготривалого переїзду зі Станіслава до Львова поїзд раз по раз зупинявся – на кожній станції чи полустанку Митрополит виходив з вагону та уділяв своє архиєрейське благословення цілим натовпам вірних, які прийшли, щоби привітати свого нового духовного пастиря. Святоюрський пагорб у Львові був не здатний примістити такої великої кількості людей, що прийшли у цей день, аби прийняти участь в урочистостях інтронізації Владики. Маси прочан тягнулися до Львова спеціально з цієї нагоди. На всіх греко-католицьких церквах міста та на будівлях так званих народних домів гордо розвівалися на вітрі українські національні прапори жовто-блакитної барви. О пів на другу всі львівські дзвони голосним боем сповістили про прибуття Митрополита на залізничну станцію, де його вже очікували семінаристи та ректорат Львівської Духовної Семінарії, щоби супроводити його до святкової трапези, приготованої в бенкетній залі залізничного палацу. По обіді Владика сердечно подякував усім за такий теплий прийом та, звертаючись до всіх присутніх, ще раз наголосив, що він приймає це своє призначення із-за любові до свого рідного краю і його свободолюбивого народу, а одинокою його ціллю, котрої він усіма силами намагатиметься досягнути на цьому посту, буде благоустрій української Церкви та добро українського люду. Щоби успішно справитися з цією нелегкою задачею, він старатиметься тісно співпрацювати зі своїм духовенством, інтелігенцією та всіми людьми доброї волі, на допомогу й активну участь яких в своїх проєктах та ініціативах він розраховує. На завершення своєї промови Митрополит ще раз закликав усіх до спільної кропіткої праці для примноження Божої

слави та на благо української Церкви і українського Народу. Потім щиро подякував усім та вирушив у напрямку катедрального храму св. Юрія, що став відтепер осереддя і серцевиною і його власного життя та діяльності.

Вступ на Митрополичий престол

Прибувши до храму, Митрополит, у молитовній співприсутності місцевого вірменського Архієпископа і Єпископів Кракова та Перемишля, розпочав відправу Молебня, в часі якого і зайняв своє місце у кріслі-троні Галицьких митрополитів. Канцлер митрополичої Консисторії звучним голосом зачитав папську буллу. Після цього Митрополит зодягнувся в богослужбові ризи, а отримуючи від вірменського Архієпископа митрополичий палій, почув від нього наступні слова: «...Бажаю Вам, щоби після довгого періоду служіння на благо свого народу і своєї Церкви, на схилі літ власного життя Ви могли, поклавши руку на серце, сказати, що в цій країні немає вже жодного українця, який звернув би свій погляд в сторону фальшивих богів, жодного українця, котрий в душі ненавидів би представників польської національності».

Потім Митрополит зустрівся з усіма тими, хто хотів привітати його з цим його призначенням та побажати йому успіхів на шляху його нелегкого служіння. Після коротенької промови, в якій митр. Андрей пообіцяв слухачам і надалі залишатися вірним своїй Церкві та своєму рідному українському народові, працюючи для миру, злагоди та благоденства усіх людей, він благословив присутніх Найсв. Дарами, завершуючи в такий спосіб літургійну частину інтронізаційних урочистостей.

Пізніше Владика, гості та священники перейшли до митрополичої резиденції, котра знаходилася побіч Собору, щоби продовжити святкування участю у спільній вечірній трапезі, під час якої слово для поздоровлення ще не раз забирали представники від різних верств населення і урядовці міста.

Кир Андрей був цілком свідомий того, що вже наступного дня для нього та його Церкви і народу розпочнеться час тяжких буднів, а можливо, й кривавих переслідувань та гірких випробувань: війна, переслідування та інше. Але, водночас, він був певен, що Всемиловий Господь, який тримає в руці і піклується про все творіння, не полишить їх насамоті і не позбавить їх ніколи Свого благословення та допомоги.

Він знав також, що для нього – «сина двох народів» (= син мішаного подружжя) – життя буде виповнене багатьма труднощами, що зовсім нелегко буде йому працювати для блага і мирного співжиття обидвох, на той час антагоністичних одна до одної, націй, котрі впродовж усіх років своєї довгої історії часто конфліктували між собою і проливали кров тільки задля того, аби відвоювати для себе шмат землі, відірвавши його від володінь свого сусіда.

*Священникам
бути
батьком і братом*

Духовна семінарія та підготовка майбутніх священників

В часі вступу кир Андрея на Львівський митрополичий престол місцева архієпархія мала у своїй власності та здійснювала душпастирську обслугу 751 парохіяльної та 496 дочірніх церков, до неї відносилися також і 28 каплиць. Її клір нараховував 932 священників, а число вірних досягло 1381327 чоловік. До цих 932 священників слід додати ще й 12 ієреїв, котрі виконували своє служіння у Відні (2), в Сполучених Штатах Америки (8), в Канаді (1) й Бразилії (1). В архієпархіяльній семінарії навчалися 89 семінаристів, 10 питомців проходили свій вишкіл в Рутенській Колегії у Римі і 29 питомців із закінченою богословсько-філософською освітою ще не приступали до свячень, маючи на меті попередньо одружитися. Монаші чини та згромадження нараховували в своїх рядах відносно невелику кількість членів.

Праця на благо своєї рідної Української Католицької Церкви східного обряду – ось першочергова ціль митрополита

Андрея, до сповнення якої владний Господній голос покликав його ще в роках раннього дитинства.

До виконання цього ж завдання зобов'язували його і отримані ним єпископські свячення, тож як обдарований багатьма талантами архисерей, він був цілковито свідомий тієї невідвортної правди, у відповідності до якої найкращим слугою для власного народу може бути лише той, хто приносить служіння у Святій Христовій Церкві, бо лише через неї низпосилається світові благодать вічного спасіння.

Інтронізація Митрополита відбулася незадовго до одностачного настання нового року та початком нового століття. Стан справ у тогочасній Українській Католицькій Церкві східного обряду був, назагал, задовільним, навіть якщо багато речей в організації церковного життя і не подобалося сповненому душпастирської ревності молодому Митрополитові. Його бажанням було бачити свою церковну провінцію квітучою, подібною, за рівнем функціональної активності, до західних єпархій. Саме там, на Святоюрській горі, почав він серйозно задумуватися над тим, що потрібно змінити, що вдосконалити, а що і зовсім відкинути, аби вірні довіреної його пастирській опіці Церкви могли якомога ефективніше вправлятися у вдосконаленні свого чеснотливого християнського життя.

Митрополит Андрей не обмежувався лишень підготовкою системи заходів, спрямованих до постійного духовного зросту вже існуючих священиків. Вже від першої хвилини свого перебування на Львівській митрополичій катедрі він розпочав здійснювати батьківську опіку над місцевою духовною семінарією – адже саме у ній в цей період навчалися та виховувалися питомці трьох галицьких єпархій.

На жаль, від 1595 року, від часу Унії в Бересті, коли Українська Церква ще раз потвердила свою злуку зі Святим Апостольським Престолом у Римі, українцям-католикам ніколи так і не вдалося заснувати власної духовної семінарії, за виключенням хіба що 1783 року, коли імператорським де-

кретом Франца II все ж таки було засновано цей навчально-виховний заклад. Теперішня ж семінарія (яка займала одне з відділень старого корпусу Львівського Університету), була призначена для підготовки українського кліру, котрий в майбутньому був би призначений до обслуги вірних в межах Австро-Угорської імперії. Семінаристів навчалось багатьох практичних речей – літургійного співу, уставу Богослужінь тощо – безпосередньо у семінарських аудиторіях, а для вивчення теоретичних дисциплін вони повинні були відвідувати виклади Філософсько-Богословського інституту (проіснував в роках 1787-1809) Львівського Університету, заснованого за урядування австр. імператора Йосифа II в 1784 році. Навчання на цьому факультеті велося, напочатку на польській та українській мовах. Коли у 1919 році польський уряд заборонив використання в навчанні української мови, а пізніше він ще й офіційно відмовився визнати право українців на здобуття освіти на власній мові, заперечуючи від віків існуючу традицію місцевого університету, Богословський факультет було перенесено до семінарійних будівель – з часом на його базі розвинулася Львівська Богословська Академія.

Щоправда, існувало багато різноманітних Колегій, вихованці яких мали змогу вивчати різні філософські та богословські дисципліни, однак всі ці інституції приналежали численним монашим чинам та згромадженням і були призначені для підготовки і вишколу їх власних покликань. Перед тим, як у Львові постала українська Духовна Семінарія, кандидатів до священства було підготовлювано наступним чином: найстарші віком та найдосвідченіші священники навчали того, хто бажав, всіх тонкощів священничого служіння, це робилося без жодної усталеної системи викладу, та й сама компетенція цих, так би мовити, «викладачів» не раз викликала сумнів у правдивості переданого ними своїм учням матеріалу. У всіх країнах Сходу, особливо серед слов'янських народів, священство традиційно становило окрему касту на тлі цілого суспільства. Переважна більшість з них були одруженими, а канди-

датами до священства ставали майже завжди сини священиків: вони переймали від своїх батьків ті практичні знання і вміння, котрі були вкрай важливими для звершення тих чи інших тайн чи священних обрядів, свідомі того, що раніше чи пізніше, але в завтрашньому дні їм доведеться таки прийти на зміну покоління їх батьків. Очевидно, що не могло бути і мови про вивчення ними бодай найелементарніших першооснов філософських та богословських знань, Святого Письма, канонічного права. Коли кандидат досягав канонічного віку, його представляли місцевому єпископові, який «екзаменував» його в часі недовготривалої дружньої співбесіди. Якщо він вважав кандидата достойним до поставлення в сан, то останньому давався ще якийсь період часу, щоби краще підготуватися до свячень. Саме ця система підготовки майбутнього світського духовенства сприяла тому, що його представники були, в переважній своїй більшості, майже невченими. Тільки члени монаших спільнот могли би на той час похвалитися відповідною їхньому станові ґрунтовною Богословською освітою, саме тому єпископів тоді було, зазвичай, обирано з представників чернецтва.

Як би там не було, але прийшов все ж таки час, коли справа заснування центральної семінарії для освіти і виховання світського кліру стала справою нагальної необхідності. В Семінарії потім було досягнуто і певної стабільності стосовно програми навчальних дисциплін та мови викладання – було затверджено українсько-польську двомовність.

На одному з засідань Львівської провінційної Консисторії було прийнято рішення, згідно з яким кандидати до навчання у Вищій Духовній Семінарії повинні були перше закінчити повний освітній курс Малої Семінарії.

Коли митрополит Андрей розпочав свою діяльність, ставши на чолі величезної Галицької митрополії, місцева Духовна семінарія функціонувала, як і будь-який інший подібний заклад латинської Церкви на Заході: ректорат, професори-священики, економат, система дисциплінарного виховання...

Незважаючи на це, окремим своїм пастирським листом від 1 вересня 1901 року владика Андрей декретував здійснення кардинальної реформи цієї інституції. Було поміняно весь викладацький склад, відчутно змінилися в сторону спрощення і правила внутрішнього розпорядку життя семінаристів. Вони, щоправда, і надалі продовжували відвідувати курси богословських та філософських теоретичних дисциплін на відповідному факультеті Львівського Університету – аж до тих пір, коли Митрополит не заснує у Львові Богословської Академії. В проведенні цієї реформи Митрополит дуже тісно співпрацював з о. Ізидором Дольницьким, котрий впродовж тривалого часу знаходився на сталому побуті в Римі, мешкаючи там у Грецькій Колегії (заснована у 1615 році) – місцю навчання і деяких українських оо. Василян.

Митрополит Андрей здійснював також особистий нагляд і над побудовою єпархіяльних семінарій в Станиславові та Перемишлі, будучи великим прихильником ідеї їх заснування. Вони обидві постали у 1906 та 1907 роках відповідно. Митр. Андрей часто приїздив до Семінарії, аби поспілкуватися з ректоратом, провести конференції для її питомців та особисто поспілкуватися з ними, маючи на меті намітити серед них кілька кандидатур з кращих учнів, щоби відправити їх для продовження навчання за кордон.

Кожного року приблизно десять із них від'їжджали до далекої Італії, до Риму, щоби продовжити свій духовний та освітницький вишкіл у Вищій Українській Семінарії, що на площі Мадонна дей Монті (тепер там знаходиться українська католицька парохія свв. мучеників Сергія і Вакха, а також невеличка гостинниця), котра в тім часі перебувала під проводом чину Василян. Але не тільки до Риму спрямовував він особливо обдаровану молодь – кращі з питомців мали змогу навчатися також і в Університеті м. Фрібурга в Швейцарії та у віденському «Августиніанумі». В цей спосіб Митрополит після якихось там дванадцяти років свого перебування на Львівському митрополичому престолі зумів, завдяки проведеним

ним реформам, поповнити ряди підлеглого його єпископській владі священства значною кількістю високоосвічених та добре сформованих особистостей. Саме їм він і доручав до виконання найважливіших та найвідповідальніших доручень, призначаючи їх до виконання обов'язків високих єпархіяльних урядів.

Греко-Католицька Богословська Академія

Очевидно, маючи під рукою відповідну кількість достатньо ерудованого кліру, митр. Андрей міг взятися і за справу заснування закладу богословської освіти вищого ступеня. Це він і зробив, покликавши до життя у 1928 році Львівську Богословську Академію, опираючись у цих своїх починаннях на дієву допомогу о. Йосипа Сліпого, який на той час виконував обов'язки ректора Духовної Семінарії. Вже у 1923 році було розпочато видання серйозного наукового періодичного видання під назвою «Богословія», яке продовжує виходити і по сьогоднішній день. Саме цей журнал і став офіційним друкованим органом новоствореної інституції. Академія, до певної міри, була втіленням у життя тих високих ідеалістичних сподівань, що ними була надмір насичена атмосфера суспільного життя Австро-Угорської імперії в післявоєнний період, та результатом постійних і наполегливих намагань Митрополита та його однодумців, спрямованих на підвищення рівня богословської освіти в середовищі українського духовництва. Академія, котра мала своїм осідком один із семінарійних корпусів, мала метою свого існування і діяльності не тільки процес наукової підготовки питомців тієї ж таки семінарії, але й надання найбільш обдарованим студентам-богословам можливості поглиблювати свої пізнання у цій галузі людської думки. В академічних статутах сказано: «Ціллю Акдемії є підготовка греко-католицьких кандидатів до священства або до монашого життя, розвиток та поглиблення вивчення богословських дисциплін та інших пов'язаних з ними

матерій і, загально беручи, надання можливості здійснення теологічних студій».

Одним з основних завдань, що його ставила перед собою ця вища Богословська школа, було проведення праці по згуртуванню українського люду навколо національної ідеї, що сприяло би і досягненню у майбутньому так віддавна омріяваної церковної єдності. Академія мала стати правдивим осередком наукового життя Греко-Католицької Церкви, її візитною карткою, основним апологетом унійного руху, правдивим світлом пізнання відвічної істини про Бога та його Церкву для тих, хто загубився у мороці й темряві здичавілого від модерних філософських ідеологій світу. Професори та увесь викладацький склад Академії повинні були бути об'єднані між собою узами автентичної братньої взаємоповаги та спільності духа, щоби могли дійсно працювати для досягнення так бажаного братання та єдності українського народу у всіх сферах життя. Випускники Академії мали би бути цілком сформовані особистості, здатні в будь-якій ситуації стати на захист власних релігійних переконань, використовуючи для того всі найпередовіші досягнення сучасної науки. Вони повинні би були вміти добре обґрунтувати, з наукової точки зору, там, де це є можливим, основні правди і положення католицького світобачення, досягаючи ефективності власних доводів за рахунок вмілого і гармонійного поєднання між собою в єдину систему філософських та надприродних істин.

Іншим, не менш важливим завданням новоствореної Академії, цілком не тимчасовою, а радше провідною ідеєю всього її існування і діяльності, повинне було бути проведення систематичної науково-пошукової роботи задля привнесення відчутного вкладу в справу розвитку і поглиблення загальної богословської думки. В цей спосіб передбачалося успішно довершити діло формування всередині Греко-Католицької Церкви справжньої духовної еліти, основним призначенням якої мала би стати праця над довершенням та структуризацією богословської думки Сходу.

Своїм існуванням та діяльністю Академія повинна була також сприяти проведенню масової просвітницької роботи серед загалу вірних УГКЦ і всього українського народу.

Окрім цього, вона мала стати – за посередництвом своїх випускників, зразкових провідників свого народу, – правдивим розсадником серед простого люду високої моралі християнського життя з віри. Врешті-решт, Українська Церква таки дочекалася часу духовного відродження та піднесення рівня богословської освіти власного кліру. Кожен священник добре усвідомлював собі ту роль, котру він повинен би був відігравати, знаходячись серед повірених його пастирській опіці вірних, чудово розуміючи те, що для успішного виконання ним цього високого завдання потрібно багато і кропітливо працювати над самим собою в пляні самоосвіти. Отже, одним з найважливіших завдань Академії стало підвищення рівня наукових знань українського духовенства та кандидатів до священства. Адже цілком неможливо було посилати всіх семінаристів на навчання за кордон, а з другого боку, в освітню програму закордонних семінарій не входило ознайомлення з багатьма специфічними для української Церкви дисциплінами (літургіка, рубрики Богослужень, канонічна норматива тощо).

Священик повинен був бути справжнім джерелом радості для вірних власної парохії, адже саме він був тим, хто уділював їм Святі Таїнства, давав їм корисні поради для провадження правдиво християнського життя, вмів успішно стати в обороні католицької Церкви, коли того вимагали обставини, що склалися, намагався відвернути шкоду душам своїх вірних та загрозу спасінню їх у вічності, яка походила зусібіч... А цього можна було досягти лишень в результаті серйозного та систематичного підвищення рівня власної освіти.

В Академії викладалися догматика, апологетика, моральна та пасторальна богослов'ї, літургіка, аскетика, містика, канонічне право, церковна історія, вивчалися біблійні дисципліни й ціла низка матеріял філософського курсу...

Вже від самого початку свого існування Академія почала

зазнавати багато перешкод збоку місцевих польських властей, які звинувачували її професорський склад в пляномірному проведенні відкритої націоналістичної пропаганди, а тому всілякими способами намагалися добитися її закриття.

Того самого року було організовано в Львові З'їзд всіх єпископів Української Греко-Католицької Церкви, котрі однодушно схвалили проведену Митрополитом роботу з реорганізації церковного життя повіреної його пастирській опіці митрополії. Митрополит Андрей, від імені Синоду, звернувся до Апостольського Престолу з проханням визнати канонічний статус новозаснованої Академії та надати цьому закладові право на присвоєння ліценціатських та докторських ступенів. Але тут же у справу втрутилися представники польської влади, заперечуючи це тим, що українці вже і так мають у Львові свій Університет, у якому, при необхідності, можна би було відкрити і ті відповідні факультети, брак яких на ту пору відчувався особливо гостро. Фактично ж, польський уряд боявся, що канонічне потвердження Папою Львівської Богословської Академії в якості вищого учбового закладу богословської освіти для українців міг би погіршити і без того напружений стан взаємовідносин між поляками і українським народом. Окрім того, також і на політичному рівні, призначення за Академією статусу Українського Університету могло би тільки посилити реваншистські прагнення певних українських політичних кіл. Саме з цієї причини Рим, піддавши ретельному дослідженню конкретну політико-соціальну ситуацію на Галичині та спрогнозувавши, на основі цього аналізу, можливий подальший розвиток подій, відмовив Митрополитові у цьому його справедливому клопотанні, тож дійсний стан справ так і залишився надалі незмінним.

В міжчасі, ніщо не заперечувало Академії присвоювати своїм випускникам відповідні академічні ступені, як це робили будь-які інші вищі навчальні заклади країн Західної Європи (наприклад, римські Університети) по відношенню до своїх абсолютів.

Період навчання у Львівській Богословській Академії охоплював п'ять років. Якщо, як приклад для наглядної ілюстрації стану справ, візьмемо проміжок часу з 1934 по 1939 роки, то побачимо, що в цьому часовому відрізку у цьому закладі навчалось 350-400 студентів, з яких кожного року випускалося приблизно 50-65 чоловік. З приходом на територію Західньої України більшовицьких окупантів у 1939 році Львівська Богословська Академія була закрита. Її діяльність була відновлена в період з 1941 по 1944 рік, коли в ній навчалось близько 80 студентів. З початком другої російсько-більшовицької окупації Галичини її було знову розформовано, а своє існування вона продовжила аж у 1994 році, після того, коли Україна знову стала незалежною (1991 рік), а з 2002 року стала вона Українським Католицьким Університетом.

Взаємовідносини між Митрополитом та священниками Епархії й іншими владиками Галицької митрополії.

Відносини між Митрополитом та його духовництвом були відмінними. Йому завжди вдавалося знаходити дешицю часу, аби приділити його розглядові їх проблем на авдієнціях, котрі він призначав для них у святоюрському митрополичому палаці. Часто після тривалої дружньої розмови він запрошував їх розділити з ним його скромну трапезу, щоби в неофіційній та невимушеній обстановці поспілкуватися з ними про їх родини, здоров'я, побут... В цей спосіб, подібно до тих пастирських візитацій окремих парохій, що він їх систематично проводив, він мав можливість увійти в безпосередній контакт з духовництвом власної митрополії, за що його дуже високо цінили як священники його епархії, так і миряни вірні української Церкви.

Така ж атмосфера дружби, взаємоповаги та взаєморозуміння царювала у його взаємовідносинах з іншими єпископами. Починаючи з 29-30 листопада 1927 року скликає всіх католицьких єпископів-українців східнього обряду до Львова

на проведення ставших пізніше регулярними єпископських з'їздів. Наступні мали місце у 1928, 1929 і 1932 (обидва в Римі) та 1934 роках. На жаль, час буремних перемін, характерних для європейської політичної арени наступних років, цілковито унеможливив успішне регулярне продовження таких зустрічей та органу (Синод чотирьох Екзархів 1940 і 1941; Архиепархіяльні Собори – 1905, 1940, 1941, 1942, 1943 і 1944). Поміж багатьма спірними питаннями, які намагалися вирішити українські єпископи в часі спільних зустрічей, було заторкнuto й літургійний аспект життя помісної української Церкви – проблема надзвичайно гостра і актуальна, при вирішенні якої владикам довго не вдавалося дійти бодай найменшого порозуміння. Сама ідея скликання всіх владик була чудовою, про ту величезну користь, котру приносили вони для всієї української католицької спільноти, можна судити вже з того, що їх одностайно було вирішено проводити і надалі. Найбільшим же їх досягненням було поступове зближення між собою досі розрізнених членів українського єпископату, адже раніше дуже рідко траплялося галицьким владикам підтримувати жваві постійні контакти зі своїми закарпатськими співбратами. Першонаочною ж ідеєю Митрополита було, властиво, дати єпископам Української Католицької Церкви можливість вільно спілкуватися між собою для вирішення всіх нагальних проблем, від засилля яких потерпав кожен з них у власній дієцезії. Саме тому митрополит Андрей одним із перших запросив до участі у цих конференціях єпископа русинської дієцезії у Крижевцях (Хорватія), Владика Болгарії та Тракії, для спілкування з яким він користувався французькою. На першу зустріч до Львова з'їхалося аж 11 єпископів. Надзвичайно хороші відносини підтримував митрополит Андрей і з владиками своєї Митрополії. Він часто по-братньому спілкувався з ними, відвідував їх у їхніх єпископських осередках, запрошував їх до себе з візитами-відповідями, аби поспілкуватися разом та обговорити деякі важливі питання загальноцерковної ваги та значимості – і взагалі, повадився з ними, як рівний їхній і брат у служінні.

Жонате чи безженне священицтво?

Митрополит ніколи не робив різниці між священиками, які перебували в одруженому стані, та безженним духовенством. Всі вони були для нього синами, до всіх він ставився по-батьківськи однаково. Після українсько-польського збройного протистання 1918 року питання впровадження практики обов'язкового цілібату в українській Церкві було неодноразово і на різних рівнях гаряче обговорюваним. Богослов-семінарист після закінчення років своєї духовної формації та навчання у семінарії, як про це вже ми згадували вище, фактично завжди повертався до звичайного світського життя, шукаючи підходящої для одруження кандидатури; нею, зазвичай, ставала дочка одного зі старших священиків. Майже всі семінаристи, ще перебуваючи у семінарії, намагалися завести собі відповідні знайомства з побожними дівчатами, щоби не відтягувати надовго час свого одруження і висвячення. Після того, як семінарист, що повернувся до світського укладу життя, щоби одружитися, з успіхом довершував задумане ним діло, йому належалося знову повернутися до семінарії, де йому на протязі 2-3 тижнів уділювалося священичих свячень. Пізніше йому доводилося зачекати ще деякий час, доки його не буде призначено на якусь парохію, причому призначення відбувалося за принципом так званого патронату: представники певної парохії самі представляли єпископові кандидата, який повинен би був, на їхнє вподобання, замінити попереднього пароха, що відійшов. Єпископ, по неписаній традиції, звичайно одобрював їхній вибір. В такий спосіб обраний парох, в переважній більшості випадків, залишався на призначеній його пастирській опіці парохії практично аж до смерті. З іншого боку, майже ніколи парохіяльні священики не відчували якихось труднощів та нестач матеріального характеру, бо кожна парохія мала у власності значну частину земельних угідь, що перебувала в обробітку парохіян і служила для гідного утримання місцевого священика та на інші витрати даної церковної громади.

Після завершення першої світової війни ця система виглядала вже дещо застарілою, відчувалася нагальна потреба привнесення якихось радикальних якісно-позитивних змін. Невеличка група галицьких священників виступила протагоністами воістину революційної ідеї – вони запропонували запровадити до практики Української Церкви звичай обов'язкового священничого цілібату. У відповідності з їхнім пляном, кожен приступаючий до свячень кандидат повинен був в обов'язковому порядку скласти обіт безженності.

В цих обставинах Митрополит опинився помежи двох вогнів – адже саме йому належало розв'язати цю складну ситуацію в прийнятний для обидвох протилежних сторін спосіб. Але яке ж рішення прийняти? Очевидно, будучи він сам членом чину Василян, митрополит Андрей схилявся все ж таки до прийняття думки про безженне священство, однак... В короткому часі дебати та контраверсії, пов'язані із цим питанням позістали висвітленими на сторінках тогочасної преси, але породжена цим полеміка зовсім не сприяла можливості прийняття об'єктивного і єдино вірного рішення, котре було би на благо Української Греко-Католицької Церкви.

Після довготривалого часу молитов і роздум, Митрополит все ж таки вирішив не запроваджувати в українській Церкві практики обов'язкового цілібату священства, прислухаючись до думки багатьох компетентних та загальноповажаних церковних достойників, людей тверезих поглядів та виваженого світогляду.

За той час, який проминув після прийняття Берестейської Унії у 1595 році, жоден з єпископів помісної Української Католицької Церкви східнього обряду не наважився на запровадження серед духовенства традиції примусового цілібату. Вийнятками з цього правила стали, в останні роки, лише станіславівський єпископ Григорій Хомишин та перемиський владика Йосафат Коциловський. Обидвом їм, дещо згодом, довелося поважно «пожалкувати» за прийняте ними рішення, зустрівшись віч-на-віч з гострою проблемою нестачі канди-

датів до свячень у їхніх епархіях. Все завершилося тим, що їм прийшлося просити Митрополита скерувати до їхніх епархій кілька десятків душпастирів, сформованих у Духовній Семінарії в Львові, багато з яких були в так «небажаному» ними раніше одруженому стані.

Митр. Андрей був змушений дуже добре задуматися і над деякими іншими небажаними наслідками, що їх могло би спричинити прийняття необґрунтованого і поспішного рішення про впровадження серед питомців семінарії практики обов'язкового celibату – фактично, необсадженими залишилася би величезна кількість парохій, а це, в свою чергу, підвищило би ризик їхнього «захоплення» з боку вороже наставлених до Католицької Церкви елементів; окрім цього, якість безженного священства була би, в цьому випадку, набагато нижчою у порівнянні з одруженими пресвітерами – адже ж добре відомо, що правдиво практикується і в дійсності живеться тільки тим станом, обов'язки якого є прийняті свідомо і з власної волі та переконання; і, накінець, сільське населення Галичини – а саме з його середовища були вихідцями переважна частина семінаристів – мали спотворене і не до кінця зрозуміле уявлення про священниче життя в celibаті, оскільки самотнім прикладом безженного священства для них служили польські священники латинського обряду, які були для них антипатичними не тільки через свою обрядову та національну приналежність, але ще й тому, що не один з них були втіленням цілковито протилежного до засад високої християнської моралі типу поведінки.

Повоєнний період часу сам по собі характеризувався зниженням загального рівня морального життя суспільства та деяким занедбанням того високого ідеалу самопожертви, з яким є безпосередньо пов'язаний свідомий і добровільний вибір безженного стану кандидатом до свячень.

Своїм рішенням на користь існування жонатого священства Митрополитові вдалося уникнути і того величезного внутрішньоцерковного розколу, котрий, безперечно, виникнув би в

результаті насильного запровадження протилежної практики. Ні загал вірних, ні загал священників не сприйняли би ідею подібної «революції».

Після подібних довгих розмірковувань Митрополит, котрий в душі щиро бажав для Церкви повністю відданого служінню справі спасіння душ безженного священства, все ж таки вирішив зберегти існуючий від віків у Східній Церкві стан: кожен семінарист після завершення ним приписаного канонічним правом циклу навчання був вільний у власному виборі – приступити до свячень в безженному стані чи зробити це, попередньо одружившись.

Зі свого боку, навіть прийнявши це рішення, митрополит Андрей завжди буде прихильником ідеї священничого celibату, він постійно закликатиме ректорів та префектів семінарії проводити відповідну неупереджену роз'яснювальну роботу та ненав'язливо схиляти питомців до прийняття ними рішення висвячуватися в безженному стані. Митрополит також допомагав безженим священникам тим, що призначав їх, здебільшого, на сусідні парохії, що давало їм можливість частіше зустрічатися між собою та навзаєм допомагати один одному у вирішенні різних проблем.

Паломницька подорож до Святої Землі

В 1906 році Митрополит задумав організувати для бажаючих з числа духовенства і вірних своєї єпархії відпустову прощу до Палестини. Він уявляв собі це паломництво, як загальну подорож до цих християнських святинь всього українського народу, а тому намагався ретельно продумати кожную її деталь. Напередодні самої прощі митрополит Андрей особисто вирушив до Святої Землі, аби ще раз на місці перевірити маршрут, яким пізніше слідуватиме ціла група. Сама подорож відбулася 5-28 вересня 1906 року. В неблизьку дорогу відправилися 505 чоловік, 389 з яких були мужчинами

(між ними 89 - особи духовного стану), а 116 – жінками. 71 учасник групи був польського походження. Розділившись на п'ять груп, паломники обійшли всі закутки Палестини, котрі в якийсь спосіб були пов'язані з історією зародження християнської релігії: Єрусалим; міста, розташовані на узбережжі ріки Йордан, де було торжественно відслужено чин благословення вод; Мертве море... На жаль, ця перша подорож молодого Митрополита з єпископамим священниками і вірними його Церкви до Святої Землі була, водночас, і останнім його паломництвом такого роду – ніколи більше Митрополит не матиме змоги здійснити подібну мандрівку, адже ті буремні роки, які, немов смерч, грізно насувалися на нього і на його вірних, невмолимо поставимуть митрополита Андрея перед необхідністю розв'язання інших нагальних проблем і завдань.

*Добрый
настир*

Пастирські візитації:

США (1910)

Канада (1910)

Бразилія (1922)

Аргентина (1922)

Соціальна ситуація у галицькому суспільстві наприкінці XIX століття

В останніх роках XIX століття положення, в якому знаходилася на своїй же власній землі переважна більшість українського населення Галичини, було більш ніж невтішним. Повсюди немилосердно панували бідність і занепад. Основною причиною такої соціально-економічної кризи була надзвичайно мала кількість землі, що знаходилася у безпосередньому володінні селян. У 1880 році кожному жителеві сільської місцевості можна було господарювати заледве на трьох гектарах орних ґрунтів, а вже через десять років величина цього земельного паю була зменшена до двох з половиною гектарів. Простий селянин, котрий мусів був прогодувати ще і свою численну родину, практично не мав жодних можливостей для

того, щоб вижити. По містах же нестримно зростало безробіття, кількість незадіяних у виробничій сфері людей невдовзі досягла нечуваної досі позначки – 1.500.000 чоловік. І лише деяким щасливчикам час від часу усміхалась доля – можливість підпрацювати сезонним робітником, але переважна більшість невдах бачили перед собою сповнене жахом і невизначеністю майбутнє, котре невідворотно прямувало їм назустріч.

Нестабільною, на відміну від минулих часів, була і політична ситуація в регіоні. Польський уряд все більше і більше намагався притіснити українське населення до краю, запроваджуючи все нові і нові закони та повинності, сповнені несправедливості і ненависті до всього українського і спрямовані на покривдження «владі імущими» всіх тих, хто намагався терпеливо і добросовісно працювати на власній землі. Українцеві було майже неможливо отримати гідну і добре оплачувану роботу, для цього він мусів змінити літургійну традицію свого власного віровизнання та національну приналежність, «стаючи» поляком-католиком латинського обряду. Ситуація була складною, і одинокий вихід із неї полягав у необхідності полишити рідну домівку та емігрувати за кордон у пошуках роботи і кращої долі.

В 70-тих роках ХІХ ст. поширилася чутка про те, що на безмежних просторах Американського континенту, де для всіх подостатком є незайманої землі, можна легко і швидко розбагатіти. За посередництвом агентів багатьох мореплавних компаній Галичиною розійшлася вістка (самозрозуміло, перебільшена), згідно з якою незліченні багатства просто-таки чекали на тих, хто виявить себе готовим відважитися на довготривалу морську подорож, аби, по досягненні берега далекої Америки, влаштуватися вільнонайманим працівником в копальнях Пенсильванії. Багато хто з бідняків Лемківщини, карпатські гуцули та інші горяни численно емігрували, піддавшись на цю виразну пропаганду.

Хвиля масового виїзду на роботу за кордон ще раз струс-

нула Галичиною в 90-ті роки цього ж таки XIX століття, але цього разу зневірені та обездолені галичани скеровували свої погляди у невідому їм далечінь неозорих канадських володінь. Уряд саме цієї країни дозволив новоприбулим зі Старого світу брати в посілість стільки землі, скільки вони хотіли і могли обробити. Агенти-посередники заробляли від місцевих компаній–роботодавців по 2 долляри за кожного приведеного ними вільнонайманого та по 5 доларів за кожну родину, котру їм вдалося завербувати. Вони розповідали довірливим новоприбулим про те, «якою казково багатою є Канадська земля». В їх устах вона ставала набагато родючішою, аніж українські чорноземи. Багато українців продали свої невеликі маєтності, аби, придбавши квиток в одну сторону, назавжди покинути рідну країну. Деяка частина емігрантів залишала свою родину лише на певний період часу, сподіваючись за якийсь там рік-другий повернутися до рідної домівки з набитими мішками зароблених на чужині грошей, щоби зажити щасливим, ситим і спокійним життям. Самозрозуміло, що емігрували не тільки до Північної, але й до країн Латинської та Південної Америк, особливо ж – в Бразилію та Аргентину.

Пастирські відвідини США

Коли у 1907 році для пастирської опіки вірних Української Католицької Церкви, що виїхали на роботу до Сполучених Штатів Америки, було призначено кир Сотера Ортинського, то по своєму приїзді до далекої чужини він застав далеку від ідеальної ситуацію релігійного життя повіреної йому пастви. Повсюди на поселеннях раз-по-раз спалахували сварки і конфлікти між православними та католиками, цю духовну кризу поглиблювала також і відсутність єдності в сповідуваних різними верствами населення політичних поглядах, не сприяла покращенню існуючої ситуації і мовна та ментальна «різностерстність» представників галицького та угорського свя-

щенства Закарпаття, висока активність проповідників протестантських церковних спільнот... очевидно, що самотійно кир Сотерові було не під силу справитися з вирішенням всіх нагальних проблем величезної громади переселенців-католиків зі Західної України. Саме тому багато священників та вірних зі США писали до митрополита Андрея листи з проханням якнайшвидше приїхати на пастирську візитацію їх парохіальної спільноти, щоби особисто ознайомитися з конкретними умовами її життя та існування і спробувати своєю особистою участю змінити їх на краще.

Самозрозуміло, Митрополит, будучи вірним і добрим слугою і пастирем свого стада, всім своїм серцем бажав і в цей момент в якийсь спосіб прислужитися добру вірних своєї Церкви та відвідати їх там, у далекій чужині, однак згідно з існуючими нормами, вираженими в існуючому тоді канонічному праві, єпархіальний єпископ не мав права віддалятися поза межі дорученої його наглядові церковної провінції і перебувати там на протязі такого довготривалого періоду часу, який потрібен би був митр. Андреєві, аби здійснити пастирську візитацію своїх вірних, розкиданих по всіх усюдах безкрайної Америки, – для звершення такого складного діла потрібно було, щонайменше, зо три місяці часу, виключаючи дорогу туди і поворот додому.

Але тут на допомогу Митрополитові прийшло Боже Провидіння. На дворі стояв 1910 рік – рік, на який було призначено проведення у канадському місті Монреалі Міжнародного Євхаристійного Конгресу, для участі в якому кожен бажаючий цього єпископ не потребував звертатися до Апостольського Престолу з проханням про звільнення від канонічної перешкоди – віддалення поза межі власної єпархії на значний період часу. Саме тому Владика, не задумуючись ні на мить, прийняв рішення прийняти участь у цьому Конгресі на теренах Північної Америки.

Коли українці-емігранти в Америці довідалися про приїзд Митрополита на Євхаристійний Конгрес, то їхній радості не

було меж, вони з ентузіазмом поширювали цю новину, друкуючи її на сторінках всіх періодичних видань американських українців. Навіть англomовна американська преса не оминула можливості написати про цю знаменну для української Церкви в Америці подію. Тільки соціалістична партія під керівництвом Ардана (в минулому – священика) була противником приїзду високо галицького Достойника, тому і почала проти нього цілу кампанію очорнення в печатному органі своєї партії. Соціалісти писали, що підстав для торжества зовсім немає, бо в якості галицького митрополита на територію Америки прибув всього лише польський граф, а ціллю його приїзду є довершення чорної справи «продажу душ українських вірних латинським єпископам».

Також і українське населення Вінніпегу та деяких інших канадських міст, фальшиво визнаючи себе «незалежними», а фактично перебуваючи в полоні облудних слів активістів протестантської секти пресвітеріян, неприхильно поставилося до прибуття митр. Андрея на Канадську землю. Натомість інша група «незалежних», цього разу католиків, котрі, однак, не хотіли перебувати під юрисдикцією та в обслузі місцевих священиків чину Василіян, підпорядкованих латинським єпископам, особливоше вітала приїзд високого Достойника Української Католицької Церкви, сподіваючись на те, що він обов'язково прийме їх сторону та якісно змінить ситуацію на краще. До них та до їхніх сподівань і поглядів ми ще незабаром повернемося.

Митрополитові не терпілося, врешті-решт, побачитися з українцями-емігрантами на чужині. Він співчував цим своїм знедоленим землякам, змушеним важкою ситуацією на Україні покидати рідний край в надії знайти кращу долю по другу сторону багатого океану. Багато відомо було йому про їхнє тяжке життя тут, на американському континенті, бож не один з них надіслав на його адресу повні розпачу та прохання про пораду листи. І в багатьох з них йшлося про те, що для великої кількості місцевих священиків значно спідручніше є «стригти»

довірену їхній пастирській опіці Христову отару, аніж пасти її.

Довга і сповнена небезпек подорож розпочалася 14 серпня 1910 року. Одною з величезних незручностей такої поїздки було те, що валізи та інший багаж Митрополита, котрі обов'язково повинні були проходити на митниці прискіпливий контроль інспекторів, майже ніколи не прибували в порт призначення одночасно зі своїм власником. Тож сталося так, що пароплав «Вільгельм Кайзер», на борту якого саме і знаходився Митрополит, уже було відплив від причала Бременського порту, взявши рейс до берегів далекої Америки, в той час як багаж митрополита Андрея тільки-но надійшов на розгрузку та інспекцію місцевих митників.

Води океану залишалися спокійними на протязі всього часу подорожі Митрополита, який преспокійно віддався у ці дні своєму улюбленому зайняттю-читанню, і цього разу в руках величезної статури мандрівника середніх літ кожний відвідувач бібліотеки трансатлантичного пароплава міг побачити оригінальні твори Марка Твейна, написані англійською мовою – Галицький митрополит готувався до зустрічі із добре ще йому невідомим англомовним світом.

Після шести з половиною днів морського шляху перед очами мандрівників постала велична панорама м. Нью-Йорк. Було коло п'ятої години ранку, і через густу пелену досвітнього мороку Митрополитові вдалося розгледіти величезну юрбу людей, котрі юрилися на березі морського причалу міста в очікуванні на прибуття трансатлантичного лайнера. Переважна більшість із них виразно були українцями за походженням. Митр. Андрей помітно зворушився. Його ніби зовсім вже не турбувала та товпа фотографів та журналістів, котра, піднявшись трапом на борт корабля, почала надокучливо ставити йому безліч різноманітних запитань, раз-по-раз клацаючи довкола нього спалахами та об'єктивами фото-апаратів. Пізніш майже всі американські газети напишуть про приїзд до Сполучених Штатів цього «високого та освіченого чоловіка, що вільно розмовляє на дванадцятьох мовах...»

Коли всіх формальностей, пов'язані з приїздом на американську землю іноземного гостя було довершено, Митрополит накінець зійшов з борту морського судна під голосний спів «Многая літа», що його на всю околицю враз затягнув спонтанний хор місцевих українців, зливши воєдино сотки міцних голосів, що одночасно виривалися з переповнених ентузіазмом людських сердець.

Керівники спеціального Комітету з Організації Прийому коротко привітали прибуття високого Гостя до їхньої нової країни на спеціальному урочистому прийнятті, що його було влаштовано в готелі «Бекінггам», а пізніше всі купно вирушили на відвідини осередку церковно-адміністративного життя Нью-Йоркської громади українців-католиків. Вже по прибутті на місце до Владики наблизилися численні представники від різних парохій Української Церкви Америки, щоби познайомити митр. Андрея з тими проблемами, котрі для позитивного їх рішення вимагали негайного його втручання. Митрополит чудово розумів всі їхні біди і страждання, але допомогти нічим не міг, оскільки у відповідності до чинного законодавства повнотою юрисдикційної повноважності на території США володів тільки і виключно преосвященний Сотер, а тому всі ці справи і клопотання слід було полагоджувати безпосередньо з ним. Хоча навіть і владика Ортинський не міг самостійно вирішувати багатьох питань, адже і він у значній мірі перебував в залежності від місцевого латинського ординарія. Траплялося часами так, що священника, котрого він суспендовував, знову поновлював в правах місцевий єпископ для католиків латинського обряду, посилаючи його для сповнення обов'язків його священничого служіння на ту ж саму парохію, але вже від свого власного імені та під своєю власною юрисдикцією. Такий священник був, практично, ні від кого більше «не залежним»: адже він не підпадав уже більше під владу українського єпископа і лише формально знаходився в рядах духовництва латинської Церкви.

Кир Сотеріві ніяк не вдавалося навести лад у відносинах з

священиками його церковної провінції. Наведемо, для прикладу, один з моментів подібних взаємовідносин, який міг би найкращим чином промовисто проілюструвати нам всю безглуздість ситуації, що склалася. Уявіть собі, як на одній з парохій, де після двох років з часу її заснування, шляхом величезних зусиль пароха-засновника, більш-менш наладилося нарешті нормальне релігійне життя в спільноті, одного дня несподівано з'являється нікому не знаний до цих пір священик. Він сповіщає пароха про те, що кир Сотер наказує йому негайно вирушити з призначенням на іншу парохію.

«Добре, але хто ж займе моє місце тут?» – слушно цікавиться здивований таким розвитком подій парох.

«Я,– відповідає новоприбулий,– а завтра вранці вам повинна би надійти телеграма від Його Преосвященства».

Назавтра і дійсно приходить телеграма, яка потверджує слова цього єпископського посланця. Нічого робити, і парох з жалем в серці розлучається з виплеканою його батьківською турботою паствою. Через кілька днів при зустрічі з Преосвященним він, принагідно, висловлює йому своє невдоволення, подив та жаль з приводу такого рішення Владики.

«Але ж про який перехід з парохії на парохію Ви говорите?» – цього разу дивується вже єпископ, цілком не розуміючи про що йде мова.

«А хіба Ви не посилали мені ніякого наказу залишити попередню парохію та очікувати наступного призначення?» – здивування починає набирати взаємного характеру.

«Та ні ж, певно, що ні»,– відповідає єпископ.

Вся ця афера, в дійсності, була спланирована та зреалізована самим новоприбулим зайдою. І це тільки один приклад, який унаочнює нам атмосферу надзвичайного хаосу, що панував тоді у взаємовідносинах українського духовенства на теренах Сполучених Штатів, хаосу, якому край раз і на завжди бажав покласти владика Сотер за допомогою та посередництвом Митрополита.

Після вітальних слів та петицій, що їх в імені багатьох

делегатій виголошували та представляли увазі митр. Андрея окремі на це уповноважені особи, настала черга і самому владиці Сотерові привітати Митрополита від себе особисто та від усього українського священства Америки. Його привітальне слово на честь митрополита Андрея було настільки зворушливим, що на очах багатьох присутніх на той час в храмі виступили сльози. Багато хто щиро і не криючись плакав з радості і надії. Здавалося би, що ці емігранти, котрі своєю чесною і наполегливою працею на чужині досягли певного життєвого рівня, який дозволяв їм з впевненістю дивитися у вічі всім тривогам та невизначеностям грядущого дня, не повинні би були мати вже ніякої причини для ридання, але в дійсності все було зовсім не так. Адже тут, на чужій землі, вони, як ніколи й ніде раніше, відчували свою прив'язаність до рідної домівки, до традицій рідного народу, його пісні, його слова, до природи рідного краю... Ностальгія за втраченим була більшою від радості, яку приніс їм зароблений нелегким трудом американський доляр.

Пізніше Митрополит очолив торжественне Богослужіння і всі присутні молились Молебн.

Негайна подорож до наступного міста на Американському континенті – до Філядельфії – ставала неможливою через несвоєчасну доставку в порт багажу Митрополита. Вирушати в дорогу в тій одежі, в якій він був зодягнений, митрополит Андрей не міг: кожен перехожий зупинявся, аби поглянути на дивного високого чоловіка, зодягненого у незвичну для його ока чорну василіянську дорожню мантию і підперезаного не менш дивного покрою широким шкіряним поясом. Кир Андрееві треба було десь роздобути звичайну одіж американського кліру. Було закликано одного з найкращих місцевих кравців; і він, попередньо знявши всі необхідні мірки, вже наступного дня приніс Владиці відмінно зшитий чорний костюм: штани та піджак, за який він навідріз відмовився взяти плату. Натомість він звернувся до Митрополита за дозволом помішувати в газетній реклямі власного закладу крою та шиття

повідомлення про те, що саме він був тим, хто пошив для Глави українських католиків новий священничий костюм. Владика Андрей, сміючись, погодився: що ж робити, бізнес є бізнес!

У Філядельфії митрополитові Андреєві знову довелося впродовж кількох годин зустрічі зі священниками і вірними вислухати величезну кількість нарікань та розповідей про те, які труднощі зустрічає місцева католицька громада на шляху свого становлення і розвитку; люди горнулися до Митрополита, неначе діти, що спішають притулитися до теплої, лагідної і, водночас, могутньої батьківської долоні. Зранку наступного дня було відслужено Божественну Літургію, після чого Митрополит сів до сповідальниці – те, що він не забуде робити впродовж усієї своєї довгої мандрівки по США. Відвідавши Філядельфію, митр. Андрей переїхав до м. Боффало, де він мав нагоду помилувати свій зір мальовничими краєвидами розташованого неподалік Ніягарського Водоспаду. В цьому ж таки місті Владиці показали і численні фабрики та заводи, на яких, здебільшого, і працювали українські переселенці. Звідси Митрополит, в супроводі преосвященного Сотера, поїхав до м. Сиракуз, звідки о десятій годині вечора і відплив у напрямку канадського Монтреалю, щоби взяти участь в роботі Євхаристійного Конгресу.

З цієї нагоди до цього канадського міста з усього світу прибуло майже 130 єпископів, з них двоє були східного обряду. Можна лише уявити собі подив та захоплення усіх, хто вперше побачив митрополита Андрея – справжнього багатиря тілом, зодягненого у святкові літургійні ризи своєї Церкви. Його поява зчинила справжній фурор в рядах фотографів та журналістів.

Під час роботи Конгресу Митрополит мав чудову нагоду зустрітися і поспілкуватися з канадськими єпископами латинського обряду з Вінніпегу, Едмонтону та Прінс Альберта, обговорюючи з ними питання призначення до Канади і одного владика-українця для пастирської обслуги вірних-католиків східного обряду. Якби на допомогу Митрополитові не

поспішили англомовні канадські єпископи, то йому нізащо не вдалося би добитися подібного призначення. Річ у тому, що у взаємовідносинах між англомовними та франкомовними католиками Канади царювала, переважно, атмосфера неприязні та відчуженості, причиною якої було історичне минуле цих великих європейських народів. Як би там не було, але «французи» майже завжди протиставлялися рішенням «англійців» і навпаки. Отож коли канадські єпископи-англофони почули рішуче й жорстке «ні» своїх французьких колег у відповідь на прохання митрополита Андрея виклопотати у Святішого Престолу дозвіл на заснування в Канаді окремої української католицької єпархії східнього обряду, то їхня реакція, як цього і слід було очікувати, також не забарилася: «В Канаді обов'язково повинна заіснувати окрема єпархія Української Католицької Церкви!»

Від цього моменту беруть початок всі офіційні намагання Митрополита отримати відповідне благословення Апостольської Столиці. Франкомовні владика Канади запросили Митрополита відвідати своїх вірних, які оселилися колоністами на території їх юрисдикції, однак митр. Андрей змушений був відмовитися, оскільки йому негайно треба було відбутися до Вірджинії, щоби відслужити чин освячення наріжного каменя і таким чином дати ініціяльний поштовх до побудови місцевої Духовної Семінарії. Після цього він знову повернувся до Канади. З Монреалю його шлях проліг до м. Торонта, а звідти – назад в США, до м. Шикаго, де він відвідав словацьку католицьку парохію східнього обряду у містечку Вайтинг.

Пізніше Митрополит плянував загостити у м. Клівленд, на запрошення місцевої Української Страхової Асоціації, але звершенню цих його проєктів перешкодила одна непередбачувана неприємна несподіванка: соціялісти Арданівської партії та місцеві протестанські ватажки підняли проти нього таку кампанію в пресі, що простолюддя так і не змогло добре зорієнтуватися в ситуації та усвідомити собі, що значить для них приїзд одіозної й маєстатичної постаті галицького

Митрополита. В певний момент члени цієї Асоціації, котрі були прихильниками поглядів Ардана та його соратників, виступили і почали різко протестувати проти присутності владики Шептицького на їхньому зібранні. Але всі інші члени Асоціації не підтримали їхньої точки зору та рішуче засудили їхню поведінку. Як би там не було, та кир Сотер вважав, що честі і гідності Митрополита було завдано незаслуженої і образливої зневаги, тож він настояв на тому, щоби не їхати на зустріч до Клівленду.

Після відвідин м. Пітзбург митр. Андрей відправився до міста Балтимор. Звідси водним шляхом по ріці він за одну ніч дістався до Вірджинії. Місце, котре було обрано для побудови корпусів семінарійного містечка, знаходилося на невеличкому островці. Зранку владика Андрей благословив наріжний камінь цього майбутнього закладу, а вже учечорі він знову вирушив в дорогу. На превеликий жаль, цю семінарію ніколи так і не було зведено, оскільки через невеликий проміжок часу ця територія була охоплена спалахом епідемії якоїсь небезпечної для життя людей заразної хвороби, а температурний режим цього місця цілковито не сприяв побудові там богословського навчально-виховного закладу.

Візитація українських парохій Католицької Церкви східного обряду на території Сполучених Штатів Америки тривала цілих два місяці.

Канада

На Канадській землі на той час існували дві «незалежні» українські церковні спільноти. Новоприбулі колоністи з України, які розселилися по всьому побережжю та вглиб території Канади, практично не мали священників, що могли би задовольнити духовні потреби їхнього нелегкого емігрантського життя. При відправі обрядових чинопослідувань вони, в переважній більшості випадків, вдавалися до послуг дяків,

котрі досить непогано давали собі раду з літургійним співом та були посередньо ознайомлені з особливостями літургійного року місцевої Української Церкви. Одинокую річчю, на котру могли спромогтися українські християни в далекому від рідної домівки і чужім для них краю, була спільна молитовна зустріч у спеціально побудованих для таких цілей каплиці (адже вони постійно сподівалися на те, що рано чи пізно до них все ж таки буде направлено наших українських священників). Під проводом дяків наші переселенці співали пісні прослави на честь Господа Бога та Богоматері і святих в часі недільних їх зустрічей, різдвяні колядки – в день Божого Вочеловічення, пасхальні пісні – в період Воскресенських торжеств... Саме тоді приїхав до Канади один з православних митрополитів на ймення Серафим, котрий зразу ж проголосив себе «незалежним» та за 12 долярів почав уділювати Св. Тайну Священства всім бажаючим цього дякам. Дещо згодом «новопоставлені» підняли заколот проти свого «святителя» та вигнали його геть. Але що ж залишалося їм робити далі? Тож вони вирішили сформувати свій керівний орган, щось на подобі нашої єпископської Консисторії, де всі разом «соборно» продовжували «уділювати свячень» іншим своїм попереднім співбратам по дяківській справі. Вкінці-кінців ця «церква» була поглинута місцевою пресвітеріянською спільнотою, котра зарахувала цих «дяків-священників» до реєстру власних священнослужителів.

Інша «незалежна» церковна спільнота була обмежена прихожанами одної-єдиної церкви св. Миколая у Вінніпезі, вірні якої не хотіли визнавати над собою духовної зверхності священників-василіян, котрі, в свою чергу, підпорядковувалися юрисдикційній повновасті латинських єпископів. Українські ж католики бажали собі українського єпископа...

З такою-ось дійсністю зустрівся Митрополит, коли ступив ногою на землю величезної Канадської держави.

Він зразу ж вирушив до м. Вінніпег, витративши на добирання до нього з Монтреалю майже три доби. Яким же

великим було здивування «незалежників», коли вони побачили Митрополита, який сховався по сходах залізничного вагону в супроводі так нелюблених ними отців чину Василиян. Вони так і не наважилися розповісти високому гостеві про всі ті непорозуміння та конфлікти, котрі виникли всередині їхньої парохії з приводу існуючого правового непорозуміння. Але Митрополит з їх скупих слів здогадався, наскільки складним та «вибуховонебезпечним» є стан справ у Вінніпезькій парохії, тож обіцяв вірним і священникам якось зарадити їм у цій складній ситуації.

За свого перебування в Канаді митр. Андрей мав чудову нагоду порівняти між собою два величезних її області, в яких проживали українські переселенці. Провінція Манітоба (з центром у м. Вінніпег) була правдивим раєм для галицьких селян: повсюди, доки бачило око, простягнулися неозорі степи, зайняті ланами з колосистою відбірною пшеницею, котра приносила незвичний для нашого сільського трударя врожай на плодючих чорноземах Канади... Натомість провінція Онтаріо, безкраї простори якої були вкриті камінням, була цілковитою протилежністю цій світлій дійсності. У Вінніпезі, як це вже було згадано, зібралася величезна кількість українських колоністів, щоби привітати Митрополита на цій далекій від рідної їхньому і його серцю Галичини. Але в цій масі вірних були і недруги нашої Церкви – якийсь Купчинський, що був пресвітеріанським пастором, кинув у бік владики Андрея яйце саме в той момент, коли він, привітавши людей, сідав до автомобіля, який повинен був відвезти його зі станції до проборства.

Все католицьке українство Канади було певне, що з приїздом Митрополита всі ті, хто нерозважливо перейшов від католицизму до якоїсь з протестантських сект, відразу ж повернуться в лоно Католицької Церкви, однак, на їх превелике розчарування, цього не сталося: хто був добрим, той став кращим, а хто був поганим – не виправився.

У Вінніпезі владиці Шептицькому знову довелося на

протязі тривалого часу вислуховувати різні закиди та звинувачення різних людей, яким йому з боєм в душі довелося пояснити, що він не в силах зараз змінити на краще цієї складної ситуації. Представникам же «незалежної» церкви він сказав, що той, хто не є послухним Церкві та порушує її закони, відокремлює себе від Неї сам.

«Ваш парох, Красіцький, є православним за віросповіданням, він діє, зовсім не притримуючись вимог та розпоряджень діючого законодавства Католицької Церкви. До тих пір, поки вам не буде призначено нашого, українського єпископа, ви повинні бути послухними супроти служачих нашій католицькій громаді отців Василіянського чину», – сказав Митрополит делегації розкольників.

На превеликий жаль, вже наступного дня місцева преса розтрубила на всі вітри, що митр. Андрей у всьому погодився з «незалежними», а тому Митрополит хотів ще раз звернутися до цього аргументу та вияснити всім своє бачення цієї проблеми в проповіді, що її він виголосив в часі Божественної Літургії у наступну неділю. Однак він не зміг цього зробити, як завжди, перешкодили невідкличні справи, тож йому потрібно було негайно вирушати у дальшу дорогу. Проте Митрополит пам'ятав, що він повинен все ж таки зробити це, коли прийде час йому повертатися назад.

Після двох днів проведення пастирських візитацій на сусідніх вінніпезьких парохіях, після Літургій, проповідей, Сповідей та розмов з людьми, митр. Андрей поїхав до Сифтону для проведення там невеликих місій. Це було 14 жовтня 1910 року. На самих початках існування парохії тут служив один католицький священник, а після нього сюди було призначено якогось священика-русофіла, що з часом перетягнув парохію (до нього примкнула переважна більшість вірних) до лона Православної Церкви. Силою була переписана на «православ'є» і побудована українськими колоністами-католиками невеличка церквя. Всі ті, хто відмовився слідувати за ним, властиво ті, за чий кошт і чийми зусиллями було збудовано

храм, гостили Владику у найбільшій будівлі, яка тільки була у їхній посілости.

Цим вірним було запропоновано певну суму грошей, щоби вони могли побудувати собі іншу церкву, але вони відмовилися прийняти цей дарунок, кажучи: «Навіщо нам будувати храм, коли ми не маємо на кого його зареєструвати? Якби ми мали свого українського єпископа, то записували би церкви на його ім'я...»

На жаль, ця проблема реєстрації церковних будівель була надзвичайно болючою та відчутною для українських католиків Канади. Якщо би їх було записувано на ім'я англійських або французьких єпископів латинської Церкви, то пізніше ті могли би не передати їх назад українцям, стверджуючи перед законом, що це є посілість їхньої Церкви, або ще гірше – вони могли би і зовсім заборонити українським католикам східного обряду використовувати для молитовних Богослужінь побудовану ними ж самими хramину. Очевидно, можна було зареєструвати новозбудовану церкву на отців чину Василян, але парохіяни погоджувалися на це лише в тому випадку, коли б отці гарантували їм, що їх буде обслуговувати постійно один і той же самий священик, що було абсолютно неможливим. Якщо ж парохіяльний храм не знаходився ні у власності латинських єпископів, ні у власності оо. Василян, то існувала реальна загроза того, що будь-хто із схизматичських священиків може переписати його, разом із частиною громади (як у описаному вище випадку), на себе.

В часі проведення місійних наук парохіяни місцевої парохії змушені були укриватися від сонця й дощу під спеціально зробленим для цього з дощок та полотна навісом. Багато людей прийшло послухати наук Митрополита та поспівідатися в нього. Сповіді розпочиналися о 5 годині ранку і тривали аж до часу відправи Божественної Літургії, після чого слідували місійні науки, після невеличкої перерви Владика продовжував сповідати й проповідувати, і так до 11 години ночі. Після візитації українців-католиків в мм. Мандер, Принц

Альберт та Олівін митрополит Андрей відвідав м. Едмонтон, де галицькі переселенці змогли найкраще, в порівнянні зі своїми співвітчизниками деінде в Канаді, організувати своє суспільне і релігійне життя. Тут працювала навіть школа для дітей українських переселенців, котру провадили знову ж таки українські сестри-монахині.

Неприємні враження Митрополит повіз зі собою з Ванкуверу. Хтось із місцевих розповів йому, що тут проживає величезна кількість українців, переважна більшість з яких ніколи не бачила на цих землях бодай якогось зайшого священика.

Одиною незручністю для митр. Андрея було те, що у нього не було жодних контактів у Ванкувері. Але це зовсім не вплинуло на його рішення відвідати і цю величезну українську колонію. Тільки після трьох днів наполегливих пошуків йому все-таки вдалося натрапити на одного з галичан, котрий по своєму прибутті до Канадської держави замешкав саме у цьому місті і який погодився попередити інших своїх знайомих та друзів про приїзд до них Митрополита. На превелике нещастя, цей чоловік виявився переконаним соціалістом, який зі своїми друзями приготував до приїзду Митрополита неприємний та надзвичайно образливий для Високопреосвященнішого несподіванку: соціалісти, які спеціально для цього й зібралися в залі, добре покпили собі зі знатного церковного достойника, а наприкінці «зустрічі» ще й закидали його яйцями, прагнучи ще більше підняти його на сміх. Але вже наступного дня, коли Митрополит збирався від'їжджати з цього негостинного для нього міста, величезна юрба народу прийшла за ним на залізничну станцію, аби вибачитися перед ним за негідну поведінку своїх співвітчизників та просити його залишитися з ними ще на деякий час. Виявляється, вони ні сном, ні духом не відали про його прибуття до м. Ванкувер. На жаль, митр. Андрей не зміг вдовольнити цю їхню наполегливу просьбу, бо вже через кілька днів його очікували в Йорктоні для проведення *Місій*.

В Реджайні – столиці провінції Альберта – міністр Вайтерскот пообіцяв Митрополитові, що зробить усе можливе, аби виклопотати у компетентних урядів дозвіл на призначення до Канади українського католицького єпископа.

З Реджайни Митрополит вирушив до містечка Брендон, а звідти відправився до Вінніпегу, де ще раз висловив свою позицію відносно церкви «незалежників», які повернулися до лона Католицької Церкви зразу ж після того, як до Канади було призначено першого українського єпископа.

Потім дорога митрополита Андрея пролягла через мм. Форт Виллов, Норт Бей та Оттаву. Митрополит та супроводжуючі його особи пересувалися, зазвичай, уночі, щоби по прибутті на місце могли максимально використати час удень, повністю присвятивши його зустрічам з людьми та вирішенню проблем місцевої Церкви. В Оттаві Митрополит розмовляв з високими державними достойниками Канадської держави, обговорюючи з ними можливість призначення окремого єпископа для пастирської обслуги місцевих українців-католиків східного обряду. З Оттави кир Андрей вирушив до м. Торонто, а ще згодом відвідав Монреаль, Нью-Йорк та Філядельфію.

Підходив до завершення четвертий місяць Митрополитового подорожування землею Північно-американського континенту: два місяці довелося йому провести в З'єдинених Держав Америки, а інших два – на території Канади. Прийшов, нарешті, час повертатися додому, до рідного Львова. Трансатлантичний лайнер «Целтік» переніс Митрополита до англійського міста-порту Ліверпуль, а звідти, через Лондон, Голландію та Берлін, митр. Андрей добрався до стольного града своєї церковної провінції. Надворі стояв 14 день грудня 1910 року.

Невдовзі по своєму прибутті Митрополит вирушив до Риму, аби, представивши там розсудові вищої церковної влади справу Української Католицької Церкви східного обряду на землях величезного Північно-американського материка, просити у Папи призначення до Канади українського єпископа.

Апостольська Столиця прихильно та з розумінням поставилася до цього клопотання українського Митрополита і вже в короткому часі українці-католики канадської частини Нового Світу тішилися присутністю серед них свого рідного, українського владики, яким став о. Никита Будка, що до останньої хвилини перед цим своїм призначенням виконував уряд економа Львівської Духовної Семінарії.

Це сталося у 1912 році.

Бразилія

В 90-их роках XIX століття величезна маса Галичан переселялася не тільки до Канади і Америки, але рухалася і ген далі, вглиб обидвох Америк, крок за кроком відвойовуючи у дикої природи Амазонії місця для майбутніх українських поселень у Бразилії та Аргентині.

Що стосується бразилійської території, то слід сказати, що подорож до цієї країни всім бажаючим виїхати до неї на поселення українцям оплачував місцевий уряд, переслідуючи, очевидно, і свої власні вигоди, – адже всім новоприбулим призначалися для поселення території диких і ніким ще необжитих тропічних лісів. Перед нашими переселенцями стояло надзвичайно важке завдання: покинувши нашвидкоруч рідну домівку та емігрувавши до країни, навіть мова якої була їм цілковито незрозумілою, а кліматичні умови зовсім незносними, їм треба було ще у непролазних хащах та болотистих трясовинах Амазонії відвоювати від недоторкованої ще людською рукою дикої природи задушливих тропіків місцину для зведення власної домівки та невеликий шмат орної землі для ведення власного господарства...

Незважаючи на ці важкі обставини життя на чужині, українське населення зуміло таки не втратити того свого первісного релігійного духа віри та прив'язаності до рідної Церкви й до своєї обрядової традиції. Завдяки цьому їм вдалося збе-

регти і передати наступним поколінням власну мову та не занедбати милих їхньому серцю народних традицій і звичаїв. Українці селилися у Бразилії величезними колоніями, дякуючи чому, впродовж всіх цих років їх успішно оминала стороною загроза повної культурно-національної асиміляції. Ще й сьогодні у багатьох частинах Бразилії можна поряд з португальською почути і милозвучну українську мову.

Митрополитові стало відомо про всі ті труднощі, страждання та тривоги, які доводилося зносити його вірним на землях Бразилії, тож він, як добрий пастир свого стада, забажав відвідати їх, щоби розрадити їх у їхньому горі й терпіннях, підтримати їх на дусі і якимось виправити їхнє важке становище. Коли митр. Андрей виношував у своїй думці плян здійснення пастирської візитації своїх вірних на Північно-американському континенті, йому на допомогу прийшло проведення в Канаді Міжнародного Євхаристійного Конгресу, але як мав Митрополит зарадити собі в цій ситуації?

Тільки в 1920 році на небозводі власних сподівань Митрополита яскравим вогнем спалахнув ясний промінь надії. Українські священики Бразилії звернулися до латинського єпископа в Куритибі з проханням про призначення ним Генерального Вікарія у справах українських католиків східного обряду та щоби було також скликано спеціальний Соборчик українських священиків, який би поставив собі за мету вивчення та ретельний аналіз стану Української Католицької Церкви на теренах Бразилії.

Єпископ з радістю пристав на цю пропозицію та надіслав до Риму листа з клопотанням про уділення йому необхідних для цього повноважень. Господь розпорядився так, що і митрополит Андрей перебував у тих днях (закінчувався 1920 рік) у Вічному Місті, а Священна Конгрегація в Справах Східних Церков окремим декретом вже в лютому 1921 року уповноважила його провести пастирську візитацію українських парохій східного обряду на території Південної Америки в якості Апостольського Візитатора.

Перед своїм від'їздом до Бразилії, в тому ж таки 1921 році, Митрополит вспів ще відвідати своїх вірних у багатьох європейських країнах, де закинула їх гірка недоля – в Об'єднаному Королівстві, Франції, Німеччині...

Пізніше, не гаючи ні хвилини, митр. Андрей вирушив у далеку дорогу до Південної Америки. Перебувши коротко в США та в Канаді, він 28 березня 1922 року зійшов на берег бразилійського міста Ріо-де-Жанейро.

Після торжественного Літургійного Богослуження та урочистих привітань, Митрополит відвідав кількох високо-достойних урядових осіб, а вже 30 березня його можна було бачити у бенедиктинському монастирі в Сан-Павло, де подвизалися кілька його добрих знайомих, які щиро цікавилися станом справ Української Католицької Церкви східного обряду в Бразилії. Після спілкування з ними, Владика вирішив будь-якою ціною добратися ще до Пасхи до українських колоній в провінції Парана (область Куритиби). Він таки дістався туди пізно вночі 2 квітня. Це був воістину момент величезної історичної ваги для українських переселенців у Бразилії: адже вперше за багато років на цій далекій від їхньої рідної домівки землі вони зустрілися з українським єпископом. Величезна кількість людей, зі сльозами на очах, прийшли привітати тільки-но приїхавшого до їхнього містечка Митрополита, який зупинився на постій в резиденції гостинного місцевого владики.

5 квітня в місцевій парохіяльній церкві, перед якою зведено галицькими умільцями було зведено струнку тріумфальну арку, відбулися заходи та міроприємства з нагоди приїзду до колонії такого високого та шанованого Гостя. Митрополит, відповідаючи на теплі слова привітань, в свою чергу, також привітав їх від імені їхніх співбратів у Галичині і розповів їм про причини свого до них приїзду, закликаючи їх до твердості і витривалості у вірі.

Впродовж всієї своєї подорожі країнами Південної Америки митрополит Андрей безустанно проводив місійні науки,

служив Літургії, проповідував та сповідав людей.

Від 26 до 29 квітня Митрополит зустрівся зі священниками, які обслуговували наших емігрантів на сонячній бразилійській землі. Було обговорювано пасторальну ситуацію в країні, намагаючись виділити найбільш гострі та потребуючі уваги й швидкої реакції проблеми. Отці постановили працювати в напрямку підвищення інтенсивності проведення душпастирської праці серед вірних, навзаєм допомагаючи один одному всіми спідручними засобами.

Митрополит проїхав безкраї бразилійські простори, фактично, вздовж і впоперек. Щоби переконатися в цьому, достатньо поглянути на цей далеко неповний список відвіданих ним міст: Ріо-де-Жанейро, Сан-Павло, Куритиба, Прудентопіль, Марселіна, Гважувіра, Есперанс, Маркондес, Маршіял Меллет, Санта Катеріна, Антоніо Кандідо, Жангаду, Нова Галісія, Круз Машіядо, Антоніо Олінто, Сантос Андраде, Ірасема (там було посвячено новозбудовану церковну будівлю), Моем, Коста Карвалло, Вера Гварані, Іраті.

Вже 31 травня Митрополит повернувся до Куритиби, де він присвятив велику кількість часу справі обговорення стану і проблем життя української Церкви на землі Бразилії з єпископом Парани. На цьому його офіційний візит до Бразилії завершився.

Аргентина

3 червня Митрополит сів на поїзд до сусідньої Аргентини. Небачене досі тутешніми мешканцями море народу, в буквальному значенні цього слова, наводнили залізничну станцію, на яку мав прибути потяг з митр. Андреем. Кожен з них радісно викрикував сердечні слова привітань на адресу свого духовного провідника, котрий, благословляючи своїх вірних, з вологими від сліз очима промовив до них: «Вітаю вас, мої дорогі діти!»

Перед своїм виїздом до Аргентини, Митрополит на короткий час зупинився в Антоніо Олінто, а пізніше зійшов на аргентинську землю на станції під назвою Санто Томе. Наступною його зупинкою було містечко Апостолес, куди він прибув 17 червня. Там його сердечно вітали місцевий парох о. І. Сенишин та величезна кількість вірних нашої Церкви. Наступного дня, по відправі Божественної Літургії, було розпочато період триденних місійних наук. Кожного дня Митрополит виголошував чотири місійні науки та проводив з вірними заняття з катехизму. Майже цілий час, немов з відра, лив рясний дощ, але незважаючи на це, до Св. Причастя кожного дня горнулася дедалі більша кількість людей.

Наступними колоніями, через які проліг шлях Митрополита на аргентинській землі, були Азара і Тунес. В останньому з цих міст було урочисто здійснено чин посвячення новозбудованої церкви, в престол якої було вмуровано часточку мощів св. Йосафата. Потім Владика повернувся до м. Апостолес, наміряючись в скорому часі повернутися до рідних берегів.

Можна сказати, що цей пастирський візит Митрополита до Південної Америки залишив незгладимі враження в серцях як самого Архiereя, так і тисяч українських переселенців. Глава Української Католицької Церкви міг здихнути спокійно: йому таки вдалося відвідати ті сотні тисяч повірених його опіці вірних, яких доля занесла так далеко від рідної Галичини.

Хотілося би підкреслити, що ці поїздки ще раз підкреслили та зробили більш виразною таку рису характеру Митрополита, як душпастирська ревність і турбота про спасіння душ повірених його духовній опіці вірних. Вже сам його погляд випромінював цю батьківську до них ласку. Та й самі вірні чудово розуміли цю його батьківську теплоту та любов, тому їхні очі не раз наповнялися слізьми при зустрічі з ним...

Ця поїздка митр. Андрея до Бразилії та Аргентини була правдивим тріумфом його любові до вірних своєї Церкви.

Кілометр за кілометром долав він нелегке бездорожжя верхом на коні чи на незручних селянських возах, незалежно від того, світило над його головою палюче сонце чи скроплював його спину рясний холодний дощ, вранці чи увечорі, безупинно намагаючись наблизити до себе розкидані по всьому світу українські душі, і то не день, не два, а на протязі довгих місяців.

Траплялося так, що він відчував себе вже зовсім знеси-леним, коли йому хотілося просто-напросто кинутися, навіть не роздягаючись з запиленої дорогою одежі, у ліжку і забути-ся у міцному сні, але він ніколи не дозволив собі цього – адже його чекала ще кропітка праця над спасенням людських душ у сповідальниці та на амвоні. І вже наступного дня він, знову жвавий в рухах і з відсвіжілим від короткого сну рухливим поглядом пронизливих очей, знову першим спішив, щоби зай-няти своє місце у сповідальниці. Всією своєю поведінкою та поставою Митрополит давав своїм священикам приклад того, яким повинен бути правдивий душпастир Христової Церкви.

Очевидно, таке його відношення до людей дуже позитивно впливало на них, збудовувало їх і потягувало до впевненого простування дорогою вдосконалення моральних чеснот. Ми-трополит умів привернути до себе всіх: священиків і мирян, українців і чужинців, які ніколи не бачили ще у своєму житті такого високоерудованого, чуйного та воістину святого єпис-копа!

Коли Митрополит відвідав василіянський монастир в Сан-Павло, то після його проповіді всі однодушно промовили: «Це і дійсно другий Йосафат!»

Ось чому представники високих урядових кіл Бразилії, визначні церковні достойники, священики та миряни – де б це не відбувалося – так численно збиралися, аби своєю при-сутністю достойно вшанувати прибуття до їхнього міста єпископа далекого і невідомого їм Галича. Одиною непри-ємною несподіванкою, було, на жаль, дуже несприйнятливє ставлення до нього загалу переселенців польського похо-

дження. Отці чину Лазаристів з Куритиби в своєму друкованому органі «Люд» писали про Митрополита всілякі нісенітниці; ніхто з представників польського священства, ніяка польська католицька спільнота в діаспорі жодного разу не бажала привітати Главу Української Церкви. Але в цьому немає нічого дивного, бо ж мова йде про віддалений від нашого майже на одне століття період часу, коли поляки та українці – чи вдома, чи на еміграції – ніяк не могли погодитися між собою, взаємно принижуючи одні одних, як цього би не повинно було бути між представниками двох сусідніх народів.

Але як би там не було, це не могло затьмарити того позитивного враження та впливу, що його справляла на оточуючих вже сама присутність митрополита Андрея. Як інтелігенція та люди науки, так і прості й неписьменні селяни, як багаті, так і бідні, як молодь, так і пожилі, – всі були переконані в тому, що посеред них і дійсно знаходиться справжній святець.

Українські заробітчани-переселенці раділи і веселилися не тільки через те, що вперше після того часу, коли їхня нога ступила на землю далекої їм чужини, вони мають змогу спілкуватися з їхнім рідним українським єпископом, котрий привіз їм вітання з милої їхньому серцю батьківщини, котрий підтримує їх на душі, утверджує у вірі, розраджує в горі, допомагає в труднощах життя, потішує в сумі й тривогах, хвалить за здобутки, відновлює їхню в Христі надію на краще, підкреслюючи, що вони є окремим цілісним та самобутнім народом, а не поляками, як цього хотіли би інші, – вони на правду торжествували, бо приїзд до них Митрополита означав початок нової ери у житті українських спільнот за кордоном. Українці почали об'єднувати свої зусилля в боротьбі за кращі умови власного існування на чужині, поставали численні Асоціації та Спільки, відновлювалося суспільне життя українських заробітчан. От і в цьому величезне політико-суспільне значення пастирських візитів Митрополита.

Самозрозуміло, що величезний вплив мали вони і на

духовний зріст вірних Української Католицької Церкви. Адже вперше за багато років вони отримали нагоду бути чисельно присутніми при урочистих архиерейських Богослужбових відправах, послухати глибоких проповідей, посповідатися та прийняти Святе Причастя. Тисячі вірних приймали активну участь у відправі Божественних Літургій під відкритим небом, незважаючи на холодні осінні дощі та ранні приморозки. Для відправ Богослужбових чинностей Митрополит завжди зодягався у найкращі ризи, які в нього тільки були, роблячи це виключно для того, аби підкреслити особливу торжественність моменту, а не із-за гордості чи бажання людської слави.

В часі зустрічі зі священниками у місцевості Дірізон він запропонував їм розроблений ним же самим плян праці, спрямований на ще більше прив'язання рядових вірних до своєї Церкви та на постійний їх зріст в Христовій любові.

Можна цілком певно сказати, що пастирські подорожі митрополита Андрея до Бразилії та Аргентини стали причиною величезного духовного поступу в житті місцевих українських греко-католицьких громад, примножуючи любов галицьких трударів-переселенців до своєї далекої Батьківщини, до свого волелюбного Народу та його католицької Церкви.

Пастирські послання

Причини написання Митрополитом його пастирських послань

Коли Ісус посилав на проповідь своїх учнів, Він наказав їм навчати та передавати їхнім слухачам усе те, що Він Сам навчав їх. Апостол Павло, в листі до свого духовного сина, ефеського єпископа Тимотея, пише наступне: «Проповідуй слово, наполягай вчасно і невчасно, картай, погрожуй, напоумлюй із усією терпеливістю та наукою» (2 Тим 4,2). Бачимо, що голошення Божого слова є одним з найважливіших завдань та обов'язків єпископа.

Також і Митрополит був свідомий цього заклику Спасителя до проголошення і ширення по всіх-усюдах на неозорих просторах нашої Плянети Благовісті про об'явлене Ним світові Боже милосердя. Тож в одному зі своїх пастирських листів до вірних, датованому 1907 роком він пише: «З тих пір, як я став єпископом, одним з найважливіших пріоритетів, котрим керуюся я в моїй пасторальній діяльності, стала справа голошення Божого Слова. Адже вже сам єпископський уряд та провід власне і полягають в поширенні Євангелія та благовістуванні спасіння шляхом частого проповідування. Саме з цієї причини я і хочу часто звертатися до вірних за допомогою

усних проповідей та письмових послань, роблячи це так, щоби жодна, навіть найменша частина Божого людям Об'явлення не позістала мною забутою чи обділеною увагою. Молю Всеблагородного Бога, щоби щедро обдарував мене тією Своєю благодаттю, за допомогою якої я міг би, браття і сестри, через написання цих моїх пастирських до вас послань представити вам всю повноту правд нашої віри. Ці мої послання покликані стати ніби продовженням тих моїх проповідей та наук, з якими я мав нагоду звертатися до вас в часі здійснення пастирських візитацій ваших парохій».

Митрополит ще в перші роки своєї бутності єпископом переконався в необхідності написання таких листів-послань до вірних своєї церковної провінції, особливо в часі свого побуту між гуцульським населенням Буковини та Косівщини (1907). Владика розцінював їх, як подальший хоча і заочний, але все-таки особистий контакт зі своїми вірними. Про це він згадує і сам трохи далі в цитованому вже нами посланні: «Я гаряче бажав написати цього листа до вас раніше, щоби залишити у ваших серцях довготривку пам'ять про нашу з вами зустріч, для зберігання й примноження плодів моєї між вами праці... Ним хотів би я також іще раз донести до ваших вух радісну вістку Господнього спасіння».

А що вже й сказати про ті десятки тисяч галицьких емігрантів до країн Північної та Полудневої Америки, котрі впродовж довгих десятиріч були і зовсім позбавлені можливості чути звернену до них євангельську проповідь, виголошену у рідній мові? Час від часу вони надсилали на адресу Митрополита та інших українських єпископів листи, в яких описували весь трагізм їхнього положення та слізно просили, щоби до них було надіслано наших українських священиків. Треба було розрадити їх в цьому їх великому горі та нужді і роз'яснити їм, принаймні, через пастирські листи, основні правди католицького віровчення. Крім того, і в самій Україні впродовж багатьох років виникали складні і проблематичні ситуації, котрі вимагали відповідного їх пояснення та оцінки з

боку Католицької Церкви, яка повинна би була виступити для вірних поводитим у цих нелегких умовах життя, дати напрямні розвитку тогочасного українського суспільства. Як бачимо, причин для написання цілої низки славнозвісних пастирських послань митр. Андрееві не бракувало. Багато було написано їх у різні роки – якщо якийсь дослідник задався би ціллю бодай загально їх проаналізувати, то результатом цієї його праці міг би стати вихід у світ об'ємного багатотомного наукового видання, тому ми розглянемо лише ті послання, які датуються періодом від 1901 до 1919 року.

Тематичний поділ та адресати пастирських послань Митрополита Андрея

Далеко не всі листи Митрополита були вузько пасторальними за своїм змістом, а тому вже на самому початку слід пояснити те значення, котре ми вкладаємо в термін «пасторальне послання». Найперше, такий лист-звернення повинен бути виданий окремо від будь-яких інших послань у формі листа або невеличкої книжечки малого формату. На початку цього листа неодмінно повинен знаходитися привітання-привіт, що його автор передає особі або спільноті осіб, до яких є звернена його мова. Наприкінці ж, як це є звичаєм при написанні подібних листів, мусить слідувати прощальне благословення. Середину послання займає сам виклад християнського віровчення.

Керуючись цими критеріями відбору, з усієї епістолярної спадщини митр. Андрея можна сміло виключити всі, так би мовити, звичайні листи, або листи, написані у формі попереджень чи пересторог, або ж листи, в яких поміщено ті чи інші його директиви чи розпорядження, що їх пізніше, зазвичай, було передруковувано в офіційному архієпархіяльному періодичному виданні, оскільки ці листи відносяться радше до категорії адміністративних.

Отже, в період з 1901 до 1919 рік Митрополит написав 59 пасторальних послань. Самозрозуміло, що кожен з цих листів перед його написанням вимагав від автора поважної підготовчої роботи, бо слід було добре продумувати кожне його речення, не раз переписуючи лист та перевіряючи досконалість викладу думки, щоби зробити її легкозрозумілою для читача та максимально наблизити її до конкретного життя кожної окремої церковної громади.

Групи послань

Ці листи Митрополита можна було би зручно перегрупувати, беручи за критерій принцип територіальний (щодо місця проживання спільнот-адресатів), тематичний (тобто висвітлена в них тематика) або конкретних життєвих ситуацій (в котрих доводилося жити і працювати, втілюючи в своє буття ідеали християнського світогляду, тим людям, до яких звертався Владика).

До цих категорій листів відносяться не тільки ті послання, автором яких виступав безпосередньо сам Митрополит, але і всі ті звернення, котрі він писав разом із іншими українськими єпархами у відповідь на ті насущні проблеми, що заторкували сферу життя і розвитку цілого тогочасного українського суспільства в Галичині. У них з особливою виразністю підкреслюється, що їхній зміст не є плодом і результатом діяльності тільки й виключно людського розуму, але, перш за все, «тією здоровою наукою, що її автором є сам Бог, Котрий говорить до Свого творіння через повні життя рядки Священного Писання, а те в свою чергу, ніби оживає в устах Христової Церкви – правдивої Вчительки людства в єдності духа та в зв'язку миру». «Ми проголошуємо це слово одними устами та одним серцем, аби ви могли зрозуміти з цього, що в основі нашого послання лежить не що інше, як істинне навчання Христа. Цими словами звертається до вас не чоловік, а Церква

Христова! І коли вона промовляє до вас, навчає та пояснює вам про діла благочестя і Божі діла й таємниці, то кожен християнин є зобов'язаний прислухатися до цієї науки, у відповідності до слів Самого Христа, що сказав: «Хто слухає вас, Мене слухає».

Три спільних послання, що під ними стоять підписи всіх українських східних католицьких єрархів, було адресовано до священства Галицької церковної провінції. В них детально аналізувалося питання священничої солідарності та взаємодопомоги. Вони стосувалися також і загального святкування різноманітних річниць та ювілеїв, проведення реформ виборчого права до Сейму, акту посвяти себе, своєї родини та усієї української землі Христовому Серцю, складних й подекуди конфліктних взаємовідносин з Православною Церквою, труднощів по налагодженню нормального ритму суспільного життя в нелегкий післявоєнний період розрухи. Зверталися українські владики і до вірних, закликаючи їх до активного та вдумливого прийняття участі у передвиборчій кампанії та безпосередньо у виборах до парляменту і роз'яснюючи їм принципи християнської моралі стосовно участі в загальнополітичних рухах та подіях.

Тепер перейдімо до розгляду листів, котрі написав безпосередньо сам митр. Андрей. Вони були адресовані до трьох категорій осіб: 1) до священників; 2) до духовенства і вірних; 3) до мирян взагалі, у відповідності до існуючого між ними світського поділу на кляси та суспільні прошарки, або до окремих християнських спільнот.

На перше місце ми поставили послання Митрополита до своїх співбратів у священстві. Посеред них маємо два листи привітальних Владики до духівництва Станіславівської єпархії та львівських священників й дияконів, написаних з нагоди урочистого зайняття ним відповідних єпископських катедр. У першому з цих послань Митрополит подає до уваги станіславівського кліру напрямні та програму своєї пасторальної праці, виявляє перед співбратами ті болючі проблеми в пов-

сякденному житті трудового народу, котрі вони є покликані спільно вирішувати, говорить і про той негативний вплив, що його чинять на українське суспільство різноманітні радикальні партії та політичні рухи, посилені в своїй руйнівній діяльності великим числом прибічників різноманітних церковно–політичних секуляризмів. Владика щиро простягає своєму священству свою правицю – в знак приязні та як обіцянку й запоруку плідної і довгої співпраці. Подібний зміст має і друге його пастирське послання до священства Львівської архієпархії, з тією лишень різницею, що воно, в порівнянні з попереднім, є більш теоретичного спрямування. Намічена Митрополитом програма пасторальної діяльності оглядає радше ті горизонти, що відкривуться для Української Греко-Католицької Церкви в прийдешньому дні, а не ті завдання, що їх ставить перед християнами-католиками сповнене різноманітних труднощів сьогодення. Кир Андрей вимагає від своїх священників, аби вони звертали особливу увагу на катехизаційну та просвітницьку роботу зі своїми парохіянами. Широко говорить також (і не тільки в цих двох листах) і про те, яким саме повинно бути життя священника.

Його підставою, – на думку Митрополита, – повинна бути молитва та внутрішньоцерковна дисципліна. Справжнім джерелом надприродної сили й насаги для його проведення повинні бути різноманітні духовні вправи та організація частих місійних наук; першою передумовою успіху в проведенні різних пасторальних ініціатив кир Андрей вважає солідарність священників та спільну координацію ними своїх парохіяльних заходів. Найважливішим же завданням, що його повинен ставити перед собою духовенство, є розгортання широкого фронту катехизи та здійснення цілої низки харитативних міроприємств у тісній співпраці з спеціально організованими для проведення цієї широкомасштабної акції прицерковних братств. Все це повністю відповідало духові соціальної доктрини Церкви, проголошеної на весь світ устами багатьох Намісників св. Апостола Петра того часу.

Стосовно поточних проблем, Митрополит пояснює своєму духовництву спосіб, в який відбуватиметься канонічна візитація єпископом парохій повіреної його пастирській опіці церковної провінції, розповідає також і про ті взаємовідносини, які витворилися в результаті інтенсивних робочих стосунків українських єпархій з римською Священною Конгрегацією в справах Поширення Віри, доводить до розуміння священників ті завдання та засоби до їх здійснення, котрі повинен ставити перед собою та використовувати кожен католицький священнослужитель, щоби досягти, врешті-решт, так довго очікуваної єдності Східньої та Західньої Церков, веде мову також і про обов'язок духовництва та вірних стати в обороні своєї Церкви перед несправедливими випадками проти неї нез'єдинених братів.

І це тільки невелика частина тих думок, що їх детально розглядає чи тільки заторкує в своїх пастирських посланнях до священства ввіреної його душпастирській турботі церковної провінції.

Натомість друга група листів, котрі адресовані спільно до духовенства та вірних величезної Галицької митрополії, виглядає порівняно «біднішою», якщо взяти до уваги той невеликий спектр тематик, що їх митрополит Андрей піддав критичному і всесторонньому аналізу. У них, зокрема, загально йдеться про: 1) духовні речі (молитва, Непорочне Зачаття, відпустове паломництво до Святої Землі, заповіді християнської любові, річниці та ювілеї); 2) соціально-політичні зрушення в тогочасному галицькому суспільстві (реформа виборчої системи, небезпеки та потреби поточного моменту, страждання та матеріальні нестатки окремих людей чи певних верств населення).

До третьої групи листів відносяться ті послання, в котрих митрополит Шептицький намагається звернути своє слово та заочно співвідноситися із своєю паствою. Самозрозуміло, що в цих листах є заторкнуто багато проблем, що їх ми звикло називаємо «злободенними»: становище українського суспільства на

зламі століть, військовий конфлікт, різноманітні політичні та соціо-економічні негаразди, механізм внутрішніх змін в житті суспільства...

Перше місце у висвітленні всіх цих тематик Митрополит віддає методові здійснення принагідної, але ґрунтовної катехизи. Саме катехизи він приділяє особливу увагу і в часі Великопосному, коли доводиться йому об'їжджати межі його величезної єпархії, часто проповідуючи Слово Боже перед маленькими громадами вірних своєї Церкви. Вірний своєму поступуванню Митрополит і в написанні своїх пастирських послань – практично в кожному з них ми знайдемо обширну та доступну рівневі освіченості найпростішого мирянина катехизаційну науку. Окрім того, зовсім не варт забувати, що ці листи владика Андрей пише в той час, коли його народ переживає складний етап внутрішніх суспільних перемін, тож саме з цієї причини так часто зустрічаємо ми в них заклик до ревного та стійкого тривання у вірі і вірності Божому Слову. В першому листі, всеціло присвяченому темі життя і праці християнина, кир Андрей докладніше зупиняється на питанні праці задля життя та вічності. В основі життя християнина лежить віра Католицької Церкви, і саме ця Церква чинно і авторитетно навчає християнина першооснов християнського віровчення. Після цього він зазначає, що ця віра повинна знайти своє відображення в моральності повсякденного життя, святості подружнього життя християнської родини, духовності кожної зокрема особи, яка повинна знайти свій вираз в бажанні частого приступання до Св. Причастя, в почитанні Таємниці Найсв. Серця Христового. Божа благодать, що її втрачає кожен чоловік внаслідок вчиненого ним гріховного проступка, знову дарується йому в Св. Тайні Покаяння та примножується через чинення діл християнського милосердя.

Обов'язком кожного рядового християнина є свідчити по всіх-усюдах свою щирю любов до своєї рідної Церкви, до храму, що його урочисто миропомазав та благословив на осідок для торжественних Богослужінь власний церковний ієрарх,

об'єднуватися у різні прицерковні братства, з метою кращої організації та проведення активної праці по взаємодопомозі, заходів, котрі допроваджували би до ефективнішої реалізації кожним окремо взятим мирянином в своєму житті ідеалів святості та християнської любові. Необхідно, щоби кожен відчував також і необхідність захищати свою Церкву та віру перед нападами на неї з боку прихильників та пропагандистів церковного поділу, стати також і на захист цінностей християнського подружжя перед тими нищівними ударами, котрих завдала моральним устоям тогочасної християнської спільноти загальна лібералізація суспільного життя та впроваджена радикалами мода на так звані цивільні шлюби. В часі проведення виборів слід завжди мати на думці сприяння ідеї спільного добра, не забувати за Церкву та за віру християн та активно пропагувати ідеали християнської етики та справедливості, незважаючи на типову для того часу атмосферу політичних негараздів та класових антагоністичних утисків.

Окрім дотичних до віри Святої Церкви та до моралі життя питань, Митрополит з особливим почуттям відносився до проблем, якими жило на той час населення Буковини і Гуцульщини, а також українські емігранти на теренах далеких Америк. З листів галицьких переселенців до Канади він черпав обширні відомості про той важкий стан, в якому опинялися вони на далекій чужині, тож відписував до них з любов'ю та розумінням, прагнучи дати їм якусь мудру пораду, що могла би стати їм в пригоді і бути корисною у їхньому повсякденному житті. В листах до шляхтичів чи до інших представників високоосвічених верств населення Митрополит намагається заторкувати невелику кількість тематик, як це чудово помітно на прикладі його переписки з греко-католиками польського походження та з сестрами-монахинями. Дуже часто в цих листах зустрічаються цінні практичні поради, вмовляння, заклики до примноження спільних молитов чи до спільного духовного читання в родинному колі.

Якщо розглядатимемо детальніше форму та стиль Митро-

политових послань, то з легкістю зауважимо, що писала їх виправна рука визначного проповідника та неабиякого місіонера. Місіонера «для людей», котрий чудово розумів, що ті слова, з котрими він звертається до стоячих перед ним людей, повинні бути такі ж прості та незамислуваті, як і вони самі, не втрачаючи однак і притаманних їм запалу, ревності, сили захоплення та любові: вони повинні бути живими і актуальними, сміливими і напористими, смиренними і, водночас, потягаючими, сповненими життєвої мудрості. Владика не пропонує сухих та в'ялих аргументів, він не любить вдаватися в глибини «книжної» вченості, його богословський словник цілковито позбавлений складних і незрозумілих звичайному простолюдинові термінів і понять, оскільки він вважає, що правдивою міркою будь-якої теології повинна бути конкретна практика щоденного життя. Його приклади образні, в них легко послідовується внутрішня логіка людської поведінки. Трапляється часами, що у пориві власного запалу йому не вдається з абсолютною точністю слідувати за наперед окресленою ним же схемою викладу того чи іншого аргументу, однак він ніколи не втрачає з виду основну ціль свого послання, про яку виразно зазначає вже на самому початку листа. В цьому «жанрі» пасторальної діяльності стиль письма не відіграє вирішальної ролі, як не значать багато і правила риторики чи тонкощі тої чи іншої мови.

В своїх ранніх посланнях Митрополит дуже часто звертається до аналізу практичних проблем суспільного життя, пізніше центр його уваги дещо зміщається в сторону Аскетики та Богословії, однак Владика ніколи не дозволяє собі віддалятися від реалій тогочасного життя галицького суспільства. Одними з найулюбленіших тем є молитва та дія в людині освячуючої Божої благодаті. Часто вдається кир Андрей і до прикладу життя св. Йосафата.

Коли поглянемо на епістолярну спадщину Митрополита дещо прискіпливішим поглядом, то нам у вічі кинеться той факт, що переважна більшість його послань було написано

похапцем – із-за катастрофічного браку часу, що його постійно доводилося відчувати митр. Андрееві. Саме це і є причиною, чому його послання часами далекі від ідеалу довершеності їх літературної форми. Але тим більшим повинне бути наше захоплення проникністю їхнього змісту, силою та експресією їхньої думки й актуальністю заторкнутих у них проблем.

Незмінно більш цінним, у порівнянні з довершеністю стилю, є батьківське почуття люблячого серця Митрополита, яке незмінно товаришило йому в написанні його пастирських послань, – серця, переповненого ніжністю, тактом та повагою, навіть тоді, коли йому доводилося виводити на папері слова різких упізнень та суворих попереджень.

Пастирські послання кир Андрея чудово віддзеркалюють той стан, в якому перебувала Українська Католицька Церква східного обряду впродовж двох перших десятиліть ХХ століття, вони є яскравим свідченням тієї апостольської ревності, що нею були просякнуті душі українського єпископату, духа самопожертви, так типового для священства цієї епохи, тих тенденцій та загальної атмосфери буття і розвитку тогочасного українського суспільства, з усіма матеріальними труднощами та моральними проблемами, що їх повсякденно доводилося вирішувати простому народові Галичини.

Пастирські послання пізніших часів

Ми детальніше зупинилися на аналізі лише тих пастирських послань Митрополита, котрі були написані ним в період з 1901 до 1919 року, однак це далеко не повний перелік всіх його листів-звернень, що їх він адресуватиме до своєї пастви аж до кінця свого життя, до 1944 року. В наступних розділах ми матимемо нагоду ще раз повернутися до деяких з цих його послань, в яких висвітлюватимуться окремі моменти з життя Української Греко-Католицької Церкви у цей складний період часу: наприклад, послання в справі Унії чи листи-звернення до

людей в часі другої світової війни. Але ці листи мало чим відрізняються за своїм духом від попередніх, навіть і їх тематика здається чимось схожа між собою. Не варто ніколи забувати, що митр. Андрей був правдивим аскетом, справжнім архієпископом та поводитирем свого народу. Він радів і плакав, торжествував і страждав разом із простими людьми, завжди і серед будь-яких обставин намагаючись чимось розрадити та скріпити їх на душі. Кидається у вічі його постійне наголошування на дієвість Господнього милосердя та на необхідність торжества справедливості у відносинах між людьми. Коли того вимагала конкретна ситуація, Митрополит умів і не боявся піднести голос протесту проти властей існуючих в підтримку правд та моралі християнського віровчення, в гострій полеміці відстоювати національні інтереси українського народу, що терпів віковий гніт під тяжким ярмом різноманітних поневолювачів, посіпак та нацистських чи комуністичних зайд. Я не мав нагоди ґрунтовно ознайомитися зі всіми пастирськими посланнями митрополита Андрея, але за моїми скромними підрахунками їх повинно би було бути десь коло 170-180, так як з-під його пера щорічно виходило приблизно 3-4 подібних послання.

Письмові звернення Митрополита до своїх вірних були для останніх, неначе небесна роса для ізраїльського народу в пустині. Вони знали, що як тільки в українському суспільстві намітяться якісь позитивні або негативні переміни, то зичний голос і владна рука кир Андрея сповістять їх про це, перестерігаючи від можливих негараздів та потаємних небезпек і вказуючи ту єдино вірну дорогу, котра єдина здатна привести їх до реалізації їх світлої мети. Вони були певні – їх Митрополит буде завжди з ними, він вестиме їх, він не зрадить їх ніколи. Можна сказати, що український християнин не міг би знайти оправдання своїй нехристиянській поведінці, покликаючись на незнання або відсутність якихось моральних норм чи законів благочестя, оскільки майже на всі життєві ситуації владика Шептицький дав своїм вірним чіткі і недвозначні вказівки та

пояснення, як саме треба поступати. В часах, коли з особливою гостротою над усією українською спільнотою нависла небезпека зараження чумою політичного радикалізму, митр. Андрей рішуче закликав всіх своїх вірних до вірності високим християнським ідеалам та віронавчанню та моральним устоям, пропегованим офіційними глашатаями доктрини Святої Католицької Церкви. В часах засилля комуністичного окупаційного уряду він звертався до свідомості українських католиків, нагадуючи їм про їх обов'язок синівської відданості супроти Матері-Церкви навіть в часах найстрашнішого і найжорстокішого випробування.

Митрополит Андрей був дійсним главою своєї церкви, правдивим провідником народних мас. Жертвою цілого свого життя він розділив трагічну участь багатьох представників свого народу, або, властиво, обидвох своїх народів. Особисто я, коли вдивляюся в постать Святішого Отця Івана Павла II, Папи Римського, коли прагну зрозуміти якісь внутрішні порухи його душі, глибинні мотиви його поведінки, то уявно порівнюю його з нашим Митрополитом. Практично, Папа робить те, що в свій час робив владика Шептицький. Тут ставлю Митрополита як термін порівняння, слідуючи об'єктивному критерієві хронологічної послідовності подій. Скільки пастирських листів розіслав по всіх-усюдах, до найдалших «закамарків» своєї церковної провінції митрополит Шептицький, стільки енциклік написав Папа. Скільки пастирських візитацій відбув у свій час Слуга Божий Андрей, стільки, хоч значно більше, пасторальних візитів здійснив у різні країни світу Святіший Отець (пригадаймо тут і його побут на гостинній українській землі 23-27 червня 2001 року Божого). Митр. Андрей якихось п'ятдесят років був визначним провідником свого народу на його дорозі до морального самовдосконалення, і то провідник-практик, котрий навчав дійсного життя, але ж таким самим і сьогодні є папа Іван Павло II. З тою хіба лиш різницею, що перший опікувався справами вірних своєї тільки Церкви, а Папа є відповідальний за всіх християн, розкиданих по всіх куточках

нашої Плянети. Те, що єднає цих двох великих Божих людей, – це свідомість свого післанництва та апостольська ревність задля спасіння душ.

Митрополит Андрей є правдивим і завжди актуальним прикладом єпископа, бо він дійсно знав і умів, вибачте цю мою банальність, «рядити справами порученої його пастирській опіці єпархії»!

Cxi\theta

За єдність Церкви: щоб всі були одно

З історії церковного розколу

На самому початку свого існування Христова Церква була єдиною. Вона ще не знала поділу на Західню («Католицьку») та Східню («Православну»), у відповідності до сучасної умовної класифікації.

Існувала вже Римська Церква, Церковна спільнота Вічного міста, серця Римської імперії, котра, рік за роком посуваючись на Схід шляхом загарбання все нових і нових територій, поділилася на дві велетенські частини – західню і східню. Коли імператор Константин, пізніше прозваний Великим, після переможного для нього двобою в Римі зі своїм конкурентом Максенцієм біля Понте Мільвіо у 312 році, зауважив, що з плином років вплив варварів на Імперію все більше і більше зростає, а самі варварські племена, одного разу завойовані Римом, стають дедалі сильнішими, то вирішив перенести столицю своєї могутньої держави до східної її частини. Містом, котре він вибрав на осідок та центр свого імператорського правління, стало невеличке старовинне поселення під назвою Візантія (його було засновано у 658 році перед Різдом Христовим колоністами з Мегари, яких очолював вождь на ймення Бізас; пізніше це містечко було майже вщент зруйноване військами римського імператора Септимія Севера у 195 році

нашої ери, але вже невдовзі у ньому знову завирувало життя). Константин дав новій столиці своєї безмежної Імперії своє ім'я назвавши її Константинополем, одночасно визнаючи та проголошуючи її Новим Римом. В короткому часі місто, на зразок свого стародавнього «попередника», було прикрашене пишними палацами та чудернацькими витворами мистецтва.

З ростом і розвитком міста зростала також і політична та релігійна могутність і значення всієї Східної частини Імперії. Предстоятель та глава старовинної Римської Церкви та всієї світової католицької спільноти загально називався Папою, а Константинопільський єпископ, починаючи від IV-V стт. прибрав собі титул Вселенського патріярха, посилаючись на все більшу вагу Візантійської катедри у вирішенні різноманітних питань церковного життя. Цей останній, у VIII ст., почав навіть претендувати на те, щоби його, зважаючи на те, що мури старовинного Риму упали під нищівними ударами варварів, а саме місто надовго залишилося у володінні малоосвічених поганських орд, було вважано першим з-поміж усіх католицьких єпископів щодо питомої значимості його повновластей. «Новий Рим» імператора Константина повинен був цілковито і невідклично зайняти місце «старого», а до Патріярха Константинополя повинні були раз і назавжди перейти всі прерогативи уряду римських папів. Віднині Візантія повинна була «творити погоду» у всіх дотичних до Церкви справах.

Самозрозуміло, що подібне бачення ролі «вселенського» Константинопільського патріярха повинно було рано чи пізно породити різке несприйняття та конфлікт з представниками західних церковних спільнот. В такому нестабільному і двозначному стані Церква досягла періоду жорстоких територіально-адміністративних протистоянь, викликаних неправним заміщенням у 850 році на Константинопільському престолі законного патріярха Ігнатія царським ставлеником Фотієм. В цю політично-церковну «нерозбериху» втрутився папа Микола I, який на скликаному ним з цього приводу синоді Римської Церкви виступив з рішучим осудом останнього та його

однодумців. Така позиція Папи надзвичайно обурила і розлютила Фотія, тож він відкрито виступив проти цього рішення на Синоді 867 року, кинувши анафему на тогочасного Петрового наступника на Римському єпископському престолі. Через півтора місяця Микола I помер, а Фотій, ставши законним правонаступником вакантної після смерті свого «попередника» Ігнатія Константинопільської катедри, окремим листом, адресованим ним у 880 році папою Іваном II, офіційно попросив у нього пробачення за свою нерозважливу і гідну осуду поведінку, в результаті чого його було знову торжественно прийнято до лона Католицької Церкви та potwierджено у патріаршій гідності. Але навіть після цього перемир'я та успішного гоєння несправедливо завданих єдності Христової Церкви ран ситуація не стала кращою: релігійні відносини між Сходом та Заходом неумовно погіршувалися і над горизонтом спокійного і братнього церковного співіснування у благоденстві та взаємоповазі нависла грізна хмара нового роздору. Але як би там не було, східня та західня церковні традиції залишалися у цей час ще цілковито однозгідними стосовно сповідуваної ними догматичної доктрини та морального віровчення.

Після смерті Фотія у 886 році взаємовідносини між двома частинами Католицької Церкви лише час від часу продовжували бути дружніми, а ще трохи згодом вони і зовсім припинилися, незважаючи на величезні зусилля, прикладені прихильниками збереження Церковної єдності з обох сторін. Одною з останніх спроб примирення було бажання досягти обопільної згоди щодо мирного співіснування двох величезних християнських традицій у 1053 році, коли на патріаршому Константинопільському престолі возсідав Михайло Керулярій. Але, на жаль, папство перебувало на той час у стані помітного і все більш поглиблюваного занепаду – численні Римські архиєреї лише номінально займали Петрову катедру, абсолютно не дбаючи про розвій Христової Церкви та поширення Євангельського благовістування. Один папа часто приходив на

зміну іншому шляхом несправедливих фальсифікацій виборів, проведення нечесних політичних ігор, снування павутини інтриг, а часами і відкритого свавілля. Багато з них, без жодного сумніву, були цілковито невідомими для стародавніх Церков християнського Сходу, хоча, у відповідності до існуючого звичаю, вістка про обрання нового папи повинна був зразу ж облетіти весь християнський світ. Для порівняння, скажемо лише, що в період з 901 по 1059 рік на Римську єпископську катедру сходило близько сорока різних папів, в той час як у Константинополі змінилося не більше п'ятнадцяти «вселенських» патріархів. На початку правління Михайла Керулярія стан справ у Римській Церкві був плачевний, адже якщо в 1044 році за право вважатися наслідником св. Петра боролося двоє «папів», то вже в наступному 1045 році це право виборювали для себе аж три чоловіки. І тільки через рік, у 1046 році, німецький імператор Генріх III поклав край цим безпідставним домаганням трьох конфліктуючих сторін, спричиняючись до їхньої одночасної резигнації та до обрання на цей уряд папи римського Климента II.

Як ми вже про це говорили, жодних відносин між Римом та Константинополем на цей час майже не існувало, і зовсім не в інтересах Керулярія було здійснювати якісь заходи для їх відновлення і поживлення. Більше того, той безлад, який панував умами високих церковних достойників в Римі, до певної міри змушував його ще більше відмежовуватися від древньої Апостольської Столиці. Саме з цієї причини і розпочав він відкриту літургійну полеміку з латинянами, оскаржуючи їхні богослужбові звичаї та звинувачуючи їх у всіх мислимих і немислимих ересьях, привертаючи Східню та Західню Церкви до відкритого протистояння, як це було за часів правління Патріарха Фотія. Вже на початку 1053 року за наказом патріарха Михайла в Константинополі було закрито всі християнські церкви латинського обряду, з ще дещо згодом конфліктуючі сторони не забарилися і з останнім рішучим кроком у напрямку до взаємного відчуження – повітрям церковних взаємовід-

носин між Сходом та Заходом потрясло гучне проголошення обопільних екскомунік. 16 липня 1054 року легати Римського папи поклали відповідний папір на центральному престолі храму Святої Софії в Константинополі проти Керулярія та його прибічників, а останній не заставив себе довго чекати з відповідним декретом і постановами скликаного ним на 20 липня цього ж року синодом, котрий анатематствовав дії папських післанців, включно із ними самими та всіма тими, хто супроводжував їх у їхній подорожі.

Церковний розкол між східньою і західньою вітками світового християнства триває і до сьогодні. Римська Церква, котра вважає себе правдивою Христовою Церквою, розглядає східніх християн, як відступників від святої єдності, натомість офіційний Константинопіль, проголошуючи себе істинним поборником та основою «православ'я», обвинувачує в розкольництві Рим. Впродовж багатьох століть християнами Сходу та Заходу було здійснено багато спроб, аби відновити втрачену єдність та повернутися до існувавших колись жвавих і плідних братерських взаємовідносин, однаке всі ці зусилля були марними і не приносили очікуваного результату.

У X ст. на території сучасної України витворилася величезна держава під назвою Київська Русь, першонаочно заснована скандинавськими варягами-морепоплавцями. Її володар – Київський князь Володимир – у 988 році привів підвладні його могутності слов'янські племена до світла християнської віри, приймаючи дар Святого Хрещення з рук патріархів та імператорів Візантії. В цей час ще не дійшло до повного і остаточного роздору між Східньою та Західньою Церквами, а існувала одинока Христова Католицька Церква єдиної Римської імперії, духовний провід над якою здійснював одиноко Римський Архиерей. Пізніше ситуація змінилася. В силу своєї залежності від Константинополя, офіційна Київська Церква, після дефінітивного відокремлення Церкви Сходу від своєї Західньої півсестри, стала по стороні Візантії.

«Третій Рим»

Однак наперекір усім зусиллям на відзискання втраченої церковної єдності несподівано постала серйозна перешкода, котра, практично, поклала край всіляким сподіванням на швидке та безболісне полагодження цієї важливої справи – на світовій арені з'явилася нова діюча сила, яка у сфері міжцерковних відносин почала претендувати, після падіння Константинополя під ударами Османської імперії у 1453 році та повного загарбання його турками, на ексклюзивне першенство та плаве́нство, – Московська Церква, що, спираючись на грубу неосвіченість та самовдоволену пиху й звіринну жорстокість своїх світських хазяїв, узурпувала собі титул духовної столиці світу і «третього Риму».

До 1147 року містечка чи поселення із назвою Москва ми не подибуємо у записах жодної із досягших до наших часів слов'янських чи чужоземних хронік, але загально відомо, що вже в 1325 році київський митрополит Петро переніс свою резиденцію до Володимира-над-Клязьмою, поблизу Москви. Відношення московських владик до Риму з кожним роком ставало дедалі більше ворожим. Такому налаштуванню сприяла постійна антилатинська пропаганда заїжджих та осілих на російській території грецьких купців та дипломатів, а також постійні військові конфлікти росіян з сусідніми латинськими військовими Орденами Балтії та Польщі. Все це витворювало в умах російського народу концепцію різкого несприйняття ними всього, що походило зі західного, латинського світу. Саме це вороже відношення до Західного світу взагалі та Римської Церкви зокрема, а також і повна залежність еклезіяльних структур Російської Церкви від будь-якої забаганки «Всемилоштивішого Самодержця» було покладено в основу новомесіянських теорій типу «Москва – третій Рим», сформульованих в XVI ст. російським ченцем Філотеем Псковським. У відповідності з його твердженнями, старовинний Рим упав під ударами варварів через еретичні погляди папів, а Констан-

тинопіль було покарано подібним чином із-за того, що на соборі у Фльоренції ним було здійснено спробу об'єднання з «нечестивими латинянами». Одиною імперією, котра і по сьогоднішній день вірно береже основи «істинного православ'я» є Московська держава, котрій Сам Господь доручив бути на сторожі його вікових традицій «аж до кінця світу».

Подібні думки поважно скріпили тоді непоступливу позицію «православної» верхівки на теренах християнського сходу, що, в свою чергу, зовсім не сприяло справі впровадження в життя Христової Церкви унійних ініціатив.

На цьому місці варта зазначити, що одним з представників Христової Церкви, котрому ідея відновлення церковної єдності між Римом та східними помісними церковними спільнотами запала глибоко в серце, і був галицький митрополит Андрей Шептицький.

«Католицька» позиція Київської Церкви

Першим аргументом на користь «католицькості» Київської Церкви є той факт, що весь український народ, на чолі з святим рівноапостольним Володимиром, великим князем Київської Русі, прийняв дар Святого Хрещення з Константинополя в той час, коли дійсність релігійного життя старовинної Римської імперії не знала ще трагедії страшного роздору 1054 року, а наслідки великого конфлікту фотіївських часів вже відійшли у небуття за час наступившого після них періоду мирного співіснування. Тож бачимо, що Київська Церква, вже від першого моменту свого існування була вповні східньою за використанням нею в богослужбовому обході обрядом та вповні католицькою за сповідуваною нею вірою. Ця наша точка зору знаходить своє повне обґрунтування та підтвердження у всіх історичних документах згаданої епохи.

Другим аргументом, котрий, без жодного сумніву вказує на постійний духовний контакт Києва з Апостольським Прес-

толом, є те, що рішення про відновлення церковної єдності між Римською та іншими Східними помісними Церквами, що його було прийнято на Вселенському соборі у Фльоренції (1439), на якому був присутній та в роботі якого приймав активну участь київський митрополит Ізидор, було з радістю прийнято на українських землях як простим народом, так і світською і духовною владою. Сам же митрополит Ізидор, – принагідно зауважуючи, – був одним з дієвих осіб тих численних догматичних дискусій між східними і латинськими богословами, котрі дозволили конфліктуючим, врешті-решт, зрозуміти позиції одна одної та дійти до так віддавна сподіваних згоди і порозуміння. Після завершення роботи собору владики Ізидор вирушив до Києва, щоби повідомити радісну вістку про «Фльорентійське братання» своїм вірним та українському князеві Олександрові.

Подібного повідомлення у Києві з нетерпінням очікували вже віддавна, а от в Москві його було сприйнято цілковито інакше – митрополита Ізидора було насильницьки ув'язнено, і лише чудо допомогло йому втекти з-під нагляду московської тюремної сторожі та повернутися до Риму, щоби доповісти про долю Унії на слов'янських землях. Повернутися до Києва йому вже не судилося, адже повсюди на нього чигали довірені агенти царської московської охоранки. Як би там не було, але ця спроба церковного поєднання не проминула безслідно, вона не стала насінням, кинутим на землю, що не приносить плоду. Дещо згодом воно могутньо зросте на території власне Київської митрополії. В той час, коли московська земля не може похвалитися своєю коли-небудь існувавшою єдністю із Святим Апостольським Престолом у Римі, Українській Церкві із центром у Києві є добре відоме відчуття вселенськості християнської віри. І дійсно, півтора сотні років пізніше київський митрополит Михайло Рагоза, разом з майже усім українським клиром, підписав акт єднання з Римською Церквою на підставі документів та рішень саме Фльорентійського собору. На жаль, ця Унія, що її звикле звать Берестейською (1595-1596), не

змогла об'єднати навколо ідеї церковної єдності усіх, без винятку, українців та білорусів, які проживали в межах тодішньої Київської митрополії, оскільки до неї були дуже негативно налаштовані малочисленні представники впливові промосковських державницьких кіл.

Саме по причині релігійного контрасту та внутрішньої нетерпимості до самобутності та права самовизначення українського народу з боку духовних лідерів російського православ'я українські католики східного обряду були так ненавиджені та жорстоко переслідувані російським царатом, починаючи вже від самого моменту підписання верхівкою українськими єпископами унійних угод.

Загальне «торжество російського православ'я» наступило аж після 1772 року, коли Польсько-Литовська держава була розділена між Прусією, Росією та Австрією, тож українські землі майже повністю підпали під гегемонію російських самодержців, тож українці-католики були насильницьки і з незвичайною жорстокістю змушувані «перейти» в лоно Російської Православної Церкви, віддаляючись від єдності з Римським Апостольським Престолом. Берестейська унія змогла зберегти свої позиції лише на тій частині України, котра в результаті вже згаданого поділу підпала під владу Австрії або Прусії. Таким чином аж до 1946 року, коли комуністична радянська влада шляхом скликання Львівського псевдособору номінально ліквідувала Українську Греко-Католицьку Церкву, фізично знищивши її духовенство та насильно впроваджуючи її вірних та частину духівництва до «єдності» з Москвою, Галицька церковна провінція могла втішатися свободою свого католицького віровизнання та вповні користати з плодів Берестейської унії, дедалі більше розвиваючи та поширюючи її здобутки.

Митрополитова ревність щодо Святого З'єдинення

«Зближаються часи, в яких ми, без сумніву, будемо в особливіший спосіб покликані до важкої, але надзвичайно важливої праці в цілях відновлення єдності Східніх Церков з Римом. Виконання цього завдання і є практичним втіленням ідеалу цілого нашого існування, ми від усього серця бажаємо, щоби цей благословенний час наступив якнайшвидше. А тому одним з наших найпалкіших задань є те, щоби священство нашої церковної провінції могло, відгукнувшись на цей заклик дивного Божого Провидіння, вчинити святій Церкві якнайбільшу прислугу». З такими словами звернувся Митрополит до 2300 священників Галицької митрополії в своєму до них посланні від 26 листопада 1907 року, приурочуючи його до святкування 1500-ліття з дня блаженного переставлення у вічність св. Івана Золотоустого.

Всім своїм серцем, всією душею любив Митрополит християнську традицію Сходу, чудову Літургію Східньої Церкви, її славний і древній обряд, щиро і понад все на світі бажаючи одного дня побачити успішне завершення справи її об'єднання з Престолом св. Петра у Римі. Але це не було тільки простою теорією, прагненням, котре ніколи не полишало сфери абстрактних ідей. Адже митрополит Андрей бачив і уявляв саме Українську Греко-Католицьку Церкву в якості того посередника, того моста, того каталізатора, за дієвою допомогою якого і повинна би була довершитися справа святої Унії.

До цього його бажання в часі відродження українського духа та невіддільної від цього почуття національно-визвольної боротьби українського народу додалося і щире прагнення всіма силами сприяти цим благим починанням, спрямованим на збереження української національної самобутності, розвиватися в сторону досягнення правдивого національного єдинства, що мало би ґрунтуватися на єдності віри та церковному єдинстві.

У вирі цієї боротьби за свободу національного та ре-

лігійного самовизначення українського народу саме існування Української помісної, але з'єдиненої з Римом Церкви було поставлене під загрозу. Митрополитові довелося віч-на-віч зіткнутися і з цією болючою дійсністю, і він з честю вийшов із цього запеклого двобою, спрямовуючи патріотичні почуття українців у правильне русло і постійно наголошуючи на тому, що українство повинно бути правдиво самобутнім, так, але це не значить, що воно повинне бути відокремленим від решти світової спільноти, навпаки, воно повинно гармонійно стати однією з його складових частин, адже саме в цьому і полягає істинна католицькість будь-якого свідомого власної національної ідентичності світогляду. З цієї причини Митрополит, як український патріот та Божий чоловік, розгорнув широку просвітницьку діяльність на двох фронтах, борючись одночасно за збереження церковної єдності з Римом і намагаючись, по можливості, привести до цієї єдності українські православні церкви, та захищаючи від несправедливих посягань чужоземних окупантів величезні скарби і цінності українськості: духовність, обрядовість, мову, традиції і звичаї української Церкви та українського Народу. Це й були тих два шляхи, що їх він намітив собі на майбутнє, дві проблеми, котрі бажав вирішити, адже саме в цей спосіб можна було згуртувати українських католиків та православних та об'єднати їх навколо спільної мети, саме так можна було сподіватися ефективного досягнення взаємного поєднання.

Ці ідеї Митрополита лягли в основу його послання «Зближаються часи...», в якому він закликає духовенство і вірних своєї єпархії, покладаючи рук, трудитися для справи успішного завершення багатовікових унійних змагань. Як видно з цього, Митрополит чудово усвідомлював собі, що саме на ньому та на його Церкві лежить лєвова частка цих святих трудів по відзисканню церковної єдності. Унія не є прерогативою діяльності окремої людини; на думку Митрополита вона повинна бути справою цілої Христової Церкви. Як через 35 років після цього, коли його погляди на ідею проведеного

Церквою широкого екуменічного руху визріли та помітно вдосконалювалися, висловився він у своєму «Декреті про Унію», написаному у 1943 році безпосередньо перед скликанням архієпархіального Собору, що відбувся у тому ж таки 1943-му: «З уже наведених нами місць Святого Писання, і це не одинокі цитати, що їх ми можемо використати на підтримку нашої точки зору, – цілком закономірно слідує, що загальна єдність між собою усіх християн є нічим іншим, як єдністю кожного з них з та в особі Самого Ісуса Христа, а через те вона є ніби золотою сторінкою книги душі й життя кожної віруючої людини: джерелом щастя, мірою обдарувань, скріпленням надії. Цілковитою протилежністю до цього є розділ, розкол, роз'єднання, і саме воно становить найбільшу загрозу провадження успішного християнського існування, оскільки відокремлює людину від Христа. Саме тому, як для християнина немає більшого горя, аніж бути відірваним від Христової любові, так немає для нього більшої небезпеки, аніж слідувати тому, що відчужує його від його ближнього і стає перешкодою між ним та Христом».

Самозрозуміло, що повинна була існувати якась внутрішня причина, котра змусила митрополита Андрея поширити весь той апостольський запал, з яким він особисто працював для справи з'єдинення християн, на всю очолювану ним Церкву. Повинна була існувати якась причина, котра спонукала його заставити всю його Церкву разом зі собою бажати торжества діла Святої Унії. Таким мотивом було географічне та політичне положення Галицької митрополії, яка, фактично, знаходилася на перехресті між Заходом та Сходом. Знання і досвід, що його галичани придбали за час свого багатолітнього співіснування з обидвома старовинними літургійними традиціями, сприяло тому, що саме Українська Греко-Католицька Церква могла стати оптимальною спільнотою-посередником в проведенні справи церковного єднання. Цю одночасну близькість галичан до обидвох пануючих християнських світоглядів можна було максимально використати для реалізації цього надскладного

завдання, вона давала необмежені можливості для ефективного проведення унійних робіт, вона фактично зближувала дві віддавна ворогуючі сторони, сприяючи активному розвиткові діалогу між зацікавленими сторонами.

6 жовтня 1928 року, на відкритті нового навчального року у Львівській Богословській Академії, митрополит Андрей сказав: «Ці завдання (сприяння справі здійснення Унії) повністю належать до нас, завдяки тому положенню між Сходом та Заходом, що його займає наша Церква. Вже саме з цієї причини ми чуємося покликаними до сповнення уряду посередників між християнами Сходу й Заходу. Мусимо змагати, аби Захід міг краще пізнати богословську думку Східної Церкви, а Схід просвітився розумінням західної духовності. Це наше покликання, – стати посередниками, – якщо нам тільки вдасться успішно його сповнити, могло би принести величезну користь для цих обидвох світових стародавніх культур, які перехрещуються та зливаються воєдино саме тут на нашій землі, в наших навчальних закладах, у наших душах».

Історія країн Східної Європи показує, що велика трудність криється в географічному розташуванні тієї чи іншої держави на місці перетину двох відмінних світів. Ще більша трудність виникає там, де межуючі сторони, окрім різниці ментальностей та релігійної культури, діаметрально протилежно розходяться ще й сфері політичних амбіцій. З однієї сторони, маємо Польщу – католицьку країну з багатовіковими латинськими обрядовими традиціями, з іншого боку, Російську імперію – оплот східного православ'я. Коли вони ворогують між собою, то саме третій силі – а нею, в даному випадку, і є Україна – непереливки. Щоби не бути голослівними, наведемо конкретний приклад: наприкінці XVIII ст., коли історія Унії на українських землях перевалювала уже рубіж 200 років, коли сама Українська помісна Церква, що перебувала в єдності зі Святим Римським Престолом, пустила вже глибоке коріння в релігійній свідомості мас, ні на мить не віддаливши від себе всіх питомих особливостей східного обряду та своєї багато-

вікової літургійної традиції, внаслідок політики нищення українського духа двома вище названими конфліктуючими сторонами з 10 повнокровних греко-католицьких єпархій, які сукупно нараховували понад 12.000.000 вірних, залишилося заледве 3 з утисненими в правах 5.000.000 східних католиків.

З іншого боку, Українська Греко-Католицька Церква, котра впродовж часу свого існування мала можливість досвідчити «на власній шкірі» весь дискомфорт своєї відірваності від Апостостольського Престолу, змогла тепер краще оцінити той благотворний та благословенний вплив на розвиток гармонійних відносин між східними і західними християнами, що його щедро дарувала українському народові справа Святого З'єдинення.

Перші спроби в напрямку до відновлення втраченої єдності

Зусиллями папи Лева XIII справа проведення єкуменічного діалогу між Східними та Західними Церквами прибрала нових, якісно вищих форм; цьому в значній мірі сприяли такі його енцикліки як «Grande Munus» та «Orientalium», якими Святіший Отець закликав своїх східних побратимів—православних до відновлення колишньої єдності Христової Церкви. Здійсненню такого об'єднання християнського світу довкола намісника Святого Петрового Престолу сприяла також і поява на церковному небосхилі багатьох європейських країн таких харизматичних лідерів, як кардинал Ньюман, кардинал Мерсьєр, митрополит Андрей..., котрі присвятили все своє життя справі поширення католицької віри та голошенню на весь світ правди про Петрове наступництво Римського Архирея, намагаючись всілякими способами співдіяти процесові поживавлення та розвитку дружніх взаємовідносин з різними церковними спільнотами, що перебували на цей час відірваними від єдності з Католицькою Церквою.

Йдучи за внутрішнім покликом невидимого Глави всіх християн Землі – Господа Нашого Ісуса Христа, заохочуваний в цьому своєму поступуванні волею цілої низки римських архиєреїв, митрополит Шептицький понад усе прагнув причинитися до справи налагодження сталих єкуменічних взаємовідносин із сучасним та співіснуючим йому географічно православним світом, особливо ж – з українським православ'ям, намагаючись дати зрозуміти своїм інакомислячим співвітчизникам, що їхні батьки від самого початку християнства на українських землях були правдивими католиками в єдності з Римським Апостольським Престолом. Візантійська Церква віддалилася від Риму лише в XI столітті, але цей відхід офіційного Константинополя від столиці світового християнства ніяк не позначився на переданих древньому Києву скарбах католицького віровчення. Українська Церква залишалася і надалі католицькою, але цей стан, на жаль, протривав недовго. Причиною такого плачевного розвитку подій є, безсумнівно, внутрішньо-політичний поділ українських християн, довершений різноманітними чужоземними загарбниками, котрі не вдовольнилися лише фактичним захопленням українських земель, а прагнули поширити свою владу і в духовній сфері, сфері релігійних почуттів рядових українців. А тому відновлення єдності між Українською Православною Церквою та Римом повинно було принести першій відзискання своїх первісних католицьких коренів, збагачуючи її догматичне віровчення і напрацюваннями останніх Вселенських Соборів, що відбулися уже в період церковного відчуження Сходу та Заходу.

Але як повинен був розпочати свою працю в цьому напрямку звичайний галицький митрополит Андрей Шептицький? Самозрозуміло, що його юрисдикції над вірними одинокої Західної України катастрофічно не вистачало, аби покрити всю територію держави дбайливим піклуванням справжнього пастиря, єдиним прагненням якого є єдність усього Христового стада. І тут у хід подій знову втрутилося Боже Провидіння.

Після царського указу від 1905 року, яким російський самодержець Микола II проголошував свободу совісті кожного громадянина величезної Російської імперії, Митрополит прийшов до стійкого переконання, що саме тепер Католицька Церква східного обряду повинна зробити все, щоби поширити засяг своєї спасенної душпастирської діяльності якомога далі на Схід, працюючи над наверненням до католицького віросповідання всіх росіян та інших народів, котрі перебували під владою царату. Вже в першій половині 1907 року кир Андрей представив на розгляд Святішому Отцеві розроблений ним плян секретних заходів та міроприємств, що їх можна би було здійснювати, наразі підпільно, на території Російської держави: висвячувати єпископів та священників, котрі могли би чинно працювати під покровом його особи – дійсного митрополита Галича та єпископа-ординарія Кам'янець-Подільського, невеликого українського містечка, розташованого вже на російській стороні. Папа відповів: «*Utere iure tuo*» (тобто, - «користуйся своїм ординарним правом»). В часі приватної аудієнції, наданої Митрополитові 14 лютого 1908 року, Папа призначив його Апостольським Адміністратором Кам'янець-Подільської єпархії, потверджуючим таким чином, його єпископські права на місцеву катедру. Документ про це призначення, як і всі інші подібні документи, був підписаний особисто Святішим Отцем Пієм X в присутності його особистого секретаря монс. Бресана. Через декілька днів, 18 лютого цього ж року, Папа надав Митрополитові адміністративні повновасті та делеговані права на всю територію Російської імперії, подібні до тих, які мав у межах власного Патріярхату глава католиків-маронітів. Ще трохи згодом, 28 грудня 1908 року, той же сам Папа наділив митрополита Андрея, потвердивши всі його попередні права, і якнайширшими повновастями над територією обидвох Америк, фактично прирівнявши його у гідності Апостольського Делегата. Пізніше, у 1909, 1910, 1914 та 1921 рр., всі ці права Митрополитові було ласкаво потверджувано Римським Верховним Понти-

фіком. Щоби не допустити погіршення дипломатичних відносин між Ватиканом та Росією, Святіший Отець прийняв єдино мудре рішення: не розголошувати жодної інформації стосовно цих повноважень галицького Митрополита та не сповіщати про них жодного з урядовців Державного Секретаріату Апостольської Столиці.

Озброєний даними повноваженнями, владика Андрей міг, нарешті, розпочати свою працю із нез'єдиненими на такому близькому до нього російському Сході.

Білорусія

Після отримання від Папи таких широких повновастей над територією тодішньої царської Росії Митрополит вирішив діяти негайно, адже його місія в Росії була вже повністю забезпечена від усіляких неприємностей та канонічних перешкод з боку вищої церковної влади.

В другій половині 1908 року Митрополит вирушив до Москви, минаючи на своєму шляху неозорі білоруські простори. Він, в цілях конспірації, послуговувався документами підставної особи – п. Олешанського, видаючи себе, з огляду на вороже ставлення до нього з боку царської охоранки, за адміністратора та особистого юристконсульта галицького митрополита Андрея Шептицького. Першу тривалу зупинку він здійснив у місті Вільно. Деякі місцеві православні священики, користаючи з нагоди проголошення царського декрету про віротерпимість від 1905 року, серйозно подумували над власним переходом на католицизм. Ця унія, на їхню думку, повинна була би бути точною копією Берестейської унії Української Церкви з Римським Апостольським Престолом. Отож піонери новітньої унії звернули свої взори на Львів, котрий був у їхніх очах хранителем тієї духовної спадщини, що її передали їм їхні далекі попередники, які перебували свого часу, тобто в часі існування могутнього Польсько-Литовського королівства,

під юрисдикцією Київсько-Галицьких митрополитів. В IX-X стт. білоруські землі належали до володінь величезного Київського князівства, саме з цієї причини доля Білоруської помісної Церкви була так тісно пов'язана зі золотоголовим Києвом. До її складу входили наступні єпархії: Полоцька (де в 1623 році прийняв мученицький вінець святий священномученик Йосафат, по-звірськи закатований розлюченим натовпом «православних»), Смоленська, Луцька, Володимир-Волинська, Турівсько-Пинська та Холмська. Після першого переділу Польщі у 1772 році всі ці єпархії опинилися або на території новоутвореної Польщі, або ж на землях Росії. У першому випадку українських та білоруських греко-католиків було змушувано до насильницького переходу на латинський обряд, в другому ж з випадків їх було силою перетягувано на московське православ'я або ж до Латинської Церкви, толерованої тодішньою російською імператоркою Катериною II. Греко-католики, де б вони не перебували у межах двох цих держав, фактично не мали права на існування та були всіляко переслідувані. Зусилля Митрополита були звернені на те, щоби схилити до прийняття східного обряду деяких представників латинського католицького духовництва, котрі за своїм походженням були корінними білорусами, щоби в такий спосіб завоювати унійній справі вотум довір'я у православної сторони та схилити і її клір та мирян до ідеї єдності з Римською Католицькою Церквою.

Митрополит Андрей, отже, зупинявся на короткий побут у Вільно, Слуцьку та Мінську, де зустрічався з місцевими священиками латинського обряду та з кліром й інтелігенцією Православної Церкви, котрі не були противні евентуальному здійсненню унії з Римом із правом збереження всіх своїх самобутніх обрядових традицій.

Після свого повернення до Львова та спостерігаючи все більше зацікавлення представників православного світу ідеєю поєднання церковних зносин між Москвою та Римом, Митрополит зустрівся з деякими священиками з Білорусії, котрі

перебували на навчанні в мурах Інсбрукського Університету.

В короткому часі після цих подій вибухнула перша світова війна, державні кордони зазнали раптових і значних змін, а це, здавалося, повинно було б позитивно вплинути і на сам процес церковного зближення. Білоруські вояки та їх капеляни, котрі в часі ведення військових дій мали можливість довший час перебувати на дислокації на території Галичини, отримали змогу краще запізнатися з життям Греко-Католицької Церкви, а це, в свою чергу, сприяло швидкому зростанню числа симпатиків унійної ідеї. Разом з тим, багато галицьких священиків відвідали територію Білорусії, де вони вільно могли з успіхом пропагувати свою віру та обряд, закликаючи місцевих жителів до переходу на католицьку віру. У 1917 році, взимку, владика Йосип Боцян, єпископ Луцької єпархії (архиєрейську хіротонію в 1914 в Києві році йому уділив сам Митрополит, коли його, вже арештованого та під конвоем, супроводжували в Росію агенти царської охоранки), здійснюючи свою подорож землями Білорусії, зупинився на постій у місті Вільно. Він почувався тут уже в якості митрополичого Вікарія, оскільки кир Андрей наділив його всіми канонічними повноваженнями завідувача справами всіх старовинних уніятських єпархій. В друкованому періодичному виданні християнської партії Білорусії «Криниця» є сторінка, присвячена обговоренню можливостей реалізації унії з Римом. Рубрика носила назву «Куточок Унії», і вже самою назвою та своїм існуванням вона була покликана пригадувати населенню Білорусії, як католикам, так і православним, про традицію споконвічної католицької віри їхніх батьків, про важливість її відновлення та збереження саме у східньому літургійному обряді. Пізніше, 18-19 вересня 1939 року, Митрополит призначить одного з отців чину Єзуїтів, Романа Неманцевича, екзархом Білоруської Греко-Католицької Церкви, і цей його вибір та призначення будуть potwierджені Пієм XII 22 листопада 1941 року. Тут наведемо лише декілька рядків із цього важливого історичного документу: «...потверджуємо в якості Апостольського Екзарха (Апостольського

Адміністратора) для вірних-католиків східнього обряду...»).

В цьому ж таки листі від 22 листопада йшлося також і про те, що Делегатом Святішого Престолу для білоруського Екзарха повинен виступати галицький Митрополит. Одначе тут у справу втрутилися німецькі окупаційні власті: новоіменованого Екзарха було арештовано та ув'язнено в одному з концен-траційних таборів, де він невдовзі і помер.

Зусилля митрополита Андрея в проповідуванні ідеї за-ключення церковної унії з Римом на території Білорусії, як видається, увінчалися великим успіхом: багато православних та латинських священників і мирян переходили в лоно Греко-Католицької Церкви, повертаючись до віри й обряду своїх батьків. Унія все більше завойовувала серця білоруського народу. І хто знає, як були би розвивалися події, коли б не захоплення білоруської, а разом з нею і української території нацистськими «визволителями», котрі прийшли, «аби позбавити народи Східньої Європи від гніту комуністичної безбожницької машини». Ще трохи згодом і остання змінила перших, і багато білоруських священників та мирян, що за власним переконанням вже перейшли були до лона Католицької Церкви, були змушені насильно здійснювати «возз'єднання» з ненависною їм Церквою Москви. Багато з духовенства, щоби не йти врозріз зі своєю совістю, під впливом поляків повернулися пізніше до Католицької Церкви латинського обряду, тож у 1942 році на білоруських землях залишилося всього три уніятських парохії.

Велеградські конгреси-з'їзди

Перш ніж ми перейдемо до аналізу тих зусиль, що їх прикладав Митрополит в цілях реалізації церковного об'єднання між Москвою та Римом, давайте розглянемо детальніше ще одне з уніоністських починань галицького Владики: це скликання і проведення ним загальновідомих Велеградських

конгресів-з'їздів.

В часі понтифікату папи Лева XIII було здійснено багато спроб, метою яких було досягнення порозуміння та максимального зближення між представниками західного та східного християнських світів.

У 1891 році з ініціативи та при підтримці Святішого Престолу було засновано «Апостолят свв. Кирила та Методія» – організацію, основним завданням якої мала стати допомога біженцям з країн Східної Європи. Завдяки тим багаточисленним Місіям, що їх спонсорувала та проводила вищезазначена організація, багато східних католиків могли і надалі вільно визнавати перед світською владою свої релігійні погляди та переконання. Одну з подібних Місій для католиків східного обряду було засновано і в чеському місті Прага.

В 1917 році було створено і Священну Конгрегацію в Справах Східних Церков, котра повинна була перебрати на себе справи матеріальної допомоги та духовної опіки численними католицькими спільнотами на Сході, що її віддавна здійснював Апостольський Престіл.

Прийшов час дати важливість західнім католицьким богословам познайомитися з багатством богословської думки древнього християнського Сходу, а ще важливішим було звернути їхні погляди на розвиток сучасної православної богословської думки. Саме з цією метою і була задумана організація та проведення кількох уніоністичних з'їздів, що відбулися у старовинному моравському місті Велеград.

Фактично, автором ідеї скликання цих конгресів був митрополит Шептицький, а тому саме його було обрано головуючим на першому подібному зібранні, котре відбулося у 1907 році, що дало йому можливість виголосити перед делегатами чудову вступну промову. Владика приймав активну участь також і в Конгресах 1909 та 1911 років. Він, без сумніву, із задоволенням приїхав би до Велеграду іще раз, у 1924 році, однак з огляду на те, що стан його здоров'я, після тривалого тюремного ув'язнення, а також і критичний стан справ у цілій

Галицькій митрополії, котра зазнала відчутних матеріальних втрат в часі першої світової війни та польсько–українського конфлікту, не дозволили йому доклати цієї подорожі.

Але вже через три роки, у 1927-му, ми бачимо його ім'я в списку учасників четвертого Велеградського унійного з'їзду, який носив уже воістину інтернаціональний характер. Також і на цьому Конгресі Митрополитові випало керувати роботою учасників в якості головуєчого. Однак останні два З'їзди, в 1931 та в 1936 роках, відбулися вже за його відсутності.

Під час пленарних засідань тема церковного єднання не була ніколи заторкувана жодним з учасників прямо і безпосередньо: адже основним завданням цих зустрічей було проаналізувати, визначити та обговорити способи встановлення і розвитку духовних взаємовідносин між християнськими Церквами Заходу та Сходу. Першою ціллю проведення цих Конгресів було бажання в такий спосіб викликати зацікавлення західних богословів духовністю східних християн, а це, в свою чергу, повинно було уже далі само максимально сприяти витворенню догідної для справи подолання наслідків церковного роздору атмосфери.

Росія

Перш ніж розпочати якусь активну діяльність, спрямовану на досягнення будь-яких конкретних позитивних результатів в справі навернення Росії до лона Католицької Церкви, – а Митрополит тепер відчувався в силі працювати для здійснення саме для цієї мети (не забуваймо про «користуйся своїм ординарним правом» Римського Архисерея), – кир Андрей в другій половині 1908 року вирішив вирушити в подорож територією Російської імперії, відвідуючи по дорозі і землі старовинної Білорусії. Кінцевою ціллю цієї його мандрівки було місто Москва, де Владика хотів зустрітися з багатьма єпископами, священиками і мирянами, яких прихильне

ставлення до католицизму було йому добре відомим.

Але що дозволило йому вважати, що саме тепер настав догідний час для здійснення церковного об'єднання між Москвою та Римом?

Після великої схизми 1054 року і аж до XIX ст. включно, всі спроби якось злагіднити існуючу конфліктну ситуацію та досягти реального примирення походили зі сторони латинського духовенства, але вони не досягали успіху у великій мірі із-за того, що латинський обряд і далеко не був співвідносним образів мислення та особливостям релігійного світобачення російського народу. Для того, аби ідея унії могла успішно ширитися та і надалі розвиватися на російському ґрунті, потрібно було залучити до цієї наполегливої та кропіткої праці, перш за все, самих росіян, причому росіян східного обряду. Тільки за таких обставин справа здійснення церковної унії могла викликати довір'я та симпатію з боку широких народних мас. Пройшло трохи часу – і такі робітники на величезній Христовій ниві нарешті з'явилися.

Першим російським католицьким священиком східного обряду став о. Миколай Толстой, син імператорського церемонімейстра – високопоставленого чиновника царського двору. Ще юнаком Микола вступив до Московської Богословської Академії, ректором якої, на той час був тоді ще прихильний до Католицької Церкви єпископ Антоній Храповицький (пізніше він різко змінив своє відношення до католицизму і помер, сповняючи обов'язки Глави Священнішого Синоду Російської Православної Церкви Сремсько-Карловицького віровизнання). Духовним наставником та неабияким академічним авторитетом для молодого семінариста став вже тоді загально відомий Володимир Солов'єв, котрий познайомив Миколу зі своєю теорією стосовно відношення Російської Православної Церкви до Римського Апостольського Престолу. Як він вважав, Московська Церква, остаточно, ніколи не віддалялася від Риму, а тому можна було вважати себе стовідсотковим католиком, одночасно перебуваючи в лоні

Російської Православної Церкви. Після довершення над ним священничих свячень, о. Микола одного дня представ перед очі католицького єпископа, настоятеля французької церкви в Москві, щоби скласти перед ним визнання католицької віри. Письмове засвідчення його переходу, здійснене 28 липня 1894 року та скріплене власноручним підписом о. Миколи, було надіслане до Риму, на ім'я папи Лева XIII, котрий кількома місяцями пізніше, в часі приватної аудієнції, уділеної ним молодому московському ієреєві, мав нагоду особисто ще раз прийняти його в лоно Католицької Церкви. Силою свого переходу під юрисдикцію Римської Апостольської Столиці о. Толстой вимагав якоїсь бодай номінальної інкардинації до однієї з найближчих католицьких єпархій. Також і цієї формальності було dokonano: саме в цей час в Римі перебував тогочасний Антіохійський Патріярх уніятської Церкви Мелхітів, тож Папа, за взаємною домовленістю, «приписав» о. Миколая, поки-що цілковито формально, до юрисдикції Його Блаженства. Після цього о. Толстой повернувся до Москви, де почав свою підпільну діяльність греко-католицького священника.

Саме завдяки попередньо проведеній ним роботі Митрополит і отримав інформацію щодо тих осіб, з якими він вважав за необхідне зустрітися в Москві. Одним з цих представників Московської Церкви був старенький єпископ Іннокентій Усов, котрий особисто був готовий хоч зараз перейти на католицизм, але певний, що вірні його єпархії не наслідуватимуть його прикладу, він вирішив за краще і надалі залишитися в православ'ї.

В Ново-Єрусалимському монастирі, що знаходився неподалік від столиці Російської імперії, митр. Андрей зустрівся з двома іншими членами синоду єпископів Російської Православної Церкви. Перший з них – Смоленський єпископ-емерит Петро – знайшов у ньому притулок на схилі своїх років. Його ставлення до Католицької Церкви було надзвичайно позитивним, з почуттям щирого захоплення пригадував він, як в

дитинства йому доводилося відвідувати літургійні Богослуження місцевої католицької громади.

На превеликий жаль, в той же сам день, коли Митрополит, в якості свого ж «особистого адвоката» наніс візит Його Преосвященству, на постой в монастирі знаходився і губернатор місцевої провінції. Блаженський старушок не знав, що й робити, тим більше, що митр. Андрей, напередодні свого візиту, надіслав владиці Петру коротеньку записку наступного змісту: «Я є митрополит Шептицький і пропоную Вам свої послуги посередника для нав'язання стійких контактів з Римом». Старенький Архієпископ не наважився зустрітися з Митрополитом, але і не зрадив його. Десять років пізніше, коли кир Андрей, ув'язнений російськими окупаційними військами, перебував в Москві, йому таки вдалося зустрітися з владикою Петром, але ця зустріч, всупереч його сподіванням, не принесла ніякого позитивного результату, бо старенький Єпископ, хоча і був прихильним до справи церковного з'єднання, однак не мав достатньо сміливості, щоби заявити про це відкрито.

Владика Андрей відвідав також і іншого єпископа, котрий перебував у цьому ж таки монастирі, – владика Трифона, коротка розмова з яким яскраво показала, що оцінка його особистості – переконаний «католик» – була явно перебільшеною, а тому і всі надії Митрополита, котрий хотів бачити його першим Главою Російської Греко-Католицької Церкви, обернулися гірким розчаруванням.

Саме з цієї причини всі свої сподівання на успішний розвиток унійного руху в Росії митр. Андрей став пов'язувати з особою о. Івана Дейбнера, сина високопоставленого царського придворного. Прагнучи перейти до Католицької Церкви, він не виявляв напоказ своїх релігійних переконань, а тому і зробив це таємно, хоча навіть і це поважно наражало його та його дружину (католичку французької національності) на серйозні неприємності, з огляду на пануючу в державі атмосферу релігійної нетерпимості. Пізніше він висловив своє бажання стати священником, а його духовний провідник – парох латинської

церкви св. Катерини в Санкт-Петербурзі – порадив йому звернутися за порадою до галицького Митрополита. Іван так і зробив. Він подався до Львова, де владика Шептицький таємно уділив йому священничих свячень, приписуючи його до кліру Львівської архієпархії. Потім новопоставлений ієрей вирушив до Москви, а вже звідти, ще згодом, повернувся до міста на Неві. Незважаючи на царський указ від 1905 року (про свободу віросповідань), о. Іван і далі продовжував священнодіяти в глибокому підпіллі, згуртовуючи довкола себе невеличку групу новонавернених російських греко-католиків.

Кілька років після цих подій Митрополит поставив у пресвітерський сан ще одного представника російської нації, мирянина із Нижньо-Новгородської та Арзамаської єпархії – Олексія Зерчанінова. Будучи за своїм походженням вихідцем із священничої родини та бажаючи і сам стати священником, він поступив, свого часу, на навчання до Московської Духовної Академії, але з плином часу і в результаті невпинних шукань, зрозумів, що повноти Христової Церкви слід шукати не в Російському Православ'ї, а в єдності зі Святішим Престолом у Римі. Всім своїм єством він зрозумів, що рано чи пізно Російська Православна Церква повинна таки об'єднатися з катедрою Петрових Наслідників. В лоно Католицької Церкви у 1896 році його прийняв латинський парох у Нижньому. Після того, як його підпільну діяльність, як греко-католика, було викрито агентами державної таємної поліції, його було ув'язнено в мурах Суздальського монастиря, тимчасово переобладнаного владою на тюремні каземати. Там о. Олексій пробув до 1901 року, а після свого звільнення з-під варти він ще певний час повинен був проживати під неусипним наглядом царських шпиків в попередньо придбаному ним же невеличкому сільському поселенні. І лише з декретом 1905 року йому було повернуто паспорт, а разом із ним – і всі інші громадянські вольності і права. Саме в цей час доля звела його з Митрополитом, який і приписав його до кліру Кам'янець-Подільської єпархії, про що останній пізніше і повідомив Святішого Отця

на цій пам'ятній авдієнції, коли з уст Папи пролунало славне: «Користуйся своїми ординарними правами». Дещо згодом о. Олексія, в якості Генерального Вікарія Кам'янець-Подільської єпархії було направлено до Петербурга, де він повинен був розгорнути активну діяльність по заснуванню та організації праці першої парохії російських католиків східного обряду.

В часі авдієнції, що її Святіший Отець уділив Митрополитові у 1908 році, кир Андрей отримав від Папи найширші юрисдикційні повноваження над територією цілої Росії – повноваження, що їх, зазвичай, надавалося главам помісних Церков у надзвичайно складних для цих церковних спільнот обставинах. До них входило: висвячувати, в разі потреби, нових єпископів та священників, дозволяти вірним приймати Найсв. Тайни від служителів нез'єдинених Церков та приймати участь в очолюваних ними обрядових діях, приймати до лона Католицької Церкви навіть і не дуже освічених та обізнаних з усіма тонкощами католицького віросповідання мирян, вимагаючи від них лише публічного визнання правдивості католицької віри... На всіх документах, що їх приніс тоді Митрополит до Папського палацу, Святіший Отець поставив свою резолюцію: «placet» (= «так») або «tollerari potest» (= «можна»), – а його особистий Секретар, монс. Джамбаттіста Брессан, – круглу папську печать.

Копії всіх цих документів, – окрім оригіналів, що їх кир Андрей вирішив залишити у себе, – з наближенням першої світової війни було перевезено на сховок до Відня. Як показало майбутнє, за даних обставин це було єдино розумним рішенням, бо вже в 1918 році, з приходом до Галичини російських військ, в митрополичих палатах св. Юра було проведено ретельний обшук, тож ці важливі секретні документи могли би наразитися на реальну небезпеку їхнього оприлюднення та конфіскації. Пізніше ми ще повернемося до цієї теми, розповідаючи про причини, з огляду на які митрополит Андрей так не бажав розлучатися з цими оригіналами.

В короткому часі до лона Католицької Церкви було прий-

нято ще одного російського священика з-під Москви – о. Євстахія Сусласєва. Він звернувся до митр. Андрея з проханням про перехід і був відразу зарахований Владикою до духовенства молодії РГКЦ.

В зимові місяці 1908-1909 року верхній поверх помешкання о. Олексія Зерчанінова було перероблено і пристосовано під каплицю – перший храм російських католиків східного обряду. Тож вже на Світлий празник Пасхи, котра за юліянським календарем припала того року на день 28 квітня, три перших уніятських священики царської Росії – отці Олексій, Іван та Євстахій – соборно відслужили там Божественну Літургію. На Богослужіння до каплички звичайно приходило близько 50-ти чоловік. Дуже часто до «храмика» на Полозовій (саме на цій вулиці і знаходилася ця церковця) приходили і ті, хто з простої цікавості або і з якихось інших причин бажав дещо більше дізнатися про новоутворену спільноту католиків східного обряду, тож в короткому часі збиратися тут на спільні Богослужіння стало затісно. Невдовзі стараннями о. Івана було відкрито іншу невеличку церкву. Вона примістилася у вже просторішому приміщенні, котре розташовувалося на одній з сусідніх вулиць. Нечисленна спільнота російських уніятів спромоглася і на видання окремої газети. Її 68 примірників миттєво розходилися поміж спраглих Божого Слова петербуржців. На превеликий жаль, на перешкоді подальшому росту російської греко-католицької громади стала офіційна Церква царської Росії. Одного дня до їхнього храму увірвалися православний єпископ Никандр та якийсь інший священик, яким на підмогу було приставлено чотирьох поліцейських та двох штатських провокаторів. Трясучи перед зібраними прихожанами, які ждали на початок відправи, постановою місцевої влади про закриття їхньої церковці, владика таки домігся, щоби в його присутності поліцейські вигнали людей з приміщення та опечатали двері храму. Так розпочалося нове переслідування. Але і в цих суворих умовах постійного нагляду з боку агентів царської охорони Свята Літургія на Бармалєєвській (так

називалася вулиця, на якій було розміщено новий храм) все ж таки відправлялася, хоча і для значно меншої вже кількості осіб. Через деякий час переслідуваний місцевими властями о. Іван Дейбнер виїхав за межі Росії, а о. Євстахій, не знісши тиску переслідувань, покинув католицизм і знову перейшов на «православ'є».

Митрополит добре знав про всі ті труднощі, що їх зустріла на шляху свого становлення невеличка петербурзька громада, відомо було йому і про початок періоду жорстоких гонінь на російських греко-католиків, і про закриття їхньої церковці, і про відступництво деяких її членів, але він був безсилим вчинити бодай щось, щоби полегшити страждання своїх російських співбратів, – в розпорядженні галицького Владики, практично, не було відповідних та достатньо підготовлених людей, котрі могли би перейняти на свої плечі тягар відповідальності за справу проведення унійної справи серед нез'єдинених Росії.

Але на допомогу йому знову прийшло Провидіння Господнє, вчасно посилаючи йому вірного соратника та співробітника у цій нелегкій справі – молодого петербуржця Леоніда Івановича Фьодорова. Він народився в 1879 році в сім'ї православних християн, людей надзвичайно побожних, з високою релігійною освіченістю. В 1901 році, після успішного завершення циклу клясичних навчальних дисциплін, він вступає до місцевої православної Духовної Академії. Проминуло два роки і молодий Леонід покидає стіни цього навчального закладу, відчуваючи в собі стійке і сильне покликання до священничого та монашого життя... Задумливо вчитуючись в писання святих Отців, він самостійно приходить до переконання в правдивості католицької віри та починає відвідувати Богослуження латинської католицької спільноти при парохії св. Катерини, що в Петербурзі. Одного разу парох цієї церкви, о. Ян Сциславський, запросив допитливого юнака супроводжувати його в його подорожі до Риму. Так у 1902 році, по дорозі до Вічного Міста, Фьодоров мав нагоду вперше у

своєму житті дістатися до Львова, де він впродовж восьми днів перебував на гостині у галицького Митрополита. Ці дні його львівського побуту стали для нього воістину переломними, бо саме в цей час він ще раз і остаточно вирішив для себе, що своє майбутнє буде від сьогодні тісно пов'язане з Католицькою Церквою. Благословляючи своїх гостей на продовження їхньої нелегкої дороги, Митрополит пообіцяв молодому росіянинові зустрітися з ним у Римі, куди він і сам розраховував прибути у місяці серпні.

У Римі новонавернений Фьодоров склав визнання католицької віри в храмі, збудованому на честь Спасителя людського роду. Після недовгого побуту в цьому славному місті він поступив на навчання до місцевої духовної семінарії у містечку Аняні. У 1905 році Леонід успішно завершує цикл вивчення філософських дисциплін, а в 1907 році отримує ступінь бакалавра Богословії. Він був незмінним активним учасником всіх Велеградських з'їздів, котрі відбулися до 1914 року – року його відбуття до рідної його серцю Росії.

У 1907 році він дещо віддаляється від свого доброго товариша – о. Яна, хоча і надалі продовжує підтримувати з ним теплі дружні стосунки. Мотивом для цього послужила різниця в сповідуваних друзями поглядах на ідею церковної унії між Римом та Росією. Леонід вважав, що польське латинське духовенство повинне бути цілковито усунене від проведення місійної роботи на території царської Росії – найперше, через те, що росіяни постійно плутали між собою логічні категорії «польськість» та «католицизм», а це, в свою чергу, робило саму ідею церковного поєднання з Римом непривабливою для ока і розуму звичайного пересічного росіянина. Отець Сциславський, навпаки, вважав, що саме поляки якнайкраще надаються до провадження цього апостоляту – повернути росіян на католицьку віру, причому католицьку віру латинського зразка, оскільки східній обряд був для о. Яна якоюсь другорядною та перехідною річчю. На превеликий жаль, не раз ще доведеться Фьодорову зустрітися з такою думкою польських ксьондзів в

Росії, що стане незабаром поважною перешкодою для унійної справи взагалі. Але такому відношенню з боку польського духовництва не варто дивуватись... Ця точка зору була надзвичайно поширеною в його колах, тож майже кожен католик-поляк вважав її єдино вірною та цілковито справедливою. Ми ж, з висоти нашого сьогодішнього положення, не можемо оцінювати тодішнє бачення ними даної проблематики, не можемо ні виправдовувати, ні засуджувати їх. Можемо лише ствердити цей гіркий для нас історичний факт, з котрим мусимо, хочемо ми цього чи не хочемо, змиритися. Лейтмотивом усієї місійної діяльності польського латинського духовництва в Росії було наступне твердження: росіянин або українець, якщо тільки він хотів стати правдивим католиком, повинен був не просто перейти в лоно Католицької Церкви, а й обов'язково прийняти латинський обряд! Це бачення унійної проблематики ще й до сьогодні залишилося живучим подекуди на Сході, з тою лише різницею, що тепер польські місіонарі розмовляють та використовують в Богослужіннях українську мову! Тепер Месса служиться уже по-українськи чи по-російськи. Якби ж тоді вони вивчили цю мову, а в додаток до цього ще й навчилися би східнього обряду, то можна лише уявляти, скільки навернень на католицизм сталося би в короткому часі!!! Як би там не було, але повернімося лише знову до нашої теми.

В 1909 році Леонід Фьодоров знову поїхав до Львова, де митрополит Андрей уділив йому нижчих свячень та приставив його до студентату монахів-студитів при катедральному храмі св. Юра у Львові.

Дивлячись на цього молодого монаха, кир Андрей не полишав надії рано чи пізно покликати його до продовження унійної праці на неозорих теренах Російської імперії. Саме з цієї причини він не хотів, щоби святителем молодого росіянина став хтось з українських єпископів, – адже ж той повинен був в скорому часі вирушити до Росії, тож треба було всіма способами позбавити його зайвих неприємностей у відносинах з представниками царського самодержавія. У такій грі треба бу-

ло грати впевнено, із запасом. Тому Митрополит вислав Леоніда до Константинополя, де болгарський архієпископ Михайло Міров поставив його в священничий чин у 1911 році.

Але і ці передбачливі заходи виявилися малоефективними – по приїзді до Петербурга у 1914 році о. Леоніда, в якості «особистого секретаря митрополита Шептицького», було заарештовано агентами царської охоранки. Після недовгого процесу та показового суду його було заслано до Тобольська, а пізніше переведено на Урал, де він і відбував своє покарання аж до березня 1917 року.

Цей рік, 1917-ий, став переломним для всієї східної католицької акції в Росії. Чому? Тому що саме тоді, внаслідок проголошеної головою Тимчасового Уряду (найвищого органу державного правління після революції 12 березня) князем Юрієм Львовим амністії, митрополит Андрей та о. Леонід одночасно опинилися в столичному Петербурзі.

29 травня 1917 року кир Андрей, разом з шістьма іншими російськими священиками східного обряду та з о. Фьодоровим відслужив урочисту Божественну Літургію в заснованій царем Павлом I церкві Рицарів Мальтійського Ордену. Всіх присутніх було попередньо повідомлено, що саме о. Леонід повинен в близькому майбутньому стати першим екзархом молоді Російської Греко-Католицької Церкви. В часі цього Богослуження було в пресвітерський сан поставлено ще одного росіянина – москвича Володимира Абрикосова.

Цього ж самого дня розпочав свою роботу скликаний Митрополитом триденний Собор РГКЦ. Окрім російських католицьких священиків східного обряду до участі в ньому були запрошені – щоправда, без права дорадчого або вирішального голосу, тобто в якості звичайних спостерігачів, – і високі достойники Католицької Церкви латинського обряду, котрі жили і працювали на території Росії, в Петербурзі. Митрополит показав їм підписаний власноручно папою Пієм X документ, котрий уповноважував його чинно і законно діяти в якості східного єпископа в межах кордонів Російської дер-

жави, а потім призначив о. Леоніда Фьодорова Екзархом для росіян-католиків східного обряду, надавши йому юрисдикційні повновласті звичайного єпископа-ординарія та зберігши за собою право і обов'язок повідомити про здійснене ним призначення папи Бенедикта XIV якнайскоріше після свого повернення до Львова. Отож Леонід Фьодоров став Екзархом РГКЦ з єпископськими правами. За час своєї діяльності Собор опрацював та ухвалив ще інших 68 спеціальних положень.

17 серпня 1917 року митрополит Андрей надіслав до Папи детального листа, в якому описав становище Російської Греко-Католицької Церкви та повідомив йому про всі здійснені ним заходи та призначення, просячи Римського Понтифіка авторитетно потвердити їхню правомочність. Але Бенедикт XIV вперто мовчав у відповідь. Чи знав він про ті повновласті, що ними таємно наділив галицького Митрополита його світлої пам'яті попередник? Як видається, ні. Бо вже в короткому часі після цих подій папський нунцій у Варшаві, монс. Ахіл Ратті, довідавшись від російського кліру латинського обряду про скликаний кир Андреем петербурзький Собор РГКЦ та про ухвалені ним рішення, а також і про призначення нового російського Екзарха для християн-католиків східного обряду на території Російської держави, звернувся до Державного Секретаріату Ватикану за детальними роз'ясненнями з цього приводу. Адже він зовсім не знав, як поводити себе в цих нових обставинах – багато парохій Віленської та Мінської дієцезій просили його про перехід до лона Католицької Церкви зі збереженням їхнього матірнього східного обряду.

Митрополита було негайно викликано до Риму. Але, на жаль, з огляду на конфліктні непорозуміння між Польщею та Україною і на воєнні дії 1918-1919 років, кир Андрей аж ніяк не міг здійснити цієї небезпечної подорожі, тож йому вдалося дістатися до Вічного Міста лише 16 грудня 1920 року. Зі собою Митрополит привіз і оригінал підписаного папою Пієм X документу, котрий уповноважував його на повноправне здійснення нагляду й управління справами російських католиків

східного обряду. На приватній аудієнції у Бенедикта XIV, що відбулася в присутності старенького особистого секретаря папи Пія X монс. Брессана в якості свідка, Митрополита було повністю оправдано у всіх його рішеннях та призначеннях, які він здійснив на благо новозаснованої РГКЦ. Окрім того, папа Бенедикт XIV не тільки потвердив митрополичий вибір о. Леоніда Фьодорова на Екзарха РГКЦ, а й наділив останнього високим титулом Апостольського Протонотарія – найвищою гідністю, до якої тільки можна було піднести будь-якого Екзарха.

О. Леонід зміг виконувати свої функції Екзарха лише на протязі п'яти наступних років. І він робитиме це з величезним успіхом, незважаючи на ті величезні труднощі, що їх йому доведеться долати вже в недалекому майбутньому.

Першою з цих труднощів була слабка відповідність підлеглих йому священиків та дияконів тим високим завданням, що їх було поставлено Церквою перед новоз'єдиненими з Римським Престолом російськими християнами. Ще гіршим було те, що майже всі його священики були старшими за віком та свяченнями від свого безпосереднього керівника, а цей фактор поважно впливав на їхню поведінку та поставу стосовно нього, постійно породжуючи в їх рядах якусь безпідставну ревнивість до його не по літах високого ієрархічного положення.

Але найбільшою трудностю і перешкодою в роботі о. Леоніда, про яку ми вже вище згадували, було стійке переконання латинського духовенства польського походження в тому, що саме їм належить по праву проводити місіонарську роботу на території Російської держави. І хоча на самих початках апостолят російських католиків східного обряду був ними всіляко підтримуваний, пізніше вони стали ставитися до нього цілковито інакше, майже з неприхованою ворожістю, адже та діяльність, що її широким фронтом розгорнула невеличка спільнота російських греко-католиків нищила вцент їхнє чи не «вроджене» уявлення про свою виключність та самодостатність в якості «просвітителів дикої Росії». Багато було таких,

хто і дійсно прийшов до переконання, що ідея рівноправної єдності Церков під проводом Римського Архієрея є цілковито утопічною і що правдивим католиком може себе по праву вважати лише той, хто сповідує свою віру виключно в латинському обряді. Саме цей погляд польські «місіонери» в Росії намагалися поширювати всіма можливими і неможливими способами. Фактично, зовсім нічого не робилося, аби дати зрозуміти простим росіянам, що поняття «Католицька Церква» аж ніяк не синонімом до словосполучення «Польська Римо-Католицька Церква». Польські священники відкрито гордували східним обрядом, називаючи його «літургійною традицією плебсу», яка може бути лише тимчасово толерованою, як перехідний до латинського обряду стан. Інтелігенцію ж було заохочувано і майже насильно потягувано до безпосереднього переходу на латинський обряд. Справа ж здійснення католицької пропаганди на території Росії повинна була здійснюватися — як вважали поляки — тільки і виключно священниками-місіонерами з польського походження.

У 1922 році в Петербурзі було 70 вірних-католиків східного обряду, московська громада нараховувала приблизно зі сотню парохіян, десть близько 15 чоловік визнавали себе східними католиками в Саратові, трохи їх було і в навколишніх до цих міст селах. Всього разом Російська Греко-Католицька Церква нараховувала на початках свого існування десть коло 200 вірних — число ніби й невелике, але цілком вистачальне для того, щоби могли з успіхом розпочати святе діло з'єдинення Церков в надії на те, що вже в недалекому майбутньому ця праця принесе вагомі й значні результати. Одначе цього благословенного Богом часу довелося чекати ще на протязі довгих років, бо вже 5 грудня 1922 року всі католицькі храми Петербурга було насильно закрито органами влади Рад, а всім католицьким священнослужителям було суворо заборонено здійснювати в них будь-які публічні відправи.

Отця Леоніда Фьодорова було невдовзі заарештовано та засуджено до 10 років покарання у «виправному» таборі стро-

гого режиму на Соловецьких островах, де він перебував і до 1929 року включно. Після цього його було заслано до селища Пінега, що в Архангельській області, де він повинен був знаходитися ще певний час під постійним наглядом радянського «правосуддя». Термін його заслання мав закінчитися у 1932 році, проте місцеві власті вирішили самовільно продовжити його ще на три довгих роки. І навіть після цього Екзархові було заборонено оселяватися на постійне проживання в 12 найбільших містах Росії. Саме з цієї причини о. Леонід обрав на місце свого подальшого життя та діяльності невеличке російське провінційне містечко Вятка. Але після доготривалого тюремного ув'язнення його сили були вкрай виснажені, а здоров'я геть підірване. Печать цих років – постійний сухотний кашель, астма, трудність у мовленні... – ні на мить не полишали його аж до смерті, котра також не забарилася забрати до себе 55-ного Екзарха в день 7 березня 1935 року. Скінчився час його поневіряння в злиднях, на вигнанні, без підтримки друзів і знайомих, розпочався час його блаженної вічності – поблизу торжествуючого в Небеснім Царстві Христа, як вірний його свідок і слуга. Хтось із місцевих добродіїв поховав тіло отця на місцевому кладовищі, поклавши його в ту землю, що її так сильно любив і задля якої так багато працював і страждав Блаженний священномученик Леонід (беатифікація відбулася 27 червня 2001 року у Львові, в часі Апостольського візиту папи Івана Павла II до України).

Митрополит Андрей був надзвичайно вражений сумною звісткою про смерть свого дорогого вихованця і побратима, вірного співробітника в справі наближення моменту торжества Церковної єдності між Сходом та Заходом. Князь Української Церкви чудово розумів, що всі плоди його особистих зусиль та жертвенної праці його російських братів задля повернення до лона Католицької Церкви кліру та вірних Російської Православної Церкви будуть в короткому часі майже повністю знищеними безбожним і жорстоким комуністичним режимом. Але одночасно з тим він твердо вірив і в те, що рано чи пізно,

ще за його життя чи вже після його кончини, засів крові російських мучеників щедро проросте мільйонами пагонів майбутніх наvernень. У свій час Господь надішле Російській Церкві ще одного Леоніда Фьодорова – «щоби всі були одно»!

І за прихід цього дня галицький Митрополит ревно молитиметься щодня, за швидкий прихід того дня, в якому Христова Церква знову стане єдиною!

Монахи Студійського уставу

Початок справи відновлення традицій Студійського монашества на українських землях

Свого часу Митрополит успішно справився із задачею віднови автентичного монашого духа в уже було занепавших і нечисленних, майже вимираючих католицьких монастирях східнього обряду в Україні, але прихід до влади безбожницького уряду комуністів та активно впроваджувана ними в життя політика воюючого атеїзму майже вщент знищила ці його починання. Та вони не зникли безслідно і принесли рясний плід спершу на Заході, після закінчення обидвох світових воєн, а потім, після віднови Української Незалежної Держави у 1991 році, і на Сході, на рідних українських землях.

Ще в далекому 1932 році в Римі, звертаючись до о. Кирила Королевського, кир Андрей пророчо промовив: «Студити успішно пережили першу світову війну. Незабаром розпочнеться ще одна війна, але і в цій Господь дасть їм ласку вистояти». І сьогодні на питання: «Чи справдилося це пророцтво?», – можна впевнено відповісти: «Так», бо сьогодні в багатьох

країнах світу, в Україні та на поселеннях, існують та розвиваються багато монастирів Студійського уставу.

Іхні перші кроки на українській землі були, як і ідеал внутрішнього життя їхніх спільнот, – сповненими надзвичайної скромності та простоти. Характерною особливістю суспільного життя Галичини початку ХХ століття було спонтанне виникнення багатьох нечисленних груп вірних, які, об'єднані почуттям ностальгії за древніми звичаями спільнотного життя первісних монахів, не могли знайти відповідного їх високому внутрішньому прагненню монашої досконалості пристановища в якомусь з уже існуючих на той час монастирів. З іншого боку, тодішні монастирі були просто фізично неспроможні прийняти до своїх мурів усіх бажаючих присвятити себе цьому специфічному служінню Богові та людям. А тому ця велика кількість нечисленних спільнот, на зразок монаших, і стала основою для офіційного заснування в Галичині монастирів найперше Студійського уставу, а разом із ними – і деяких інших чернечих згромаджень (сестри Студитки, сс. Пресв. Родини, сс. св. Йосафата, сс. св. Йосипа-обручника, сс. Мироносиць...).

В 1899/90 рр. в селищі Олесько, що знаходиться в північно-східній частині Галичини, поблизу міста Золочева, згуртувалися для провадження спільного життя у відповідності до монаших обітів п'ятеро чи шестеро молодих чоловіків. Придбали вони собі окремий будиночок і замешкали у ньому, живучи та працюючи, як і правдиві ченці у справжніх монастирях.

Якось Митрополитові випала нагода відвідати Золочів з пастирським візитом. Члени цієї «самозванної» монашої громади сповна використали цей догідний момент та, добившись приватної аудієнції у Владики, пояснили йому свою плачевну ситуацію. І Митрополит не забув про них – у 1902 році він запросив їх всіх разом переїхати до Вулки, що поблизу Львова, поклавши їм обов'язком виконання двох основних видів діяльності: молитви та ручної роботи. В такий спосіб наші

«іноки» отримали можливість жити автентичним монашим життям, заробляючи собі на прожиток працею на довколишніх полях.

Перші монастирі

Один рік пізніше, тобто у 1903 році, Митрополит, переконавшись в щирості їхнього покликання до монашого стану, оснований на інтенсивному молитовному житті та щоденному виконанню різноманітної ручної праці, подарував їм велику земельну ділянку у с. Скнилів, котра повинна була стати початком відліку історії існування першого студійського монастиря на території Галичини, збудовано по принципу східних монаших обителей: кілька відокремлених одна від одної дерев'яних келій, котрі повинні би були формувати собою єдине ціле, комплекс східної лаври. Оскільки в числі цих монахів-новачків не було ані одного священика, – першого ієромонаха студити отримали лише в 1908 році, – то братія ходила на Богослуження до найближчої парохіяльної церкви.

Вже в тому ж самому році з'явилися цілком реалістичні сподівання облаштувати життя новоствореної спільноти дещо кращим чином. В цей період часу багато галичан покидало рідну домівку та емігрувало до далекої американської землі в надії, що там вони та їхні діти своєю наполегливою працею таки зможуть досягти омріяного кращого життя. Австрійський уряд пляномірно здійснював і масове переселення українців на території інших європейських держав. Таким чином, багато з них опинились у порівняно недалекій Боснії, де кожен з них отримав свою пайку землі для обробітку та достойного проживання. З часом у Боснії сформувалося 5 великих українських колоній (в місцевостях Банья Лука, Пнявор, Дев'ятина, Дубрава Стара та Козарац). Митрополит Андрей також придбав там великі земельні угіддя – поблизу поселень Камєніца та Завісовіч, практично в самому центрі цих

українських колоній, деє у 30-ти кілометрах від Бая Луки. На цій землі він наказав побудувати з дерева невеличку церквонцю, а коло неї – таких же розмірів та з такого ж матеріалу дїм, який повинен був у майбутньому стати новою монашою обителлю для іноків-студитів. Монастир було названо іменем та віддано під покров св. Йосипа (у 1925 році ці будівлі було повністю знищено сербами). Саме тут і проходив час свого монашого новіціату майбутній Екзарх Російської Греко-Католицької Церкви о. Леонід Фьодоров.

Пізніше Митрополит зарезервував за собою уряд ігумена ще одного заснованого ним студитського монастиря у Сквилові (1904 р.), що його було названо іменем св. Антонія Печерського.

З часом його проєкт заснування окремої чернечої інституції, базованої на традиції древніх грецьких студійських монастирів та відповідності до Типікону св. Теодора Студита (759-626) і інших східних отців (перш за все, св. Василя Великого, основоположника спільнотного монашого життя на християнському Сході), розвинувся ще більше та остаточно прибрав чітких форм східної монашої аскези. 20 жовтня 1906 року Митрополит випускає «Типікон» (= Устав життя і діяльності) для монахів Студитів і він, цей «Типікон», був схвалений всім українським Єпископатом в тому ж році. Хоч він був завершений для Сквилівської обителі, «Типікон» став, практично, «чернеткою» для серйозної праці над загальним студитським Типіконом в майбутньому. «Сквилівський» Типікон українською мовою побачив світ у василіянській друкарні в Жовкві у 1910 році.

Самозрозуміло, що Митрополит, обтяжений величезною кількістю поточної праці з адміністрації довірених його пастирській опіці церковної провінції, не міг особисто рядити всіма справами цього монастиря, в якого він вклав всю свою душу та на якого покладав великі надії, тож йому доконечно необхідно було знайти відповідного чоловіка, на плечі якого можна би було перекласти частину відповідальності за його

успішний подальший розвиток. І така людина знайшлася – ним став рідний брат Митрополита, Казимир, котрий, досягнувши вже зрілого віку, так ніколи і не зв'язав себе подружніми узами. Свою «клясичну» освіту він здобув, навчаючись в Колегії св. Анни в Кракові. В 1911 році, врешті-решт таки зважившись допомогти братові в справі відновлення традиції студійського монашества на українських землях та облаштування побуту молодой чернечой спільноти Студитів, він вступив на новіціят у бенедиктинський монастир в Бойрон (Німеччина), а після його успішного завершення продовжив здобуття своєї філософсько-богословської освіти на Інсбрукському Університеті в Австрії. В 1915 році Крижевецький єпископ Діонізій Няраді висвятив брата Климентія на священника. Новопоставлений ієромонах зразу ж узяв в свої руки справу адміністрування дібр Скнулівської обителі, котра нараховувала вже добру сороківку ченців, перебравши всі обов'язки ігумена цієї спільноти, а кир Андрей назавжди залишився Архимандритом цієї новоутвореної інституції.

Аби студитський монастир не виглядав назовні якимось ремісничим цехом, владику Андрей передав у володіння братів невелику будівлю, котра містилася безпосередньо поблизу львівської катедри св. Юра. Цей дім було пізніше перероблено під невеличкий монастир, а монахи, що замешкували в ньому, хоч і не бажаючи в майбутньому стати священниками, повинні були відвідувати курс лекцій місцевої семінарії. Пізніше, після заснування у 1928 році Львівської Богословської Академії, вони перейдуть на навчання до цього освітнього закладу.

Переслідування

Зразу ж після отримання ним призначення на уряд ігумена в Скнулівській обителі монахів Студитів о. Климентій та вся монаша братія повинна була знести могутній шквал наклепів та гонінь. Якийсь державний урядовець польського походження

звинуватив монахів обителі в русофільстві, тож всі вони в короткому часі були заарештовані угорською військовою владою та мусіли покинути Скнулів, гнані звідти несправедливим оскарженням та бурею породженої ним ненависті з боку місцевого населення. Тринадцять монахів було депортовано до Естергому, що в Угорщині. В часі подорожі, та й по прибутті до місця призначення, не раз довелося їм ночувати під відкритим небом, потерпаючи від холоду, дощу та вітру. Багато з них, захворівши, так і не дійшли до кінцевої точки своєї подорожі. Декілька інших були змушені зодягнути на себе форму угорських військових, а ще дехто потрапив до концентраційного табору у Таллергоф. Пізніше їх перевели до бенедиктинського монастиря у Мартінсбюттель. Ще згодом вони таки повернулися до свого матірнього монастиря, але знайшли його вщерть розграбованим та знищеним. Проте невеличка студитська обитель, а разом з нею – і бібліотека при Свято-Юрській катедрі все-таки залишилися недоторканою. Після відходу російських військ Студити знову взялися обживати Скнулів, але в 1918 році, в сам розгар ведення польсько-українських воєнних дій, під час битви за Львів знову відбудований монастир був поновно спалений дотла. Таким чином, після завершення війни Митрополитові не залишилося нічого іншого, як віддати монахам Студитам для їх життя та діяльності свою літню резиденцію в Уневі, коло Перемишлян. Сама по собі, ця будівля була радше невеликим мисливським домиком, перебудованим під скромну селянську хату. Самозрозуміло, що там аж ніяк не могла приміститися добра шістдесятка монашої братії. До того ж, з дня на день до їхніх рядів вливалися все нові і нові покликання.

Але трапилася одна дивна річ: Унів, тимчасове пристановище монахів Студитів, з часом все більше ставав схожий на їхній матірній монастир. Він продовжує залишатися найбільшим українським монастирем Студійського уставу в світі і в сьогоденній день.

В 1939 році в рядах студитської братії знаходилися: 19

ієромонахів, 11 дияконів, 166 братів та 18 новиків. Всі вони, окрім Унівської лаври, розселялися ще і в монастирях в Зарваниці, Дорі, Лужках та Флоринській на Лемківщині, що в Карпатах. Унівська ж обитель продовжувала все більше розвиватися, стаючи з часом справжньою школою виготовлення предметів сакрального мистецтва; братія, зокрема, вправлялася в таких ремеслах: різьба по дереву та обробіток металу, ткацтво, столярство, кравецтво та швецтво, іконописання та видавництво книжок. При Унівському та Криницькому монастирях існували також сирітські доми, де знаходили притулок нездолені українські хлопці.

Друга світова війна вдарила по студитах – дітищу митрополита Андрея – з небувалою силою. Московський комуністичний лад безжалісно понищив цвітучі монастирі Студійського уставу, що їх усі звикли вважати розсадником високих християнських чеснот, працелюбності і молитви. «Найгуманніша за всі часи існування людства» влада не мала милосердя і до самих ченців.

В часі відступу радянських військ з Галичини у 1941 році багато ченців – як священників, так і простих братів, – були по-звірськи замучені агентами НКВД (пізніше перейменоване у КГБ). Коли ж Червона армія перейшла в наступ і поновно окупувала територію Галичини, всі монастирі Студійського уставу, як, зрештою, і монастирі інших чернечих чинів та згромаджень, були конфісковані та передані світській владі, котра використовувала їх впродовж багатьох років «для власних потреб»: під складські приміщення, музеї атеїзму тощо. Монахи Студити, разом з членами інших монаших інституцій та представниками світського духовенства, котрі відмовилися підписати перехід на «православ'є», були ув'язнені в спеціально перетвореному з монашої обителі на невеличкий «виправний» табір Унівському монастирі; пізніше їх було «перерозподілено» до інших, більш віддалених від України колоніях та концентраційних і трудових таборах. Отець Климентій Шептицький помер смертю мученика в од-

ному з сибірських таборів у 1952 році. 27 червня 2001 року папа Іван Павло II, здійснюючи свій Апостольський візит до України, проголосив його, разом із більш як двадцятьма іншими єпископами, мирянами та вірними, – мучениками УГКЦ, – Блаженним.

І тільки невеличкій групці монахів, деś з 15 чоловік, вдалося уникнути переслідувань з боку радянської влади, виїхавши за кордон. Сьогодні, після проголошення незалежності України, студитські монастирі продовжують активно діяти і розвиватися як на українських землях, – в Уневі, Львові, Колодіївці та Івано-Франківську, – так і на поселеннях: в Маріно (Італія), Вудстоку та в один час Оранджвіллі (Канада).

*Східні вітки
західніх монаших
Чинів та
Згромаджень*

Перші невдалі спроби

Однією з найбільших заслуг Митрополита є його дієва участь в справі вирішення одного з найважливіших питань успішного налагодження церковного життя в довіреній його пастирській опіці Галицькій митрополії – в справі формації внутрі деяких латинських монаших спільнот окремих відгалужень східного обряду. Починаючи з XVI століття, Українська помісна Церква, як, зрештою, і ціла Католицька Церковна Спільнота безуспішно працювала над вирішенням цієї надважливої проблеми.

Одну з перших спроб у цьому напрямку здійснили монахи Домініканського чину у Східній Вірменії ще в першій половині XVI століття. Від самого її початку ця ініціатива була дуже успішною; так тривало до тих пір, поки домініканці не підпали згубній для даної справи, але притаманній багатьом монашим спільнотам Західньої Церкви спокусі майже негайного впровадження в життя політики тотальної латинізації. Після

«внутрішньої революції», піднятої тими ж таки східними вірменськими співбратами, домініканці практично звели нанівець всі спроби своїх попередників приєднати християнський Схід до славної вікової традиції духовного життя в Христі, започаткованої їхнім святим засновником. Подібне сталося і в Галичині, в часі, коли на місцевому митрополичому престолі сидів владика Іпатій Потій, але тут справа почала рухатися в цілковито протилежному напрямку: українські східні домініканці, замість того, щоби сформулювати всередині цього величезного Чину відокремлену українську гілку, повністю златинізувалися. З часом, історія цілковито затерла й самі сліди їхнього коли-небудь існування.

Редemptористи (= Чин Найсвятішого Ізбавителя)

В часі здійснення своєї пастирської візитації поселень українських католиків східного обряду на американській землі Митрополит завжди знаходився в товаристві о. Ахіллеса Деляре, котрий належав до чину Найсвятішого Ізбавителя. Цей священник був першим іноземним місіонарем для українців Канади. Свого часу латинський архієпископ канадської провінції Принс Альберт попросив у провінційного настоятеля Бельгійської віце-провінції Редemptористів, аби той дозволив кільком отцям поїхати до Канади для ведення місійної праці серед численних емігрантів з країн Східної Європи – українців, чехів, словаків, угорців... Коли останній звернувся з подібним проханням до о. Деляре, той зразу ж погодився, ставлячи перед своїм настоятелем одинокую вимогу – перш, ніж відбути до Канади, він бажав вивчити мову того народу, серед якого йому в майбутньому доведеться працювати, та прийняти східній обряд.

Митрополитові дуже сподобалося це відношення молодого редemptориста до своєї майбутньої пастви і в його голові зразу ж виникла ідея створення української вітки цього ла-

тинського чину Редемптористів.

В червні 1912 року в Римі зустрілися митрополит Андрей, Генеральний Настоятель ЧНІ та Настоятель Бельгійської віцепровінції оо. Редемптористів. Ідея кир Андрея припала до серця латинських ченців, охоче прийняли вони і його пропозицію в скорому часі приїхати до Галичини та оселитися на побут в Угнівському монастирі. Тоді ж було вирішено про заснування окремої Української віцепровінції ЧНІ. Вже в травні 1913 року було заключено спеціальну угоду між Митрополитом та Настоятелями Чину, а в 1914 році її було формально ратифіковано Священною Конгрегацією в Справах Поширення Віри. Отже, 21 серпня 1913 року два флямандські редемптористи, оо. Йосип Схрейверс та Гектор Кінцінгер, щасливо прибули на українську землю та оселилися в невеличкому Угнівському монастирі, котрий раніше належав чину Василіян. Дещо згодом до цих перших бельгійських «ластівок» ЧНІ долучилися і інші отці та брати, щоби своєю дієвою присутністю підтримати розвиток цього славного місійного згромадження на території України.

В часі ведення воєнних дій першої світової війни отці Редемптористи мали чудову нагоду повернутися на свою Батьківщину та не наражати себе на небезпеку загибелі від рук солдатів тої чи іншої воюючої сторони, але вони вирішили залишитися на цій гостинній землі Галичини, котра стала для них ніби другою Вітчизною, посеред українських вірних, місійній праці між якими вони пожертвували все своє життя. В ці тяжкі часи воєнних лихоліть їх було вигнано з їхнього монастиря, але вони розійшлися по всій Галичині, добровільно здійснюючи духовну обслугу вірних тих численних парохій, котрі з тих чи інших причин втратили у вирі подій своїх пастирів. Після закінчення війни, «українські» оо. Редемптористи знову повернулися до своєї колиски: затишного Угнівського монастиря, а незабаром до нього потягнулися і численні вервички вже корінних, українських кандидатів. Багато світських священиків, а також і значне число студентів Богословії,

висловили своє бажання вступити до цього славного Чину.

Тоді Митрополит, котрий пророчо бачив величезний розквіт східньої вітки цієї латинської Конгрегації, ще в 1918 році подарував ченцям ЧНІ величний резиденціальний комплекс у Збоїськах, але з огляду на військовий час отці і брати змогли переселитися туди лише після підписання мирної угоди між конфліктуючими сторонами. Будівлі було згодом переоблаштовано під студентат, в якому в 1938 році жило і навчалось понад 120 новиків. В 1922 році, саме з ініціативи чину Редемптористів було знову відновлено в Галичині традицію проведення систематичних Місійних наук для парохіян. В 1937 році оо. Редемптористи заснували власний новіціят (його будівлі було зведено у Голоску, біля Львова). В цьому ж році отці і брати ЧНІ почали активну працю і на ниві унійних змагань, стаючи на цьому поприщі вірними соратниками Митрополита. Вже з 1929 року вони встановились на Волині, заклавши в Ковелі тривкі підвалини своєї плідної праці між нез'єдиненими Росії в майбутньому. В 1931 році було висвячено першого українського єпископа-редемпториста східнього обряду. Ним став Блаженний священномученик Миколай Чарнецький, котрий після тривалого ув'язнення в сибірських таборах помер в опінії святості у 1959 році (беатифікований папою Іваном Павлом II 27 червня 2001 року). І якби не початок другої світової війни, вони, напевне, стали би найбільш численним монашим Згромадженням Української Греко-Католицької Церкви. Але навіть і тепер, після лише 10 років з часу проголошення незалежності України, вони є однією з наймогутніших чернечих інституцій УГКЦ, а багато з них було піднесено навіть до єпископської гідності.

Єзуїти

Роздумуючи про можливості розгортання католицької місії в Росії, Митрополит прагнув максимально задіяти в ній корінних російських священиків, котрі перейшли вже або в найближчому перейдуть з православ'я на католицизм. Але в зв'язку з цим виникала нова поважна проблема – слід було належним чином подбати про відповідну «переорієнтацію» в основному малоосвіченого російського кліру, не кажучи вже і про створення цілої системи духовної формації нових священичих покликань. Окрім того, варта би було не занедбувати і від самих уже початків звернути особливу увагу на проведення широкомасштабної загальноосвітньої католицької акції для молоді та підростаючого покоління взагалі. Застановляючись над тим, в який спосіб можна було би знайти якусь розв'язку і порадити собі у вирішенні цього нелегкого завдання, кир Андрей задумав звернутися за допомогою до тих вже існуючих в «латинському» католицькому світі монаших Чинів і Згромаджень, члени котрих були в особливіший спосіб приготовлені для здійснення саме такої пасторальної діяльності. Вибір галицького Владики зупинився на оо. Єзуїтах, саме їх бажав він покликати собі на допомогу в праці задля повернення Росії. В 1917 році, очікуючи в невеличкому швейцарському містечку Айнзідельн на отримання візи для в'їзду на територію Італії, Митрополит написав один з двох своїх меморіалів, – що їх він намірявся вручити Святішому Отцеві при зустрічі, – під назвою «Про необхідність створення східних відгалужень уже існуючих латинських монаших Чинів та згромаджень», в якому коротко і змістовно виклав суть речі, її актуальність в даний період часу та способи її втілення в життя. Окрім цього, тодішній генеральний настоятель Товариства Єзуїтів о. Володимир Ледоховський був одним з кращих товаришів Митрополита, тому ні для кого не буде дивиною, що вони вже не раз обговорювали можливість та необхідність створення східної вітки цієї славної чернечої Ін-

ституції з метою проведення інтенсивної унійної діяльності на теренах Росії та України. Але спершу треба було законним чином виправити деякі нормативні положення Конституції Єзуїтів, які вимагали від кожного східного католика, що бажав вступити в Товариство, обов'язкового переходу на латинський обряд. Ну що ж, сказано – зроблено.

Вже в 1929 році настоятелі Товариства Єзуїтів на своїх загальних зборах спільно обговорили цю справу та постановили не вимагати зміни обряду від кожного східного католика, котрий в майбутньому вступатиме до його рядів. Більше того, на цих же зборах було прийнято також і постанову, у відповідності до якої кожному єзуїтові без жодних перешкод дозволялося на здійснення переходу на східній обряд. Таким чином, перший крок було успішно зроблено.

Ідею створення східної вітки Єзуїтів було запропоновано на розгляд та потвердження Святішому Отцеві Бенедикту XV, але в зв'язку з веденням на обумовленій території запеклих воєнних дій, він утримався від прийняття будь-якого рішення у цій справі. З плином часу про цей проєкт митрополита Шептицького було і зовсім призабуто.

Але коли після смерті папи Бенедикта XV його було у 1922 році знову передано на розгляд нового понтифіка, Пія XI, той з ентузіазмом та радістю підтримав цю думку кир Андрея і промовив: «Однозначно, слід вперто та наполегливо настоювати, аби ця ідея була якнайшвидше впроваджена у життя!»

Справа «усхіднення» єзуїтів була здійснювана без особливого розголосу, таємно. Так, зокрема, провінційний настоятель Французької провінції Товариства о. Карл Буржуа з Парижу в короткому часі досконало оволодів російською мовою та перейшов на східній обряд, аби з більшим успіхом присвятити себе харитативній праці з місцевими російськими емігрантами. Пізніше він переїхав до Польщі, в маленьке провінційне містечко Альбертин, де оо. Єзуїти отримали в подарунок скромну хатину та невеличкі посілости. Місцеві отці повинні були здійснювати душпастирську опіку та адміні-

страцію трьох сусідніх парохій – в мм. Альбертині, Синковіч та Вільно. Там же ними було з часом засновано Малу Семінарію, в якій навчалоя, звичайно, десь зо п'ять кандидатів до священства. Але, на превеликий жаль, цей невеличкий острівець східньої літургійної культури посеред суцільного латинсько-польського моря вже самим своїм існуванням викликав роздратування польського кліру, а тому о. Карл був змушений згодом залишити цю свою діяльність в якості східнього місіонера-єзуїта. Та вже його наступник на цьому поприщі, котрий потрохи, але все ж таки зумів впоратися з цією ворожо налаштованою до всього східнього антипатією місцевого духівництва, спромігся не тільки успішно продовжувати розпочате о. Буржуа діло, а й навіть перетворити Малу Семінарію на Велику. Проте майбутній прихід радянської влади та її наступне панування на цих землях повністю знищать ці перші плоди кропіткої праці східніх оо. Єзуїтів.

Впродовж тривалого періоду часу, Товариство Єзуїтів ще не раз засновуватиме свої різноманітні Місії в Болгарії, Греції, Румунії та інших країнах Східньої Європи, в яких працюватиме в різні часи майже 100 найкращих його членів, котрі всім своїм життям намагатимуться впровадити в життя ідею братнього зближення Східньої та Західньої Церкви. Але з якихось нам невідомих причин їм ніколи не вдалося відкрити своєї Місії на Україні, саме тут, де їх так хотів побачити митрополит Андрей. Дивно, але факт.

Салезіяни св. Івана Боско

Митрополит Андрей, безсумнівно, обговорював та радився з іншими єпископами своєї церковної провінції стосовно справи створення внутрі західніх монаших згромаджень нових віток східнього обряду, члени яких повинні би були взяти на себе всі труднощі почесного уряду «католицьких просвітителів» європейського Сходу. Кир Андрей просив своїх спів-

братів в єпископському служінні підтримати його в цьому починанні та дієво допомогти йому достойно та успішно завершити почате в Бозі діло. Відповідаючи на цей заклик Митрополита, ординарій Перемиської єпархії Української Греко-Католицької Церкви владика Йосафат Коциловський вирішив вислати до італійського міста Торіно кількох прагнучих цілопальної самопосвяти Богові юнаків, доручивши їхні душі вмілому та досвідченому проводові місцевих оо. Салезіян. З української сторони за процесом духовної формації та виховання хлопців повинні були слідувати катехит Перемиської Гімназії о. Петро Голинський та канонік Перемиської Консисторії о. Василь Гриник.

Ще в недалекому минулому траплялося так, що багато української молоді вступало на новіціят до польських оо. Салезіян; але за «звичаєм» того часу майже всі вони залишали батьківський східній обряд та повністю златинізовувались. Саме через те цих два церковні достойники Перемиської єпархії, подивляючи ті численні добрі діла, що їх творили сини св. Івана Боско в середовищі католицької молоді, заручилися підтримкою та благословенням свого єпископа-ординарія і звернулися до Святішого Престолу й, за посередництвом апостольського нунція у Варшаві, Монс. Мармаджі, до Головного Заряду оо. Салезіян, щоби українським кандидатам було дозволено проходити в Торіно салезіянський новіціят, вступаючи по закінченні навчання до цього славного Згромадження і перебуваючи в ньому опісля з правом заховування всіх приписів літургійного життя свого власного обряду. Відповідь салезіянських настоятелів не забарилася – тож вже в 1932 році перша група молодих українських хлопців, близько десятки чоловік, вирушила до Італії.

Коли Митрополит дізнався про цю ініціативу владика Йосафата, то його радості не було меж. Він почав часто надсилати до цих молодих українських кандидатів, котрі жили і вчилися тоді в одній з салезіянських обителей в Івреї, свої палкі та сповнені надхнення і заохоти, заклику до витривання і муж-

ності листи. Їх рядки ще й зараз ніби дихають тим величезним бажанням Митрополита задіяти молодих українських духовних синів св. Івана Боско не тільки працею з молоддю краю, але й на унійному поприщі. Чого вартий хоча би один цей невеличкий витяг з його листа від 23 грудня 1938 року:

«Я велично торжествую і, безмежно радіючи, дякую Всемогутньому Богові, що святий Іван Боско, перебуваючи вже там, у небесних Його оселях, таки згадав і про нашу країну, чому потвердженням є саме ви, і то – потвердженням численним. Яке величезне поле для праці простягається перед синами цього святого на землях, скроплених кров'ю святого Йосафата! Я вважаю це великим діянням Божої благодаті, якої Господь сподобив мене, – бачити вас працюючими з метою втілення в життя найбільшого Христового заповіту: щоби всі були одно!»

Ця ж ідея присутня в листі Митрополита від 30 січня 1942 року, в якому він, висловлюючи своє сподівання на можливість особистої зустрічі з настоятелями Салезіянської спільноти, говорить про своє бажання обговорити з ними і можливості задіяння молодих отців та братів Згромадження в праці між нез'єдиненими:

«Ваш лист надзвичайно зворушив мене, я чуюся насправду щасливим, бачачи, що ви зростаєте численно все більше і більше. Тішуся я і з того, що ви без вагань виявляєте свою готовність проводити працю між нашими православними братами в Україні. Ваше Згромадження і дійсно може дуже багато причинитися для успішного здійснення справи міжцерковної унії. З вашого листа слідує, що ваші настоятелі висловили бажання заснувати кілька салезіянських домів східного обряду і на території України і що саме в цьому обряді ви повернетеся, щоби працювати серед нашого населення. Я міркую, що подібну роботу ви могли би здійснювати і поміж нашими православними братами, котрі з великим задоволенням приймуть справжню працю місіонера та розумний і виважений вчительський провід з рук своїх спів-

вітчизників. Адже той, хто притримується одинакового з ними обряду, вважається ними своїм. В межичасі ж, ви можете на правду зробити багато через ваші ревні молитви та через вашу готовність принести себе в цілопальну жертву Господеві: ми добре знаємо, що без цієї готовності не можна досягнути нічого».

Будучи, по духу своєму, надзвичайно близький до сучасної йому молоді, Митрополит чудово розумів її потреби; саме тому він був цілком свідомий тієї важливої ролі, що її повинні були відіграти своєю появою в Галицькому суспільстві українські сини св. Івана Боска – їхня діяльність могла завдати нищівного удару по тому бракові правдиво християнської освіти і виховання, котрий виник внаслідок масивної антирелігійної пропаганди, розгорнутої більшовицьким режимом. Саме тому митрополит Андрей закликає їх не зважати в своїй наполегливій праці на ті труднощі, котрі, безумовно, виникнуть на самому її початку, як тільки молоді українські салезіяни повернуться до своєї Батьківщини (лист від 18 березня 1942 року):

«Щиро вдячний вам за ваш лист із повідомленнями про баше життя. Радію вже від самої думки про те, що одного дня бачитиму бас при роботі в Христовому винограднику – і тут, і там, по всьому Сході. Перед вами стоїть велике і шляхетне завдання: врятувати від зарази більшовизму мільйони нашої молоді, вихованої в атеїстичних школах... У вашій праці вам прийдеться здолати труднощі, сотки разів важчі від тих, які ви тільки можете собі уявити. Перед вами і нами велике майбутнє, але шлях до нього лежить через самопожертву, самовідречення, а часами навіть і через смерть. Ви, мабуть, уже чули про японські “живі торпеди”? Ми також маємо величезну потребу в цій зброї, завдяки якій ми могли би успішно перемогти “князя світу цього”. Ох, щоб тільки ви могли стати цією могутньою зброєю!»

На превеликий жаль, до наших днів дійшла лише невелика частина переписки галицького Митрополита з українськими салезіянами, переважною більшістю вона згоріла в часі

нищівного бомбардування Торіно літаками німецької авіації в часі другої світової війни. Було би надзвичайно цікаво тепер ще раз могли перечитати ті листи в світлі тієї батьківської любові, що з нею відносився кир Андрей до молодих салезіянських послушників, готових пожертвувати свої життя для праці з українською юнню.

Перші салезіяни-українці вже вирушали в дорогу до рідної країни, коли стало відомо, що їх Батьківщина опинилася під владою комуністичного режиму. Релігійне положення українців–католиків, що з тих чи інши причин в часі воєнного лихоліття емігрували до країн Західної Європи, було критичним, з огляду на повну їх відірваність від пильної та турботливої духовної опіки з боку Церкви-Матері. Багато українських військовополонених не хотіли повертатися до рідних домівок, боячись за власне життя: адже уряд Сталіна міг звинуватити їх у зраді Вітчизни та розстріляти або відправити на заслання в Сибір. Яким же чином було можливо організувати для них душпастирську опіку? Було вирішено заснувати в містечку Люрї у Франції Українську Малу Семінарію, де могли би проходити необхідний початковий священичий вишкіл молоді українські кандидати в священики. В 1951 році така семінарія розпочала свою діяльність. Пізніше її осідок було перенесено до Кастельгандольфо в Італії, де вона перебула аж до 1959 року, в якому її було, на цей раз вже остаточно, перенесено до Риму. Саме тут впродовж довгих років успішно функціонувала «кузня кадрів» для нескореної Української Греко-Католицької Церкви. Опіки над Малою Семінарією та її питомцями було доручено саме оо. Салезіянам, котрі і провадили її життям і діяльністю аж до 1996 року – року, коли її, з огляду на здобуття Україною державної незалежності і на можливість законного існування на її території структур Української Греко-Католицької Церкви, було закрито. Послужний список цього навчального закладу великий: двоє з її вихованців стали єпискоми Української Помісної Церкви, а понад 110 її випускників успішно працюють душпастирями посеред українського на-

селення в багатьох куточках нашої Плянети. На сьогоднішній день число українських салезіян східнього обряду перевалило вже за позначку «п'ятдесяти»; і ця їхня кількість з року в рік продовжує невпинно зростати. Вони невтомно трудяться сьогодні і посеред молоді на теренах своєї Батьківщини, такої далекої, чужої та недоступної їм в часах засилля на цих землях безбожного комуністичного режиму. Мрія митрополита Андрея здійснилася – українська юнь зростає в християнських чеснотах під пильним наглядом славних духовних дітей великого св. Івана Боско.

Літургійна реформа

Проблема однообразності

Для Римської Церкви, котру загально називають також Західньою, досягти однастайності щодо зовнішньої форми літургійного Богослуження з усіма його рубриками, приписами та церемоніями було набагато легше, аніж для її Східньої Посестри. Папі Пієві V належить заслуга здійснення в ній літургійної реформи у відповідності з духом рішень Триден-тійського Собору.

Для церковної ж спільноти Сходу досягти такої однастайності в поглядах на літургійне життя Церкви було набагато важче, оскільки духовний лідер східних християн – Патріярх грецького Константинополя – не мав подібного Римським папам на Заході беззаперечного церковного авторитету. Як би там не було, але про деяку уніформність літургійних чинностей на Сході можна вже говорити, починаючи від часу винайдення друкарства. Величезний внесок у цю архиважливу для здорового життя Церкви справу зробила і літургійна реформа, проведена свого часу московським патріярхом Ніконом. В його післяреформних виданнях богослужбових книг наводиться величезна кількість різноманітних варіантів тої чи іншої обрядової чинності, причому ці текстові варіанти або видозміни

рубрик часами вражають своїми розмірами. Стосовно зовнішнього боку того чи іншого священнодійства, то тут уже існувала більш-менш викристалізована та усталена впродовж багатьох віків певна його форма, а от у випадку тексту відправ все було цілком навпаки, бо безконечна кількість варіантних видозмін могла збити з пантелику навіть найдосвідченішого літургіста. Виразні сліди найбільшої однозгідності можемо добачити лише в рубриках вершення релігійних церемоній.

Ще в XIV столітті грецький патріарх Філотей Кохінас звелів опублікувати книгу загальних рубрик для вершення тих чи інших Богослужінь, – так званий Діатаксіс, – котра впродовж кількох віків була в широкому вжитку майже всіх церковних спільнот християнського Сходу. Цим виданням, – чи, властиво, його слов'янським перекладом, – радо послуговувалися і священники Української Помісної Церкви.

Винахід книгодрукування дуже позитивно відбився на справі устійнення та уніформності літургійних текстів, оскільки давав змогу отримувати зразу ж велику кількість примірників тієї ж самої книжки – примірників, з яких із задоволенням користали пізніше численні парохі на території величезних церковних провінцій. І якщо, наприклад, в тридцяти храмах тієї ж самої дієцезії для вершення Богослужіння використовувалися ті ж самі літургійні видання, то можна зовсім певно стверджувати, що літургійне життя цих тридцяти парохій було майже однаковим в його зовнішньому прояві. Аж до початку XX століття печатням Венеції належала провідна, майже монопольна роль на друк коштовних літургійних видань, а переважна більшість богослужбових текстів візантійської обрядової традиції мала своїми авторами греків слов'янського походження. З часом змінився і сам підхід до проведення літургійних реформ: замість того, щоби докладно вивчити і ретельно попрацювати над оригінальними грецькими рукописами, їх протагоністи досліджували лише друковані ким-небудь та коли-небудь тексти.

Іншою подією, котра позитивно вплинула на сам хід та

проведення літургійної реформи східної літургії, була ревізія (перегляд) Богослужбових текстів, що його здійснив у XVII столітті московський патріарх Нікон (1652-1657). Він дослідив та порівняв між собою не тільки грецькі рукописні літургійні тексти, а й співвідносні їм слов'янські тексти пізніших венетіанських видань. На жаль, проведена патріархом Ніконом реформа та її вислід – опрацювання та вироблення єдиного для всієї Церкви Службника та інших літургійних книг – призвели до виникнення величезного та відчутного і досі розколу в лоні цієї церковної спільноти. Старовіри (старообрядці) – фанатики-традиціоналісти – не прийняли цього «нововведення» і обрали за краще залишитися відданими стародавній літургійній традиції. Понад двадцять мільйонів вірних покинули ряди Російської Церкви та, утворивши власну ієрархічну драбину, згодом оформилися в нову релігійну спільноту.

З початком масового видання власних Богослужбових книг Москва стала диктувати свої умови всім східним християнам, котрі в той чи інший спосіб перебували в духовній чи матеріальній від неї залежності. Насильно приєднана свого часу до Московської Церкви Київська митрополія була змушена майже повністю прийняти ці нововведення до старовинного і самобутнього київського обряду. Більше того, навіть священники Католицької Церкви, перш ніж у їхньому вжитку з'явилися аналогічні видання Почаївської типографії чину Василіян, радо користали з їх російських співвідносників.

Гібридизація обряду З'єдиненої з Римом Церкви

Літургія Української Помісної Церкви, після підписання нею умов Берестейської унії, під впливом різноманітних чинників зазнала відчутних змін. Широко відомий київський митрополит Петро Могила – православний за віросповіданням, але надзвичайно близький до католицизму за своїми поглядами, значною мірою завдяки своєму навчання в най-

кращих тогочасних школах католицького Заходу, – зредагував Великий Требник, який побачив світ у 1646 році, за рік після смерті автора. В його рубриках знайшли своє застосування і величезна кількість різнорідних латинських церемоній та обрядових дійств. Але, з іншої сторони, владиці Петру вдалося успішно пристосувати ці нові для східного обряду положення та норми з самотутнім духом останнього. Він не припустився тих багатьох помилок, в які впали пізніші «реформатори» (що їх краще було би означити відповіднішим словом – «латинізатори»), намагаючись максимально наблизити зовнішній літургійний вираз віри своєї Церкви до «загальнокатолицького», тобто латинського зразка. Наступники митрополита Могили не спромоглися ні на що інше, як на елементарну та низькосортну, цілковито позбавлену якого вишуканого естетичного густу та відкрити гібридизацію старовинного літургійного дійства Київської Церкви, котра з цим почала відчутно втрачати свою первісну самотутність.

Цей переінакшений обряд вперше з'явився у вжитку Української Церкви у XVII столітті, а вже через неповних сто років його розвиток та поширення досягло критичної точки. Його авторами були ті священники та члени чернечих інституцій, котрі після довгих років навчання в Римі, в колегіях та університетах, де ректорами були латинські священники та монахи, поверталися додому з цілком інакшим образом літургійного мислення, повністю златинізованими. Їхнім одиноким прагненням було: наблизити візантійсько-український обряд до літургійного обряду Західної Церкви, шляхом впровадження до різноманітних його Богослужбових відправ елементів відповідних латинських церемоній. З часом подібним духом «літургійного реформаторства» просякла значна частина українського духовенства та передова українська шляхта, що навчалася і виховувалася в польських школах та університетах, де мали змогу вступити в тісний контакт зі своїми ровесниками латинського обряду, – новоспечені «вдосконалювачі обряду» хотіли перевести все на латинський кшталт

або, принаймні, максимально наблизити обряд своїх батьків до західньої «диковинки». Одиноким прошарком суспільства, котрий все ще залишався вірним релігійній традиції рідного народу, було селянство та нечисленний та вбогий робітничий клас.

Якими ж були ці гібридизми, що їх було запроваджено до літурійного життя Української Помісної Церкви раптом якихось там п'ятдесят років після підписання Берестейських угод? Адже Святіший Престол запевнив усіх вірних-католиків Української Церкви східнього обряду, що вони матимуть всі права та можливості для збереження та плекання своєї власної літургійної традиції. Що ж трапилося? До моменту підписання Берестейської унії Божественна Літургія в Українській Поміській Церкві служилася, звичайно, в суботу та в недільний день. Окрім того, відправа Служби Божої була питомою і для всіх великих свят церковного календаря. Але в же в короткому часі після подій 1596 року служіння Таїнства Пресвятої Євхаристії стає мало що не щоденним. Для торжественної відправи цього богослуження священник повинен був користуватися принаймні чотирма книгами: Служебником (звідки він брав текст самого чинопослідування), Євангелієм (ця книга повинна була завжди знаходитися перед ним на вівтарі), Апостолом (звідки бралися уривки для рядових та праздничних передєвангельських читань) та Часословом або, з-грецька, Орологієм (в ньому знаходилися всі інші змінні частини Богослуження: наприклад, тропарі і кондаки восьми недільних гласів, піснеспіви в честь окремих святих тощо). Для «новітніх реформаторів» літургійного обряду Східньої Церкви на українських землях цього було забагато, їм захотілося послуговуватися при Богослуженні тільки однією літургійною книгою. А тому незабаром (а точніше – у 1683 році) світ побачило нове й досі незнане видання Гроттаферратської обителі – новий Служебник, різновид і по формі майже точна копія Римського Мессалу, – книга зручного в користуванні формату, в котрій містилися чинопослідування Часів, тексти всіх трьох Бо-

жественних Літургій...

Вівтарі храмів від того часу, у відповідності до духа запроваджуваних інноваторами реформ, повинні би були прибрати не кубічної форми, як раніше, а форми паралепіпеда; до того ж, їх плянувалося тепер розміщувати не в центрі святилища, а споруджувати безпосередньо вмурованими в зовнішню стіну церковної будівлі, що, в свою чергу, повністю унеможливило священикові здійснення Великого та Малого Входів на Літургії згідно з приписами східних рубрик. Чин Проскомидії, що його, звичайно, здійснюють перед початком Божественної Літургії на спеціальному невеличкому столику (названому з цієї нагоди проскомидійником), розташованому зліва від центрального престолу у вівтарі, повинен був відтепер звершуватися безпосередньо на головному престолі. Оскільки відправа Служби Божої стала коженденним явищем, то все більшої «популярності» серед духівництва та простих мирян почало набувати так зване «тихе» (тобто читане) її служіння. Більш величні і торжественні співані відправи, традиційні для східного літургійного дійства, відійшли ніби на другий плян.

Але найбільшої шкоди з боку прихильників теорії (і практики!) поступової модернізації візантійського обряду (читай: його пристосування під західню літургію) самотня традиція спільних загальноцерковних Богослужінь Київської Помісної Церкви зазнала у XVIII столітті. В ньому було майже повністю втрачено один з найхарактерніших для східного літургійного Богослуження штрихів – сослужіння священиків при відправі Євхаристійного Таїнства. Цей звичай заледве залишився недоторканим у випадку відправи Божественної Літургії у Великий Четвер. В церквах, де вівтарі були примуровані безпосередньо в зовнішню стіну храму, більше не споруджувалося традиційних для грецьких церков іконостасів. Все частіше й частіше в таких храмах замість хору можна було почути орган. Самі жертвенники таких церков втратили свою сакральну простоту, притаманну літургійній практиці візан-

тійської Церкви – тепер вони просто вгиналися від величезної маси цілком посторонніх і непотрібних для відправи Служби Божої предметів: від численних підсвічників чудернацької форми – і до штучних квітів у коштовних вазах. Нерідко можна було спостерігати під час відправи, як хтось із прислуги, сліпо наслідуючи рубрики своїх західних співбратів латинського обряду, у визначені моменти дзвонив у спеціально зберігувані для таких okazji у храмах дзвіночки. Дехто запровадив навіть звичай обрізування полів дальматики чи стихаря, щоби вони все більше походили на відповідні літургійні вбрання латинського кліру. Візантійський церковний календар змушений був перейняти багато праздників окремих святих Західної Церкви, латинські побожності та девоційні приватні практики заповнили простір публічних форм східнього Богочитання... В 1759 році дійшло навіть до публікації окремого Мессала з рубриками для «тихого», тобто «читаного» служіння Божественної Літургії, в якому було зазначено навіть такі нечувані на Сході речі, як коли і як переносити самий Служебник з правої частини престолу на ліву та як складати руки в той чи інший момент відправи. На білоруських землях, котрі входили у цей період часу до Київської митрополії, іконостаси майже всі були демонтовані повністю.

Надзвичайно причинився до справи дедалі більшої латинізації східнього обряду у вжитку українських католиків і скликаний на 1720 рік до Замостя синод Української Греко-Католицької Церкви. Він офіційно запровадив до її літургійного церковного обиходу чотири наступних «нововведення»: заборона вживання губки в часі Євхаристійного Богослужіння (нею обтиралосся дискос від невеличких крихт Переєстествленого Хліба, котрі залишалися на ньому після ламання); заборона вливання теплоти до Євхаристійної Чаші перед причащенням вірних; обов'язок покривання престолу трьома покривами замість двох (як це, звичайно, робилося перед «реформою»), заборона дияконові змішувати воду і вино в чаші перед Причастям вірних.

Митрополит та літургійна реформа

Ще задовго до митрополита Андрея один з його родичів та попередників на єпископській катедрі, отримавши на це спеціальний дозвіл та благословення апостольського престолу, поручив тогочасному протоархимандритові оо. Василян Полікарпові Филиповичу приготувати прототип зреформованого зі збереженням основних принципів східної літургійної думки тексту Служби Божої. Однак ця ініціатива так і залишилася тільки чистою теорією.

Свого часу, у ХІХ столітті, коли українське суспільство почало раз за разом сколихувати хвилі пробудження національної самосвідомості, значна частина українського кліру, вкрай невдоволена існуванням в обряді Української Помісної Церкви величезної кількості літургійних гібридизмів, котрі поважно шкодили збереженню та розвитку питомої для цієї Східної Церкви літургійної традиції, звернули свій погляд в сторону Росії та її своєрідної світської та релігійної культури світосприйняття, – і це було надзвичайно небезпечно, перш за все, для самих українців. На превеликий жаль, новітні реформатори літургійних чинностей Української Церкви, в переважній своїй більшості були переконаними противниками використання взагалі будь-яких елементів обрядовості Західної Церкви, більше того, сталося так, що обидва ватажки цього руху – Кирило Терлецький та Іван Наумович – вкінці-кінців і самі перейшли на «православ'є». Більш ніж коли реальною в історії Української Церкви постала загроза релігійного сепаратизму. Навіть і сам тогочасний львівський митрополит, Йосиф Сембратович, явний русофіл, повинен був, на вимогу австрійського уряду, податись у відставку та вийти на емеритуру. У 1882 році його, щоправда, було запрошено до Риму, де, на прохання Священної Конгрегації в Справах Поширення Віри, він очолив спеціальну Комісію, основним завданням якої було проведення перегляду та виправлення всіх існуючих на ту пору у вжитку Української Уніятської Церкви

літургійних текстів. Подібна Комісія, як паралельна попередній структура нижчого рівня, була покликана до праці і в самому Львові, однак результатом її праці була повна відсутність будь-яких конкретних напрацювань для розв'язання цього важливого питання.

Саме митрополита Андрея обрало Боже Провидіння, щоби він став на чолі проведення подібної реформи, котра повинна би була стати воістину важливою віхою в історії розвитку українського церковного життя. Спочатку він був досить консервативний у своїх поглядах, адже ж треба було нагально і невідкладно раз і назавжди очистити обряд Української Греко-Католицької Церкви від тих різноманітних обрядових гібридизмів латинського зразка, котрі прокралися до нього за останній час, відколи Україна знову визнала себе духовно поєднаною з Апостольським Престолом. Це його початкове несприйняття необхідності таких радикальних перемін добре проглядається в тій невеличкій рецензії, що її він надіслав до о. Кирила Королевського, який в своїй широковідомій книзі «Уніятизм», обстоює ідею повернення Української Церкви до її автентичної літургійної традиції та піддає гострій та нищівній критиці не тільки тих, хто первонаочально запровадив елементи латинських Богослужінь в літургійну практику українських греко-католиків, але і тих, хто з тих чи інших причин повинен був перейняти, поширити та закріпити цей звичай:

«Ти написав цю книгу, не маючи в твоєму серці навіть маленької іскорки любові. Адже багато людей з Холмщини та Білорусії постраждали аж до крові задля того, щоби затримати в літургійному житті своєї Церкви звичай застосування дзвіночків під час служіння Божественної Літургії, а також спосіб прийняття Св. Причастя навколішки та супроводжувати свій спів на прославу Бога грою на органі».

Але вже через невеликий проміжок часу кир Андрей різко змінив свою думку стосовно даного питання. Справа повернення Української Греко-Католицької Церкви до традицій своєї автентичної, «чистої» обрядовості набрала в його очах ко-

лосальної важливості і значіння в пов'язанні до його бажання якимось способом наблизити між собою нез'єдинену Церкву Москви та Апостольську Столицю у Римі. Цілковито неприємним було проповідувати ідею рівноправної Церковної єдності, застосовуючи на практиці обряд, який лише своєю назвою залишався би східним. На кожний аргумент в підтримку справи об'єднання Церков, що його наводив би він православної стороні під час подібних переговорів, вони незмінно відповідали би своїм контрвипадом, відкинути який було би неможливо: «Зблизитися та досягти примирення з Церквою Риму означає повністю втратити власну релігійну самобутність!»

Саме це було основним мотивом, котрий змусив Митрополита переглянути свої погляди стосовно літургійного обряду Української Греко-Католицької Церкви та розпочати роботу по поверненню йому його первозданної чистоти, а Українській Церкві – первної літургійної однастайності. Паралельно з цим, кир Андрей вимагає від своїх монахів-Студитів точного дотримання всіх літургійних рубрик і абсолютного заховування східнього обряду без впровадження до нього жодних інновацій чи елементів зовнішніх видозмін латинського походження, щоби, коли вони працюватимуть на російській землі, вони не стали «каменем спотикання та скелею падіння» для російських християн, звиклих ставити для себе терміни «католицький» та «латинський» в один і той же синонімічний ряд.

Розпочинаючи цю важливу працю над очищенням літургійних чинностей Української Католицької Церкви східнього обряду, Митрополит повинен був бути дуже пильним та обережним, даючи виразно зрозуміти Апостольському Престолові, що ця його діяльність зовсім не є керована якимось антилатинськими побудженнями або протипольськими почуттями. Але всі ті, хто були попередниками митр. Андрея на цьому поприщі, були, переважно, явними та «зацикленими» русофілами, що перейшли пізніше до лона Російської Право-

славної Церкви, зраджуючи власну присягу на вірність Христові та Його Церкві на землі. Тож чи не була ця затія Митрополита необдуманим та занадто сміливим кроком, що ризикував закінчитися, в кращому випадку, повною невдачею бодай вже самої цієї ідеї?

І відповіддю на це цілком резонансне запитання мало би стати коротесеньке, але рішуче: «Ні!», бо Митрополит чудово знав, що і Святиший Престол у Римі зовсім не є вдоволений тим згібридизованим обрядом, котрий від певного часу використовує для здійснення літургійних Богослужінь Українська Греко-Католицька Церква. В Римі були цілком свідомі того, що ця практика виключно негативно впливає на встановлення і розвиток інтенсивного дружнього діалогу з Православною Московією та є більшою в оці будь-якої Східної Церковної Спільноти.

У 1923 році Священна Конгрегація в Справах Східних Церков дозволила Митрополитові перекреслити всі ті літургійні нововведення, котрі знайшли в ньому своє місце на протязі останніх століть, а також і ті рубрики та текстові зміни, що їх було декретовано Актами Замойського Синоду у 1720 році. Кир Андрей розумів: саме тепер настав догідний час для здійснення літургійної реформи, адже вже сам простий народ, миряни Української Католицької Церкви східного обряду, «втомилися» від засилля у власних Богослужіннях цих латинських обрядових практик. Східні християни загалом набагато краще орієнтувалися в зовнішніх елементах літургійних дійств своєї Церкви, аніж прості вірні на Заході, так що не раз приходило і до поважних згіршень людей, коли священник при відправі допускався якихось неточностей чи помилок, вже не говорячи про дяків, – справжніх спеціалістів і знавців літургійної дисципліни, – які, окрім чудового знання великої кількості мелодій та наспівів (т. з. літургійних гласів), завчали напам'ять всі рухи і слова священника в часі уділення ним тої чи іншої Тайни або відправи різних Молебнів, Вечірень, Утрень і інших Богослужінь. Добре пам'ятаючи про все це, Митрополит

був цілком свідомий того, яким обережним та розважним повинен він бути при впровадженні ним радикальних змін до літургійного обряду Церкви з метою наближення простих вірних своєї провінції до духовності та релігійного світогляду російських православних, не віддаляючи їх ні на хвилину від єдності з Апостольським Престолом у Римі. Саме так, бо в свідомості майже всіх слов'янських народів віра, обряд та національна приналежність були речами, майже невіддільними одна від одної, часто-густо їх могли переплутати навіть з громадянством. Термін «обряд», фактично, був, як на тоді, синонімом слова «національність». Так, кожен католик східного обряду в польському розумінні зразу ж ідентифікувався з українцем, але у випадку його переходу на латинський обряд його зразу ж починали вважати за стовідсоткового поляка. Аналогічно, українські «ультра-патріоти» притримувалися думки, що правдивим українцем може бути лише той, хто декларує себе приналежним до Православної Церкви. Якщо ж цей українець був або ставав греко-католиком, то відноситися до нього треба було, як до зрадника власного народу та ворога своєї Батьківщини. Національність та громадянство українці розрізняли лише і виключно через призму сповідуваного назовні обряду. Будь-який українець міг змінити своє громадянство на, скажімо, польське чи якесь інше, не потребуючи для цього змінювати свій обряд. Іншими словами, якщо українець бажав стати французьким громадянином, то він і надалі міг залишатися християнином Східної Церкви, одночасно залишаючись і українцем. Але будь-який француз, котрий свого часу перейшов на східний обряд, більше не був вважаним за «правильного» француза, оскільки він не був більше католиком західного обряду. Нам тепер є дещо важко зрозуміти цю тодішню ментальність, але Митрополит зумів тоді чудово розібратися в ситуації та глибоко проникнути в спосіб думання своїх вірних. Якщо би він вислав для проведення місійної роботи до Росії священників «чисто» східного обряду, то місцеве населення радо прийняло би їх,

вважаючи їх за своїх, а не за якихось там зрадників чи чужоземних посіпак. Але коли би він послав в Росію людей, східних тільки за назвою, оскільки ними сповідуваний обряд був би майже схожим на латинський, то вони ніколи не прижилися би в цих краях – від них відвернулися би, як від ворогів власної Вітчизни.

Проведенню задуманої Митрополитом літургійної реформи спротивилася незначна частина Василіян, в основному – старших за віком, котрі, навчаючись свого часу у Римі, наскрізь просякли духом такого згібризованого обряду. Натомість молодше покоління монахів чину Василіян, формація яких відбулася вже в період після Добромильської реформи, – ті, котрі вивчали літургійні дисципліни тут, на Україні, повністю підтримували у цьому питанні свого старшого співбрата і Владику. Обидвоє інших українських єпископи-ординарії – перемиський Йосафат Коциловський та станіславівський Григорій Хомишин (беатифіковані Святішим Отцем Іваном Павлом II дня 27 червня 2001 р. Б. в часі його Апостольської подорожі до України) – також були налаштовані вороже, однак вони, безсумнівно, підкорилися би будь-якому зарядженню Ватикану стосовно цієї матерії. Вже в 1905 році під безпосереднім керівництвом Митрополита та при його активній співпраці із спеціально покликанною до цієї роботи комісією було видано новий Служебник, в тексті та рубриках якого розважливо було залишено лише деякі незначні гібридизми, у всьому ж іншому східній Літургії було нарешті привернено її стародавню ошатну величність. Через 24 роки, у 1929, на світ з'явився і новий Требник, приготований для вжитку Української Греко-Католицької Церкви, який слідував тому ж самому літургійному принципіві. Два роки перед тим, під час спільних нарад українського єпископату, було вирішено надіслати до Риму спеціального листа-звернення з проханням розпочати працю над підготовкою та виданням типового (тобто взірцевого) повного видання всіх літургійних книг Української Греко-Католицької Церкви, котрі зобов'язували би кожного

священника притримуватися самотнього раз і назавжди визначеного тексту та рубрик тих чи інших обрядових чинностей. В самій же Галичині було покликано до роботи спеціальну літургійну комісію, що повинна би була підготувати проєкт такого видання, докладно вивчивши попередньо всі пов'язані з цим питання. В період з 1929 до 1930 року Митрополитом було підготовано до друку два інші видання, в тексті та рубриках яких було опущено навіть позначки з вказівками на положення рук при тих чи інших священнодійствах.

В межичасі, чи не кожне періодичне видання – світське або церковне – на перших шпальтах стало приміщувало полемічні замітки прихильників або противників справи очищення східного обряду у вжитку Української Греко-Католицької Церкви.

Вкінці-кінців, Митрополит, разом зі своїми літургістами видав ще й Літургікон, до якого ввійшли наступні чино-послідування: Вечірня, Утрень та всі три Божественні Літургії (св. Василя Великого, св. Івана Золотоуста та св. Григорія Двоєслова або т. з. Літургія Напередосвячених Дарів). Це видання повинно би було стати якоюсь новою точкою відліку, першим результатом здійснення літургійної реформи, однак ця спроба не була одностайно позитивно сприйнятою всіма українськими владиками: кир Григорій Хомишин, кир Йосафат Коциловський та кир Константин Богачевський (єпископ для українців греко-католиків у США) застерегли підлеглий їм клір від використання цього видання для звершення літургійних відправ. Про цю суперечку невдовзі дізналися і в Римі, тож на Україну було спеціально вислано чехословацького редemptориста о. Івана Гудзиму, який в якості Апостольського Візитатора повинен був на місці зорієнтуватися в ситуації та розсудити і примирити обидва ворогуючих табори. Після об'єктивного дослідження цієї нелегкої та запутаної справи Митрополита було повністю виправдано від несправедливих оскаржень та звинувачень, а за спільний текст та рубрики Літургії було вирішено визнати Літургікон 1929 року.

Але найбільше вразила прихильників політики латинізації східного обряду та мотивація, що її навів перед усіма Папський відпоручник: «Для успішного вирішення та втілення в життя справи досягнення так омріяного З'єдинення Церков найбільшою перешкодою виступає латинізація східного обряду, противна духові народів Сходу та бажанню і волі Апостольського Престолу».

На одному з засідань Комісії Кардиналів, яке відбулося 10 січня 1938 року з ініціативи Священної Конгрегації в Справах Східних Церков, було вирішено розпочати роботу над здійсненням перегляду та нової редакції літургійних книг, котрі використовувала в своїх Богослуженнях Українська Католицька Церква східного обряду. До всіх українських єпископів було розіслано звернення-вимогу, яким їх зобов'язувалося не вступати у будь-яку полеміку стосовно даного питання та авторизувалося на використання аж до появи типового видання будь-яких наявних літургійних текстів, навіть тих, котрих передрук здійснювати можна було тільки за дозволом Апостольського Престолу.

Першим наново перередагованим та надрукованим текстом стало чинопослідування Божественної Літургії св. Івана Златоустого (грудень 1940 року), пізніше було здійснено повне видання Службника зі всіма додатками (липень 1942 року), а ще трохи згодом вийшли друком: повний та скорочений (на свята та неділі) Євангеліярій (1943), Апостол з тропарями, кондаками, антифонами та іншими змінними частинами на кожен день (1944), повний Апостол (1945) та два Часослови (1950).

Оскільки редакція та перевидання Требника було досить таки трудо- і часомісткою справою, а цей вид богослужбової літератури був надзвичайно потрібним для задоволення нагальних потреб вірних Української Церкви, то було вирішено здійснити, наразі, його скорочене видання – Малий Требник.

Так як найбільша частина гібридизмів знаходилася в рубриках східних Богослужінь, то в 1944 році з'явився на світ *Чин відправи Вечірні, Утрені та Божественної Літургії за*

рутенською (= українською) реформою. Після першого видання цієї книги, здійсненого в латинській мові, всі наступні його передруки були виконані вже по-українськи.

І накінець, хотілося би зауважити, що літургійна реформа, розпочата Митрополитом та довершена Апостольським Престолом, була позитивно сприйнята священством та вірними цілої Української Греко-Католицької Церкви, за незначними виїмками, коли авторизоване Апостольською Столицею видання приймалося тільки і виключно з послуху перед найвищою Церковною владою. Врешті-решт, було таки досягнуто певної уніформності у зовнішній літургійній дії Української Католицької Церкви східного обряду.

Сьогодні, на віддалі 12 років від проголошення незалежності України та з можливостями вільно визнавати свою віру, не боячись бути запротореним за це до в'язниці, спостерігається незначна тенденція повороту до гібридизації обряду: подекуди прийняття Св. Причастя вірними здійснюється навколішки, не згадується в часі Літургії та інших публічних Богослужень слово «православних», привертається звичай використання дзвоників під час Літургійної відправи... (= речі самі в собі добрі, але не за рубриками ухваленого Службеника). Із-за пастирської второпності та із-за поваги до тих, хто був впродовж довгого періоду часу переслідуваним, а тепер хоче підкреслити навіть на рівні зовнішньої обрядовості своє відмежування від своїх переслідувачів, Церковна влада особливіше не настоює на тому, аби всі ці помилкові, з літургійної точки зору, практики були витіснені відразу. Тільки завдяки наполегливій праці священника по роз'ясненню вірним особливостей та складових частин Богослужень Східної Церкви можна досягнути тієї уніформності обряду, котра царювала в Українській Греко-Католицькій Церкві в часах митрополита Андрея, після проведеної ним літургійної реформи.

*Відповіді
на закиди
православних*

Концепція церковної єдності митрополита Андрея

Бачення галицьким Владикою можливостей та шляхів відновлення втраченої від віків єдності Христової Церкви, його аргументи на підтримку цієї справи та поради стосовно способів досягнення цієї мети – всі ці питання є темою листа-відповіді Митрополита українській православній інтелігенції від 1942 року, в якому він закликає їх висловити власну думку щодо даної проблематики.

Коли митр. Андрей говорить про єдність, то він розуміє її не як єдність повну, стовідсоткову, і блискавичну, «сейже-часну», не як сліпе прийняття духовенством та вірними Православної Церкви всіх догм віровчення та засад і норм морального життя, сповідуваних католиками. Цього можна було би досягнути лише шляхом довгої та кропіткої роботи в напрямку взаємозбагачення та поглибленого вивчення духовних надбань цих обидвох великих традицій християнства. Роль греко-католиків у цьому процесі Митрополит визначав як, так би мовити, «приниження самих себе»: «...коли мова тільки

заходить про справи унії, то ми, греко-католики, зовсім не бажаємо нав'язувати нашим православним братам нашого погляду на це питання чи диктувати їм якісь умови; навпаки, власне ми і будемо тими, хто самотійно і з власної волі підкорить себе їхньому світобаченню; і це відбудеться наступним чином: ми, греко-католики, визнаємо свою залежність від влади Київського патріярха, якщо він, в свою чергу, згодиться приступити до повної єдності у вірі зі Святішим Престолом у Римі, визнавши православною віру, утверджену рішеннями перших Вселенських Соборів та всі відповідні їм постанови наступних Вселенських Соборів, які відбувалися від X століття і до наших днів включно». Ось запропонована ним православному українству формула Церковного З'єдинення: вірні Української Греко-Католицької Церкви готові були підпасти під юрисдикцію Київського патріярха, якщо би він був згідний визнавати у всьому віру Святої Римської Церкви. Пригадаймо собі, що Церква перших століть була єдиною в своєму віровизнанні, святою та апостольською по своїй суті.

Закиди та відповіді

Ось деякі зауваження, що їх надіслали на адресу Митрополита представники православної інтелігенції: 1) якщо Православна Церква повинна з'єдинитись з Римом, вона повинна знову повернутися до лона Католицької Церкви, тобто до Церкви Римо-Католицької, а це на Сході вважали рівнозначним повному та безпосередньому ополяченню; 2) Римська Церква не дотримала своєї обіцянки, що вона була дала українським уніям, щодо збереження їхнього літургійного обряду та самобутніх духовних традицій; 3) унії були насильно змушені приступити до святого з'єдинення з Римом.

Митрополит, в свою чергу, намагався якнайповніше відповісти на ці зроблені йому закиди. Ця його відповідь – це дійсно глобальний, всеохоплюючий аналіз питання церковної

унії з Римом взагалі. У вступі владика Андрей зазначає, що греко-католики розглядають справу поєднання Церков, перш за все, через призму «примирення», натомість православна сторона є цілковито непохитною в своїй зарозумілості, а її відношення до цього питання можна би було коротко охарактеризувати так: «Ми ніколи вам цього не забудемо!» Звертаючись до історичного перебігу фактів, Митрополит пише про період часу від X до початку XVII століття наступне:

«Перш за все, вся ієрархія Київської Церкви, тобто вся Україна та Білорусь підписали документ про цілковиту єдність з Римом щодо питань релігійного віросповідування і постулатів християнської моралі у 1595-1596 роках. Єпископи, які, представляючи клір та вірних власних єпархій, голосували за унію з Римом, робили це щиросердечно, з власної волі, а не з примусу чи по незнанню. Доказом цього може служити небажання підписувати Берестейські угоди з боку єпископів Львова та Перемишля. Як наслідок, слід з повною відповідальністю ствердити, що ця унія була відповідальним під кожним оглядом актом, актом бажаним і свідомим».

Інший закид: Римський папа самостійно і без полагання цієї справи з жодним з Патріархатів Східної Церкви присвоїв собі титул «Верховного Понтифіка», в цей спосіб ставлячи себе вище всіх інших первоієрархів християнського Сходу та Заходу. Відповідь Митрополита, як завжди, була точною і виразною. Без сумніву, Католицька Церква історично складається з п'яти великих Патріархатів: Римського, Константинопільського, Олександрійського, Антіохійського та Єрусалимського: велетенських рівноправних навзаєм первісних церковних провінцій. Але існує багато писемних документів тієї епохи, котрі виразно свідчать про те, що різні Константинопільські Патріярхи свого часу зверталися до Риму з проханням втрутитися у справи їхньої Помісної Церкви та розв'язати ті болючі насувні проблеми, з котрими вони ніяк не могли впоратися самостійно. Натомість немає жодного документу, в якому стверджувалося би протилежне. Як наслідок: не Папа

самостійно вивищив себе понад інших церковних первоієрархів і став на чолі всієї Христової Церкви на землі, а навпаки – саме вони і визнали його видимим главою цієї Божої Інституції. І цього неможливо заперечити, не говорячи вже про те, що роль Церковного Предстоятеля належиться Римському Архиєреєві сама від себе, як наступникові св. Апостола Петра.

Далі в листі Митрополит накреслює схему спільної співпраці в напрямку до досягнення первісної єдності між Православною та Католицькою Церквами. Перше, що потрібно зробити для того, щоби ці спільні зусилля двох сторін увінчалися успіхом, це повністю і безповоротно забути і простити одне одному ті взаємні гріхи і прогрішення, що їх було допущено впродовж останніх 300, 800 чи 900 років. Якщо українці тільки хочуть дійти між собою до якнайповнішої духовно-релігійної єдності, вони повинні дбати про це і працювати для цього в істинно християнському дусі. Територіальна близькість українських католиків та православних, їхнє глибоке взаємопізнання повинні би були виступити активними каталізаторами процесу відновлення єдності між цими двома Церковними Спільнотами. Чому? Та тому що кожен, хто щиро працює для справи єдності, не може робити цього з гаслом: «Ми ніколи вам цього не забудемо!» Слід простити зі серця навіть найглибшу образу, котру коли-небудь довелося пережити. Якщо цього не зробити, то ніколи не бачити українцям не тільки dokonаної унії двох Українських Церков, але ніколи не вдасться досягнути їм навіть звичайної національної єдності, оскільки спільно жити єдиним християнським життям може тільки той народ, всередині котрого панує дух мирного співіснування між його членами.

Іншою дуже важливою точкою цієї переписки митрополита Андрея з представниками української православної інтелігенції було те, що врешті-решт на серйозному рівні було заторкнuto болючої для останніх тематики «догм віри, проголошених Церквою за останні віки, починаючи від часу великої схизми 1054 року, а також їх загального вжитку

Католицькою Церквою впродовж усього того довгого часу, що минув від моменту їх проголошення».

Митр. Андрей цілковито не погоджується з думкою тих, хто твердить, що в процесі ведення екуменічного діалогу з православною стороною слід було би цілковито утриматися від їх розгляду, «позаяк це поважно перешкодило би подальшому розвитку подібної співпраці». На його тверде переконання, є просто необхідно говорити про це, оскільки всі ті правди віри, які проголосила та ширить по всьому світові Католицька Церква, закликаючи всіх своїх вірних до ревного та безумовного виконання на практиці всіх цих теоретичних положень, є запорукою досягнення успіху в справі реалізації Церковного з'єдинення в такій же самій мірі, як і рівноправне збереження в її ході спільного духовного насліддя обидвох величезних Церковних традицій.

На думку Митрополита, далеко не ці питання є яблуком роздору в сучасній полеміці щодо цієї проблематики, більш болючими для дискутуючих сторін, безсумнівно, є ті історичні помилки, яких було допущено однією та іншою Церковною Спільнотою впродовж цих довгих століть духовного відчуження. Галицький Владика не переставав наголошувати, що той, хто хотів би, щоби цей діалог нарешті привів би обидві ворогуючі сторони до певного взаєморозуміння (тут мова ще не ведеться про цілковиту реалізацію головної цілі з'єдинення, а радше про якісь базисні, чисто теоретичні її основи – зближення думок, пластичність ментальності, відкритість та щиросердечність у взаємовідносинах), не повинен би був ніколи вдаватися до пригадування своєму опонентові цих історичних негативів, оскільки це ще більше загострило би полеміку на тих питаннях, котрі, фактично, було би цілковито неможливо вирішити в теперішній час, а це, в свою чергу, зовсім не сприяло би справі досягнення порозуміння та взаємопрощення. З іншого боку, коли хтось і хотів би серйозно та максимально об'єктивно перейти до детального аналізу цієї історичної проблематики, той повинен би був оперувати,

найперш, загально знаними історичними фактами, доступними для вивчення і опрацювання їх зі сторони будь-якої зацікавленої особи.

Керуючись саме цими засадами, Митрополит проводить докладний історичний аналіз подій укладення Берестейської унії у 1595-1596 роках. Ці реальні події періоду кінця XVI століття, не стають менш реальними, перебуваючи, хронологічно, на відстані майже трьох з половиною століть від наших днів (= дні Митрополитових часів). Але будучи приналежністю історії, вони можуть бути різноманітно тлумачені різними сторонами. Для православних Берестейська унія була та залишається і надалі наглою та брутальною зрадою єпископату Помісної Української Церкви Київської Митрополії. Для католицького ж світу взагалі, як і особисто для Митрополита, Берестейське єднання аж ніяк не можна розцінювати, як зраду, воно є радше великим поворотом до правдивої православної віри, сповідуваної великими Отцями Східної Церкви від часів св. Василя Великого і до періоду св. Теодора Студита – того православ'я, в якому на той час мала частку і Церква Древнього Риму, котра притримується тих же постулатів віри і до сьогоднішнього дня. Тут йдеться про те «православ'є», ту єдність віри, якою відзначався християнський Схід першого тисячоліття по Різдві Христовому, одною з основних прикмет котрого була його постійна і нерозривна єдність з Петровою Скелею. Пізніше Митрополит пригадує і про воїстину великого Київського митрополита Ізидора (XV століття), вельми шанованого не тільки на теренах України, а й далеко за її межами, на Заході, – саме йому вдалося успішно впровадити в життя Української Церкви ідею так довго очікуваного багатостраждальним українським народом Церковного з'єдинення між Сходом і Заходом, досягнутого на Флорентійському Вселенському Соборі. Ніхто з українців не противився жодному з положень Флорентійської унії, це сталося лише в Москві, де вона отримала рішучий відпір!

Ще одним закидом православних було наступне твер-

дження: Римський папа з власної волі порвав теплі дружні відносини зі всіма східними патріярхами, причому відносини ці від самих початків існування Церкви були відносинами цілковитої рівноправності і братерства. Ніхто з патріярхів не підтримав цієї папської ініціативи. Більше того, коли хто-небудь із них бажав запровадити якусь новизну, якусь зміну в існуючому порядку речей (тут мається на увазі сфера організації життя і діяльності Церкви), то він завжди робив це в погодженні з іншими патріярхами. Натомість папа свого часу почав робити це самотійно, не радячись з ніким. За приклад, ціллю якого мало би бути наочне аргументування даного твердження, православним слугували догматичні та літургійні зміни та нововведення, що їх декретував папа всій Церкві без попереднього узгодження своїх дій з предстоятелями інших Помісних Церков.

Митрополит доводить всю безпідставність таких звинувачень на підставі контраргументів, що їх він кмітливо дібрав з історії самої Православної Церкви на Русі. Коли київський митрополит Петро Могила або московський патріярх Никон задумали дещо зреформувати уклад церковного життя своїх церковних провінцій, вони також не відбували жодних нарад з ніким із східних патріярхів. І тим не менше, ці зміни були без жодної дискусії чи авторитетного критичного зауваження прийняті до відома кожним із них. Що ж стосується впровадження до спільного спадку віри деяких нових догматичних формулювань, то митр. Андрей і тут виявляється на висоті – він просить православну сторону навести приклад бодай одного догматичного положення, що його «самовільно» запровадили у віронавчання Церкви римські папи в часах після великого розколу 1054 року, котре було би противне вірі, сповідуваній Отцями перших восьми Вселенських Соборів, якої так сильно «притримуються» всі Православні Церкви.

Практичні поради: як працювати для справи Церковного з'єдинення

Митрополит, за укладом свого розуму та методами своєї діяльності, був зовсім далекий як від мрійливого фантазерства, так і від висування суто теоретичних припущень. Навпаки, його радше можна би було назвати надзвичайно практичним чоловіком. Саме тому він, сповнений ревності до справи впровадження в життя ідеї Церковного з'єднання, зумів накреслити для своїх сучасників та для прийдешніх поколінь той шлях, котрий мав би привести їх до успішного здійснення цієї ідеї. Розкриттю цього свого методу він присвячує окремий Декрет про Єдність, де виразно говорить про обидва – національний та загальнохристиянський – аспекти єдності суспільного життя.

По-перше, зауважує Митрополит, ніколи не слід розпочинати полеміку стосовно значення терміну «православний». Краще вести мову про те, що об'єднує обидві Церковні Спільноти, про те, що для них обидвох є виразно спільним. В процесі ж проведення серйозних богословських диспутів, дискусуючим сторонам треба було би вдаватися, головню, до авторитету Отців Церкви, і тільки на підставі порівняльного аналізу текстів їхніх писань та взявши до уваги їхню думку, виносити остаточне рішення щодо будь-якого спірного питання. Адже ж і Католицька Церква має повне право на те, щоби використовувати слово «православна» для окреслення власної, як спільнота вірних, ідентичності, що виразно підкреслює в кількох місцях старовинний текст римо-католицької Меси.

В часі зустрічей із православними ніколи не слід безцеремонно переконувати їх здійснювати перехід на католицьке віровизнання, полишаючи власний, питомий тільки їм, спосіб релігійного світомишлення. Навернення, повернення до лона Католицької Церкви – це довгий, повільний в часі та вимагаючий величезної терпеливості з обох сторін процес. Як можна би сказати комусь: «Відмовся від своєї віри і негайно

переходь до моєї конфесії!» Толерантніше та ефективніше було би переконати свого опонента інтегрувати та співвіднести його власні релігійні погляди з вірою Вселенської Церкви, багато з положень якої постали вже в результаті здійснених пізнішими Вселенськими Соборами напрацювань.

В часі вершення літургійних відправ, слід максимально уникати вже навіть самих можливостей згіршення, котре могла би отримати протилежна сторона, спостерігаючи індиферентне або неправильне заховування тих чи інших літургійних рубрик і приписів чи, ще гірше, запровадження до публічних Бого-служень Східної Церкви елементів латинських відправ. Зла-тинізований обряд ніколи не зможе стати дієвим інструментом унії; навпаки, він тільки перешкоджатиме справі її швидкої реалізації.

Було би чудово, – пише далі Митрополит, – коли і католики, і православні зорганізовували би, кожен внутрі своєї Церковної Спільноти, спеціальні дні молитви за єдність всіх християн.

Ось, коротко, ті основні положення, котрі, на думку Митрополита, могли би попровадити світове християнство Заходу і Сходу до швидкого досягнення єдності віри та ідеалу духовного співжиття.

Їх Блаженство Любомир Гузар – сьогоднішній Отець і Глава Української Греко-Католицької Церкви – поважно працює в напрямку налагодження сталих братерських зв'язків зі своїми численними православними співбратами в Україні. Ці його перші кроки зовсім не є легкими, але він може впевнено простувати тим шляхом, що його накреслив свого часу Слуга Божий митрополит Андрей Шептицький – шляхом, головним девізом слідування по якому є гасло: «Щоби всі були одно!»

Стаючи на захист православних

Православні

В 1931 році на території Галичини нараховувалося близько 3.762.000 вірних Православної Церкви, що становить 11,8% від загальної кількості населення краю на той час. На Холмщині та Підляшші їх було приблизно 210.000. Православні становили переважаючу більшість в таких регіонах, як Волинь та Полісся. Вже від першої хвилини їхнього перебування на цих землях, куди вони переселилися після підписання Ризького Мирного Договору у 1921 році, польські окупаційні власті дали їм виразно зрозуміти, що хотіли би бачити їх в якнайкоротшому часі повністю златинізованими в лоні Католицької Церкви. Недвозначно було натягнуто і про те, що їм зовсім не зашкодило би і стати трохи більше «поляками», тобто цілковито спольщитися. Саме з цією метою польський уряд провів цілий ряд відповідних міроприємств, а однією з найбільш дієвих ланок цього плану було штучне створення в самому центрі цього компактного проживання українського населення правдивих бастионів та форпостів великопольської шовіністичної

ідеї – численних поселень чистокровних поляків.

Першим кроком на шляху до здійснення наміченої цілі стало величизне і нічим не прикрите відверте прагнення польської влади задушити в самому зародкові справу розвитку і зміцнення українського Православ'я на цих теренах. Нечувана річ – навчання в православних духовних закладах, Вищій Духовній Семінарії та на Православному Богословському факультеті Варшавського Державного Університету, повинно було віднині проводитися на польській мові! Польська владна верхівка була переконана в тому, що подібним чином виховані молоді священики, співіснуючи зі своїми старшими співбратами, котрі відкрито сповідували москвофільську орієнтацію, при повній відсутності власних навчально-виховних закладів високого релігійно-патріотичного духа, швидко втратять власну церковну та національну самобутність.

Вся Помісна Українська Церква на території Холмщини та Підляшшя, котра в 1595 році приступила до Святого з'єдинення з Апостольською Столицею в Римі, після царського декрету 1875 року повністю підпала під юрисдикцію Московського Патріархату. Саме тому одним з найбільших прагнень поляків було вирвати, внаслідок проведення політики тотальної польонізації українського населення на цих теренах, вірних тодішньої Української Православної Церкви з-під московського впливу. Однак зауваживши, що православне населення цих регіонів не особливо вже аж так хотіла би проміняти московське «православ'є» на латинсько-польський «католицизм», уряд Польської держави мусів, врешті-решт, змінити тактику. Було вжито всіх заходів, аби Православна Церква тодішньої Польщі проголосила себе цілковито незалежною від «духовної столиці слов'янського християнства», тобто стала Автокефальною. І це йому повністю вдалося – в 1924 році Константинопільський патріарх своїм спеціальним Томосом визнав цілковиту незалежність від Москви та повну самоуправність Української Православної Церкви на території тодішньої Польської держави. Ним також було потверджено і

вибір нового Глави цієї новоутвореної церковної провінції – Варшавського митрополита, що перебував у залежності від польської світської влади. Однак незабаром перший митрополит Української Автокефальної Православної Церкви в Польщі владика Юрій був убитий прихильниками московської теорії розвитку українського православ'я.

Переслідування

У 1915 році, зразу після відходу з території Галичини російських військ, що здали свої позиції під тиском австрійсько-німецьких збройних сил, величезна частина вірних Православної Церкви була змушена, із-за різноманітних причин, послідувати вслід за солдатами царської армії. Переважна їх більшість пізніше повернулася назад до своїх осель. Але цей проміжок часу, впродовж якого вони були відсутні, поляки хитро використали собі на користь: вони самовільно привласнили собі всі залишені православними напризволяще храмові споруди та опустілі парохіяльні будинки, котрі було торжественно передано в руки представників польських дворянських родів та римо-католицького духовенства. Не одна церква східного обряду була і зовсім знищена, а її руїни з часом зрівняні з землею. В період весни-літа 1938 року з 389 церковних будівель, котрі числилися на балянсі Української Православної Церкви на Холмщині та Підляшші у 1914 році, діючими продовжували залишатися лише 51! 149 храмів було віддано латинникам під костели, а ще 189 зазнали цілковитої заглади (тільки впродовж самого 1938 року на Холмщині було зруйновано 115 церков східного стилю). Щось подібне діялося і на Волині й Поліссі: тут з 1909 по 1938 рік все українське населення, яке сповідувало православну віру, було німим свідком безкарного нищення тих церков, де їх хрестили, де було поховано їх батьків і шлюбовано їхніх дітей... Більше того, православним було заборонено зводити нові храми, або бодай

невеличкі каплиці, де можна би було зібратися разом для проведення спільної воскресної молитви. Польські вояки не змилосердилися навіть над тілами померлих, котрі було поховано на прицерковних цвинтарях або в криптах храмів.

Митрополит протестує

Владика Шептицький не міг більше зносити тієї наруги та презирства, з якими ставилися до українського православного люду шовіністичні урядові кола Польщі. Здавалося, очі польських католиків були покриті суцільною і непроглядною пеленою, а самі вони зовсім не розуміли, що цими своїми діями вони повністю дискредитують ідею християнської любові, толерантності та взаємоповаги між віруючими різних націй та релігійних конфесій. Останньою краплиною, котра переповнила чашу Митрополитової терпеливості, був початок здійснення в 1930 році (ці спроби було ще раз відновлено 8 років пізніше) польською владою політики т. з. «ревіндикації» на Волині. Зразу ж пояснимо, що саме мається тут на увазі. Польський уряд у Варшаві почав вимагати признання за ним відвічного і довічного права управління землями Волині та Полісся, стверджуючи, що свого часу ці регіони були виключно католицькими територіями, населення яких було згодом насильно змушене перейти на православ'я. Тепер воно повністю повинно би було «добровільно» окатоличитися, в противному випадку непокірним було погрожувано засланням або конфіскацією майна. Митрополит Андрей рішуче протестував проти впровадження в життя політики такого насильницького «навернення» православних на католицьке віровизнання. Також і цього разу він пише спеціальне своє пастирське послання, в якому, захищаючи від цієї вопіющої несправедливості своїх православних братів на Холмщині, пише, зокрема, наступне:

«Ті події... останніх місяців, котрі мають місце на території

Холмщини, зобов'язують мене публічно виступити на захист наших переслідуваних братів, нез'єдинених православних християн Волині, Холмщини, Полісся та Підляшшя, та звернутися до вас із закликом про чинення молитов та здійснення інших покутничих практик в їхньому наміренні, щоби випросити для всіх нас у Господа благодать Його всемилостивого прощення. Близько сотні церков лежать у руїнах, багато храмів закрито, доносяться страшні вістки про те, що не одна з культових споруд постраждала від підпалів з боку дикої і безумної сили товпи. Повсюди заборонено відправу Божественної Літургії та вершення інших публічних Богослужень перед закритими каплицями та церковними будівлями. Поряд з цим, слід пригадати собі, що багато цих храмів були справжніми пам'ятками українського зодчества минулих віків, безцінними свідками славного історичного минулого нашого народу. Незважаючи на святість місця, їх було зруйновано і сплюндровано на очах у багатьох. Самі ж вірні були насильно впроваджені в лоно Католицької Церкви латинського обряду. Священики, утримувані за рахунок пожертв збіднілого простолюддя, на вимогу своєї ієрархії продовжували і далі виконувати свої душпастирські обов'язки, але і їх згодом було вигнано з їх парохій або карано величезними штрафами, або ж ув'язнено по тюрмах. Простих людей, нещадно побиваючи палицями або залякуючи погрозливими залпами гвинтівок, прогнано з їхніх осель. Не дозволено навіть навчати релігії або проповідувати на рідній українській мові.

...Всі православні християни Польщі надзвичайно стурбовані таким станом справ, адже ж православному населенню Холмщини було завдано найбільш разючої образи – образи її найпотаємніших і найшляхетніших релігійних почуттів. А всі східні християни, з'єдинені зі Святою Римською Церквою, боляче відчувають ту непоправиму шкоду, яку було завдано цими подіями самій ідеї унії.

...Те, що відбувається на Холмщині, вбиває в душах наших нез'єдинених православних братів вже й саму думку про

можливість успішного досягнення якогось примирення та зближення між обома величезними Християнськими Спільнотами та виставляє саму Католицьку Церкву в якості небезпечного і відкритого супротивника людові православної України. В очах багатьох мільйонів польських громадян Апостольський Престіл предстає, як союзник справи розрухи та поневолення. Між Східньою та Західньою Церквами вирито нову пропасть ворогування та відчуження.

Кого ж назву винним за здійснення цих матеріяльних та моральних безчинств? Хто у цій католицькій країні, перед очима численних католицьких єпископів та й самого представника Апостольського Престолу, Папського Нунція, на-смілився кинути камінь роздору в сторону самої Католицької Церкви?

Це стало можливим тільки завдяки існуванню на цій землі багатьох таємних противників Вселенської Церкви та ворогів християнської віри... Як вдалося завдати Католицькій Церкві нищівного удару під супровід згідливого мовчання або й радісного схвалення їх дій з боку багатьох католиків?

...Вкрай загордівши, ці злобні вороги пішли війною на безневинних та обтяжених злидненням вірних і священство Холмщини, котрих, при всьому їхньому бажанні, просто-напросто неможливо звинуватити у якійсь там навіть найменшій провині проти Польської держави.

Ведені мильними закликами (типу: “Виправмо історичну несправедливість!”), – або: “Знищмо нарешті сліди рабської залежності!”), вони завдали цілковито незаслужених страждань величезній кількості людей, зводячи з дороги правди і спонукаючи до участі в цьому грісі і багатьох католиків. Вони безжально зранили не тільки православних, вся Католицька Церква також терпить ними завдану їй образу. Але в цей же самий момент, вони видали себе, показали своє справжнє обличчя, виявили себе злобними ворогами Вселенської Церкви, всього християнського світу.

Ми мусимо також понести тягар цих нелюдських страж-

дань наших православних співбратів та докласти всіх зусиль для надолуження за вчинене антихристиянами беззаконня. Знищення церковних будівель в тих місцинах, де люди мають в них нагальну потребу, заборона служіння Божественної Літургії та інших публічних Богослужінь, штрафи за те, що люди просто зібралися помолитися Богові – все це ми повинні розцінювати не інакше, як переслідування християнської віри.

На превеликий жаль, ми повинні визнати, що ці події завдали превеликої шкоди справі розвитку та поширення унійної ідеї, а також поважно підірвали авторитет Апостольського Престолу в очах православних. Вороги справи З'єдинення Церков сьогодні і дійсно можуть торжествувати.

Як би там не було, нам належить поважно попрацювати, аби розвіяти вже навіть і саму помилкову ідею про те, що Святіший Престол схвалює це преслідування вірних Православної Церкви. Ми повинні рішуче ствердити, що недавні події на Холмщині, як і взагалі вся політична боротьба, що віддавна ведеться проти українського народу, зовсім не входять до інтересів Католицької Церкви.

...Для переслідуваних, як, зрештою, і для нас самих, одинокою втіхою повинно бути те, що Господь у Своїй Справедливості добре бачить всі ці наші страждання. Доля будь-якого народу лежить в Господній правиці. І Він може перетворити величезні страждання того чи іншого народу в його благополуччя та мирний розквіт в майбутньому, а Свою Церкву покрити невмирущою славою переможиці».

Цей лист, що його було поміщено на перших сторінках церковного журналу «Нива» за 23 серпня 1938 року, було повністю конфісковано, разом із тиражем вказаного вище періодичного видання, польською цензурою. Але було вже запізно – незважаючи на це, значна частина примірників цього видання все ж таки розійшлася між людьми. І не тільки. Це видання було нелегально помножено кустарним способом, тож зміст Митрополитового послання таки знайшов свого адресата. І воно стало правдивою сенсацією, перш за все, в православних

колах тодішньої Польщі. Навіть православний митрополит Діонізій спеціальним кур'єром надіслав кир Андрееві свою подяку – в своєму власному імені і від усієї православної громадськості Польщі – за таке сміливе втручання і захист їхніх прав.

Одначе це не зупинило переслідувань. Озброєні до зубів банди польських колоністів продовжували і далі чинити збройні напади на українські села, змушуючи їхніх мешканців до переходу на католицьке віровизнання. Та все ж таки багато польських священників, членів польських профспілок та інших високих посадових осіб почали протестувати проти цих злодійських розбоїв. Навіть посол Радянського Союзу у Варшаві надіслав до польського уряду грізну ноту протесту проти переслідування українського населення та утиснення його законних прав на території Польщі. Врешті-решт, польська влада змушена була відступити. Було декретовано строго-настрою припинити будь-які насильницькі дії щодо українського населення, а також раз і назавжди покінчити із знищенням їх культових споруд. Окрім того, всі ті, хто у ці страшні місяці насильно та під страхом смерті був змушений перейти на католицьке віровизнання, могли тепер повернутися назад на православ'я.

Як бачимо, заподієну кривду було миттєво відшкодовано. І величезна заслуга у цьому належить власне Митрополитові, котрий воістину глибоко перейнявся болем і стражданням своїх несправедливо переслідуваних співбратів. Митр. Андрей і у цьому залишився вірний собі – адже кожен, хто був переслідуваний і гонимий несправедливо через свою національну приналежність або релігійні переконання, був для нього ніби рідним братом. Владика Шептицький не боявся встати на захист покривдженого, за свого життя вирізнявся він своєю мужністю та сміливістю. Всім своїм майном, всім своїм часом жертвував він, аби лише допомогти тим, хто опинився в подібній ситуації.

Далі ми побачимо, як безстрашно жертвуватиме він

власним життям, стаючи на захист єврейського населення, безжалісно знищуваного нацистами в концентраційних таборах без суду і слідства, із-за сліпої ненависті до цього народу. Митрополит не злякається і тоді, адже він вірив, що заради торжества справедливості треба завжди бути готовим пожертвувати, в разі потреби, і своїм власним життям.

♦ "

*Питання
національного
походження*

• •

Свідомий українець

Християнський патріотизм Митрополита

Ми вже мали нагоду ознайомитися з постаттю Митрополита, – свідомого українського патріота, – коли пробували коротенько проаналізувати зміст його першого пастирського листа, тоді ще в якості Станіславівського єпископа, до своєї пастви, датованого серпнем 1899 року. Розвиток цієї теми ми мали змогу прослідкувати і в його наступних листах–зверненнях до духівництва та вірних своєї Церковної провінції. Як єпископ, він увесь був цілісно відданим служінню своєму стадові: «Я просто мушу відтепер жити тільки і виключно для вас, працювати всіма моїми душевними і тілесними силами тільки задля вашого блага, але і це ще не все – моїм обов’язком є, якщо це тільки буде необхідним, пожертвувати за вас і моє життя».

Краєчком ока перебігши ці рядки, сповнені любові до свого краю та свого народу, пересічний поверховий читач може скласти собі цілком помилкове враження про особу митрополита Андрея: йому може здатися, що вони належать перу якогось переконаного ультранаціоналіста, однак це не так. Митрополитів патріотизм своїми коріннями сягав у глибину

його християнського світобачення та співвідносних переконань. Прикладом автентичного патріотизму був для нього Сам Господь Ісус, котрий так возлюбив Свій край та Своїх співбратів, що й життя Своє віддав задля їхнього спасіння. Він гірко плакав, передбачаючи трагічну долю Єрусалиму. Поряд з цим, до щирої любові Христа до власного народу ніколи не домішувалися нотки неприязні або несприйняття Ним представників інших народів та національностей, неізраїльтян по вірі і крові.

Саме особа Христа стояла в основі патріотичних почуттів владики Андрея і саме це хотів він перенести і в душі своїх духовних дітей. Йому завжди був чужий поганський принцип українського патріотизму, у відповідності з яким правдивому українському патріотові належалося любити тільки і виключно українців та українське, обов'язково зневажаючи все нерідне та кожного, хто був інакшої національності, навіть якщо він і проживав би на території Української Держави. Правдивий ж патріотизм відкидає будь-яку форму расової дискримінації, оскільки в Христі Ісусі всі ми є один одному братами.

Галицький Владика був цілком свідомий тієї ролі, що її він, як Голова величезної Помісної Церкви, повинен був би відігравати в житті цілого українського суспільства. Його становище поважно відрізнялося від становища, в якому знаходився будь-який інший єпископ, оскільки Львівські митрополити історично, від прадавніх часів, помітно впливали на розвиток цілої української спільноти, як предстоятелі і духовні лідери Галичини – справжнього українського П'ємонту. В той час як митрополити княжого Києва, з часом підпавши в рабську духовну та матеріальну залежність від Москви, дедалі більше ставали дієвим знаряддям русифікації східних українських земель, церковна Галичина, що перебувала впродовж довгого часу під покровом Австрійської корони, вільно розвивала свою діяльність у всіх можливих напрямках, стаючи з року в рік все більшим виразником загальноукраїнської національної ідеї. Греко-Католицький Митрополит стародавнього Львова був не

тільки духовним главою своєї багаточисленної пастви – світська державна влада та весь український народ, без огляду на різну конфесійну приналежність окремих його членів, радо добачали в його особі найавторитетнішого представника інтересів світового українства. Саме з цієї причини його і було обрано депутатом до Австрійського парламенту у Відні 2 січня 1903. І він максимально використав цю свою посаду і високе положення в тогочасному австрійському суспільстві, щоби поширити в середовищі галицького українства ідею справжнього українського патріотизму. Він навчав, що тільки за допомогою Церкви і в співдіянні з нею можна би було побороти всі ті помилкові почуття хибного ж українського патріотизму, котрі так часто керували думками, словами і вчинками багатьох, часами навіть досить свідомих українських патріотів. «Якби кожен, – любив повторювати Митрополит, – наполегливо працював би в напрямку до власної моральної самовдосконалюваності, то йому без труднощів вдавалося би власним прикладом потягувати за собою інших, ставлячи перед їх очима високі ідеали таких чеснот, як порядність та взаємоповага, любов до ближнього та власна відповідальність тощо, адже саме ці християнські чесноти повинні би були бути верхом побажань та стремлінь для кожного серйозного політичного діяча».

Національної єдності, на думку Митрополита, можна би було досягнути тільки за рахунок успішної реалізації єдності духа, а цього можна сподіватися тільки від тих людей, хто навчився панувати власними пожаданнями та злими нахилами, гріховними порухами душі та спалахами несправедливої та гордливої амбіційності. Всі, а особливо – християни, повинні прикласти всіх своїх зусиль для того, щоби ця єдність духа могла би, врешті-решт, запанувати, сприяючи, в свою чергу, і справі національної єдності між українцями. Тільки той, хто замислюється над євангельським закликом до єдності в дусі, зможе виробити і нагромадити в собі ті якості, котрі є доконечно необхідними йому для того, аби одного дня він став і

дійсно зразковим громадянином своєї країни, оскільки тільки єдність у проведенні чеснотливого життя та в любові до Батьківщини дає можливість окремим членам суспільства досягнути тієї єдності духа, що здатна розвинути в почуття національного єдинства.

Політична діяльність Митрополита в напрямку досягнення національної єдності українського народу

Митрополит, за своїм звичаєм, намагався не вмішуватися у вирішення гострих політичних проблем галицького суспільства того часу, однак як духовний лідер галичан він не міг і повністю віддалитися від них. В часі одного зі засідань Віденського парламенту 28 лютого 1908 року він звернувся до присутніх з такими словами: «Побутуюче в свідомості нашого народу упередження про те, що єпископи повинні стояти цілком осторонь справи вирішення насущних політичних питань, є абсолютно безпідставним. Кожен з нас, як вільний громадянин вільної держави, має право приймати участь в політичному житті своєї країни». Також і тут, коли йому доводилося розглядати ті чи інші суто політичні питання, Владика завжди і при будь-яких обставинах намагався притримуватися засад соціальної справедливості та християнської любові. В часі ведення військових дій на Україні постали численні нові політичні партії та рухи, і кожне з цих угруповань притримувалося власних поглядів на питання громадянської свободи кожного члена суспільства та відносно того, в який спосіб можна би було здобути собі це право. Стосовно справи здобуття українським народом власної незалежності та створення самостійної Української Держави, тогочасні політичні кола поділилися на дві ворогуючі між собою орієнтації. З одного боку згуртувалися русофіли, котрі твердили, що досягнення незалежності можна сподіватися лише тоді, коли українцям на допомогу у вирішенні цього

питання прийдуть сусідні росіяни. Українофіли, натомість, вважали, що в справі здобуття своєї ж незалежності український народ повинен розраховувати тільки і виключно на власні сили. Самозрозуміло, між прихильниками цих двох теорій не раз доходило до взаємних образ та непорозумінь, нерідко спалахували між ними сварки і навіть збройні конфлікти, в результаті чого не одна буйна голова знайшла собі вічний спочинок. Це протистояння зайшло настільки далеко, що Митрополит із сумом спостерігав за подальшим розвитком подій, десь лише в таїні свого серця, мабуть, сподіваючись на якийсь позитивний вислід. Ідеї національної єдності була тепер, здавалося би, ще більш недосяжнішою, ніж раніше. І все-таки, як добрий пастир свого стада він вирішив втрутитися в це протистояння ворогуючих сторін, намагаючись зробити все, аби воно в подальшому не розвинулося в справжнє братовбивче кровопролиття.

Нелегко було йому з головою поринути в цю полеміку, залишаючись об'єктивним і нейтральним, як і раніше. Саме тому він обрав для себе наступний спосіб поведінки: «Я завжди намагався залишатися осторонь безпосередньої участі у вирі політичних подій і не дозволяв втягувати себе в подібну полеміку, адже всі опоненти, в кінцевому обрахунку, є вірними моєї Церкви. Багато років було потрібно для того, аби мій народ нарешті зрозумів, що те, що рухає мною у кожному моєму діянні, є саме любов до нього, до цього мого народу. З причини цього, я завжди намагався приховувати від широкого загалу свої власні політичні симпатії і утримувався від того, аби публічно висловлювати свої приватні думки з цього приводу. Це було доконечно необхідно для того, щоби я міг краще сповнювати мої обов'язки католицького єпископа».

Єдиним його прагненням було якось злагодити гострі кути у взаємовідносинах між цими різними політичними партіями та внести свій посильний вклад у розв'язання тих незборимих труднощів, котрі властиво і виникали через одностороннє побутування двох взаємовиключаючих концепцій

соціального розвитку українського суспільства. Митрополит прикладав багато зусиль і для того, щоби прививати своєму народові високі ідеали загальнолюдської культури, інтелектуального пізнання та святості життя.

На сторінках Архиепархіального Вісника свого часу з'явилася стаття Митрополита, в котрій було детально проаналізовано справу досягнення українцями власної національної єдності, а також і його пастирське послання на захист 5-ої Божої Заповіді, під назвою «Не убий», в одному з розділів якого кир Андрей гостро засуджує саму практику здійснення політичних вбивств. Митрополит цілком слушно вважав, що тільки Церква є спроможна об'єднати сторонників різних ідеологій та прихильників цілком протилежних за своєю спрямованістю політичних рухів. Тільки Церква могла би навчити їх, як правильно слід вести політичну боротьбу та обстоювати власні політичні погляди, залишаючись як в своїй душі, так і у зовнішній поведінці, правдивим християнином, що сповняє заповідь «не убий». Найбільшим бажанням конаючого на хресті Спасителя було саме прагнення, «щоби всі були одно». Багато є речей, котрі поєднують та зближують людей одне до одного, немало є і таких речей, котрі навзаєм віддаляють та відчужують їх, але це ніколи не повинно ставати причиною смерті власних політичних опонентів. І немає для українця більшої чесноти, аніж наполеглива праця для досягнення національної єдності, а для українського духовенства – аніж бути провідником народних мас в напрямку до реалізації цього ідеалу, тобто до реалізації національної, релігійної та християнської єдності цілого українського суспільства. Найкращим засобом боротьби проти порушників 5-ої Заповіді Господньої є, на думку Митрополита, слухання та роздумування над Божим Словом, котре закликає кожного віруючого християнина до любові по відношенню до свого ближнього.

Говорячи про справу досягнення національної єдності між українцями, Митрополит на обмежився формулюванням тільки загальних фраз, він радше накреслив перед своїми сучас-

никами цілу програму заходів, спрямованих на досягнення цієї мети: «Найперше, ми мусимо визначити, що саме примушує нас бути один одному ворогами та породжує у наших відносинах взаємну ненависть. Ми мусимо дати собі відповідь на запитання про те, чому так легко ми конфліктуємо між собою, чому таїмо приховану злобу, чому нам так важко дійти спільної думки... Наш народ подібний до величезної кількості дрібненьких піщинок, звалених до купи, кожна з котрих не є свідомою і не хоче бути свідомою того, що поряд з нею існують ще інші».

Багато різних політичних партій, члени котрих без перестанку сваряться один з одним, живучи цілком відокремлено один від одного, як кому заманеться, і не маючи ані найменшого бажання співпрацювати між собою.

«Як могло трапитися так,— запитує Митрополит,— що в народницькому рухові свідомих самостійників витворилося з часом два антагоністичних угруповання, щось на зразок давнього протистояння колишніх русофілів та борців за самостійну Українську Державу?»

Владика Андрей так і не знайшов якогось раціонального пояснення подібній поведінці вчорашніх одностайців, тож вкінці-кінців прийшов до висновку, що українці, в своїй масі, впродовж довгих років своєї історії виробили в собі якусь дивну ворожість та внутрішню ненависть до свого ж брата-співвітчизника, так що жодна з існуючих на той час в Україні політичних партій є просто нездатна працювати в спільному погодженні з іншими навіть задля кращого майбутнього всього українського народу. Будь-який пересічний українець, на думку Митрополита, ніколи не зможе змиритися з тим, що хтось зможе піддати критиці його особисті політичні погляди, не говорячи вже про те, що він майже повністю втратив таку важливу рису, як політичну самокритичність. В своїй політичній орієнтації він керується радше миттєвими почуттями, а не здоровою та тверезою логікою. Багато «політиканів» розвелось в українському народі, але мало хто з них міг би похвалитися відповідним рівнем освіченості та культури. І

кожен з них намагався підбурити своїх співбратів по партії до застосування силових методів впливу на всякого, хто притримувався відмінної від їхньої думки. Саме це стало приводом до написання Митрополитом свого пастирського послання під заголовком «Не убий».

Досягнути примирення між ворогуючими сторонами можна було тільки і виключно ставши посередником та ініціатором мирних переговорів між ними. І митр. Андрей став ним, намагаючись використати кожен ситуацію на користь власного народу і своєї Церкви. Одним зі своїх основних завдань він вважав захист католицької віри від несправедливих нападів на неї, здійснюваних її запеклими ворогами, віри, котра за географією свого поширення сягала далеко за межі якихось там визначених державних та етнічних кордонів. Саме тому він по праву був надзвичайно люблений своїм рідним українським народом.

На превеликий жаль, не всі поляки вважали Митрополита людиною шляхетної душі. Значна частина польської шляхти звинувачувала його за «зраду національно-державницьких інтересів великого польського народу» та в підтримці українських виступів проти польського правління на території Галичини.

Не розуміючи того, що основною його ціллю було добро цілої Католицької Церкви, вони різко і несправедливо образливо реагували на кожен його виступ у Віденському парламенті або у Римі в підтримку прав українського народу на повне національне самовизначення та вільний розвиток. Не варто заперечувати того, що Митрополит не раз гостро виступав проти проявів нестримного польського шовінізму, але він робив це не через якесь своє вороже наставлення до польського народу, а тільки і виключно тому, щоби захистити своїх вірних від незаконних посягань їхніх недругів на цілий ряд їхніх громадянських прав і свобод.

Самозрозуміло, що тут іде мова тільки про невелику частину польського суспільства, про тих, хто вперто при-

тримувався ідеї про великопольське панування на теренах Галичини. Саме вони і були тими, хто кинув на ґрунт теплих братерських і добросусідських відносин між двома великими європейськими народами зерно роздору, хто в імені Польської корони насильно змушував українців змінювати свій літургійний обряд, латинізуючи та ополячуючи їх до краю. І навпаки, митрополит Андрей мав багато друзів-поляків, котрі у всьому підтримували його та не раз ставали йому в пригоді, колу йшлося про те, щоби захистити вірних його Церкви від тої несправедливості, котру їм не раз доводилося терпіти.

І накінець, варто зазначити, що полічним кредом Митрополита було: «Моїм основним принципом завжди було прагнення стати правдивим батьком для поручених моїй пастирській опіці вірних; батьком, котрий був би здатний забезпечити їм, наскільки це взагалі є можливо, всі умови для їхнього повноцінного духовного і матеріального розвитку. А тому, будучи обраним ними депутатом до Віденського парламенту, я мусів багато разів виступити виразником їхньої думки і речником їхніх ідей. Але навіть роблячи це, я ніколи не дозволив собі якоїсь нетактовності стосовно поляків і ніколи не виступав з критикою їхніх політичних поглядів».

Можна сказати, що завдяки своєму способowi жити власним патріотизмом та пропагувати власні політичні погляди, Митрополит «став всім для всіх, аби всіх привести до Христа».

Меценат української культури

Національний Музей. Величезним бажанням Митрополита було заснування окремого українського Музею, національного за суттю та змістом своєї роботи та специфікою своєї експозиції. Саме з цією метою він і придбав в самому центрі Львова величний будинок, в якому і плянував у майбутньому розташувати найкращі зразки різних жанрів українського мистецтва й народної творчості. Під час здійснення пас-

тирських відвідин своїх вірних, починаючи вже від першої такої своєї подорожі, він поставив собі за завдання зібрати велику колекцію предметів української старовини, котрі евен-туально могли би стати частиною музейної експозиції. До неї увійшли прекрасні зразки, воістину шедеври самобутнього українського гаптування та вишивки, древні антимінси та іко-ни, що припадали порохом десь там по закарпатках захристій маленьких парохіяльних храмів галицької глибинки... Вже в 1913 році владика Андрей міг похвалитися поважною ко-лекцією подібної утварі, а тому саме цей рік і був вибраний ним для офіційного відкриття Українського Національного Музею у Львові. Зрозуміло, що цієї його приватної колекції було замало, щоби вщерть заповнити весь простір Музею, але вже в корот-кому часі після того, як цей Львівський Музей почав офіційно функціонувати, з різних куточків України полинули до нього нові експонати. Напередодні церемонії торжественної інавгу-рації цього закладу митрополит Андрей самостійно приготував невеличку книжечку-пограмку. В експозиції Музею були пред-ставлені навіть деякі фрагменти релігійного життя християн-українців XII століття. Пізніше до Музею було достосовано ще й відповідну Бібліотеку та солідні Архівні фонди, де збе-рігалось багато цікавих документів з історії старовинної Укра-їни.

Що трапилося з більшою частиною цих експонатів в часи воєнного та комуністичного лихоліття, нам ще й до сьогодні не є до кінця відомо. Про їхню подальшу долю можна лише здогадуватися. Найправдоподібніше, велика їх кількість була знищена, але не виключено, що немало їх було розграбовано чужоземними зайдами і знаходиться сьогодні по різних сховках або приватних колекціях у різних країнах світу...

Український Університет. Це ще один заклад, який вже самим своїм існуванням є зобов'язаний дієвому втручання Митрополита. Після гострої суперечки всередині професор-ського складу Львівського Державного Університету між ви-

кладачами польського та українського походження, останнім було категорично заборонено користуватися українською мовою в навчальному процесі. До Університету зараховувалися лише ті, хто свого часу не відбув військової повинності в австрійсько-польській армії, а це автоматично означало, що всі ті, хто відслужив в українському війську в часах українсько-польського військового протистояння аж ніяк не могли бути зачисленими до Університету.

Тому на початку 1921-1922 академічного року українська інтелігенція, за моральної та матеріальної підтримки та дієвої участі Митрополита, заснувала власний Український Університет, котрий розпочав свою роботу в глибокому підпіллі. Цього разу доля всміхнулася українцям – цей Університет було визнано багатьма відомими європейськими катедрами, призначеними авторитетами в галузі науки й освіти. Українська професура була змушена проводити свої лекції для студентської молоді в напів- та підвальних приміщеннях приватних будинків, деінде подалі від стороннього ока, боячись бути викритою всюдисущими нишпорками-агентами польської влади. Врешті-решт, Університет таки було закрито у 1929 році.

Українська Історична Місія у Римі

Ще одним із вислідів полум'яної любові митрополита Шептицького до свого народу стало відкриття «Української Історичної Місії в Римі». Коли папа Лев XIII дозволив зробити доступними широкому колу науковців велику частину історичних документів, котрі перебували на зберіганні в фондах багатющого Ватиканського Архіву, то відразу було засновано багато спеціальних інституцій, основною метою роботи котрих було проведення кропіткої праці над вивченням цих надзвичайно цінних «свідків древності». Після відвідин Риму в 1909 році, в часі яких кир Андрей мав нагоду побувати і ознайомитися з Архівами Священної Конгрегації в Справах Поши-

рення Віри (та їх частина, котра безпосередньо була дотичною до історії Східньої Церкви), він, будучи цілковито свідомий тієї величезної кількості наукового матеріалу, що там зберігався, задумав доручити справу їхнього опрацювання людині, яка була би здатна самостійно виконати це завдання. Так його вибір зупинився на особі глибокодумного отця Кирила Королевського. Він радо пристав на таку пропозицію. В цей спосіб і постала «Українська Історична Місія у Римі», основним завданням якої були збір та каталогізування всіх тих історичних документів, котрі безпосередньо чи опосередковано відносилися до Української Церкви на протязі всього цього довгого часового відтинка її історії. Ці документи повинні були бути пізніше ще раз відредаговані, а відтак лягти в основу опублікування солідного 2-томного видання: перша його частина, під назвою «Римські пам'ятки Української Церкви», мала би містити повну збірку всіх історичних документів середньовічної епохи, а друга, натомість, – всі історичні свідчення аж до 1622 року включно. Всі відібрані для підготовки цієї публікації документи (загальною кількістю 15 великих картонних коробок) о. Кирило Королевський передав пізніше на збереження до Папського Східнього Інституту в Римі.

Інша суспільно-культурна діяльність

Щоби не поширюватися аж занадто, хотів би я лише коротенько згадати про всі інші ініціативи Митрополита у сфері соціально-культурного розвитку тогочасного українського суспільства. Сам він особисто був активним членом однієї з найбільших і найважливіших на той час українських літературно-наукових організацій – «Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка». Йому ж належить і справа заснування в 1928 році Львівської Богословської Академії. Митрополит щедро утримував величезну кількість українських приватних

шкіл (типу «Рідна Школа»), дитячих садочків, різноманітних початкових навчальних закладів. Він же виступив фундатором першого релігійно-популярного друкованого видання («Місіонар», а також і дитячої газетки «Наш друг» та подібного видання молоді і юнацтва «Поступ»). Митр. Андрей проводив також дуже активну працю над організацією Української Католицької Акції. Завдячуючи його підтримці та благословенню, з'явилася на світ і українська християнська організація для дітей під назвою «Орли». Для задоволення потреб простого народу в добротній християнській та патріотичній літературі Митрополитом була свого часу придбана і друкарня «Бібльос». Не забув він подбати і про убогих та сиріт – в 1918 році за його стараннями у Львові була заснована «Дитяча сирітська захоронка». Для покриття видатків на її утримання Владикою було закуплено величезна кількість лісу, тільки на придбання якої потомок графів Шептицьких витратив близько 2.400.000 австрійських крон. Для бідних ним було засновано також і «Народну Лічницю», в якій кожний неімущий міг отримати безплатний курс відповідної його недужі терапії.

Цей список Митрополитових благодіянь можна би було продовжувати до безконечності. Адже він, будучи свідомий тієї ролі лідера української спільноти, котра належала йому, як Галицькому греко-католицькому митрополитові, впродовж усього свого життя намагався зробити все, щоби стати справжнім батьком для своїх численних вірних і правдивим захисником скривджених і поневолених. Я впевнений, що йому на всі сто відсотків вдалося виконати цю його почесну місію на землі, для здійснення якої він був від віку призначений чоловіколюбним Господнім Провидінням.

*Син...
мішаного
подружжя*

Польське родинне оточення та освіта, здобута в польських навчальних закладах

Навіть якщо митрополит Андрей і сповістив про своє повернення до національних культурних традицій своїх предків-українців, навіть якщо він визнав себе готовим пожертвувати власне життя для справи спасіння українських греко-католиків, вірних своєї Церкви, він, будучи з мішаного подружжя, все ж таки не відцурався повністю і своєї недавньої польської минувшини. Він радо продовжував активно спілкуватися з членами своєї родини, підтримував жваву переписку зі своїми друзями і товаришами польського походження. Не варта забувати того, що він народився і зріс в сім'ї, котра вважала себе польською до мозку кісток і яка була загально поважаною в середовищі родової польської знаті, а здобуття ним освіти та період його формації, як особистості, проходили в типово польських за змістом та формою навчально-виховних закладах... Слід пригадати собі і те, що на самих початках свого архиєрейського служіння довелося пережити йому і хвилю

цілковитого несприйняття його, як вихідця зі спольщеної родини, на єпископських престолах Станіслава, а пізніше і Львова, з боку несвідомих та упереджених представників галицького українства. Здійснилося пророцтво Митрополита, що його він ще юнаком якось висловив в розмові із власною матір'ю: «Для поляків я назавжди залишуся українцем, а для українців – поляком». Саме тому кир Андрей так остерігався, аби не бути втягнутим в той українсько-польський конфлікт та протистояння, котрі після завершення першої світової війни перейшли у принципову ненависть і несприйняття.

Поляки не могли пробачити львівському Митрополитові того, що він, перейшовши до табору їхніх «ворогів», став не тільки духовним лідером всього українського народу, але й правдивим вождем широких народних мас в боротьбі за краще життя для всього українського суспільства. Вони були нездатними простити йому те, що саме він своїми діями збудив «українського духа», заставив прокинутися в глибині душі кожного українця розуміння власної самобутності, національної гордості та патріотизму. Їхньому розумові було не під силу зрозуміти, як ясновельможний польський граф зумів в одну мить добровільно стати українцем. Саме з цієї причини, при кожній-ліпшій okazії вони намагалися перешкаджати йому в його діяльності, так що не раз доводилося Митрополитові захищатися від їхніх несправедливих закидів навіть у самому старовинному Римі. Всі ці наклепи яскраво свідчили: ідейним ворогам Митрополита явно не подобалася його унійна наляштованість, його ревність щодо справи Святого з'єдинення Церков. Адже саме ця точка зору, це переконання кир Андея виразно суперечило їхній боротьбі над насильницьким поворотом віруючих Української Православної Церкви до лона католицької Церкви, а всього українського народу – до повного ополячення та прогресивної деградації власної національної самосвідомості. Одинокую річчю, котрої всіма своїми силами добивався Митрополит, було з'єдинення його православних нез'єдинених братів з Престолом Апостола Петра у Римі.

Миротворець і посередник

Будучи сином мішаного подружжя, Митрополит гаряче бажав, аби ці дві великі нації – польська та українська – жили між собою в цілковитому мирі і злагоді, навзаєм допомагаючи одна одній. При першій-ліпшій нагоді всією своєю поставою він намагався пропагувати цю думку, постійно відстоюючи ці свої погляди в якості Депутата Галицького сейму та Віденського парляменту.

Як наочний приклад для ілюстрації правдивості цього твердження можемо згадати ставлення кир Андрея до справи реформи виборчої системи. Право дати свій голос в підтримку того чи іншого кандидата в Депутати Парляменту до певного часу належалося тільки і виключно представникам древніх аристократичних родин та середньої шляхти, простий же народ не брав у цих виборах жодної участі. Згідно з положеннями нової виборчої системи, також і простолюття отримало право голосувати. З одної сторони, були ті (в переважній більшості – українське населення Австрійської імперії), хто хотів, щоби ця реформа призвела до збільшення питомої ваги представників українства в Парляменті, що призвело би і до менших утисків українців Галичини з боку польських панів, з іншого боку, були і противники проведення такої реформи, котрі всіма силами виступали за збереження існуючого «статус кво».

22 січня 1906 року українська делегація, на чолі з митрополитом Андреєм Шептицьким, була гостинно прийнята імператором Австро-Угорської монархії Францом-Йосифом II. Кир Андрей ввічливо і учтиво, як завжди, пояснив Кайзерові причини прибуття до нього цієї делегації та виклав суть їхнього до нього звернення, намагаючись анінайменшим чином не образити національної гідності представників управляючого Галичиною польського уряду. Слова та поведінка Митрополита принесли свої плоди вже в найближчому майбутті – реформа виборчого права була апробована Віденським парляментом, і вже в травні 1907 року цілих 37 Депутатів українського по-

ходження почали свою працю у Відні.

Наступна нагода проявити себе в якості миротворця не змусила довго себе чекати. Подібна проблема реформи виборчого права назріла і в Галицькому сеймі, де знову дійшло до гострого політичного протистояння між поляками та українцями. Обидві сторони попросили Митрополита авторитетно втрутитися у хід цієї суперечки і примирити ворогуючих. Ось декілька фрагментів з його до них звернення:

«Представляючи єпископський уряд Церкви, я дуже рідко і – щиро зізнаюся вам – всупереч власній волі втручаюся у справу вирішення якихось політичних питань. Але коли сьогодні я вже вирішив забрати слово, то це сталося тільки тому, що я бажаю до кінця сповнити перед державою свій обов'язок відданого їй громадянина. Прошу Вас, представники обох таборів, повірити мені, що я роблю це тільки і виключно задля блага всього населення Імперії та для добра обидвох наших народів. Дозвольте мені на хвилю призабути, що я є єпископом Української Греко-Католицької Церкви, щоби краще міг я заглибитися у вивчення та аналіз тієї ситуації, що склалася, з метою допомогти, якщо зволить цього Господь, прихильникам обидвох політичних течій, подати руку братерської допомоги одне одному, з метою примирити їх та узгодити їхні погляди на це болюче питання, а якщо буде на це Господня воля, то й на інші подібні проблеми, щоби ці два народи могли, врешті-решт впевнено крокувати разом у напрямку до спільної мети в дружньому добросусідстві».

Пізніше Митрополит закликає поляків та українців до наполегливої спільної праці для загального добра тієї країни, в якій їм Самим Господом Богом призначено жити і трудитися пліч-о-пліч.

«Відвіку, – продовжує він по-польськи, – живемо ми разом. Нас об'єднують ті ж самі питання, ті ж самі проблеми, ті ж самі потреби, а також і спільна доля. Полишімо ж наші суперечки і ворожнечу та закладімо хай першу, але тривку і стійку підвалину нашої майбутньої плідної співпраці для подальшого

розвитку наших націй та для кращого майбуття для всієї нашої держави».

Після цього виступу Митрополита українці та поляки поставили свої підписи під пропозицією щодо проведення реформи виборчого права та стосовно внесення змін до положення про національний статус депутатського корпусу Галицького парламенту. Окрім цього, польська сторона погодилася також підтримати і ідею створення у Львові окремого Українського Університету.

Звертаючись до парламентарів Галичини з подякою у відповідь на підписання цієї угоди, Митрополит, надзвичайно задоволений назовні, виразив своє побажання та надію на те, що польсько-українські відносини в майбутньому значно пожвавішають та стануть ще більш дружніми та міцними на користь обидвох народів.

Як бачимо, в якості миротворця та посередника у вирішення найгостріших політичних контрверсій між представниками польського та українського народів, Митрополит, у венах якого плила кров обидвох націй, завжди намагався зробити все можливе для того, аби зблизити їх та об'єднати їх довкола ідеї мирного співіснування та взаємовигідної співпраці.

*Світові війни
та останні дні*

Тюремне ув'язнення та заслання

Арешт

Після вбивства наслідного князя Франца-Фердінанда 28 червня 1914 року вся європейська спільнота почала відчувати реальну небезпеку наближення військового конфлікту світового масштабу. Вже в місяці липні Прусія пригрозила війною Австрії, а Німеччина серйозно попередила про можливість початку розгортання воєнних дій уряд царської Росії. Врешті-решт сталося те, чого так боялися всі: перша світова війна таки розпочалася. 21 липня Австрійська Монархія перервала свої дипломатичні відносини з Сербською Державою, а через 10 днів німецькі війська рушили війною в сторону російських кордонів.

Митрополит Андрей, котрий на момент початку воєнних дій знаходився в осідковій своїй митрополії, з жахом спостерігав те все, що відбувалося довкола нього. Австрійці, будучи союзниками Німеччини, віддали наказ арештувати всіх симпатиків Росії, так званих русофілів, на території своєї держави, тож у Галичині почалися повальні арешти української інтелігенції. А вже у вересні 1914 року російські війська, цілком несподівано

для багатьох, зайняли місто Львів. Митрополитові було запропоновано переїхати до якоїсь політично нейтральної країни, що не брала жодної участі у війні, що все більше і більше набирала сили, однак він відмовився наслідувати приклад багатьох своїх сучасників, які вважали за краще у цих обставинах рятувати своє життя втечею, і залишився в Галичині, коло своїх вірних і духовенства. Однак перебувати у Львові було для нього вкрай небезпечно, адже чи не єдиною людиною в Галичині, котру російські окупанти ненавиділи усім своїм єством, був саме місцевий Митрополит. Всі з острахом гляділи на кир Андрея, турбуючись про його життя в часі переслідувань, котрі, як здавалося, були вже зовсім не за горами. І ось вони таки почалися.

Якось уночі кілька офіцерів російської армії увірвалися у Свято-Юрську резиденцію, вимагаючи, щоби кир Андрей зараз же підкорився їхньому наказові і в їхньому супроводі негайно вирушив у ставку російського генерала Брусілова, яка знаходилася у невеличкому містечку Бібрці, розташованому на відстані 50 кілометрів від Львова. Між ними відбулася майже дружня розмова, під час якої генерал вибачився перед Митрополитом за ту різкість, часами межуючу з грубістю, що її допустили російські офіцери в своєму з ним обходженні, та попередив владика Андрея, що він вважатиме його особисто відповідальним за поширення будь-якої антиросійської пропаганди на території Галичини та за будь-які організовані збройні виступи українців проти нової окупаційної влади.

Але справжні проблеми для Митрополита розпочалися з призначенням графа Бобринського на уряд Галицького губернатора. Першим його кроком на цьому посту була заборона друку в Галичині всіх українських газет і журналів, потім закриття Українського Університету у Львові, а разом із ним і українськомовних шкіл по всій окрузі, а ще пізніше – масове звільнення всіх державних службовців українського походження та заміна їх корінними росіянами. Він брутально називав уніятів «зрадниками держави», ні на мить не ва-

гаючись дати свій дозвіл на початок пляномірного їх переслідування. Всіх греко-католицьких священиків було автоматично звинувачено в симпатіях до Австрійської монархії, засуджено і заслано вглиб Росії, деяких аж під китайський кордон.

Натомість Православна Церква була щедро обдарована графом різноманітними привілеями та втішалася під його покровом цілковитою свободою дій. Саме тоді величезна кількість російських православних священиків силою захопила ті численні парохії Української Греко-Католицької Церкви, котрі залишалися вакантними і позбавленими душпастирської опіки через повальні арешти українських священиків русофілів австрійською поліцією та не менш масове виселення «неблагонадійного» українського кліру на територію царської Росії, здійсненого вже самими російськими окупаційними властями. Католикам було також суворо заборонено вступати, захищаючи власні релігійні переконання, в апологетичну полеміку з приверженцями комуністичних ідей. Практично, нова влада діяла наступним чином: в тих парохіях, де вірні давно вже не бачили священика, було інстальовувано православних священнослужителів, а щоби греко-католицькі, по своїй природі, вірні не противилися такому насильству, їм було обіцявано мало що не «золоті гори» при новому режимі. Проте багато вірних Української Греко-Католицької Церкви не піддалися на ці підступні вмовляння і, наперекір всім сподіванням російського окупаційного уряду, залишилися і надалі католиками.

Бачачи таку непоступливість ненависних його серцю уніятів, граф Бобринський вирішив в якийсь спосіб позбавитися Митрополита Андрея, з величезним авторитетом якого серед галицької інтелігенції та простолюддя він пов'язував таку впертість та незговірливість місцевих жителів. Але його плянам, наразі, не судило збутися – перед натиском союзницьких військ російська армія була змушена відступити і повністю залишити місто Львів. Користаючи з нагоди цієї хвилинної свободи дій, Митрополит відвідав лікарні м. Львова та

потішив своїх вірних, що перебували в них, своїм батьківським словом утіхи. Він також дав своїй Митрополичій Консисторії відповідні розпорядження на випадок свого нагального арешту, ніби передбачаючи те, що повинно було статися уже в недалекому майбутньому.

І ось настав той так сильно очікуваний всіми ворогами галицького Владики момент – арешт митр. Андрея. Після того, коли він, приїхавши на запрошення пароха місцевої церкви Успення Матері Божої для відправи урочистого Літургійного Богослуження, 14 вересня 1914 року, він виголосив проповідь із закликом до всіх священиків і мирян Греко-Католицької Церкви залишатися вірними справі Святого Єднання, до ставки генерала Брусілова негайно було відправлено листа, автор якого (граф Бобровський), фальшиво і підступно стверджував, що владика Андрей підбурює галичан до збройного спротиву розпорядженням російських військових. Реакція високого царського достойника була адекватною: Митрополитові було заборонено віддалятися від власного єпископського осідку, а вся сфера життя і діяльності повинна була просторово обмежитися тільки до трьох кімнат його приватного помешкання. 18 числа йому було сповіщено, що незабаром його буде перевезено до Києва. Митрополит взяв зі собою три невеличкі валізки необхідних йому в подорожі речей та, супроводжуваний отцем-василіянином Йосифом Боцяном, що працював при ньому в якості власного сповідника; секретаря та домоуправителя, відбув до столиці. Два дні по тому, зупинившись на постій у київському готелі «Континенталь», він, детально проаналізувавши ту делікатну ситуацію, в якій знаходилися тепер він і вся керована ним Українська Церква, та зваживши всі за і проти, після довгих роздумів вирішив застосувати на практиці надані йому папою Пієм X надзвичайні повноважності. Так 23 вересня, в невеличкій кімнатці київського «Континенталу» відбулася єпископська хіротонія о. Йосифа Боцяна на ординарія Володимир-Волинського, Смоленського, Луцького, Турівського, Пинського, Берест-Литов-

ського та Холмського. Потім Владика Андрей повідомив начальника свого «почесного ескорту», що він вже більше не потребує послуг з боку свого сповідника, а тому просив би, аби тому було дозволено повернутися назад у Галичину.

Київ-Москва-Курськ

Після коротенького побуту в Києві, Митрополита було переведено до Москви, а звідти – в Нижній Новгород, звідки його було поновно перевезено до Курська, де він перебував аж до середини літа 1915 року. Пізніше він винайняв собі тут невеликий будиночок, в якому залишився на місці до місяця вересня 1916 року. Йому ніяк не вдавалося вивідати від своїх конвоїрів, за кого його було вважано – за військовополоненого, політичного в'язня чи звичайного злочинця. Вкінці-кінців, він прийшов до висновку, що його було вирішено просто-напросто віддалити від вірних Української Греко-Католицької Церкви, щоби вони, позбавлені його пастирського нагляду та батьківської опіки, не знали, як поводитися їм у тій важкій політичній ситуації, що склалася. Йому також стало зрозуміло, що йому дозволять проживати так, як він захоче, у всьому, що стосуватиметься нічлігу та необхідних харчів, тобто облаштування свого особистого побуту, але це буде до тих пір, поки на це дозволятимуть йому ті гроші, що їх він при собі мав. В тому ж таки Курську йому було заборонено впродовж довгих трьох місяців бодай на крок віддалятися від його будинку. Йому було дозволено читати будь-які книги та журнали, але перед тим вони повинні були пройти пильну цензуру з боку царських жандармів. Йому було заборонено відвідувати Богослуження в місцевій римо-католицькій церкві і користуватися послугами пароха латинської громади навіть для Сповіді. При бажанні він міг самостійно служити Божественну Літургію, але це було йому дозволено лише приватно, тобто у власній кімнаті. Пізніше, коли нагляд за ним став не таким вже і пильним, йому кілька

разів було дозволено вийти, завжди у супроводі «власних» конвоїрів, на невеличку прогулянку містом. Одначе всі 5 тисяч жителів цього російського містечка і так без усяляких труднощів упізнавали свого підневільного «гостя», особу якого видавала, перш за все, його атлетична статура, а також і превелика кількість «охоронців» та шпиків, котрі постійно слідували за ним. Нікому не було дозволено розмовляти з ув'язненим. Врешті-решт, після довгого часу, йому було таки дозволено навідатися до місцевого римо-католицького храму та приступити до Св. Тайни Сповіді перед парохом курської католицької громади латинського обряду – хоч і в захристії церкви, однак у повній відсутності конвоїрів. Саме там він зміг передати через цього священника два своїх листи, що їх він написав до папи Бенедикта XVI. На жаль, поліція почала щось підозрівати, тож наступного разу, коли Митрополит знову приступив до Сповіді у захристії того ж храму, при цьому був уже присутній один із шпиків.

В'язень Суздальського монастиря

У вересні 1916 року Митрополита, внаслідок таємних інтриг Распутіна та за рішенням Священнішого Синоду, було переведено до Суздальського монастиря, збудованого на честь місцевого святого, в провінційне російське містечко, котре на той час нараховувало заледве 8 тисяч жителів. Специфіка даного монастиря полягала в тому, що одна його частина була переобладнана під тюрму для тих, кого царський уряд засудив за провини проти «православної віри», і тих священників Російської Православної Церкви, котрі відбували у ній своє покарання за неморальну поведінку. Власне кажучи, сама тюрма, внутрі якої знаходилася також невеличка каплиця, посвячена Корсунській Богородиці, знаходилася ніби дещо на віддалі від основного корпусу монастирських будівель, але ця територія перебувала ще всередині монастирських мурів.

Митрополит покинув Курськ у місяці вересні 1916 року. На залізничній станції у Володимирі на його приїзд вже очікували два православні священники, що їх було відряджено за галицьким Єпископом місцевим православним владикою кир Олексієм. Разом з ними на пероні стовбичили і добрих 15 чоловік жандармів. Зразу ж після прибуття Митрополита на вокзал, начальник місцевої поліції повідомив його, що за наказом вищих властей його вирішено передати під нагляд місцевого єпарха, тож надалі він перебуватиме в ув'язненні на території Суздальського монастиря. Впродовж майже тримісячного перебування Митрополита у цій «гостинній» обителі, владика Олексій так ні разу і не навідав його. Одначе коли вже через якихось раптом два роки кир Олексій сам опинився в незavidному положенні переслідуваного більшовицькою владою втікача на території Галичини, то Митрополит радісно і радо прийняв і гостив його в своєму Свято-Юрському осідку, віддаючи його особі всі належні будь-якому єпископові почесні.

Цілком протилежно до свого безпосереднього начальника поводився вікарій Володимирської єпархії, о. Павло, котрий часто навідував Митрополита, щоби наодинці порозмовляти з ним. Кожного разу їхня дружня розмова переростала в серйозну дискусію на різноманітні богословські теми, де аргументація однієї сторони знаходила собі відповідну контраргументацію протилежної. Звичайно траплялося так, що о. Павло покидав келію Митрополита лише тоді, коли у нього не було вже чим заперечити ті доводи, що їх зі щораз більшою силою висував Митрополит.

Кир Андрееві, для задоволення його потреб, належалося дві невеликі келії, в одній з яких він безпосередньо проживав, а в іншій служив Божественну Літургію. Їв Владика все те, що подавалося на стіл і монастирській братії. В своєму користуванні він мав і невеликий самовар, тож час від часу він міг зігріти себе теплим чаєм. Дуже важко було роздобути літургійного вина, одначе Митрополитові вистачило тих трьох

пляшок, котрі він прихопив із собою тоді, коли полишав Курськ. З літургійним хлібом проблеми не було, оскільки один з монахів, на ймення Яків, що приносив йому попоїсти, завжди брав зі собою кілька просфор, котрі Митрополит використовував пізніше при Євхаристійному Служінні. Цей монах, Яків, дуже любив розмовляти з Митрополитом і часто робив це, не зважаючи на сувору заборону.

Як би там не було, кир Андрей пробув би ще в Суздальському монастирі не знати скільки часу, коли б не втручання у справу деяких представників впливових кіл російської аристократії, явних симпатиків Владики. Депутат Російської Думи п. Керенський, виступаючи на одному із засідань парламенту, відкрито заявив, що вважає цілковито brutальним перебування графа Шептицького на території Російської держави у якості звичайнісінького в'язня. П. Короленко, один з відомих тогочасних письменників Росії, опублікував свою статтю, в якій нещадно критикував за це царське самодержав'я. Тому Митрополита було вирішено перевести до м. Ярослав, котре знаходилося на відстані 150 кілометрів від Суздаля. Ставлення до нього помітно змінилося в кращу сторону: йому було дозволено користуватися просторим помешканням з 4 кімнат та кухні; він міг вільно пересуватися містом у будь-якому напрямку, хоча при цьому його постійно супроводжував подорожуючий з ним разом на деякій віддалі охоронець; йому було вільно ходити на Богослуження до місцевої римо-католицької церкви та служити Божественну Літургію у власній кімнаті тоді, коли заманеться.

Звільнення

Звістку про революційний переворот в Росії Митрополитові принесли жандарми, котрі раніше охороняли його. Тільки на цей раз вони з'явилися до нього вже без зброї, а поведінка їхня була набагато ввічливіша та обхідливіша, ніж

раніш. Кілька днів після цієї події Митрополит, проснувшись зранку і вийшовши зі свого дому, не зауважив більше ані найменшої присутності тих агентів поліції, котрі протягом всього цього часу посилено конвоювали його. Він зрозумів, що так довго очікуване звільнення нарешті прийшло. Коли він довідався про те, що його конвоїри і самі потрапили за ґрати, то відвідав їх та всілякими способами старався потішити й розрадити їх у їхньому горі.

Минуло ще довгих три тижні, заки Митрополит отримав офіційне повідомлення про те, що його звільнено з-під варти, що він тепер став цілковито вільною людиною і що йому вільно приїхати до Петрограду. Однак Владика вирішив спершу ще раз відвідати Москву, а до Петрограду він добрався десь наприкінці березня 1917 року. 16 та 29 березня Тимчасовим Урядом було проголошено загальну амністію для всіх політичних в'язнів та для так званих «ув'язнених сумління», тобто тих, хто був покараний за «релігійне інакомисліє». Але ще майже чотири місяці кир Андрей не міг вирушити з Петрограду, важко захворівши на застуду легень. Як назло, саме в цей час йому треба було бути особливо активним: щоби виробити необхідні для повернення на рідну землю документи, потрібно було оббити поріг далеко не одної установи. Окрім того, здавалося, що представники нової влади почали вже жалкувати з приводу передчасного звільнення ними Митрополитової особи. Однак і між цими новими чиновниками знайшлися такі, котрі відкрито симпатизували Католицькій Церкві, люди, дякуючи яким вдалося організувати та формально узаконити перші католицькі спільноти східного обряду на території Росії, які пізніше було оформлено в окремий Екзархат. Завдяки наполегливим старанням цих людей та високому авторитетові в їх середовищі львівського Митрополита, отримав звільнення та прибув до Петрограду і о. Леонід Фьодоров.

Перш ніж відбути до Львова, Митрополит бажав відвідати також і католицькі парохії східного обряду розкидані на

території Східньої України. Першою його зупинкою на цьому довгому та сповненому небезпек шляхові стало м. Київ. Тут владику Андрей був запрошений до участі в соборчику місцевих правосл. деканів, де йому було надано також можливості виступити з доповіддю про справу досягнення міжцерковної Єдності. Один з присутніх священнослужителів зголосився взяти на себе функції евентуального координатора всіх унійних заходів та міроприємств і працювати в напрямку поширення і пропаганди ідеї Церковного З'єдинення серед широкого загалу вірних Православної Церкви. Митрополитові спало на думку звести у Києві величний храм Української Греко-Католицької Церкви. І це по двох причинах. По-перше, в цьому місті проживала величезна кількість українських греко-католиків, вихідців з Галичини, а по-друге, щоби показати православним, що можна без жодних перешкод бути католиком східнього обряду і що для того, щоби прийняти католицьку віру, зовсім не треба відрікатися власного літургійного обряду та національної приналежності. З Києва, де він взяв активну участь і в торжествах з нагоди проголошення Акту про Незалежність Української Народної Республіки, митрополит Андрей знову відбув до Москви, а звідти, після кількаденного там побуту, вирушив до Петрограда. Тут він зупинився і затримався рівно на стільки часу, скільки треба було, щоби отримати новий паспорт та всі інші супровідні документи. Тимчасовий Уряд видав їх йому без жодної затримки, боячись, що своєю присутністю Митрополит тільки сприятиме поширенню католицької пропаганди серед широкого загалу вірних Російської Православної Церкви. Дещо вище ми з вами вже детально аналізували факт канонічної організації Екзархату Російської Греко-Католицької Церкви та всі пов'язані з цим події. «Що ж робити тепер?»

І саме це питання стояло перед Митрополитом, вимагаючи від нього негайної та рішучої відповіді. І він вирішив, що найперше йому слід поїхати до Риму, аби повідомити Папу про все те, що йому довелося побачити та почути.

Проїхавши через усю Фінляндію, Владика зупинився в Стокгольмі. І тут трапилося непередбачуване: Митрополита прийняли за шпигуна! Будучи Главою Української Греко-Католицької Церкви, він не міг не відвідати тих численних українців греко-католиків, котрі перебували у шведській столиці, в їх числі, зустрівся він і з представниками Українського Комітету, по духу – союзниками Німеччини, котрі всіма можливими засобами намагалися боротися проти Росії та країн її блоку. Агенти французьких секретних спецслужб в Стокгольмі слідували за кожним кроком та словом «українського гостя». В їхніх очах Митрополит став шпигуном в той момент, коли він зустрівся з представниками Українського Комітету. Неможливо повірити, але факт!

В Швейцарії події розгорталися подібним чином. В той час, коли він, очікуючи на в'їзду італійську візу, був зайнятий написанням своїх звітів та нотаток, котрі намірявся передати потім на руки Святішого Отця, агенти контррозвідки представили його в якості мало що не заколотника, небезпечної для західних союзників людини. Надворі стояв 1917 рік. Кардинал Петро Гаспаррі зробив усе можливе і неможливе, щоби кир Андрей таки зміг дістатися до Риму, одначе він не міг гарантувати галицькому Владиці особистої безпеки поза ватиканськими мурами. Італія виступала союзником блоку західньо-європейських країн, а тому її чиновники, отримавши від французьких секретних агентів вкрай негативну інформацію про владу Шептицького, насторожилися – ніхто не хотів дозволяти «шпигунові Української Церкви» перетнути італійський державний кордон. Згоди можна було досягнути лише у випадку прийняття наступної умови: Митрополит міг дістатися до Папи, але після авдієнції у Ватикані, як тільки його нога знову ступить на італійську землю, італійська поліція повинна була заарештувати та ув'язнити його.

Перед тим, як прийняти яесь рішення, Митрополит віддавав довгим роздумам. Їх вислідом стало його повернення до України. Тільки-но вийшовши з одної тюрми, кир Андрей не

мав анінайменшого бажання потрапити до іншої.

У вересні 1917 року він щасливо повернувся до Львова. Його прибуття стало справжнім тріумфом для всієї Української Католицької Церкви східного обряду. Вздовж майже 80- кілометрової колії, яка єднає перемиський та львівський залізничні вокзали, в очікуванні на поїзд, що ним слідуватиме Митрополит, товпилися юрби народу, сподіваючись, що він бодай вигляне до них через віконце вагону.

Нарешті кир Андрей був знову вдома. З величезним сумом оглянув він свою колись величну єпархію, що лежала тепер в страшних руїнах. Навіть на самому Свято-Юрському пагорбі царював Його Величність Хаос. Значна частина цінної колекції творів мистецтва, що її свого часу був зібрав Митрополит, безслідно пропала в часах воєнного лихоліття. Катастрофічно бракувало священників: багато з них померли або були розстріляні, немало їх розсіялося по всьому світі у пошуках кращої долі. Майже кожне дітище кир Андрея було цілковито знищене або ледь животіло, гибіючи від завданих йому ран. Вся країна була перевернута догори ногами внаслідок неодноразового переходу по її території численних військових частин, котрі перетворили колись квітучу Україну в справжнє поле смертельної січі.

Владика Андрей не впав духом, не втратив мужності перед таким широким фронтом робіт, що їх треба було доконати, аби поставити все на своє місце, аби змусити функціонувати все так, як воно було раніше. Навпаки, високо засукавши рукави, він взявся за роботу, прагнучи якнайшвидше влити новий дух, дати нове життя повіреній його пастирській опіці митрополії!

Польсько- український конфлікт

Початок ворожнечі

Своїм Маніфестом від 16 жовтня 1918 року імператор Карл I повідомив усіх про свій намір створити, на місці старої Австро-Угорської монархії, нову Конфедерацію, в якій «кожна з національностей мала би право створити на території, що її вона займала, власну державно-конституційну структуру». Виникнення такої Конфедерації бурхливо вітали уряди всіх країн-союзниць Імперії. Українські депутати до Рейхсрату у Відні, дізнавшись про ці великі переміни, об'єдналися разом у Львові і проголосили, в жовтніл того ж року, постановня нової Української Держави, котра географічно охоплювала всю територію Східньої Галичини з кордонами по річці Сян, а також українську частину Буковини та русинсько-словацькі землі Закарпаття і Північної Угорщини. Новостворений уряд цієї Республіки одразу ж повідомив про своє існування центральні органи влади Австро-Угорської імперії, зажадавши одночасно, щоби всі українські вояки, котрі приносили військову службу в регулярній армії Корони були скеровані до Східньої Галичини. Столицею молодой Української Держави повинне було стати західньо-галицьке місто Львів, переважну більшість населення

якого складали жиди та поляки. Незважаючи на це, польські військові все ж таки передали в руки солдатів Української Національної Ради всі казарми, що в них вони розташовувалися раніше. Все, здавалося би, рухалося в бажаному напрямку, але... 8 листопада 1918 року офіційний представник польського уряду у Відні опублікував ноту протесту, в якій стверджувалося, що уряд Польської Республіки поновно стверджує про свої повновласті над території цілої Галичини, а не тільки західної її частини, як цього можна би було сподіватися. Поляки, котрі чисельно становили переважаючу частину населення краю, збройно виступили з повстанням проти українського уряду і оголосили про своє добровільне приєднання до Польщі. Польські війська знову захопили Львів. Митрополит, бажаючи зберегти власний політичний нейтралітет, не покинув свого єпископського осідку, хоча загроза його життю була більш, ніж очевидною.

Громадянська війна

Із моментом переходу Львова в руки поляків офіційно розпочалася громадянська війна. Польські війська намагалися будь-якою ціною оволодіти всією територією Західної Галичини, а разом з тим і галицькими землями на Схід (котрі безпосередньо межували вже з кордонами Східної України), оскільки в деяких містах (наприклад, в Тернополі) там теж проживала значна частина поляків.

Після завоювання Львова польськими уланами було припинено функціонування Львівської Духовної Семінарії, а її студентський і професорський склад було просто-напросто розігнано. В каплиці, що знаходилася всередині семінарського корпусу, було облаштовано зал для перегляду кінофільмів. Подібною була також і доля Перемиської та Станіславівської семінарій Української Греко-Католицької Церкви, а це значило, що на всій території Галичини фактично не залишилося жод-

ного навчального закладу для освіти та виховання католицького духовенства східного обряду. Конфісковано і розграбовано було також і багатющу бібліотеку Свято-Миколаївського монастиря чину Василян у Крехові. Не менш багата бібліотека Василянського чину у Жовкві була також поварварськи розграбована та знищена неотесаними польськими вояками. Поважних пошкоджень зазнала і василянська типографія в Жовкві, а також і її співсестра, що належала до Львівського Ставропігійного Братства.

Польський уряд відразу ж вдався до проведення політики т. з. *полонізації*, котру інакшими словами можна би було охарактеризувати терміном «етнічна чистка». Але про це ми ще говоритимемо дещо далі. Практично, цими заходами намагалося повністю знищити в Галичині бодай найменший слід української присутності. Подібних заходів було застосовувано і в сфері церковного життя: східні церкви було безжалісно грабовано, передавано в користування католикам західного обряду, з них повністю усувалося іконостаси, а церковного посуду і священничих риз східних нерідко уживано в різноманітних гротескових виставах. Подібне повториться також і дещо пізніше, коли в Галичині вперше з'являться російсько-більшовицькі зайти і розпочнуть на цих землях нечуване досі переслідування Христової Церкви. В липні наступного року громадянська війна закінчилася повною перемогою польських військ, українську ж армію було розформовано, а її солдатів ув'язнено в спеціальних таборах для військовополонених.

Що ж робив впродовж усього цього часу галицький митрополит Андрей Шептицький? Напередодні наступу польських військ його особу зусібіч було піддано нищівній критиці з боку чи не кожного польськомовного друкованого видання. Як тільки його не називано: і зрадником Батьківщини, і шпигуном, – за те, що свого часу зустрівся з активістами Українського Комітету в Стокгольмі. Після того, коли Львів уже опинився в руках поляків, Митрополита було піддано домашньому арештові, так що він не міг, ні під яким приводом,

відлучатися від своєї єпископської резиденції, розташованої на Свято-Юрському пагорбі. Пізніше йому буде «милостиво» дозволено час від часу здійснювати прогулянки вулицями та парками міста, однак заборони покидати його можі скасовано так і не буде. І тільки значно пізніше він зможе знобу відчутти себе вільною людиною.

У 1920 році владика Андрей виїхав до Риму, де зупинився на постій в Колегії Чину Найсвятішого Избавителя, оскільки Рутенська Колегія на той час була ще зайнята. Поляки звинувачували його у всіх мислимих і немислимих гріхах і проступках, тому він приїхав до Риму, щоби прояснити Папі ту складну ситуацію, що склалася, та дати справедливую оцінку стану справ у Галичині. Інформація, що її надсилалася до Святішого Престолу з Віденської Національної Ради, було пізніше корисливо перекручувано польськими дипломатами в Римі, котрі, заперечуючи всі ті факти, про які йшлося в донесенні, подавала до Ватикану цілком відмінні і неправдиві дані. Саме тому в Римі було вирішено надіслати до Галичини свого власного Візитатора, основним завданням котрого було би ознайомлення з конкретною політичною та релігійною ситуацією в Галичині і повідомити про все те, що там відбувається, Апостольську Столицю. Цим Візитатором став о. Дженоккі, а впродовж всієї його подорожі галицькою територією його супроводжував один з отців чину Найсвятішого Избавителя. Отець Дженоккі, котрий значну частину свого життя провів у Львові, а тому чудово знав географію та мову місця, не зміг, однак, самотійно розібратися в цій тодішній галицькій «плутанині», тож проведена ним візитація так і не принесла жодного результату.

Одним із основних звинувачень, що їх польська сторона висувала проти Митрополита, було перевищення ним, на їхню думку, своїх повноважень, котре проявилось в «самовільному» уділенні ним єпископських свячень о. Йосифові Боцяну та в створенні окремого Екзархату Російської Греко-Католицької Церкви. Однак ці звинувачення було повністю відкинуто, і

Святіший Отець Бенедикт XV повністю виправдав Митрополита, ще раз потвердивши всі права та повновасті, що їх надав йому його попередник папа Пій X. В Римі владика Андрей затримався надовго – аж до настання 1923 року.

Саме цього року, після смерті папи Бенедикта XV, на Римський єпископський престол було обрано його наступника – Пія XI, в минулому – апостольського нунція в Польщі Ахіла Ратті. Ставши Папою, він не полишив своєї опіки та праці над розв'язанням складного питання польсько-українського політично-релігійного співіснування в Галичині і ще раз вирядив туди свого спеціального Візитатора, котрим бдруге став вже вище згадуваний нами о. Дженоккі. Митрополит, котрий на цю хвилю знаходився ще у Римі, обмежився лише тим, що написав і подав на ім'я Святішого Отця спеціальне звіт-подання, в якому коротко змалював ті почуття гострою антипатією між поляками та українцями, котрі особливо проявили себе на протязі останніх років, та висвітлив своє відношення до різних політичних партій, що діяли в тогочасному українському суспільстві. Отець Дженоккі, після свого одномісячного побуту у Львові, відвідав також і єпископські осідки Української Греко-Католицької Церкви в Перемишлі та Станіславові, де його було зустрінуто з величезним ентузіазмом та піднесенням.

Горезвісна «нацифікація»

Вже вкотре хотів би зазначити, що коли я і наводжу в своїй розповіді про Митрополита, його життя та діяльність якісь конкретні факти, які виставляють деяких представників польської національності у цілковито негативному світлі, то роблю це зовсім не через якусь свою неприязнь до польського народу, «поляконенавидець», як сказали би інші, оскільки з природи моєї я є цілковито позбавлений будь-яких проявів цього почуття. Я роблю тільки і виключно задля того, щоби

краще змалювати читачеві ту важку і надзвичайно заплутану обстановку, в яких нашому дорогому Митрополитові доводилося час від часу працювати. Ніколи не слід оцінювати ті чи інші історичні події з висоти нашого сьогодення їх бачення. Для того, щоби краще і об'єктивніше проаналізувати їх, слід ніби ще раз заглибитися в них через товщу тих віків, що вже минули, аби поглянути на них очима їхніх сучасників. Окрім того, ніколи не можна переносити відповідальність за помилкові дії, а подекуди – і злочини, попередніх поколінь на їхніх дітей або внуків. Отож, повернімося до тої горезвісної акції «пацифікації», що її проводив свого часу польський уряд, підтримуваний значною частиною всього тогочасного польського суспільства, по відношенню до українського населення східної частини Галичини, території, що безпосередньо межувала з тими українськими землями, які перебували на той час політично залежними від Росії.

Як тільки поляки захопили цю територію, вони відразу ж почали на ній акцію тотальної полонізації. Будівлі Львівської Духовної Семінарії було реквізовано та передано для дислокації в них центрального осідку місцевого урядування, хоча для його розміщення цілком вистачило би тої частини житлових фондів, котра виділилася під ці цілі в центрі стародавнього міста. Всі зусилля української, і не тільки, громадськості, спрямовані на заснування у Львові Українського Університету, було перекреслено в один момент. Було закрито всі Народні Доми; українцям було заборонювано навіть спільно збиратися в таких популярних раніше серед простих галичан хатах-читальнях, оскільки польська влада вважала їх розсадниками різноманітного політичного бунтарства. Польські урядовці не пощадили навіть звичайнісіньких початкових народних шкіл. Переважна більшість приватних шкіл з українською мовою навчання було закрито, а на їх місце було створено цілу мережу нових польськомовних загальноосвітніх закладів.

Польська влада хотіла будь-якими засобами досягти по-

ставленої перед собою мети – довершення цілковитої колонізації українського населення країни та безповоротної зміни її етнографічного статусу. Контрольні комісії, основним завданням яких було слідкувати за здійсненнями операцій купівлі та продажу земельних ресурсів, склалися майже виключно з поляків. Саме вони поставили собі ціллю проводити планомірну і систематичну (200000 гектарів землі річно) конфіскацію родючих українських ґрунтів. А на додаток до цього, 15 липня 1920 року польський уряд апробував плян проведення нової земельної реформи, вислідом котрої мала би стати тотальна колонізація (тобто полонізація) українських територій, з усіми негативними наслідками для українського населення Східньої Галичини, котрі із цього випливали.

Насильницька полонізація українського населення торкнулася навіть тих українців, котрі вже віддавна втратили власну національну ідентичність і віддалилися від свого українського коріння, але практикували ще свою католицьку віру в східньому обряді. Соборне послання польських націоналістів шовіністичного толку до представників римо-католицького духовенства від 11 червня 1921 року закликала польських отців всіляко заохочувати до переміни обряду зі східнього на західній навіть учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл, не кажучи вже про дітей мішаних подруж, які автоматично вважалися перейшовшими на латинський обряд від самого моменту їхнього народження в сім'ї, де бодай один з подругів притримувався і заховував його. Крім того, всі українці, які бажали би придбати від когось з поляків бодай невеликий шматочок землі або претендували на те, щоби бути зарахованими до штату державних службовців, просто зобов'язані були при хрещенні своїх дітей звертатися за послугами кумівства до польських римо-католиків. Змінити обряд можна було в будь-якій з державних Префектур, при чому ця процедура не коштувала українському греко-католикові ані копійки.

«Пацифікація» боцяче вдарила і по православних укра-

їнцях. Дещо раніше ми вже говорили про те, як політика тотальної полонізації була впроваджувана на теренах Волині. Масові вбивства людей, грабіж і знищення культових споруд та спалення на пні десятків українських сіл ставали дедалі частішими.

Хвиля польського шовінізму і брутального свавілля, яка сколихнула всю Галичину, врешті-решт викликала бурхливий протест Митрополита. Наприкінці 1930 року він прилетів літаком до Варшави і попросив про авдієнцію в Президента Польської Республіки та деяких Міністрів його уряду. Але ніхто з них не прийняв його, тож він так ні з чим і повернувся до Львова. Зі Львова пише він своє донесення до Риму, доповнюючи нотки свого негодування конкретними фактами, наводячи точні цифри та перевірені дані про переслідування українського народу з боку шовіністично налаштованих польських офіційних кругів та про моральні репресії і фізичні каральні акції, що їх проводило проти українського населення Галичини польське військо. Кир Андрей завершує своє донесення Святішому Отцеві проханням про допомогу і заступництво за несправедливо притіснюваних та нещадно глоблених поляками українців, він просить його поклопотати у цій справі перед польським урядом у Варшаві. Відповідь, яку надіслав Митрополитові Державний Секретаріат Ватикану 2 листопада 1930, була такою:

«Спішу повідомити Вас, що лист, що його Ви надіслали до нас 21 жовтня, ми отримали вчора.

Його Святість Папа доручив мені відповісти Вам, що він уважно і з почуттям великого занепокоєння і суму прочитав це донесення українського єпископату і що викладена в них інформація, на превеликий жаль, підтверджується і даними, котрі надходять до Апостольської Столиці з інших джерел. Крім того, Його Святість хотів би запевнити Ваше Преосвященство і всіх Ваших співбратів в єпископському служінні, що Святіший Престол ніколи і ні в якому разі не залишить поза своєю увагою справу позитивного вирішення цієї болючої про-

блеми та всіми можливими способами намагатиметься втрутитися в хід подій во ім'я правди і справедливості».

Під листом стояв підпис кардинала Пачеллі.

В скорому часі про факти масових репресій в Галичині стало відомо урядам усіх європейських країн. Українські делегати до Варшавського Сейму проінформували Женевську Лігу Націй про важке становище галицьких українців. Звідти на Україну негайно вилетів один з англійських парламентарів, Рис Девіс, який, зібравши велику кількість письмових та усних свідчень очевидців, після недовготривалого побуту в Галичині знову повернувся в Лондон. Ще трохи часу і про події в Галичині говорилося вже не тільки на засіданнях англійського Парляменту, а й на конференціях Міжнародної Ради Асоціації Кооперативів у Брукселі.

Українські парламентарі до польського Сейму наполягали, щоби було створено спеціальну комісію, котрій доручено би було детально проаналізувати акцію «пацифікації» як з точки зору теорії, так і з точки зору її практичного впровадження в життя. Вони вимагали, щоби всіх відповідальних за злочини проти людства було притягнуто до кримінальної відповідальності, процесовано і покарано належним чином. Під час однієї з таких суперечок в Парляменті високодостойний пан Войцеховський гостро атакував Митрополита, стверджуючи, що саме його поведінка та відношення до розгляду національних та релігійних питань в Галичині була причиною застосування з боку польського уряду політики «пацифікації». Але українська частина парляменту, як і весь український народ, відразу ж стали на захист свого Владики, ще раз підтвердивши цим актом свою безмежну любов до свого духовного батька і провідника. З приходом на територію Галичини російських військ політика «пацифікації» назавжди відійшла у небуття.

Друга світова війна

Комуністична навала

В 1939 році розпочалася найлютіша і найжорстокіша світова війна в історії всього людства, пізніше названа істориками «другою світовою». Епіцентром її військових дій стала, на превеликий жаль, територія України. Коли російські війська вперше окупували Галичину в 1939 році, брат Митрополита Андрея, Олександр, що перебував тоді в родинному маєтку сім'ї в Прилбичах, став однією з перших жертв цього нечуваного досі кровопролиття. Згряя більшовицьких бандитів зненацька захопили село і, примусивши Олександра з дружиною самостійно викопати собі яму-могилу, в припадку несамовитої люті розстріляли їх без жодного суду і слідства.

В жовтні 1939 року Національні Збори Галичини, переважну більшість членів яких становили переконані русофіли, проголосували за возз'єднання Західньої України з Росією, надавши новоутвореній державі ймення Радянської України. Зразу ж після цього акту по всіх-усюдах в Галичині було проведено насильну колективізацію сільськогосподарських угідь,

худоби і реманенту. Парохіяльні священники ще не зазнавали тиску, а от всі монастирі було майже зразу ж розігнано, їхнє майно переписане на державу, а в клявзурових будівлях розквартирувалася собі російська солдатня. Католицькі школи було перетворено на школи атеїстичного виховання. Наводимо тут уривки з донесення митрополита Андрея до Апостольської Столиці, що його він передав через руки папського нунція в Німеччині, до якого воно, в свою чергу, потрапило за посередництвом одного з членів якоїсь німецької Комісії, що, завершивши свою роботу на території Росії, повертався до Берліну:

...«Все те, що чинить уряд, спрямоване, як виглядає, на руїну, знищення, шкоду, несправедливе покарання мирного населення, все воно витворює величезний хаос і безлад там, де раніше царював ідеальний порядок. Виконання будь-якого наказу здійснюється лише під страхом смертної кари. Від самого початку всі школи було монополізовано державою. Майже відразу після цього у них було заборонено навчання Релігії, а загальною тенденцією є будь-якою ціною збити молодь на хибний шлях через організацію якихось беззмістовних вечірок з танцями, голосною музикою, безглуздими іграми, намагаючись вкратити їм в душу зерно фанатичного атеїзму і богоненависництва. Окрім того, всі монастирі було ліквідовано».

Приватна власність, без огляду на те, багатій чи бідній людині вона приналежала раніше, була конфіскована, і в цьому акті її відчуження можна було легко зауважити, як про це висловлюється Митрополит: «Панує неприхована ненависть до духовенства та релігії; ненависть до всіх загальнолюдських моральних цінностей».

Кир Андрей, безсилий перед міццю й могутністю червоної навали, з величезним болем в серці спостерігав, як парохіяльні церкви його єпархії переходять під безпосереднє урядування спеціально створених для цього «комітетів». З не меншим щемом глядів він і на ту комедію, що її розігрували більшовики, –

«спасителі і визволителі нації», – «українізуючи» польські школи, перетворюючи у казна-що будівлі Великої та Малої Духовних Семінарій з їх 35 факультетами. Гірко на душі було Митрополитові і тому, що він бачив, як велика частина священнослужителів його єпархії під тиском з боку комуністичної влади покидає напризволяще власних парохіян та переходить в зону німецької окупації. Поряд з тим, він радіє, коли бачить багатьох із них, що, незважаючи ні на що, залишаються і надалі на своїх парохіях. Мине трохи часу – і він сам даватиме дозвіл віддалитися від власної пастви та шукати притулку, захорони і пристановища тим священикам, життя котрих буде перебувати під загрозою з боку російських комуністів. Вивільнені місця буде заповнено ієромонахами Студійського уставу, оо. Василіянами та отцями з інших монаших Чинів і Згромаджень.

Але через деякий час в шеренгах самих «спасителів і визволителів» прийшло до певного замішання і масових заворушень, величезна кількість бійців Червоної армії самовільно дезертували з війська і поверталися до власних домівок.

Перед німецьким приходом на галицьку землю тут відмічалось жваве переміщення на Захід величезної кількості представників польського населення краю, котре в панічному страху волочили в своїх валізах тільки те, що із числа украденого ними добра вони вважали найбільш цінним і необхідним. Радянські ж війська при відступі захопили зі собою все, що тільки було на прилавках магазинів, спустошуючи місто перед входом до нього чергових загарбників.

Впродовж усього цього довгого періоду часу, Митрополит, знесилений від раптового загострення запального процесу в сугубих рук і ніг, тільки мовчазно спостерігав за тією боротьбою, що її розгорнули комуністи проти Святої Христової Церкви. Він не міг самотійно пересуватися, гострий артрит відібрав від нього можливість навіть писати, Митрополит заледве відчував смак споживаної ним їжі. Але незважаючи на всі ці негаразди та перешкоди, він ні на хвилину не полишав справи молитви за свій знедолений народ. І не тільки це. Саме

в цей час він надсилає на адресу Святішого Отця свого листа з проханням про дозвіл на жертву власного життя за справу Святого З'єдинення між Церквами та за віру Христової Церкви.

Справжнім чудом навіть для нього став той факт, що очолювана ним Церква успішно пережила часи нелюдських її переслідувань з боку комуністичного режиму, як про це пише він в одному з своїх листів від 16 серпня 1942 року, адже злоба і ненависть безбожних російських атеїстів була прямо пропорційною ненависті і злобі гонителів Самого Христа і Його перших Учнів і Апостолів. Воїни зла були переконані, що їм таки вдасться загасити останню іскру Христової віри в душах українських людей. Вони ставили собі за ціль повне знищення на цій землі Святої Католицької Церкви. Тільки на території Львівської архієпархії, за підрахунками самого Митрополита, за ці два роки більшовицького панування було знищено приблизно 250.000 вірних (частина їх була депортована вглиб Росії). Після залишення російськими військами міста в мурах його тюрем було знайдено майже 6000 обгорілих трупів ув'язнених з слідами жорстоких і нелюдських катувань.

Божому Провидінню було завгодно, щоби Митрополит чудесним чином двічі уникнув смерті. Вперше це трапилось в 1939 році: напередодні входу більшовицьких військ до Львова в приміщення його єпископського осідку раптово і несподівано для всіх влучила бомба. Вона вибухнула саме в тій залі, куди зібралася вся челядь, аби знести хворого кир Андрея в підземелля дому, де він міг би безпечніше почувати себе в часі бомбардування. Просто чудом ніхто з прислуги тоді не постраждав. Наступного разу події розгорталися вже не так драматично: в часі свого відходу з міста комуністи в п'ятьох місцях запалили Митрополиту резиденцію на Свято-Юрському пагорбі. До того ж, одна з бомб, що влучила в купол катедрального храму, спричинила в ньому велику пожежу. Одначе люди, що збіглися на цю біду, спільними зусиллями якось подолали сліпу і руйнівну силу вогню.

Але попри всі негативи, комуністичний лад, котрий спо-

чатку протримався в Галичині якихось неповних два роки, приніс із собою і деякі позитивні зрушення. Ось слова Митрополита: «Комунізм став для нас причиною величезної віднови... Християни нарешті зрозуміли і побачили, яким страшним може бути чоловік без віри і якими жахливими є всі його поступки. Нашою найбільшою задачею має стати зараз праця по вихованню молоді та юнацтва в релігійному дусі, оскільки впродовж цього часу будь-яка форма релігійного виховання була заборонена державою. Всі вчителі і вихователі були комуністами, а отже і те, чого вони навчали дітей, було далеким від моральних засад справжнього релігійного світобачення... Незважаючи на це, слід відмітити той факт, що наша молодь в ці складні часи виявилася дійсно на висоті, ба навіть діти сміливо стали на захист віри, висміюючи часами своїх безбожних учителів, котрі намагалися переконати їх відректися власної віри».

Владика Андрей подумував над тим, чи не прийшов уже час, щоби застосувати на практиці свої повновласті, отримані ним від папи Пія X. Щоби бути більш певним в догідності їх застосування, він листовно звернувся до його наслідника на Римському Престолі – папи Пія XII, просячи в того potwierдження раніш отриманих привілеїв та дозволу на довершення єпископської хіротонії о. Йосифа Сліпого, котрого вибрав собі на помічника з правом наслідства на львівському митрополитичому престолі. І Папа на авдієнції 25 листопада 1939 року potwierдив ці надзвичайні повновласті кир Андрея та одобрив здійснений ним вибір свого наступника.

Дізнавшись про це, владика Андрей негайно висвятив о. Йосифа на єпископа в своїй приватній каплиці. Виглядає на те, що радянська влада була не в курсі всіх цих подій і навіть не підозрівала про звершення цієї підпільної хіротонії.

З огляду на те, що превелика частина населення Східньої України була насильно перевезена до Росії, Митрополит вирішив взяти і цю територію під свою духовну опіку. Він надіслав до Риму окремого листа, в якому звертався до Апо-

тольського Престолу з проханням дозволити йому сформувати на цій території канонічні Екзархати УГКЦ. Так і не дочекавшись відповіді, він, беручи до уваги швидкі зміни на фронті, що не обіцяли нічого доброго клірові і вірним Української Греко-Католицької Церкви, прийняв самостійне рішення про створення кількох Екзархатів, призначаючи Екзархами владику Чарнецького (на Волинь, Підляшшя, Полісся та Холмщину), отця Неманцевича (на Білорусію), отця Климентія Шептицького (на Росію та Сибір) та владику Йосифа Сліпого (на Сибір). Коли всього цього було вже довершено, 26 вересня в Митрополіччї палати на пагорбі Святого Юра було доставлено листа, датованого 30 травня цього ж року, в якому Державний Секретаріат Ватикану скасовував усі попередньо надані Митрополитові папою Пієм X особливі повноваження. На жаль, лист прийшов занадто пізно, лише чотири місяці після відправлення його з Риму, що в тих обставинах, коли ситуація на фронті змінювалася кожних десять хвилин, виглядало цілою вічністю.

Що ж робити? Митрополит знову закликав до себе всіх чотирьох Екзархів та сповістив їм про прийняте у Ватикані рішення. Він пояснив їм також, що у відповідності до положень, викладених у даному листі, навіть він тепер є позбавлений права прийняти від них відречення з їхнього уряду, а тому він закликав їх діяти на майбутнє згідно із голосом власного сумління. Після відбутих нарад кожен з них поставив свій підпис під колективним віззванням (від 24 грудня 1941 року), в якому вони спробували дати пояснення для всіх своїх наступних дій у майбутньому. Було вирішено продовжувати свою діяльність, яко Екзархи, до тих пір, поки Рим не пришле стосовно цього якогось нового розпорядження. Коли ж Святіший Отець дізнався про ту ситуацію, котра склалася на той час у Львові, то на своїй листопадовій авдієнції 1941 року він potwierдив вибір Митрополита, однаке побажав, щоби цей вибір і ці призначення на майбутнє залишалися в суворій таємниці і не розголошувалися навіть посеред кліру Львівської архієпархії.

Період нацистської окупації

В червні 1941 року німецькі війська перейшли кордони Радянського Союзу, а в липні вони повністю окупували всю територію Галичини, а вже в короткому часі наблизились до Москви майже на 20-кілометрову відстань. Митрополит, як і увесь український народ, як виглядає, зраділи приходіві німецьких військ, котрі поклали край безжалісному переслідуванню Церкви з боку безбожницького комуністичного режиму. І цьому зовсім не слід дивуватися, адже після більшовицького «раю», український народ навряд чи міг сподіватися на щось гірше. Подібне пережили італійці чи, скажімо, французи, коли територію їх країни звільнили від німецьких зайд доблесні війська союзників. Одначе там ситуація була дещо іншою, оскільки американці прибули туди з дійсно гуманними цілями і вели себе воістину по-джентльменськи. Так от, подібно до італійців і французів, котрі в 1944 радісно вітали солдатів-визволителів збройних сил США, вітали українці у 1941 році військових в мундирах гітлерівської армії. На превеликий жаль, німецькі окупанти були далеко не добрими американцями, і прийшли вони на Україну зовсім не для того, аби визволити український народ від підневільного гніту комуністичної влади, а зовсім навпаки, тобто аби підкорити їх, як нижчу расу, своєму пануванню. І якщо би війська союзників не впоралися пізніше зі смертоносною нацистською ордою, то на слов'янських народах східної Європи ті доконали би многократ жахливішого, аніж єврейський Шоах, гено- та етноциду! А для українського народу це було б незрівнянно більшим горем, аніж масовий голодомор 1932-1933 року, задуманий Сталіном та його прибічниками з метою пляномірного та систематичного винищення української нації. Тоді протягом неповних двох років загинуло більше семи мільйонів (за деякими іншими даними – майже одинадцять мільйонів) українців, котрі не захотіли добровільно здати все своє збіжжя, реманент та худобу в т. з. колективні господарства.

Як би там не було, в 1941 році українці зі сльозами радості на очах вітали своїх «німецьких визволителів». Але останні в дуже короткому часі показали своє справжнє обличчя, навіть якщо на початках вони і виявляли свою повну лояльність до релігійних справ галичан, як про це писав у своєму звіті до Апостольської Столиці сам Митрополит: «... Німці залишили нашій Церкві майже повну свободу дій... Виглядає на те, що в скорому часі вони навіть звернуть нам всі ті добра, що їх було у нас відібрано комуністами. Передбачається також виплата незначної матеріальної допомоги нашому клірові, що буде дуже вчасною та необхідною мірою, з огляду на те, що російська окупація привела країну до відчутної економічної кризи... Після того, як німецькі війська окупували більшу частину Великої України, наш народ взявся до відбудови зруйнованих церковних будівель та до реорганізації свого суспільного життя».

Проте, як і раніше, відчувалася велика потреба в священнослужителях, і Митрополит заледве встигав задовільняти духовні потреби своїх вірних, посилаючи в далекі села і міста Галичини своїх співбратів-священиків УГКЦ. Завдяки їхньому ревному служінню в такий нелегкий для всієї нашої Церкви і народу час, духовне життя на українській землі завирувало з новою силою. Особливе духовне підняття спостерігалось в Києві, де багато православної інтелігенції примкнуло до Української Греко-Католицької Церкви, вважаючи, що самотньо їй діяльність найкраще відповідає вдоволенню релігійних та національних сподівань українського народу.

Намагаючись кувати залізо, поки воно не заохололо, Митрополит написав до папи Пія XII листа, просячи в нього дозволу на проведення єпископської хіротонії одного з новонавернених з православ'я священиків, маючи на меті доручити йому здійснення пастирської опіки над численними вірними Полтавщини. Цим він хотів дещо пожвавити унійний рух на території України. Однак цього разу Папа такого дозволу не дав, і, як виявиться трохи згодом, – цілковито слушно.

В короткому часі німецькі окупанти повністю перемінили своє відношення, поведінку та політику по відношенню до завойованого ними українського краю та його населення. Митрополит писав про це в своєму листі від 28 грудня 1942 року: «Терор зростає. За два останніх місяці було без суду і слідства позбавлено життя майже 70.000 жидів. Навіть в нашому катедральному храмі було неодноразово здійснювано обшуки, Гестапо не зробило винятку навіть для моїх приватних апартаментів та клявзури Студитського монастиря.

У вбраних на голову фуражках та із запаленими сигаретами в роті зайшли вони в катедру і, хоча в результаті проведеного ними обшуку в храмі не було знайдено нічого забороненого, вони все ж таки заарештували двох присутніх там ієромонахів, над якими пізніше було проведено показовий процес, повністю побудований на брехні і наклепах. Арешти стали майже повсякденною справою. Кожного дня все більше стає явним, що нацисти мають на меті цілковито винищити на окупованій ними території українську та польську інтелігенцію».

Зазнала помітних змін і географія захопленого гітлерівцями краю. Українська частина Галичини увійшла до складу Генерального німецького Губернаторства в Польщі. Балтійські республіки та Білорусія разом сформували окремий німецький Комісаріят (т. з. Остланд), а на півночі бувшого Радянського Союзу постав ще один Комісаріят – український (1941). Обидва вони знаходилися в безпосередній залежності від т. з. Міністерства у справах країн Сходу, на чолі якого стояв Розенберг.

Ця зміна в німецькій політиці щодо окупованого ними населення України спричинила і відповідні зміни у німецько-українських стосунках та взаємовідносинах. Якщо в 1941 році українці радісно вітали прихід німецьких військ, то вже в 1942, а особливо – в 1943 році їхнє ставлення до своїх «визволителів» помітно похолодніло. Українське населення з жадобою вслухалося в повідомлення комуністичної пропаганди, повідомляла російським регулярним військам, їхнім розвід-

никам та солдатам УПА (бійцям Української Повстанської Армії, котра постала в 1943 році для боротьби з німецькими загарбниками) таємні дані про дислокацію німецьких військ, всіляко допомагали партизанам, укриваючи їх в часі німецьких облав та постачаючи їх харчами і всім необхідним. Нацисти відповідали на ці дії систематичним проведенням каральних акцій та розправами над мирним населенням.

Місто Київ було знову зайняте радянськими військами в листопаді 1943 року, в лютому наступного року німців було наголову розбито під Ленінградом, а в липні того ж таки 1944-го вони були змушені залишити росіянам Перемишль. Вже в жовтні 1944 року вся Галичина знову перейшла до рук більшовиків, котрих місцеве населення ненавиділо в рівній мірі з німецькими окупантами, оскільки всі дуже добре знали, як вели себе комуністи в часі першого їх приходу в 1939 році.

Господь захоронив Митрополита від того, від чого не бажав пізніше захоронити його вірних та духовенство, чудово знаючи про те, що вони до кінця залишаться вірними Йому. Він не дав йому побачити тих жахливих переслідувань та фізичного знищення його Церкви захопившими владу комуністами та їх безрідними прихвостнями. Багато єпископів, священників та мирян УГКЦ було ув'язнено, безвинно засуджено та депортовано до Сибіру або і просто розстріляно на місці, багато церков закрито, а церковне майно запросто конфісковано та передано в користування Російській Православній Церкві Московського Патріархату після Львівського псевдособору 1946 року, який декретував насильне возз'єднання Української Греко-Католицької Церкви зі «Святим Московським Православ'єм».

Стаючи на захист євреїв

Проти антисемітської політики німецького уряду Гітлера

Історія Шоах є широко знаною у цілому світі. Хвиля переслідування та винищення єврейського народу, здійснювані урядом гітлерівської Німеччини, в короткому часі досягла і території Галичини. Одиноким єпископом слов'янського походження, та й взагалі, одним з небагатьох у світі єпископів, котрі насмілилися підняти свій голос протесту проти безжалісного масового знищення Гітлером єврейського населення, був саме митрополит Шептицький. Він відчував себе просто зобов'язаним заступитися перед сильними світу цього за так нещадно гнаних і переслідуваних синів Давида, одинокою провиною яких була їхня національна приналежність. Владика Андрей вважав масову депортацію євреїв до концентраційних таборів найбільшим злочином XX століття. І свій протест проти цього він не обмежив лише до написання відповідних листовних послань, а втілював його і в конкретних практичних діях. В самий розгар нацистських каральних акцій проти єврейського населення Львова він віддав своїм під-

леглим наказ укрити в підземеллях Святого Юра велику кількість єврейських родин, що шукали в нього заступництва, притулку і захорони перед обличчям неминучої смерті. В такий спосіб йому вдалося спасти багатьох. Митрополит звернувся до свого духівництва із закликом чинити, в міру своєї спроможності, так само. Сумнозвісне Гестапо слідувало за кожним кроком кир Андрея, але представники цієї «служби смерті» так і не наважилися арештувати безстрашного Єпископа чи вбити його, боячись страшної і негайної відплати за його смерть з боку галичан, котрі, без сумніву, вступилися би за свого духовного провідника та масово повстали би проти німецької окупаційної влади зі зброєю в руках.

Митрополит Андрей був відомою людиною в колах галицької єврейської інтелігенції. Львівським євреям – а їх в тогочасній столиці Західної України проживала просто таки величезна кількість, до них належала чи не лєвова частка всіх комерційних закладів та підприємств міста, – надзвичайно подобалося те, що на всі їхні листи та прохання греко-католицький Єпископ завжди й незмінно відповідав чудовою єврейською мовою. Один рабин, доктор Давид Каганер, пізніше напише про кир Андрея: «Митрополит Граф Шептицький був однією з найбільших постатей людства і, безсумнівно, найбільшим приятелем євреїв в цілій історії єврейської нації».

А ось і свідчення іншого рабина, доктора Герцога: «В той час, як німці задумали здійснити тотальний погром єврейського населення у місті Рогатині, Митрополит написав до Гімmlера листа, в якому з незвичайною сміливістю та різкістю висловив свій протест та здивування з приводу безпрецедентного масового знищення безневинного єврейського народу. Цей факт став безсумнівною сенсацією, оскільки був жестом воістину геройської відваги в обороні всього галицького єврейства. До тієї пори ніхто в Європі не мав сміливості встати на захист єврейського населення так відкрито, виступаючи з різким протестом і засудженням дій сумнозвісної своїми звірствами Державної Таємної Поліції гітлерівської Німеччини. І весь

український народ наслідував приклад свого духовного пастиря, намагаючись в усі можливі способи якось причинитися до справи порятунку і спасіння переслідуваних єврейських родин, ризикуючи не раз і власною безпекою, оскільки кожен, хто давав притулок чи переховував євреїв, був з не меншою жорстокістю караний тими ж самими нацистами. Слід також додати тут, що і самі українці дуже потерпали від нацистів, зазнаючи від них постійних утисків, переслідувань та зневаг».

Митрополит був свідомий того, що між українським та єврейським народами існує почуття певної ненависті та відчуження, підігріване не тільки нацистською, але й російською антисемітською пропагандою. Однак він зумів стати вище цих почуттів расової дискримінації і показати своїм прикладом, як слід поводитися українцям та всім людям доброї волі по відношенню до ізраїльського народу.

Коли владика Андрей дізнався, що Гестапо залучає до участі в масових мордах єврейського населення і українську поліцію, то він зразу ж звернувся до Гіммлера з рішучим та енергійним протестом проти такого свавілля німецьких окупаційних військ. І один з вождів «третього Рейху» прислухався до слів галицького Митрополита, бо з тих пір німці вже більше ніколи не змушували українських поліцейських брати участь у цих кривавих розправах. Саме від цього моменту Гестапо зненавиділо владика Андрея лютою ненавистю, але цей «горішок» був їм явно не по зубах – німці боялися, що будь-яка їх дія проти Митрополита обернеться для них повним провалом політики їхнього військового панування в Галичині.

Повага з боку євреїв

Безстрашна сміливість Митрополита викликала дуже велику повагу та зачудування навіть його ворогів. Один єврейський публіцист, Пилип Фрідман, якось написав:

«...Подібну відвагу може посідати лише людина неординарної святості життя». Згадуючи про свою особисту зустріч з Митрополитом, він додає ще й таке: «Коли німці захопили Західню Україну, він був уже похилий літами, але, тим не менше, він повстав проти засилля їхньої жорстокості та сміливо критикував їх за це». Саме в ці роки Митрополит і написав свого знаменитого листа-послання зі заголовком-закликом «Не убий!» В листопаді 1942 року, коли гітлерівські солдати та їхні прихвостні з числа місцевих антисемітів з несамовитою люттю й завзяттям проводили, одна за одною, масові каральні акції проти єврейського населення Галичини, він пригрозив «Господньою відплатою і покаранням» кожному, хто «наважився пролляти невинну кров без жодного респекту до сакральності людської особи». Владика авторитетно заборонив кожному, хто в цей складний воєнний час бездумно і без тіні сумніву приймав участь в масових мордах мирного населення, шукати потім полегшу для власної совісті в формальному акті Сповіді.

І якщо його листи, послання, заклики та звернення так і не змогли пом'якшити серце гітлерівців та їхніх місцевих посіпак, то вони знайшли позитивний відгук в свідомості священства та вірних Української Греко-Католицької Церкви та всіх інших християн і просто людей доброї волі на Україні, без взгляду на те, до якого прошарку суспільства – інтелігенції, селян чи робітників – вони б не відносилися.

Як ми вже згадували про це вище, Митрополит ніколи не обмежувався до самих слів – за ними завжди стояли і свідчили про нього конкретні його дії. Так от, в той час, коли Молох війни нещадно вимагав все нових і більших жертв, митр. Андрей особисто розпорядився, щоби в катедральному храмі Львова, церкві Святого Юрія, було переховувано близько двох десятків єврейських дітей та стариків. Виконуючи його волю, монахи-студити дали притулок в своїх монастирях, розкиданих по всій Східній Галичині, ще десь коло двохсот чоловік, переважну більшість котрих становили діти. Один з єврейських хлопчаків, котрому вдалося зберегти своє життя саме в такий

спосіб, напише потім в своїй книзі та в численних своїх газетних статтях про Митрополита наступне: «Принаймні 500 чоловік монахів та монахинь знали про присутність в монастирях єврейських біженців, але ніхто на зрадив нас, тож ніхто з жидів так і не потрапив до рук нацистів».

Фрідман залишив свої спомини і про свою зустріч з рабином Давидом Каганером, котрий свого часу розповідав йому про те, як якимось в серпні 1942 року вони бачилися з Митрополитом саме в той час, коли нацисти, внаслідок масової облоги, заарештували в місті майже 60.000 євреїв. І ось що Каганер розповів Фрідману: «Мій дідусь був добрим приятелем митрополита Андрея. Коли в 1942 році він почав передчувати недобре, то відвідав Митрополита в його Свято-Юрській резиденції, аби попросити в нього допомоги. Він розповідав мені про ту задушевну розмову, яка відбулася між ними: “...Від тої хвилини, як я опинився в кабінеті Митрополита, зі мною почало діятися щось незвичне. Митрополит, котрий був уже віддавна прикований до інвалідського візка, взяв обома своїми руками мою праву руку та поглянув на мене своїми розумними очима. Ніколи в моєму житті не бачив я таких добрих, розумних та проникливих очей! Він і дійсно є самотнім правдивим християнським святым, в якого я беззастережливо вірю! “Наскільки я розумію, – промовив він, – нужда змусила тебе, сину мій, прийти сюди, тож прошу тебе, сідай оце коло мене та розкажи мені, що так сильно гнітить твою душу, що так засмутило тебе...” Коли я розповів йому про всі ці масові розстріли єврейського населення, про часті погроми, що їх чи не кожного дня влаштовували нацисти, про ті утиски і страждання, що їх доводиться з дня на день переживати галицьким євреям, він не годен був стримати своїх сліз, а заплакавши, промовив: “Мені добре відомо про це. З цього приводу я розіслав своїм священикам відповідні письмові розпорядження. Мені здавалося, що я знаходився в якійсь тихій пристані, безпечній морській бухті, після довгої і небезпечної морської подорожі посеред вітрів, шторму і хвиль бурхливих океанських

вод. Він же відразу почав викладати мені той плян мого спасіння з лабет вірної смерті, що його він завбачливо приготував і до найменших деталей обмізкував в своїй голові. Так я прожив майже повних два роки в монастирях Студитів Львова, Лучків та Унева – спочатку, як простий монастирський робітник, потім, в найбільш критичний момент війни, як один з членів монашої братії. Коли би німці викрили мене, то разом зі мною вони розстріляли би і всіх монахів. Одного дня Митрополит зустрівся зі мною і сказав мені: “Я хотів би, щоби ти виріс добрим євреєм, тож знай, що коли я зараз переховую тебе, то я не роблю цього лише задля тебе самого, а одночасно і для всього єврейського народу. Я не очікую за це жодної похвали і не сподіваюся за це жодної винагороди, я не вимагаю від тебе навіть, щоби ти перейшов на моє віросповідання”»).

Цих декілька епізодів ще раз яскраво свідчать нам про ті солідарність та співстраждання, що їх мав Митрополит до всіх знедолених, пригноблених і переслідуваних. Нічим не можна було залякати його, коли справа стосувалася захисту та утвердження справедливості. Він був твердо переконаний, що переслідування нацистами єврейського народу є не тільки противним високим ідеї християнства, але ж воно цілковито суперечить логіці елементарного людського співіснування між представниками різних націй та народностей. Расистська теорія Гітлера про вищість одного народу над іншими є цілковито абсурдною, саме тому Митрополит і засуджував її своїми посланнями, безстрашно наражаючи своє життя на небезпеку вірної смерті. Він несхитно стояв на сторожі принципів справедливості та взаємної братерської любові між народами, а тому і вимагав того самого від інших навіть тоді, коли йшлося про те, аби захистити від людиноненависницької «коричневої чуми» багатостраждальний єврейський народ. Митрополит не боявся пригрозити та скартати навіть своїх рідних українців, котрі наслідилися стати спільниками нацистів у їх гріхах проти цілого людства.

Останні дні життя та смерть

Відчуваючи наближення останньої години

Остання недуга захопила Митрополита зовсім несподівано для нього самого. Це була звичайна застуда, як це вже не раз з ним траплялося, і вона пройшла в короткому, як завжди. Однак потім знову відновилася і, довго не залічувана, дала ускладнення на серце. А це вже було серйозно. Лікар Владики не полишав його ні на мить, бачачи, як стан його пацієнта все більше і більше погіршується. Денно і нічно чергували коло кир Андрея і монахині чину св. Василія Великого та згромадження сс. св. Вінкентія де Паолі.

Одного ранку, коли Митрополит прокинувся від нічного відпочинку, він зауважив, що сили вже настільки покинули його, що він не здатний вже промовити і слова. І хоча за хвилину він відчув, що дар мови повільно повертається до нього, все ж таки вирішив не відповідати на жодне поставлене йому запитання, аби могли повністю віддалитися від зовнішнього та зосередитися на внутрішньому. Ніколи не дізнаємося ми, що думав він в цю хвилину, ніколи не дізнаємося ми про ту розмову, котра відбувалася тоді між ним та Господом. Напевне,

він жертвував своє життя за навернення Росії та за справу з'єдинення наших східних православних братів зі Святою Католицькою Церквою, напевне, просив Бога, аби прийняв його смерть задля справи Єдності всієї Христової Церкви. Кожного дня, після відправи Божественної Літургії, до покою владики Андрея з Найсвятішими Тайнами Тіла і Крові входив його брат, ієромонах Климентій, щоби причастити вмираючого. Тільки в останній день свого земного життя кир Андрей не зміг уже навіть попричасатися, оскільки всі його члени були настільки скуті загальним паралічем, що навіть м'язи рота відмовляли йому в послусі.

Смерть та похорон

28 жовтня 1944 року всі священники митрополичих палат, змінюючи один одного, чергували біля Митрополита. Ближче до полудня його стан значно погіршився, тож йому відразу було уділено Святої Тайни Оливопомазання. Зранку 30 жовтня лікар сповістив присутніх, що минулої ночі з Митрополитом трапилося щось незвичайне: здавалося, що серце кир Андрея вже перестало битися, пульс Владики був уже зовсім нечутним, але... вже за півгодини життя знову повернулося до його вже бездиханного тіла. Чудо? Тільки Господь знає, що ж трапилося з ним насправді. Але впродовж цих двох днів, 30-31 жовтня, всіх присутніх на цей день на Свято-Юрському пагорбі охопило почуття радості і оптимізму. Та вже ж таки увечорі 31 жовтня цей хвилинний оптимізм змінився майже твердою певністю, що Митрополитові не дожити до наступного ранку.

Усі зібралися разом в кімнаті для гостей, чекаючи страшної звістки про близьку кончину Великого Глави Української Греко-Католицької Церкви. Через кілька хвилин туди ввійшов і келійний кир Андрея. Він сповістив присутніх про близький відхід Митрополита. Всі присутні швидко кинулися до смертного ложа Владики, на якому він спокійно лежав з дещо

відкинутою назад головою. Він помер 1 листопада 1944 року о год. 13.45, у віці 79 років, 3 місяців та 7 днів.

Тільки 24 години його тіло було викладене в приватній капличці кир Андрея, де могли одноразово поміститися заведве 50 осіб. Вже наступного дня, коло 5 години ранку, його останки було процесійно перенесено до катедрального храму св. Юрія, що навпроти Митрополичих палат. Там тіло Владики знаходилося на протязі наступних чотирьох днів, до неділі, 5 листопада. Превелика кількість народу відвідала Свято-Юрський пагорб, аби віддати честь і востаннє попрощатися зі своїм святим пастирем. Вшанували пам'ять Митрополита і радянські солдати, не один десяток яких прийшов цими днями до гробу померлого.

Похоронна відправа розпочалася близько п'ятої години пополудні, щоби її можна було завершити ще до початку комендантської години. Після довершення всіх літургійних чинностей, труну з тілом усопшого було пронесено центральними вулицями міста, причому несли її священики, раз-по-раз змінюючи один одного у виконанні цієї сумної місії. Після цього прах Владики було захоронено у невеличкій крипті під хорами храму. Похоронна процесія розтягнулася на добрий кілометр, а серед тих, хто брав у ній участь було понад 150 священиків, 70 студентів Богословської Академії та 170 семінаристів, котрі вишикувалися шеренгами перед катафалком з труною. За ними слідували єпископи, а після домовини з тілом кир Андрея йшов тільки його брат, ієромонах Климентій. Люди супроводжували домовину з обох боків. Радянські солдати поводитися надзвичайно ввічливо, з пошаною до померлого вони намагалися слідувати за дотриманням належного порядку. На парапеті катедрального храму останнє слово виголосив преосвященний владика Йосип Сліпий; він навмисно промовляв до присутніх зі сходів притвору церкви, бо сам храм нізащо не вмістив би всі присутніх того дня на просторій Свято-Юрській площі, бо так багато люду зібралося тут, щоби провести улюбленого Митрополита в останню путь.

Після його смерті Українська Греко-Католицька Церква пережила один з найважчих періодів в своїй історії: спочатку її було насильно приєднано до Російської Православної Церкви, позбавлено всіх єпископів та переважної більшості духовенства, пізніше всіх її вірних чи й просто симпатиків було безперестанно ув'язнювано по тюрмах та засилано на невільничу сибірську каторгу, всі дібра і посілості УГКЦ було відібрано Радянською Державою та передано в користування маріонетковому «російському православ'ю»... Справжня друга Голгота.

Скільки вірних синів цієї Церкви померли нескореними в таборах Гулагу! Скільки мучеників, скільки святих останніх днів дала вона Христові!

Про це знає лише Сам Господь Бог!

Але якою була загальна радість, коли в 1963 році випущений на волю патріарх Йосип Сліпий прибув на Захід, до Риму, щоби відновити всі структури УГКЦ в середовищі української діаспори!

Як торжествували ми всі, коли у 1991 році Українська Держава, скинувши із себе ненависне більшовицьке ярмо стала нарешті Вільною і Незалежною!

Як тішилися ми і з приводу кардинальського призначення теперішнього Глави нашої Церкви кир Любомира Гузара 22 лютого 2001 року!

Якою світлою була та урочиста пора, коли Його Святість Іван Павло II, Папа Римський, відвідав українську землю в днях 23-27 червня 2001 року і проголосив мучениками 27 наших Страстотерпців за Віру Христову та Блаженною мати Йосафату, співзасновательку згромадження сс. Служебниць!

А яким великим і промовистим для нас знаком став той момент, коли він увійшов до крипти з похованням митрополита Андрея, аби віддати йому належну пошану та засвідчити всьому світові про своє особисте захоплення його світлою постаттю!

Беатифікаційний процес

Історія процесу

Разом із листом Преосвященнішого кир Івана Бучка, Апостольського Візитатора для українців-католиків східнього обряду в країнах Західньої Європи, датованим 28 січня 1955 року, Священна Конгрегація в Справах Обрядів, до компетенції якої в той час належала і справа проведення беатифікаційних та канонізаційних процесів у Католицькій Церкві, офіційно розпочала проведення цілої низки заходів, що передують безпосередньому проголошенню початку беатифікаційного процесу Слуги Божого Андрея Шептицького.

Відтоді бере початок і справа пошуку та опрацювання всіх письмових документів, а також і справа збору відповідних свідчень, на підставі яких можна би було піднести його особу до гідності святих Вселенської Церкви в якості прикладу для наслідування майбутнім поколінням християн; справа, що вимагає кропіткої праці і самопосвяти багатьох людей, але вислідом якої мало би стати право молитовного призивання митрополита Андрея *блаженним* (= на те треба, щоб він зробив *одне* чудо) або, якщо на те зволить Господь, то й *святого* (= *друге* чудо) Католицької Церкви. От що в короткому означає беатифікаційний або канонізаційний процес і в чім

полягає.

Інформативний єпархіальний процес. Це перша стадія, що повинна була відбуватися у Львівській єпархії, але з причин большевицької окупації, це було неможливе, тому почалась вона у Вікаріяті міста Риму. Ця перша інформативна стадія полягала на підшукуванні свідків і переслухованні свідків та збиранні документів *про життя та діяльність* Слуги Божого. Переслуховання свідків відбувалося не тільки в Римі, але в багатьох інших дієцезіях. Такий процес почався 7 грудня 1958 року і закінчився 14 квітня 1966 року. Слід підкреслити, що такий процес двічі був перерваний через протести та застереження польського примаса кардинала Степана Вішінського. Свідки мали відповісти на 232 задалегідь підготованих питань поділених на 42 групи. Питання стосувалися самих свідків (= їх біографічні дані, які їх відомості про Митрополита: особисте знайомство чи посередньо через відомості від інших) і найголовніше самого Митрополита (яка їхня оцінка про нього з огляду на те, чи він по-праведному і по героїському прожив християнські чесноти за свого життя).

Коли я ще відвідував Курс підготовки Постуляторів (тобто тих, хто практично проводить беатифікаційний або канонізаційний процес від самого його початку і до кінця) при Конгрегації в Справах Святих, курс, що його я закінчив із відповідним дипломом, то нам пояснювали, що кандидат до беатифікації повинен мати велике значення не тільки для вірних якоїсь географічно визначеної Помісної Церкви, але бути також правдивим прикладом для наслідування християнам усього світу. Тож тепер я спробую проаналізувати особу нашого славного Митрополита з точки зору тільки одного аспекту, напевно більш актуального власне сьогодні, ніж в минулому. Йде тут мова про Святе З'єднання Церков.

Святе З'єдинення Церков.

Сьогодні, як ніколи, світове християнство відчуває величезну потребу довершення справи об'єднання всіх існуючих на Землі християнських Церков та Церковних Спільнот або, принаймні, досягнення певного взаєморозуміння та більшого зближення між їхніми членами. Особливо відчутною нам ця потреба стала напередодні приїзду Святішого Отця Івана Павла II на нашу рідну українську землю. Замість того, аби разом із нами радіти Папському приїздові на Україну Римського Архiereя, наступника св. первоверховного Апостола Петра, наші нез'єдинені православні брати, як виглядає з тих численних факсів, що в останні дні перед відбуттям Папи на Україну буквально щохвилини прибували до осідку Української Греко-Католицької Церкви у Римі, храму св. Софії, зовсім далекі від цих виповнюючих радістю і гордістю душу кожного українця доброї волі почуттів, ба й навіть цілковито протилежним. І це після довгих років інтенсивної і наполегливої праці Католицької Церкви в напрямку до налагодження живого екуменічного діалогу між нашими Спільнотами. Весь світ молився за успіх Папського візиту до України, тож, думаю, врешті-решт, і наші православні співбрати зможуть в спокої своїх душ скористати з тих многих його благодатних плодів.

Святіший Отець Іван Павло II завжди говорив і сьогодні повторює те, що «найбільшим згіршенням в очах всього світу є сьогодні існування віковичного роздору всередині самого християнства.» І так, як хоче в сьогоднішньому дні досягнення повного Церковного З'єдинення теперішній Папа Римський, подібно хотів цього і митрополит Андрей, котрий, самотній у свій час, відкрито насмілювався заговорити на весь світ про нагальну потребу реалізації справи З'єдинення Церков, заговорити часами наперекір багатьом недалекоглядним чиновникам Ватикану, що, в свою чергу, не раз протиставляли цим висловлюванню великим Митрополитом ідеям та по-ворожому підступно ставали на перешкоді діям галицького Владики та

тим його поступкам, які здійснював він у відповідності до всім відомого «користуйся своїми ординарними правами» Пія Х. Вони не поділяли його здорових екуменічних поглядів не тільки на справу зближення Російської Православної та Католицької Церков, а недобрим оком гляділи і на впроваджувану ним в життя політику потепління міжцерковних відносин між галицькими греко-католиками та українськими православними в Східній Україні східняками, зокрема тоді, коли він насмілювався безстрашно виступити на захист своїх православних співбратів, нещадно переслідуваних «польським католицизмом» на території Холмщини, Підляшшя, Волині та Полісся. Одиноким бажанням Митрополита при цьому було прагнення взаємно наблизити одна до одної рідні Церкви-співсестри, безглуздо роз'єднані між собою внаслідок стародавньої схизми. Саме цей ідеал мирного співіснування різних християнських традицій у сфері церковного життя та відновлення первісної єдності між різними християнськими Спільнотами пронизує і всю екуменічну діяльність сьогоденного Папи. Багато позитивних зрушень було досягнуто вже в цьому напрямку, багато ще буде зроблено для остаточного вирішення цього питання і в майбутньому. Хотів би лиш сказати, що, на мою скромну думку, Католицька Церква напевно занадто м'яко поводи́ла себе у веденні екуменічного діалогу з представниками православних церковних спільнот: було зроблено занадто багато поступок, а взамін не отримано майже нічого; напевно, треба було зайняти в цьому відношенні більш жорстку та більш вимогливу позицію. Я не хотів би вдаватися на цьому місті в детальний аналіз всіх досягнень та провалів ватиканської Остполітік, але я особисто є твердо переконаний в тому, що, як би там про це не говорили інші, все, що було зроблено, було зроблено в доброму намірі, з бажанням якнайбільше причинитися до справи розбудови Вселенської Церкви, а це і є тим одиноким, що для всіх нас повинно би було бути найважливішим. Митрополит же став свого часу правдивим дороговказом у справі впровадження в життя ідеї досягнення

Церковної Єдності, і ми з повним правом можемо ствердити, що він і сьогодні залишається для нас не менш важливим авторитетом у цій ділянці церковного життя, оскільки самотнім його бажанням було якнайшвидше досягнення Святого Міжцерковного Єднання. Він був навіть згоден сам підпасти під юрисдикцію Київського Патріярха, за умови, однак, що той приступить до єдності з Римським Апостольським Престолом. Який промовистий приклад безграничної покорності і послуху, яке убожество духа! Яка нечувана стійкість переконань та вогонь душі, що ревнує за єдністю! І ця його готовність покласти самого себе в якості цілопальної жертви на вівтар Святого З'єдинення безпосередньо впливала з його бажання якнайбільше прислужитися Єдиній Христовій Громаді. Можемо бути стовідсотково певні: Митрополит був завжди послухним її сином. Святіший Престол наділив його надзвичайними повноваженнями для безперешкодного розгортання широкомасштабної католицької акції на землях Східної Європи, однак не завжди вважав за доцільне, аби Митрополит сповна користувався ними в своїй унійній діяльності, і він, як послухний син своєї Матері-Церкви, завжди з пошаною виконував ці розпорядження Апостольської Столиці.

Христова Церква в сьогоднішньому дні, як ніколи, потребує бути веденою вперед прикладом життя такої особистості, котра впродовж багатьох років свого відданого служіння шукала тільки і виключно збільшення та поширення Божої Слави шляхом досягнення Церковного З'єдинення, яке би мало перерости та розвинути пізніше у величезне об'єднання довкола Христа усіх народів світу. Митрополит однаково вірив у здоровий глузд російського й українського народів. Як бракує тієї омріяної єдності навіть всередині тієї ж самої національно-етнічної релігійної спільноти в Україні (католики латинського та візантійського обрядів), в Індії (малабарські католики та члени місцевих римо-католицьких парохіяльних спільнот), в Румунії..! Те ж саме справджується і у випадку православного християнства в Україні (три різних, відокремлених одна від

одної Православних Церкви), в Греції... Як бачимо, жодна з світових Церковних Спільнот не може похвалитися остаточним досягненням внутрішньо-церковної стабільності. Тож зрозумілим стає, що найперше слід було би шукати досягнення єдиномислія внутрі власної Церковної Громади, а вже по досягненні її переключити всі свої зусилля для вирішення проблеми налагодження тривких дружніх міжцерковних взаємовідносин. Саме таким і було єкуменічне поступування Митрополита, згадаймо, хоча би, справу організації Велеграських Унійних З'їздів, заснування та облаштування Екзархату Російської Греко-Католицької Церкви... Раніше за нього поклав своє життя за справу Церковної Єдності св. Йосафат Кунцевич, замучений ворогами Христової Церкви у 1623 році, а Митрополит, якщо би Господь не прикликав його до Себе в 1944 році, безсумнівно поніс би мученичу смерть в одному з таборів Гулагу, кладучи своє життя за братерську Єдність між усіма членами Єдиної, Святої, Католицької і Апостольської Церкви. Однією з найбільш загадкових для нас таємниць цілого його життя було його звернення до Вселенського Архiereя Папи Римського, в якому Митрополит просив дозволу на власне мучеництво за віру та єдність Святої Христової Церкви. Чудово розуміємо, що якщо Господь захоронив його від жорстокої смерті мученика, то це тільки тому, аби увінчати вінцем мученичої слави кожную мить його земного життя.

Церква, на сьогоднішньому етапі свого розвитку, має потребу звернути увагу своїх вірних на постаті саме такої величини та характеру – людей, які горіли духом ревності за справу Церковного З'єдинення, з усієї своєї душі прагнучих зробити все, аби «всі були одно». Якби я був Папою Римським (даруйте мені це моє сміливе припущення, адже я пишу так, як мовиться, на «вільну руку»), найбільшим канонічним авторитетом цілої Христової Церкви, я проголосив би митрополита Андрея блаженным, навіть ні на мить не очікуюючи на здійснення чуда за посередництвом його молитов і заступництва перед Всевишнім. Він повністю заслуговує на це, а

окрім того, вся наша Церква відчуває саме тепер необхідність підкреслити на основі конкретних прикладів відвічну правду про те, що кожен християнин є зобов'язаний змагати до святості в кожную хвилину свого життя, освячуючи своїми благими прагненнями і ділами той світ, тих людей і події, які оточують її.

Я хотів би висловити свої сподівання, що цей скромний біографічний нарис про життя та діяльність великого митрополита Кир Андрея Шептицького стане для читача чимось духовно збудовуючим, як це було у моєму випадку. Так, вже перед його написанням я дещо знав про нашого славного Князя Церкви, однаке до цього часу я ніколи особливо не заглиблювався в таїни його приватного життя, як окремої особистості, а тому після всіх необхідних для написання даної праці досліджень я був надзвичайно зворушений тим прикладом неординарної святості, що його Господь подарував усій нашій Церкві – Українській Помісній та Вселенській. Часами мені на очі наvertалися рясні сльози, оскільки моєю власною душею час до часу прагнув і я пережити і відчутти, що багатораз болючіше, посеред обставин, що оточували його, відчував Митрополит, всім своїм серцем жадаючи якнайбільше прислужитися добру своєї Церкви. Як часто нарікаємо та зневірюємося ми з причини якихось зовсім незначних і дріб'язкових незручностей, як нервуємося і, перебуваючи в злому гуморі через найбанальніші хвороби, погіршуємо свої взаємовідносини з нашими ближніми, забуваючи про тих виповнених Божим Духом людей, яких ніби Сам Бог зіслав нам, аби ми утверджувалися і зміцнювалися в нашій вірі, вдивляючись в них та розмірковуючи про їхнє життя. Адже їм довелося перетерпіти і вистраждати десятки разів більше, ніж нам. І я обіцяв собі: кожного разу, коли доведеться мені зазнавати від інших людей якихось дрібничкових терпінь або несприйняття, то найперше думатиму, як поступив би у цьому випадку наш Митрополит, а вже потім намагатимусь і сам знайти для себе якусь розв'язку цих моїх життєвих проблем та труднощів.

Зробімо таку постанову ще раз усі ми. Може, ми і не станемо такими великими, як цей Митрополит-Праведник, справжній гігант духа, однаке це допоможе нам бодай молитовно звертатися до нього з проханням про його сильне заступництво перед Богом. А тоді вже воно само, без сумніву, дасть нам можливість принаймні спробувати, при Божій допомозі, прожити наше життя так, як прожив його він. Амінь.

ФОТО АЛЬБОМ

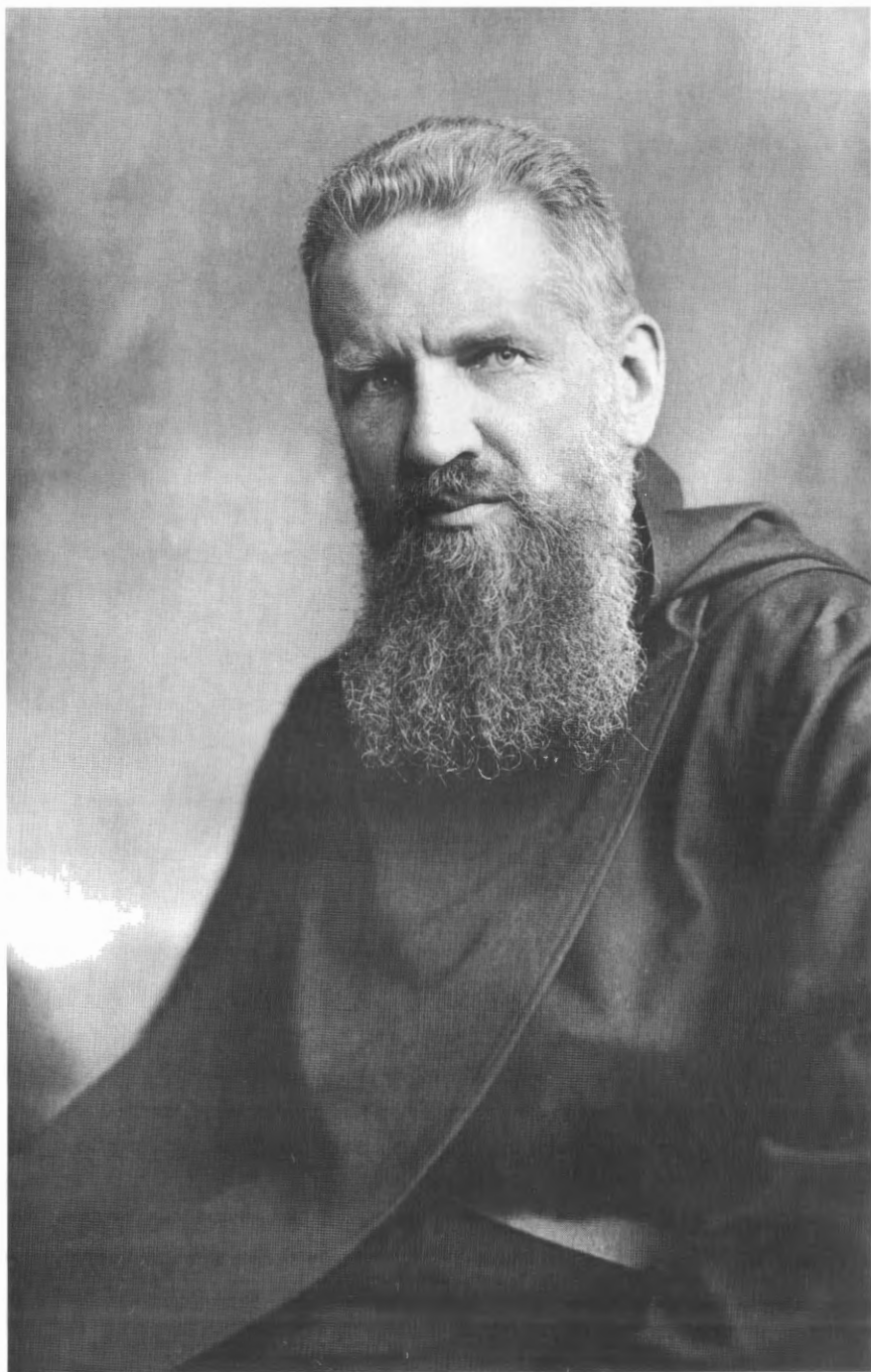
..

*Брат Андрей Шептицький (1-й ряд: 2-й зліва направо; мабуть ще не висвячений) серед своїх
Василіянської братії.*

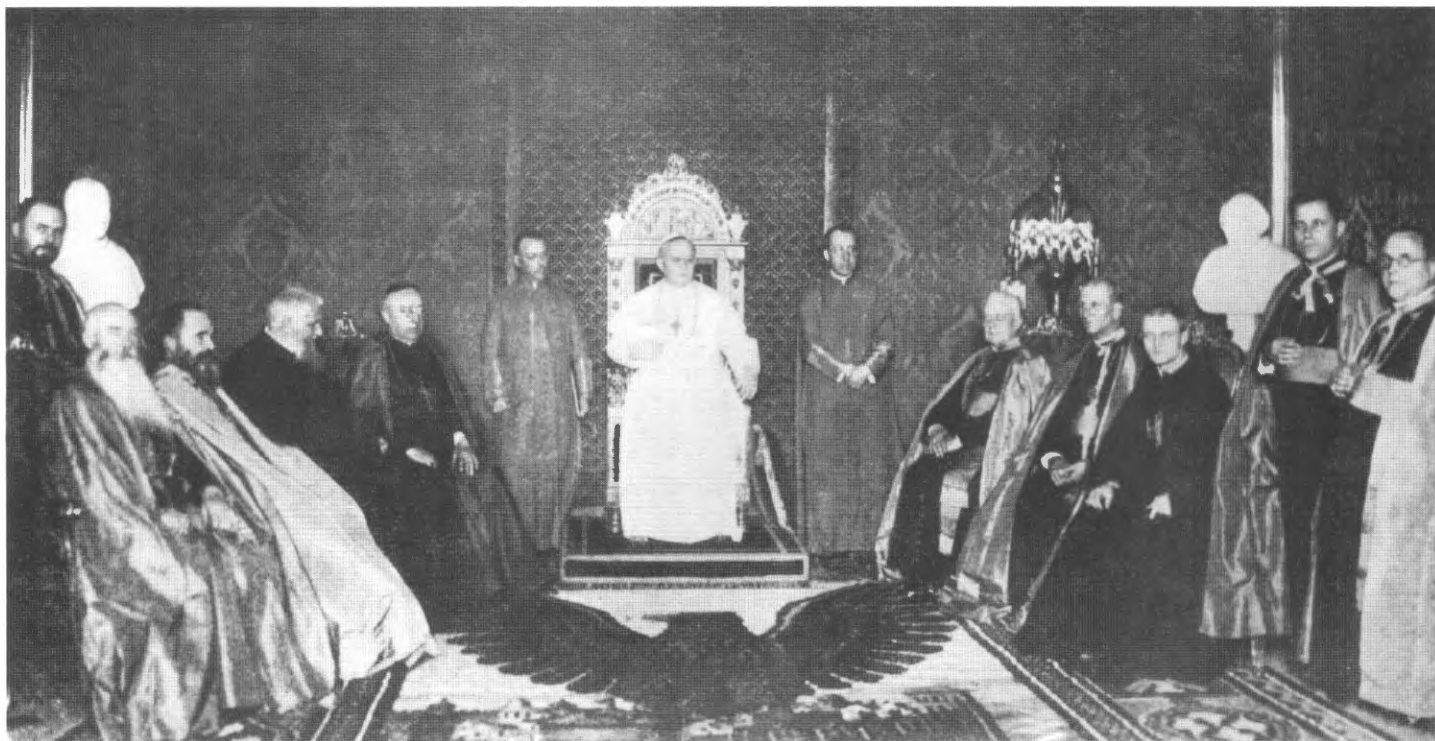
Архиерейська Служба Божя у Відні.

Після повернення з заслання (1917 р.)

По засланні з Віденськими українцями 1917 року. Праворуч Митрополита - владика Йосафат Коциловський.

В Римі, під час з'їзду укр. єпископів, на аудієнції в папи Пія XI в Тронній залі, 29 жовтня 1929 року. Зліва направо: К. Богачевський (стоїть), Й. Коциловський, Митр. Андрей, кард. Сінчеро, папа Пії XI, Г. Хомишин, В. Такач, П. Гойдич, Г. Лакота, І. Бучко.

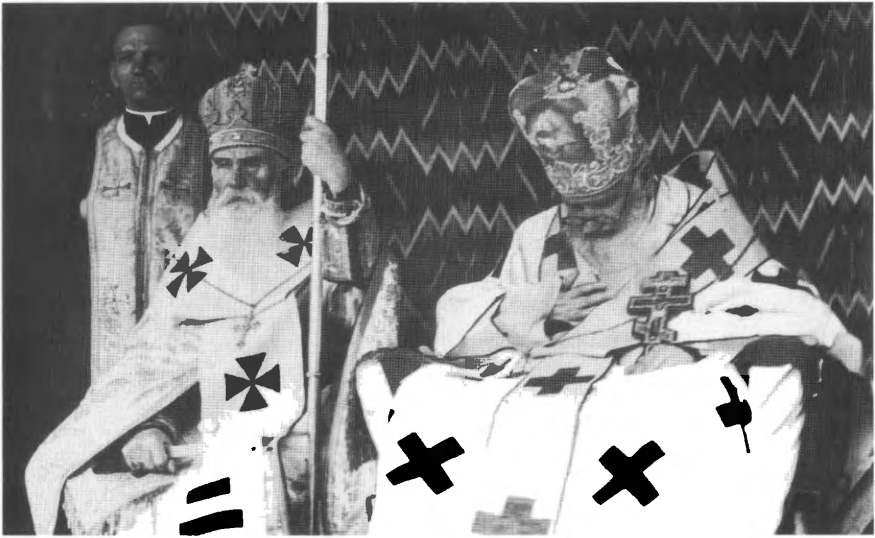
Пасторальний візит в Бродях.

Місія на Дарів для бойків (близько чеської границі).

Вірні на вузькоколіїному вокзалі ждуть свого Пастиря.

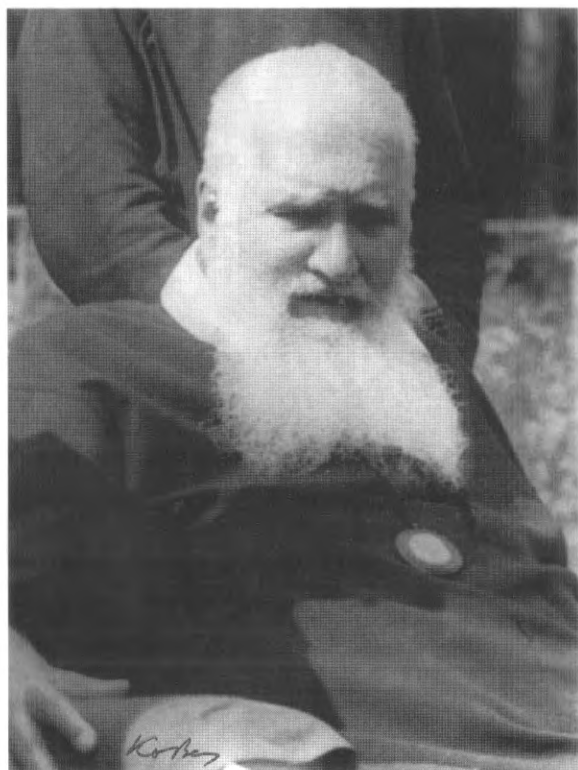

Архиерейська Служба Божя, 18 травня 1931 року. Біля Митрополита, праворуч, кир Йосафат Коциловський та о. Іриней Готра, ЧСВВ.

В Підлютому серед дітей та молоді.

Похоронні відправи: 2-5 листопада 1944 року.

Зміст

<i>Вступ.</i>	5
<i>Приналежний ше... до цього світу</i>	13
Сім'я - Дитинство - Юність	15
Нелегкий шлях правдивого покликання	35
Студії та... у мандри по світі!	44
<i>Вже більше... не від світу цього.</i>	65
У тиші монастирської келії	67
<i>Мітра і Пастирський жезл.</i>	81
<i>Станиславів (1899-1901)</i>	83
Станиславівський єпископ	85
<i>Галицький митрополит</i> <i>з осідком у Львові (1901-1944)</i>	93
Політична ситуація в Галичині наприкінці XIX та напочатку XX століть	95
Єпископ древнього Львова	100
Священикам бути батьком та братом	108
<i>Добрий пастир</i>	125
Пастирські візитації: США (1910), Канада (1910), Бразилія (1922) і Аргентина (1922)	127
Пастирські послання	153

<i>Схід</i>	167
За єдність Церкви: щоб всі були одно	169
Монахи Студійського уставу	206
Східні вітки західних монаших Чинів та Згромаджень	214
Літургійна реформа	226
Відповіді на закиди православних	242
Стаючи на захист православних	251
<i>Питання національного походження</i>	261
Свідомий українець	pppp269
Син... мішаного подружжя	276
<i>Світові війни та останні дні</i>	л281
Тюремне ув'язнення та заслання	283
Польсько-український конфлікт	295
Друга світова війна	304
Стаючи на захист євреїв	314
Останні дні та смерть	320
<i>Фотоальбом</i>	333

ЩЕДРА ПІДТРИМКА НА ВИДАННЯ КНИЖКИ МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ Сім'я Іванни та Василя ЛИТВИНІВ з Австралії

Василь Литвин народився 27 липня 1906 р. в Долинщині, Західня Україна. Середню школу закінчив в Рогатині, а правничі студії у Львівському і Українському Вільному Університеті (1935 р.). Уже з молодих років стає членом ОУН й активним організатором молоді. Окупація Галичини совєтами в 1939 році змусила його покинути рідні сторони і виїхати на Захід. Довгий час перебував у Кракові, працюючи знову у всяких українських установах, яким завжди були потрібні чесні й віддані справі люди. У Кракові Василь і одружився з Іванною Барон в 1941 році. Після закінчення війни опинився в Німеччині, де також віддавав всі свої сили українській громаді. В 1949 р. виїхав з дружиною до Австралії і поселився в Мельбурні, де активно включався в організацію українського життя, стаючи одним з основоположників суспільно-політичного організованого життя в Австралії. В 1961 р. переїхав до м. Канберра. Василь був глибоко віруючою людиною і вірним сином своєї Церкви. Оцінюючи його відданість і здібності, Патріарх Йосиф Сліпий запросив його до Риму, де він протягом двох років працював над упорядкуванням бібліотеки Українського Католицького Університету, і тут же мав можливість ознайомитись з отцем Євгеном, автором книжки *Митрополит Андрей*. Важка недуга принесла йому багато терпінь, але майже до останніх хвилин свого життя він слідував за подіями в Україні і радів тим, що Україна стала на шлях незалежності. Помер 7 вересня 1990 року після довгої і важкої недуги. Поховали його на українській секції кладовища Гангалін в м. Канберра.

Пані Іванна Барон народилася у Кракові 23 вересня 1917 року. Прибувши до Австралії з чоловіком Василем, вона вповні його підтримувала в його політично-громадській та церковній діяльності. Вона жваво цікавилася українським життям і підтримувала скільки могла Українську Католицьку Церкву. Відійшла у вічність 2 травня 2000 року. Поховали її біля мужа на цвинтарі Гангалін, в м. Канберра. Видання книги, яку ви, дорогі читачі, тримаєте сьогодні в руках, стало можливе завдяки щедрому серцю сім'ї Іванни та Василя Литвинів.

Щира Вам дяка, п-і Іванно і п. Василю, за Ваш щедрий дар!

НА ПІДТРИМКУ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ!

Книжка *Митрополит Андрей* побачила світ завдяки щедрій пожертві, виділеній Іванною та Василем ЛІТВИНІВ з їх спадщини. Особливо Василь любив українську книжку. Книжкою виховується людей і цілі народи. Книжка буде, усвідомляє, а навіть і розважає того, хто її читає. А українських книжок так обмалъ в Україні, де ринок завалений чужинецькою літературою. Однею з причин, чому я розпочав свою письменницьку діяльність (катехизми, пригодницькі романи, історичні монографії, переклади і т. д.), було сумне і невідрадне явище, що його довелося бачити в українських книгарнях в Львові та в Києві під час моїх перших подорожей в Україну! Будучи сам любителем книжки, у кожній книгарні, яку я відвідував, бачив стоси чужинецьких книжок, особливо російських, а наших було, - як кіт наплакав!

Отці Салезіяни, до яких я належу, займаються молоддю, і в якій би вони країні не душпастирювали, закладають своє видавництво і друкують книжки на різні теми: виховні, розважальні і т. д. Духовні сини св. Івана Боско, заснователя оо. Салезіян, працюють і в Україні, і мають також своє видавництво, *Салвід*, хоч воно зараз не реєстроване перед Державою. Але все у свій час! На видавання книжок потрібно, очевидно, фондів, тому я звертаюсь до всіх, яким лежить на серці добро української молоді та спасіння української книжки, піти слідами сім'ї Іванни та Василя Литвинів, які помираючи, залишили щедрю пожертву на підтримку видавничої діяльності. І здалось тільки справедливим помістити їх знимку та біографічні дані у книжку *Митрополит Андрей* в знак вдячності. Кожен хто читатиме цю книжку, дізнається також і про любов покійних Іванни та Василя до України, якій вони були віддані все своє життя.

Хто б - окремі особи (в живих або по смерті: виділення у спадщині), сім'ї, парохії чи різні наші громадські чи церковні організації - бажав би допомогти оо. Салезіянам у їх видавничій діяльності в Україні, на користь української молоді та української книжки, може надіслати свою пожертву на наступну адресу:

Rev. Ewhen Nebesniak
Santa Sofia
Via Boccea 478
00166 Roma
Italia

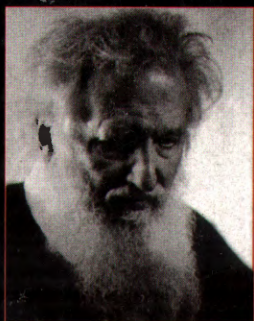
Перед посилкою чи за дальшими інформаціями в цій справі прошу звертатись до мене за такою електронною поштою:

revnibs@yahoo.it

або передавати на таку адресу:

*о. Євген Небесняк
вул. Личаківська 175
79014 м Львів
УКРАЇНА - Ukraine*

о. Євген Небесняк

Слуга Божий митр. Андрей Шептицький, Глава Української Греко-Католицької Церкви в рр. 1901-1944, продовжував світлу традицію своїх предків, церковних достойників, які своєю цілопальною посвятою воздвигнули українську Церкву й Нарід. Час його душпастирської діяльності припав на неймовірно тяжкі часи: три інвазії (поляки, німці та совсти) та дві світові війни. Незва-

жаючи на те Митрополит Андрей світло сповнив свою місію: і як Божий чоловік, і як свідомий українець, навіяний справжнім християнським патріотизмом. Через героїчне його праведне життя, наша Церква намагається, щоб Вселенська Церква, проголосивши його Блаженним, відтак Святим, слушно поставила його як взірць святості всім християнам, в який спосіб сповняти в житті Христові дороговкази та зберігати Його заповіді. Необхідно звертати наші молитви до Всевишнього, щоб Він прискіпшив той день, коли б вся Україна могла врешті молитись до Митрополита Андрея, як до Святого. Хто потребує його заступництва перед Богом чи ласку оздоровлення з якоїсь невиліковної недуги, нехай просить про це у Митрополита Андрея з твердою вірою, що він вислухає його.

Євген Небесняк, український священник Салезіянського Згромадження, був довголітнім Директором Української Папської Малої Семінарії в Римі, відтак Директором Колегії Святої Софії в Римі. Він мав можливість зблизька пізнати особу митр. Андрея Шептицького під час його ретельної праці над закінченням *Positio*, тобто кінцевої підготовки всієї документації про кандидата, що його представляється в лик святих. Така документація вийшла друком 19 грудня 2002 року. У цій праці о. Євгенові дуже допоміг відмінно закінчений курс Постуляторів при Конгрегації в Справах Святих. Автор дає можливість ширшому загалу не тільки ознайомитись та подивляти постать митрополита Андрея Шептицького, але щонайважливіше, - ставити його в приклад свого життя, як сина української Церкви та українського Народу.

